Marius-Sorin Miclea

Geopolitica post-Război Rece în zorii noii lumi multipolare

Aspecte geopolitice, strategice, diplomatice, militare și istorice în fostul spațiu de influență sovietic

Vol. 2.

Presa Universitară Clujeană

MARIUS-SORIN MICLEA

•

GEOPOLITICA POST-RĂZBOI RECE
ÎN ZORII NOII LUMI MULTIPOLARE

Aspecte geopolitice, strategice, diplomatice,
militare și istorice, în fostul spațiu de influență sovietic

Vol. 2

MARIUS-SORIN MICLEA

GEOPOLITICA POST-RĂZBOI RECE
ÎN ZORII NOII LUMI MULTIPOLARE

Aspecte geopolitice, strategice, diplomatice, militare și istorice, în fostul spațiu de influență sovietic

Vol. 2

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2020

Referenți științifici:
Conf. univ. dr. Laura Cetean-Voiculescu
Conf. univ. dr. Mihaela Miruna Tudorașcu

ISBN general: 978-606-37-0929-6
ISBN vol. 2: 978-606-37-0931-9

© 2020 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hașdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

CAPITOLUL 1.

Premisele cooperării în noua eră de după Războiul Rece. NATO, Statele Unite, vechiul spațiu sovietic și noile perspective de cooperare

Sfârșitul Războiului Rece a marcat în mod iremediabil dispariția celui mai lung conflict din istorie, izbucnit în mod paradoxal, într-o perioadă când lumea se pregătea pentru o lungă perioadă de pace. Conflictul a încetat, tot în mod paradoxal, în momentul în care spirala înarmărilor între două mari super-puteri a atins un nivel nemaiîntâlnit, prin declanșarea de către Statele Unite a programului de înarmare spațială, cunoscut drept „Războiul stelelor". În prezent, la atâția ani de la stingerea conflictului, ideea că Statele Unite ar fi câștigat Războiul Rece suscită discuții pro și contra, existând dubii, argumentate de trecerea timpului, care lasă loc atât îndoielilor cât și unor speculații cu privire la adevărații câștigători sau învinși ai conflictului. Pe de altă parte, certitudinile bazate pe echilibrul puterii, sprijinit pe logica confruntării dintre cele două superputeri, au cedat locul pentru început unei noi lumi monopolare, ulterior multipolare, având în vedere manifestările tot mai vizibile ale unor puteri regionale mai mult sau mai puțin puternice.

Dispariția URSS, ca și apariția sa, a avut loc extrem de brusc, într-o manieră care a depășit toate așteptările, iar marele eveniment a fost așteptat și dorit din răsputeri de milioane de oameni care trăiau sub jugul sovietic. Blamată și, în același timp, admirată pe parcursul întregii sale istorii, puterea sa a fost recunoscută, la scară globală, în special la sfârșitul celui de-al

Doilea Război Mondial, după grandioasa sa victorie împotriva Germaniei naziste. Uniunea Sovietică ar fi trebuit, încă din 1945, să se alinieze alături de celelalte state democratice în reconstrucția noii lumi, bazată pe pace și prosperitate, însă conducătorii ei de atunci au hotărât altfel. După o cursă istorică a armamentelor de mai bine de 40 de ani, perioadă în care sistemul comunist și-a arătat adevărata față hidoasă atât lumii libere, dar mai ales propriului popor, sistemul economic centralizat s-a gripat, ca urmare a mai multor considerente economice tributare teoriei marxist-leniniste a dezvoltării economice.[1]

În plină perioadă unipolară, schisma majoră provocată de hegemonia ideologică a lumii a fost înlocuită de însușirea de către Statele Unite a rolului de jandarm mondial, ocazie cu care și-a stabilit baze militare în toate noile regiuni ale lumii, considerate drept zone potențiale ale manifestării terorismului. Remarcăm cu această ocazie un fapt, care nu poate să nu suscite interesul, poziționarea globală a trupelor americane, cu rolul de-a apăra sau implementa democrația, urmează o axă extrem de vizibilă a principalelor rute ale transportului de carburant, ale aprovizionării cu petrol și gaze, precum și în apropierea marilor zăcăminte de resurse naturale. Tot în acest context observăm o notabilă atenție acordată de administrația de la Washington așa-zisului export de democrație în regiunea Mării Negre, în bazinul Caspic și în Caucaz. Poziția Rusiei este însă extrem de fermă, fără echivoc: regiunile mai sus enumerate fac parte din zona de influență rusă și nicio altă putere nu are dreptul să intervină în regiune. Însă cheia rezolvării problemelor strategice ale regiunii se găsește în mâinile SUA și ale Rusiei, prin armonizarea

[1] Câteva dintre aceste considerente economice s-au dovedit a fi prioritatea totală acordată cursei înarmărilor, economia planificată controlată de stat, incapacitatea sistemului de a se reforma, dirijismul și intruziunile factorului politic în economie, lipsa de rentabilitate a tuturor ramurilor economice, izolarea față de lume etc. (n.a.)

propriilor poziții și printr-o colaborare eficientă și pragmatică abandonând raporturile de forță.

§1. Necesitatea adaptării NATO la transformările regiunii, după încetarea Războiului Rece. Dificultățile NATO de a se adapta noilor provocări. Relația NATO-Rusia, dezgheț, îngheț sau optimism prudent?

Într-un studiu introductiv care prefațează una dintre lucrările de referință ale lui Kenneth Waltz[2] apare afirmația că, după sfârșitul Războiului Rece, NATO și-ar fi pierdut funcția sa majoră. Conform autorului studiului, Statele Unite ar fi folosit organizația în scopul promovării propriei concepții asupra securității europene. Astfel, pe fondul preocupărilor securitare generate de criza bosniacă, având reper alegerile legislative din 1994, administrația Clinton a luat decizia de a declara deschise porțile Alianței pentru câteva foste state comuniste aflate într-un stadiu avansat pe calea reformelor.

Waltz considera atunci că argumentele în favoarea aderării acestor state erau fragile și că procesul ca atare nu se justifica la acea dată. Modul de abordare al procesului de aderare aducea în prim plan o chestiune fundamentală, a adevăratei necesități a extinderii și prin urmare mărirea unei organizații politico-militare în condițiile în care Statele Unite au devenit, ca urmare a prăbușirii URSS, singura superputere pe plan global.

În perioada paradigmei securității înghețate, NATO fost nevoită să facă față unor redefiniri doctrinare, chiar strategice, ținând cont de evoluția perioadei unipolare. Însă acest nou concept strategic era marcat de o sumă de contradicții între conceptele „*menținerii unui potențial militar adecvat*" în vederea asigurării securității colective și cel al „*controlului armamentelor, al*

[2] Dîrdală, (L-D), *Kenneth Waltz sau continuitatea în Teoria politicii internaționale,* studiu introductiv care prefațează *Teoria politicii internaționale,* Iași, Ed. Polirom.

dezarmării și neproliferării."[3] Se conturează astfel o nouă abordare a relațiilor dintre NATO și Statele Unite ale Americii, ținând seama de dorința Washingtonului de a prelua prerogativele de „jandarm mondial". Noul concept strategic definește un „parteneriat transatlantic" care stabilește conexiunea dintre America de Nord și securitatea europeană. În același timp, o nouă concepție a prins formă, cea a „*identității europene de securitate și apărare*", care își propune integrarea armatelor europene în NATO. Se înțelege faptul că organismele de conducere ale NATO au fost în măsură să beneficieze de avantajele unei structuri de conducere asemănătoare celei a Tratatului de la Varșovia, cu sarcina de-a monitoriza și gestiona întreaga gamă de noi probleme apărute după prăbușirea Tratatului de la Varșovia.

Referitor la aspectele relației dintre NATO și fostele state comuniste, era evident faptul că edificarea noii Europe unificate, cuprinzând statele candidate, ar fi fost imposibilă fără a ține seama de componenta politico-militară aptă a face față noilor provocări născute ca urmare a apariției noilor configurații statale. Pe de altă parte, definirea pozițiilor Rusiei și Ucrainei era mult mai importantă pentru Occident, decât vocea celorlalte foste state comuniste. Gestionarea, la începutul anilor '90 și menținerea unor relații amicale între Occident, pe de-o parte, Rusia și Ucraina pe de alta, s-au dovedit a fi mai importante decât extinderea spre Răsărit a organizației. În plus, standardele

[3] Conform lui Chapal, (P.), 2001, în capitolul *Alianța atlantică în zorii secolului XXI,* apărut în *Securitatea internațională de la un secol la altul,* (autori Michele Bacot-Decriaud, Jean-Paul Joubert și Marie-Claude Plantin), *„de-a lungul întregii sale istorii, Alianța a știut să își adapteze strategia la evoluțiile contextului politic. După dispariția Pactului de la Varșovia, Summitul de la Roma al Consiliului Atlanticului de Nord a adoptat, în noiembrie 1991, un concept strategic care prevedea noi misiuni. Adunarea cu ocazia celor 50 de ani de la înființarea NATO, 8 ani mai târziu, a aprobat un document care reia temele clasice, adăugând noi elemente. Acesta s-a dovedit a fi un text de compromis, elaborat de diplomați în vederea obținerii unei unanimități necesare adoptării sale, în care regăsim un număr considerabil de dispoziții mai mult sau mai puțin coerente."*

menținute de către Occident în vederea aderării erau mult prea ridicate pentru statele potențial candidate.

Deci, în plină perioadă unipolară, NATO a traversat o perioadă în care era mai importantă scoaterea în evidență a componentei politice decât a celei militare. Organizația a trebuit să pună în balanță dorința sa de a încuraja noile state democratice aflate pe calea aderării pe de-o parte, iar pe de altă parte, suspiciunea sa la adresa Rusiei, în momentul în care, după căderea comunismului, „cordonul sanitar" format din foștii aliați, a fost distrus. NATO fost obligat să pună la punct un Parteneriat pentru Pace (PfP), ca un prim pas pe calea integrării noilor aliați, iar pe de altă parte, să menajeze susceptibilitatea Kremlinului, negociind cu Moscova un statut special de natură a a-i adormi suspiciunile, complementar și în aceeași măsură obligatoriu, în cadrul procesului de aderare.

Cu această ocazie, NATO fost nevoit să conceapă un calendar al integrării în mai multe valuri, ținând seama nu doar de nevoile și valorile noilor democrații, dar și de nevoile de securitate ale întregii regiuni, luând în calcul numeroasele provocări și riscuri asimetrice nou-apărute. Putem conchide că, la nivelul regiunii Mării Negre, NATO a fost nevoit să gestioneze procesul integrator, ținând seama de două tendințe contradictorii. Pe de-o parte este vorba despre tentativa de integrare a fostelor state socialiste în UE și NATO, iar pe de altă parte, tentativele Rusiei de-a se crampona, prin acțiuni în forță, în vederea menținerii forțelor sale militare în Moldova și Transnistria, în paralel cu tendințele de a acapara și Ucraina în sfera sa de influență.

Poziția Rusiei în ceea ce privește regiunea caspică a rămas un subiect care nu poate fi negociat în discuțiile ruso-americane, însă primul război din Golf a reprezentat un motiv excelent pentru ca Statele Unite ale Americii să își facă simțită prezența nu departe de regiunea caucaziană.

Relațiile NATO – Rusia, în perioada paradigmei securității înghețate, au fost jalonate de două etape, prima marcând debutul oficial al relațiilor în timpul ședinței inaugurale a Consiliului de cooperare Nord-Atlantic (rebotezat ulterior *Consiliul de Parteneriat euro-atlantic).* Mecanismul a fost creat la sfârșitul Războiului Rece pentru a servi drept for de consultări în vederea unei noi relații fondate pe cooperare cu statele Europei Centrale și Orientale.[4] A doua etapă a fost concretizat în adeziunea Rusiei la programul Parteneriatului pentru Pace, în anul 1994.

În mod evident, dinamica relațiilor NATO-Rusia în perioada momentului de unipolaritatea cunoscut episoade mai bune sau mai dificile, pe fondul moștenirii înveninate a Războiului Rece. Dificultatea majoră a constat în schimbarea prejudecăților moștenite încă din perioada confruntării bipolare dintre cele două mari superputeri. În concluzie, relațiile NATO-Rusia ar trebui analizate în raport cu mai mulți factori, în scopul abordării unei analize științifice asupra perioadei extrem de complexe traversate de cele două mari puteri militare, fiecare dintre acestea având propria sa greutate în logica post-Război Rece.

Primul aspect îl constituie percepțiile conducătorilor ex-sovietici asupra noului rol al NATO. În mod evident, după căderea comunismului, Gorbaciov a fost depășit de evenimente, iar reformele sale au scăpat de sub control, creând un haos generalizat în Rusia. Cu această ocazie, poziția liderului sovietic a fost puternic afectată, sub impactul loviturilor politice ale aparatcicilor comuniști conservatori. În mod cert, eforturile lui Gorbaciov în scopul reformării comunismului pentru a-l resuscita, și nu pentru a se debarasa de el, i-au creat acestuia imaginea unui lider tributar mentalităților comuniste, oportunist și vindicativ.

[4] Revista NATO, martie, 2004.

Al doilea aspect enunțat, care ne ajută să înțelegem bazele relațiilor Rusia-NATO prin prisma fostului mare imperiu, este reprezentat de ideea lui Gorbaciov conform căreia o superputere nucleară de impact global nu ar avea nevoie de zone tampon tradiționale pentru propria sa securitate, cu atât mai mult cu cât costurile menținerii acesteia sunt ridicate, iar un potențial adversar (evident, este vorba despre Rusia) nu manifestă intenții agresive împotriva NATO.[5] Această ideea a avut un impact negativ asupra orgoliilor militarilor de rang înalt din cadrul Complexului Militar Industrial, pe cale să își piardă privilegiile ca urmare a primilor germeni ai democratizării vieții politice.

Al treilea aspect se referă la frustrările multor aparatcici precum și ale militarilor, în special cei de rang înalt, care au dus la lovitura de stat ratată, din august 1991. La începutul anilor '90, pentru militarii sovietici îndoctrinați, idea cooperării NATO-Rusia era un fapt de neconceput. După euforia trăită de dispariția URSS și, odată cu aceasta, a enormului mecanism birocratic al partidului comunist, majoritatea membrilor societății post-sovietice începeau să descopere frustrările apartenenței la o putere de categoria a doua. Nu este mai puțin adevărat că disfuncțiunile structurale ale sistemului politic și social sovietic au reprezentat un adevărat calvar pentru populația oprimată.

În perioada imperială, populațiile republicilor dovedeau pe deplin sentimentul apartenenței la un mare imperiu. Odată cu dispariția URSS, mândria acestor populații a avut iremediabil de suferit, iar ideea grandorii imperiale a lăsat locul sentimentelor naționalist-șovine apărute ca urmare a declarării independenței

[5] Revista NATO, vol. 38, no.1, aprilie 1990, pag. 7-13.
Important de reamintit faptul că, în aprilie 1990, Tratatul de la Varșovia încă exista, iar pentru Gorbaciov, existența NATO era o excelentă ocazie de a le reaminti noilor lideri necomuniști ai fostelor state socialiste faptul că este extrem de importantă atât reformarea Tratatului de la Varșovia, cât și adaptarea acestuia ca factor de echilibru la noile condiții geostrategice create de momentul unipolar.

fostelor republici unionale. Anumite stări, dispărute în perioada comunismului, precum naționalismul, șovinismul, xenofobia, panslavismul au început să recâștige teren.

Abandonarea bazelor militare sovietice dizlocate în fostele state socialiste (cu excepția României, unde, din anul 1958, nu se mai găseau trupe sovietice) și învechirea materialului militar aparținând acestora au adus cu ele o cohortă de probleme sociale, financiare, politice, deosebit de greu de gestionat, de către noua conducere de la Kremlin, confruntată cu problemele post Război Rece, atât la nivel exogen, cât și endogen. Imposibilitatea adaptării unei armate de masă concepute pentru a purta un război clasic ofensiv la scară mare, cu milioane de infanteriști și mii de tancuri de luptă diseminate pe spații imense, la o armată suplă, adaptată cerințelor războiului modern constituie un alt aspect de natură a influența deciziile conducătorilor militari ruși în relația cu NATO. În concluzie, relațiile NATO-Moscova au cunoscut o perioadă de tatonări, plină de incertitudini din cauza noii lumi monopolare. Argumente în favoarea apropierii celor două mari puteri au fost multiple, iar, pas cu pas, Rusia a început să se obișnuiască cu ideea că NATO nu mai este acel mecanism diabolizat de propaganda sovietică. Astfel, suspiciunile din perioada Războiului Rece au fost înlocuite cu dialogul.

Considerăm că schimbarea politicii ruse cu privire la Occident, în general, și la NATO, în particular, a fost rezultatul unei analize extreme de aprofundate făcute de liderii ruși. Rusia a jucat astfel, pe moment, rolul emisarului păcii, conștientă fiind de necesitatea sfârșitului cursei înarmărilor. De fapt, Rusia urmărește cu asiduitate revenire sa pe scena relațiilor internaționale, în calitate de partener egal Statelor Unite.

§2. Încadrarea extinderii NATO spre Răsărit în teoriile realistă și neorealistă. Necesitatea redefinirii conceptelor strategice ale Statelor Unite după Războiul Rece. Dificultăți de adaptare a noii politici americane. Reconfigurarea noii sfere de interese a Statelor Unite în Regiunea Extinsă a Mării Negre ca urmare a schimbării mediului continental de securitate

Fără îndoială, decizia înaintării NATO spre Est reflectă rezultatul unei analize lucide duse de membrii Alianței. Umplerea vidului strategic, existent în regiunile europene orientale, reprezintă, în opinia noastră, factorul primordial al dorinței expansiunii spre răsărit a Vestului spre Est. În mod evident, teoria controlului Europei orientale era, conform unei abordări geopolitice a secolului al XX-lea, foarte în vogă, regiunea Eurasiei reprezentând „*zona pivot a lumii*"[6]. Deși fostele state membre ale Tratatului de la Varșovia și-au manifestat dorința de aderare la valorile occidentale încă de la apariția momentului unipolar, ca urmare a necesității fiecăreia de a se proteja împotriva fostului aliat, decizia extinderii s-a dovedit extrem de dificilă pentru cancelariile occidentale. Momentul adoptării deciziei finale de cooperare cu fostele state socialiste a fost marcată de punerea în aplicare a Parteneriatului pentru Pace (PfP), dar și cu alte state europene și din vecinătatea mediteraneeană.

În noiembrie 1991, foștii inamici NATO se aflau într-o perioadă a lipsei cooperării, marcată de o concurență acerbă, moment care confirmă teoria paradigmei securității înghețate.

[6] Conform lui Harold Mackinder, cheia dominației continentului eurasiatic este controlul „ariei pivot", care cuprinde o bună parte a Europei de Est, dar și stepele și pădurile siberiene, deci o bună parte a Regiunii Extinse a Mării Negre. Autorul numește această regiune „inima lumii" (heartland) și coincide în general cu Rusia de astăzi. În mod evident, în noile condiții survenite după căderea comunismului, teoria lui Mackinder rămâne valabilă, însă noi considerăm că aceasta nu trebuie asociată elementelor care explică extinderea NATO spre Răsărit. Totuși, ea rămâne o teorie cu o indiscutabilă valoare istorică, fiind în măsură să explice, în contextul general, faptul că REMN reprezenta, la acea perioadă, ca și astăzi, o mare miză pentru Occident, fiind de asemenea, o regiune cu un mare potențial economic și demografic.

Cu toate acestea, în anul 1991, inițial 3 state (Cehoslovacia, Polonia și Ungaria), devenite 4, în 1993 (după separarea fostei Cehoslovacii în Cehia și Slovacia) au aderat la Grupul de la Vișegrad.

În consecință, apariția primei grupe de foste state socialiste, care și-au dorit integrarea politică și economică în cadrul Uniunii Europene, a conturat dorința acestora de a se distanța de celelalte state socialiste (România și Bulgaria), considerate mai sărace, având o situație economică precară, care și-au dovedit incapacitatea de a implementa reformele economice. În plus, criteriile civilizaționale au contat și ele la rândul lor, cele două state având dezavantajul că erau de religie ortodoxă spre deosebire de statele din primul grup. Se poate afirma că îndepărtarea acestor state de zona de influență a Kremlinului s-a dovedit a fi o necesitate obiectivă care contrazicea percepția membrilor NATO bazată pe o concepție strategică și o viziune idilică asupra securității europene.[7]

Astfel, în opinia noastră, se pare că în acea perioadă, Occidentul nu a fost extrem de fascinat de potențialul economic, social și de apărare al fostelor state socialiste. În urma încetării

[7] Parteneriatele cu foștii inamici au fost puse la punct după adoptarea Conceptului strategic la Summitului de la Roma, în noiembrie 1991. În acea perioadă, conform Declarației de la Roma despre pace și cooperare, susținerea implementării democrației în Uniunea Sovietică și în celelalte state ale Europei Centrale și de Est constituia un motiv esențial al lărgirii Alianței. În luna noiembrie 1991, Uniunea Sovietică își trăia ultimele sale zile. Credibilitatea politică a lui Gorbaciov în fața rușilor era aproape nulă, fiind considerat distrugătorul de fapt al Uniunii Sovietice și un agent al capitalismului. Deși Declarația de la Roma a plasat fostele state socialiste și Uniunea Sovietică de aceeași parte a baricadei, exista o mare diferență de percepție între actorii fostului lagăr socialist.
Conform aceluiași concept strategic al Alianței aprobat de șefii de state majore și de guvernele participante la Reuniunea Consiliului Atlanticului de Nord, *„Chiar dacă relațiile cu Uniunea Sovietică nu au un caracter conflictual și sunt plasate sub semnul cooperării, capacitățile militare și potențialul URSS de a-și întări capacitatea nucleară constituie întotdeauna factorul cel mai important pe care Alianța ar trebui să îl ia în considerare pentru menținerea echilibrului strategic al Europei. Sfârșitul confruntării Est-Vest a redus riscul unui conflict major în Europa”.* (n.a.)

unui război fără glorie între cei doi poli de putere mondiali, NATO a fost organizația care a reușit să supraviețuiască și să se adapteze noilor realități ale unei lumi monopolare. În plus, organizația a avut la dispoziție suficiente argumente pentru a-și convinge propriii membri de necesitatea extinderii sale spre Est. În perioada paradigmei securității înghețate, în rândul opiniei publice s-a încetățenit ideea sfârșitului divizării Europei în două tabere antagonice, odată cu dispariția liniilor de demarcație dintre cele două tabere participante la conflict. Prin urmare, filosofia și logica extinderii Alianței răspund, într-o manieră mai mult formală, exigențelor întăririi acesteia, creșterii puterii sale ca elemente specific ale teoriei realiste și neorealiste.[8]

Polemica apărută între suporterii „*realiști*" ai extinderii, avându-l ca principal exponent pe Henry Kissinger, pe de-o parte, și fosta administrație americană pe de alta (incluzându-l pe președintele Clinton), referitor la posibilitatea Rusiei de a deveni membră cu puteri depline NATO, a pus în evidență, dincolo de limbajul wilsonian evident, stabilitatea generală la nivelul continentului european, constatând existența unei securități colective, indivizibile, venind cu un proiect clar de translație a vechii linii de demarcație dintre cele două pacte politico-militare (NATO și OPV), înspre interiorul heartland-ului, așa cum a fost acesta descris geografic de către Mackinder.

Acest proces, dorit de altfel de către statele Europei Centrale și de Est, a fost însoțit de o serie de aranjamente la nivelul organizației transatlantice, implicând în mod special interesele fostelor state socialiste precum si ale unor state neutre, cu ajutorul cărora Alianța a reușit să coopereze pe scena de securitate post-Război Rece. Printre principalii actori europeni cu o puternică vocație securitară, NATO s-a impus prin pragmatism și eficacitate grație propriei sale birocrații politico-

[8] Ciascai (Gh.), *Lărgirea NATO și noua ordine mondială de securitate*, consultabil pe ebooks.unibuc.ro/StiintePOL/EuroAtlanticStudies/5.htm

militare, dar mai ales datorită determinării Statelor Unite ale Americii de-a transforma o mașină de război specifică Războiului Rece într-o instituție cu rol de-a menține stabilitatea în lumea cuprinsă de o anarhie relativă specifică erei postcomuniste.

În perioada unipolară, Statele Unite ale Americii au rămas unica superputere capabilă să intervină oriunde în lume, iar chestiunile privind noua ordine mondială au preocupat în mod constant toți actorii aflați pe scena internațională. Însă schimbările de magnitudine care au survenit în dinamica relațiilor internaționale au bulversat eșichierul mondial, punând nenumărate probleme de securitate. Lumea s-a schimbat, iar odată cu acest proces, nenumărate amenințări difuze au început să îi neliniștească pe participanții la viața internațională, punând nenumărate problem de securitate.

În astfel de condiții, a vorbi despre o nouă ordine mondială, imediat după căderea comunismului, nu reprezintă o chestiune conformă cu realitatea. După Henry Kissinger[9], de fiecare dată când entitățile care compun sistemul internațional își schimbă simetria, viața internațională este marcată de o perioadă de dezordine. Aplicând postulatul teoriei securității înghețate, vom constata cu această ocazie, criza apărută în relațiile dintre statele care fac parte din Regiunea Extinsă a Mării Negre, cu ocazia dispariției sistemului bipolar. Deși puterea militară americană a rămas intactă la sfârșitul Războiului Rece, capacitatea Washingtonului de a-și folosi forțele militare s-a diminuat în mod paradoxal.

În consecință, contrar tuturor aparențelor, Statele Unite ale Americii nu au fost beneficiarele unei poziții geostrategice privilegiate în acea perioadă. Din contră, victoria rapidă în Războiul Rece a făcut mult mai dificilă îndeplinirea visului

[9] Kissinger (H.), op.cit., p. 702.

wilsonian de securitate colectivă.[10] Fără un inamic credibil, dorința națiunilor de-a urma America în lupta sa misionară împotriva amenințărilor specifice noii lumi unipolare este, în mod evident, destul de scăzută.

Prin urmare, emanciparea fostelor state de sub tutela URSS a creat în regiune o zonă potențială de insecuritate, fapt perfect conștientizat de către Statele Unite ale Americii.[11] Problema este capacitatea Washingtonului de a iniția și dezvolta o politică echilibrată în regiune. În același timp, prin noua configurație strategică în zonă s-a creat o breșă în scutul de apărare continental. Pentru America, a devenit un scop în sine preluarea dominației fostului spațiu tampon format din aliații Moscovei în perioada Războiului Rece. Un avantaj al Americii este și dificultatea Kremlinului de-a controla resursele de petrol și gaze ale regiunii caspice, abandonate de Uniunea Sovietică în favoarea unor foste republici sovietice locale cu reale probleme economice și cu un climat politico-economic instabil. În concluzie, posibilitatea Americii de a-și exercita influența în apropierea bazelor teroriste islamice trebuia exploatată de Washington prin abordarea unei politici externe bazată pe realitățile perioadei unipolare.

Posibilitatea extinderii NATO spre Est reprezintă o excelentă oportunitate pentru America de-a răspunde propriilor îndoieli cât și ale partenerilor europeni. Demersurile pentru a statua extinderea NATO spre estul continentului răspundea

---

[10] Kissinger (H.), op.cit., p. 704.

[11] După Kissinger, americanii au folosit în mai multe rânduri în istorie „rațiunile de stat". Este adevărat că aceștia nu au recunoscut niciodată adevăratele motive economice care au stat la baza multiplelor „cruciade" duse de America sub stindardul democrației. Astfel, în istoria sa, liderii politici americani au susținut că ei luptă în numele unor principii, nicidecum în numele unor interese economice. Pentru a reuși, aceștia au știut să mobilizeze și să coaguleze multe națiuni pentru a lupta pentru valorile democrației. (n.a.)

nevoilor de securitate ale aliaților europeni, dar, în același timp, nu ar fi trebuit neglijate suspiciunile Rusiei, care considera teritoriile pierdute drept propria sa sferă de influență. Astfel, problema principală cu care se confrunta NATO în intenția sa de extindere este dată de armonizarea politicii sale de extindere spre est cu temerile Rusiei de pierdere a fostei sfere de influență ca urmare a acestui proces.

Ca urmare a misiunii sale „mesianice" de promovare a democrației în lume, asumate explicit, America a trebuit să facă față eforturilor Rusiei de a-și restabili supremația și în același timp eforturilor Turciei de a-și câștiga influența în teritoriile controlate altădată de Rusia. O politică realistă a Statelor Unite în regiune ar trebui să menajeze sensibilitatea crescută a Kremlinului față de soarta „străinătății apropiate", care cuprindea fostele sale republici unionale. Mai mult, America și-a înlocuit politica externă din perioada Războiului Rece cu dialogul, creându-i Rusiei certitudinea că aceasta se constituie într-un partener egal de discuții cu Washingtonul la „*masa*" la care se iau deciziile la nivel global.

Identificarea unor poziții comune cu ocazia dialogului politic reprezintă un atu major pe calea unei cooperări bilaterale. Astfel, pozițiile comune ale Moscovei și Washingtonului în problema terorismului islamic, având ca bază fostele republici sovietice, confirmă și statuează totodată interesele comune bilaterale, cu toate că, în abordarea americană, dorința Rusiei de a-și reconfirma influența în regiune rămâne discutabilă. Deși, în cursul anilor '90, perspectivele instaurării unei adevărate democrații în Rusia se conturau ca destul de îndepărtate, eforturile americane pentru implementarea democrației în Rusia erau preferabile unei atitudini ostile din partea Washingtonului, care ar încuraja, fără îndoială, propagarea naționalismului și panslavismului, aflate în stare latentă.

§3. Considerații cu privire la unele posibile „perturbări psihologice" post-Război Rece. O analiză a confruntărilor ruso-americane în noul context geostrategic. Câteva considerații asupra implicațiilor strategice ale stabilirii de baze militare americane pe litoralul Mării Negre

Deși, în mod aparent, contextul anilor '90 a fost favorabil dezvoltării relațiilor americano-ruse, realitatea demonstrează că în acea perioadă au existat unele confruntări, e adevărat nu întotdeauna la vedere, între cele două puteri. Confruntarea specifică Războiului Rece a fost înlocuită de lupte „subterane", ca rezultat al unor așa-zise „perturbări psihologice", al mentalităților specifice acelei epoci. În fața tendințelor statelor eliberate de sub tutela Moscovei de a alege calea Parteneriatului pentru Pace (PfP), format inspirat de Washington pentru a contracara tendințele Kremlinului de reinstalare a hegemoniei pe vechile teritorii pierdute, NATO nu a avut, pe moment, o reacție.[12]

Dacă adăugăm contestarea, de către America, a hegemoniei Rusiei în regiune, după dispariția URSS, se conturează suficiente elemente de natură a remarca o confruntare reală pe noi baze între Rusia și America.[13] O astfel de integrare a fostelor republici socialiste s-ar dovedi un coșmar pentru Rusia, iar aceasta ar reacționa mai mult ca sigur într-o manieră imprevizibilă în

[12] Bacot-Decriaud (M.), Joubert (J-P), Plantin, (M-C), partea a 4-a, capitol 16, *Le Caucase et l'Asie Centrale ou le réveil d'une nouvelle entité stratégique*, p. 364, redactată de Houchang Hassan-Yary.

[13] După Hassan-Yary (op.cit.), p. 369, „*…Statele Unite contestă hegemonia rusă în regiune după dispariția URSS și se prezintă ca și o alternativă serioasă. Fiecare dintre cele două puteri are avantaje și handicapuri în cursa de seducere a noilor state. Rusia este privilegiată prin propria sa poziție geografică, câteva secole de istorie și o limbă comună, dar și o dependență economică, politică și militară de statele regiunii Caspice. Statele Unite au excelat acolo unde Moscova a eșuat în mod lamentabil. Prosperitatea economică, coeziunea politică și puterea militară prezintă Washingtonul ca pe un protector perfect și un punct de reper pentru supraviețuitorii asiatici al imperiului dispărut de pe scena mondială. Fascinația adeziunii la NATO sau la PpP este mai mult decât evidentă în noilor republici independente, deprinse din URSS. Dorința așa-zisului cerc interior, format din statele Asiei Centrale și ale Caucazului ne-slav de-a dezvolta raporturi cu Occidentul se lovește de rezistența așa-zisului cerc exterior, format din Rusia, Iran și China.*"

situația dată. Dorința arzătoare a Statelor Unite de a-și urmări cu asiduitate propriile interese în regiune, neglijându-le pe cele ale Rusiei, Iranului și Turciei (aliatul său strategic în regiune) a antrenat o atitudine ostilă din partea acestora, fapt care a dus la o nouă abordare a politicilor regionale din partea celor trei state.[14] Evoluția politicii externe ruse după 1990 a dus la o apropiere din ce în ce mai evidentă față de China pentru a contrabalansa atitudinea Statelor Unite în regiune, considerată de către Kremlin ca inacceptabilă.

În mod aparent, noua politică a Statelor Unite care, în mod evident, prevede o „încercuire" a Rusiei printr-o rețea de aliați, restabilește politica de „*endiguement*", parte a Doctrinei Truman în perioada Războiului Rece. O scurtă analiză a acțiunilor trecute și actuale ale Statelor Unite demonstrează faptul că există certe similitudini între politica externă americană practicată în anii '50 și cea din perioada momentului monopolar, ulterioară prăbușirii Uniunii Sovietice.[15] Nemaifiind vorba despre o confruntare

[14] Crearea de baze militare americane pe litoralul românesc și bulgar al Mării Negre a atras o atitudine negativă și ostilă din partea Turciei. Deși Turcia este considerată drept un aliat privilegiat al Statelor Unite în regiune, deși Turcia reprezenta în perioada bipolarității un avanpost NATO în regiune în fața expansiunii sovietice spre sud, intervențiile Statelor Unite în chestiunile Mării Negre după terminarea Războiului Rece au fost considerate ca o intruziune în propria sa sferă de influență în regiune. (n.a.)

[15] Strategia de „endiguement" are, în primul rând, o componentă ideologică, care vizează stoparea extinderii zonei de influență sovietică dincolo de limitele atinse în anul 1947.

În plus, strategia urmărește împiedicarea instaurării comunismului în state susceptibile a deveni comuniste. Istoria a demonstrat faptul că, regimurile comuniste au fost instaurate în fiecare țară prin forță, susținute prin voința unei minorități politice, care s-a proclamat în fiecare caz în parte drept exponent al aspirațiilor populare. Din punct de vedere geografic, Statele Unite considerau întregul mapamond ca teren de aplicare a strategiei de „endiguement", nu doar regiunile limitrofe URSS.

Deși pare tentant, este dificilă, totuși, trasarea unei paralele între strategia de aplicare a Doctrinei Truman și dorința Washingtonului de a-și impune sfera de influență în regiunea Caucazului din zilele noastre. Componenta ideologică a fost înlocuită printr-o strategie economică care țintește în mod clar, resursele naturale ale regiunii.

ideologică după prăbușirea URSS, este în mod evident faptul că a fost deschisă calea unei acerbe confruntări economice pentru controlul asupra resurselor energetice din fostul spațiu sovietic.

În această ecuație geopolitică, republicile Asiei Centrale, cu excepția Tadjikistanului, și-au căutat fiecare, o *„umbrelă de securitate politică, economică și militară, de preferință euro-americană"*[16]. Este evident faptul că, în acest context, îndepărtarea Rusiei de la masa negocierilor asupra chestiunilor de securitate, s-ar fi dovedit o greșeală majoră, care, fără îndoială, ar fi împiedicat restabilirea securității în Regiunea Extinsă a Mării Negre.

Necesara reconfigurare a forțelor militare americane a survenit după sfârșitul Războiului Rece, ca urmare a transformărilor mediului global de securitate. Din punct de vedere conceptual, ideea repoziționării bazelor militare americane a fost menționată, pentru prima oară, în *Cartea Albă a Forțelor Aeriene Americane* redactată în anul 1995 de către Sheila Widnal și Ronald Frogleman. Documentul preconiza o prezență militară americană „virtuală" în lume, bazată pe exploatarea tehnologiei informațiilor și a dispersiei globale a Forțelor aeriene.[17]

Reconfigurarea geostrategică a structurilor militare americane în *REMN* s-a impus, în primul rând, ca urmare a apariției noilor tipuri de amenințări și riscuri specific fostelor teritorii ale lagărului socialist și fostelor teritorii aparținând imperiului sovietic.[18] În acest context, se impune o succintă analiză

Cooptarea fostelor state socialiste în formatul PfP nu reprezintă o tentă declarat agresivă, fiind considerată un prim pas pe calea integrării în NATO, o organizație care a renunțat la primordialitatea componentei militare în favoarea celei politice.

[16] Bacot-Decriaud (M.), Joubert, (J-P), Plantin, (M-C), op.cit., p. 367.

[17] După Schwalbe, (S.), Overseas Military Bases Closure, în Air & Space Power Chronicles, 4 ianuarie 1995, www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/cc/schwalbe.2.html

[18] După Popa, (V.), în *Relocarea bazelor militare americane a Statelor Unite în Europa de Est – România,* 2005, Editura Universității Naționale de Apărare,, motivele relocării forțelor militare americane în REMN au fost următoarele:

a impactului noilor poziții americane la nivelul geostrategic. Astfel, este evident faptul că noua politică americană pentru *REMN* reprezintă expresia incontestabilă a hotărârii unei mari puteri rămase singură pe eșichierul strategic după căderea comunismului. În același timp, manifestările de mare putere ale Americii au ca scop testarea limitelor Rusiei, considerată a fi o putere în declin, slăbită, marcată de trecutul său, dar în același timp, extrem de susceptibilă la fiecare intenție a Statelor Unite, fapt considerat de Kremlin ca o intruziune în propria sferă de influență.

În mod evident, următoarele etape prevăd extinderea și restructurarea NATO. Acest proces va permite Statelor Unite ale Americii să acceadă, prin intermediul noilor state membre, foști aliați ai Rusiei din perioada Războiului Rece, la regiunile limitrofe fostului imperiu, în vederea controlului resurselor naturale din Caucaz și din zona caspică. Odată ce a fost atins acest obiectiv, Washingtonul va beneficia de infrastructura aliaților săi pentru facilitarea proiecției propriilor forțe militare în regiunile ex-sovietice de interes economic și va putea contracara amenințările teroriste la adresa intereselor sale geostrategice. Parte a acestui proces, România va ocupa o poziție-cheie care ar fi în avantajul Americii în planul acesteia de proiecție a forțelor de intervenție către spațiile de maxim interes, Asia Centrală, Orientul Mijlociu și Africa.[19] În concluzie, Statele Unite ale Americii „*ca unică superputere și lider de necontestat al*

- criza resurselor energetice cu un pronunțat potențial conflictual ridicat din cauza dorinței actorilor de a controla atât zăcămintele de materii prime, cât și căile de transport;
- crizele de natură etnică și religioasă;
- crizele frontaliere (Rusia-Ucraina, Moldova-Ucraina, România-Ucraina);
- reîncălzirea conflictelor înghețate;
- necesitatea contracarării terorismului islamic, cu baze în teritoriile republicilor caucaziene, aflat în conexiune cu bazele teroriste situate în Afganistan și Irak.

[19] Argumentele susținătorilor existenței bazelor americane pe litoralul Mării Negre sunt multiple, cum ar fi faptul că acestea se constituie în vectori activi în procesul asigurării securității în Balcani, controlul riguros al regiunilor aflate în conflict, elemente de contact cu bazele americane din Asia, însă ar fi extrem de important de realizat în ce măsură va accepta Rusia dislocările forțelor americane în regiune. (n.a.)

lumii democratice se simt responsabile pentru instaurarea unei noi Ordini Mondiale în regiunea eurasiatică".[20]

Simțindu-se responsabilă de instaurarea democrației în regiune, America va beneficia de „setea" de democrație a foștilor aliați ai sovieticilor. Urmând această cale, eforturile americane în vederea propagării ideilor democratice vor fi în mod considerabil sprijinite de dorința actorilor din regiune de-a păși, alături de America și cu ajutorul acesteia, pe calea democrației. Noile orientări adoptate de proaspetele democrații apărute în regiune, care cuprind idei și practici democratice, au câștigat teren în defavoarea tendințelor de creștere a naționalismelor locale. Nu este mai puțin adevărat că și factorul economic joacă un rol important în instaurarea unui regim democratic. Ca urmare, America a alocat întotdeauna sume substanțiale pentru susținerea economică a aliaților săi, precum și susținerea la putere a regimurilor proamericane.[21]

Deschiderea piețelor naționale ale statelor din regiune spre capitalul american îndepărtează capitalul rus și pregătește terenul în vederea unor masive investiții americane în domeniul hidrocarburilor și al transportului de energie spre Occident. Un ultim aspect al analizei noastre scoate în evidență relațiile cordiale dintre liderii americani și ruși, în perioada de după Războiul Rece, până la preluarea puterii de către Vladimir Putin. Această abordare a reprezentat o armă redutabilă a Washingtonului pentru detensionarea relațiilor bilaterale, precum și o metodă inedită de-a reduce vigilența rusă în fața obiectivelor americane.

[20] Popa, (V.), op. cit, p. 24.

[21] În Georgia, spre exemplu, suportul politic și capitalul financiar american au contribuit la preluarea puterii de către Mihail Saakașvili. Ca urmare a importanței sale geostrategice, acest stat a reprezentat pentru America un important aliat în regiune și un potențial candidat pentru intrarea în NATO (n.a.).

§4. Inexistența unui model americano-european și dificultățile găsirii unui limbaj comun cu Rusia. Oscilațiile Occidentului între sacralizarea puterii noii Rusii și percepția revenirii noului imperiu în cadrul noului echilibru al puterii. Adeziunea noilor democrații la valorile occidentale – un proces pe termen lung, cu mai multe viteze

Strategia oscilantă și dificil de decriptat a „*vechiului continent*" în epoca post-Război Rece reprezintă rezultatul mai multor factori specifici. Interesele divergente ale liderilor naționali au împiedicat existența unei viziuni comune asupra viitorului. Incapacitatea de-a mobiliza și a activa în mod eficace mecanismele puterii, inexistența unei abordări diplomatice comune franco-germane și americane, lipsa ambiției politice de dominare a arenei internaționale au făcut ca Europa să devină dependenta de „umbrela de securitate" americană pentru mai bine de 50 de ani.

Fiind preocupată de propria-i reconstrucție, Europa occidentală nu a reacționat din punct de vedere diplomatic în plan internațional după 1990, fiind decisă să nu renunțe la avantajele alianței cu America, în timp ce reacțiile Rusiei la acea dată s-au dovedit a fi în multe rânduri imprevizibile. Subordonarea statelor occidentale față de America s-a manifestat în mod vizibil în primii ani ai perioadei unipolare, iar mitul supremației Rusiei a fost alimentat în mod copios de Kremlin prin existența imensului său arsenal nuclear, a uriașelor sale forțe militare convenționale (chiar dacă acestea erau în bună parte învechite), precum și a controlului resurselor energetice din Caucaz și Asia Centrală, de pe teritoriul fostelor sale republici sovietice.

Deoarece a considerat lupta pentru dominația globală ca fiind riscantă, Occidentul a optat pentru o politică mai puțin ofensivă, insistând pe prevenție în abordarea asperităților dintre actori. Cu această ocazie a renunțat la inițierea unei politici mondialiste pentru care acesta nu era oricum pregătit. În plus, o

eventuală abordare mondialistă ar fi plasat Europa într-o stare conflictuală și cu alți participanți, aliați ai Rusiei. Logica echilibrului puterii ar fi presupus din partea Bruxelles-ului poziționarea de partea celor mai vulnerabili, pentru a contracara eventualele câștiguri, beneficii și avantaje ale Americii în acest joc de putere.

Prin poziționarea de partea Americii, statele occidentale au acceptat hegemonia acesteia, în detrimentul unui echilibru al puterii statelor de pe cele două maluri ale Oceanului Atlantic. Echilibrul global în domeniile economic, politic și cultural a fost sacrificat în mod voit de către europeni în favoarea Americii.[22] În concluzie, adeziunea Europei la valorile atlantice a dus la crearea unei Europe multipolare constituite din entități autohtone, rezultând o diseminare a influenței Europei atlantice. În opinia noastră, depășirea momentului unipolar și apariția celui multipolar, vor transforma Uniunea Europeană într-un puternic pol al noii lumi multipolare.

În opinia noastră, Europa a fost nevoită să adopte o atitudine prudentă în perioada momentului unipolar în relația cu hegemonul american. Impunându-și propriile reguli și principii specifice civilizației occidentale[23], aceasta se pregătea pentru perioada ulterioară epocii monopolare. În mod evident, Europa a abordat tactica abordării unei soluții care ar fi dus la o demonstrare a puterii sale în perioada în care prezentele asperități specifice confruntării dintre actorii globali vor dispărea. Analiza elementelor de putere specifice Uniunii Europene demonstrează totuși implicarea organismelor occidentale într-o oarecare măsură în crizele apărute la periferiile Rusiei. În concluzie, considerăm că

---

[22] După Radu Dumitrescu, *„…regulile de aur ale balanței de putere s-au prăbușit ca urmare a stării europene de disconfort în a găsi aliați printre regimurile antidemocratice, sărace sau cele care manifestă un comportament contrar valorilor occidentale."*

[23] Utilizarea redusă a forței militare în rezolvarea conflictelor dintre state, diminuarea armelor de nimicire în masă, deschiderea economică, investițiile masive în economiile noilor state democratice ale Europei orientale, piețele deschise, libertatea de mișcare a capitalurilor și a serviciilor, reprezintă doar câteva reguli care asigură prosperitatea societății occidentale. (n.a.)

relațiile tensionate dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană la începutul anilor '90 sunt rezultatul jocului global de putere, inițiat ca urmare a modificărilor survenite ca urmare a schimbării polarității globale.

În zorii noii perioade unipolare și ca urmare a dezordinii sistemului european de securitate, puternica dezagregare a diferitelor componente ale securității regionale a transformat continentul european într-o regiune mult mai stabilă decât în perioada Războiului Rece.

Dispariția comunismului a scos în evidență inconsistența conceptului „*unității de monolit a lagărului socialist*" precum și a „*egalității dialectice a dezvoltării țărilor socialiste*". Marile decalaje dintre statele occidentale și țările socialiste, vizibil scoase în relief în perioada momentului monopolar, demonstrează urgenta necesitate de-a remedia dezordinile apărute în sistem și necesitatea construirii unei noi „case europene", un obiectiv care pare a fi extrem de dificil de realizat în acea perioadă.

Primii ani ai epocii unipolare, alături de tabloul îngrijorător al mediului geostrategic de securitate al Europei de Est, demonstrează că există diferențe accentuate între etapele de dezvoltare ale diferitelor state foste comuniste din regiune. Fenomenul pauperizării generale a societăților post-comuniste și caracterul desuet, închistat, al mecanismelor economice și administrative, pot fi caracterizate drept un numitor comun al candidaților la valorile occidentale. Eșecul deplorabilei experiențe comuniste se face încă resimțit în toate domeniile societății. În mod cert, există pronunțate diferențe între nivelul de dezvoltare al acestor state.

Intenționând să evidențiem o ierarhie a statelor Europei de Est pentru a stabili nivelele de dezvoltare ale acestora, vom adopta un mecanism specific de analiză, luând în calcul două criterii:

a. Criteriul dispunerii geografice;
b. Criteriul bazat pe caracteristici civilizaționale (limbă, religie).

a. Repartiția actorilor statali conform criteriilor geografice reunește statele socialiste limitrofe lumii occidentale, RDG, Polonia, fosta Cehoslovacie, Ungaria, cunoscute drept „*state ale Europei Centrale*". Acestea formează grupa țărilor limitrofe zonei occidentale, fiind în legătură directă în perioada comunistă cu stilul occidental de viață. Ca urmare a dispunerii acestora, ele nu fac parte din mediul de securitate specific al REMN.

România și Bulgaria reprezintă obiectul nostru de studiu și aparțin celui de-al doilea grup de state, fiind considerate în perioada Tratatului de la Varșovia, state ale flancului sudic, dintre acestea, România având o importanță strategică secundară față de Bulgaria. Cu toate acestea, ele au favorizat legătura dintre Uniunea Sovietică și statele Europei Centrale.

În perioada Războiului Rece, România a avut o importanță strategică secundară pentru OPV, ca urmare a câtorva considerente politico-strategice. Din punctul de vedere al loialității față de Moscova, aceasta era considerată o țară sigură, nefiind predispusă la derapaje ideologice (prea mari, n.a.), deoarece putea oricând să devină un subiect al unei invazii concertate a statelor socialiste, „frățești". Din perspective relației tensionate cu NATO, din cauza poziției sale geografice, nu ocupa un loc important în planurile de atac ale Tratatului de la Varșovia, aceasta fiind considerată mai degrabă ca o direcție secundară de desfășurare a acțiunilor de luptă sau, în cel mai bun caz, o bază de susținere a operațiilor ofensive.

În fine, cel de-al treilea grup de state, după criteriul geografic, este format din fostele republici unionale sovietice.

Vom clasifica aceste state în două grupe: Lituania, Estonia, Ucraina, Moldova – grupa statelor europene și Georgia, Azerbaidjanul și Armenia, în grupa fostelor republici unionale. Cu excepția statelor baltice, fostele republici unionale fac parte din Regiunea Extinsă a Mării Negre și constituie obiectul analizei noastre. Observând caracteristicile evoluțiilor statelor care fac parte din cele trei grupe de studiu după criteriul geografic,

constatăm că unul dintre criteriile de-a accede la valorile occidentale este reprezentat de apropierea geografică. Prin urmare, statele din prima grupă au fost favorizate în cadrul procesului de aderare la organizațiile europene, urmate fiind de cele trei state baltice, apoi de România și Bulgaria. În ceea ce privește aderarea la NATO, cele trei state baltice au fost primite în același val cu România și Bulgaria. Având în vedere complicata situație, din punct de vedere al securității înregistrată în spațiul ex-sovietic, nu se pune, deocamdată problema extinderii celor două organizații prin primirea de noi membri din rândul fostelor republici unionale.

b. Criteriul bazat pe caracteristicile de civilizație (limbă, religie)[24]

Deși este obiect al analizei noastre, considerăm că acest criteriu încă nu este definit în mod clar. Dacă vom considera drept criteriu de bază limba, în acest caz, Polonia, Cehoslovacia și Bulgaria aparțin aceleiași grupe ca și Ucraina, stat care face parte din grupa fostelor republici sovietice. În acest caz, putem considera criteriul civilizațional drept criteriu de bază (având drept componente limba și religia). Acest criteriu este util în a demonstra faptul că statele din această parte a continentului au fiecare propria lor identitate, fapt care scoate în evidență caracterul heteroclit al regiunii. Având în vedere complexitatea regiunii, se conturează dilema criteriului luat în calcul de NATO în scenariul alegerii candidaților din fosta zonă comunistă, apți a contribui la extinderea spre est a organizației.

[24] După Huntington, câteva subiecte ale analizei noastre (statele Regiunii Extinse a Mării Negre) prezintă particularități specifice care definesc complexitatea mediului de securitate în etapa momentului unipolar. Astfel, Crimeea, o regiune populată de tătari, a fost anexată Ucrainei, ea însăși divizată între rușii ortodocși (în est) și naționaliștii greco-catolici, dispuși în vestul regiunii. Estonia, Letonia și Kazahstanul dispun de minorități ruse semnificative. Turcia însăși are probleme etnice ca urmare a consistenței minorității kurde, care solicită alocarea unui spațiu din teritoriul național turc, pentru crearea unui stat propriu. (Huntington, op.cit., pp. 128-129)

Care ar fi, deci, motivele care au prevalat în procesul lărgirii organizației transatlantice spre Est, având drept candidați fostele state comuniste și republici sovietice ? Care ar fi motivul pentru care s-a optat pentru o anumită ordine a aderării, începând cu Polonia, Cehia, Ungaria, apoi statele baltice și în sfârșit România și Bulgaria ? Fără îndoială, nu intenționăm să negăm criteriul economic, element esențial care a avantajat primele state care au fost primite în NATO. În opinia noastră însă, lărgirea progresivă a NATO spre estul Europei a scos în mod clar în evidență dorința cancelariilor occidentale și a Statelor Unite de-a menaja suspiciunile Rusiei, care nu era pregătită la acel moment să își abandoneze sfera sa de influență din această parte a continentului.

Extinderea spre Răsărit a organizației euroatlantice a fost însoțită de o politică bine țintită care a inclus și ajutoare financiare acordate Rusiei[25], de concesii economice precum și de o tactilă abilă de-a prezenta avantajele extinderii spre est pentru toți participanții, inclusiv pentru Rusia, fără a uita parteneriatele cu Rusia. Noua Regiune Extinsă a Mării Negre, cu state membre NATO pe teritoriul acesteia, este considerată o regiune strategică a Europei. Rusia are aceleași drepturi de-a exploata resursele naturale ca și statele occidentale, inclusiv America, fapt care a permis o scădere a vigilenței Rusiei.

---

[25] După Alexei Pushkov în articolul *Comunitatea Statelor Independente. Întotdeauna în viață, dar nu prea vitează,* în Revista NATO, vol.40, no.3, iunie, 1996, pp. 3-6, imediat după crearea C.E.I., Rusia se confrunta cu trei amenințări grave, acestea fiind: pierderea unor teritorii importante, prăbușirea economică și posibilitatea apariției unui regim dictatorial. În acea perioadă, dezintegrarea Rusiei îngrijora în cea mai mare măsură Occidentul. Ca urmare a nemulțumirilor populației, exponenții conservatori ai complexului militaro-industrial au câștigat teren, devenind resursele unei noi dictaturi. Este evident că ajutorul occidental nu a putut juca un rol decisiv în redresarea economiei ruse. Deci, anunțarea unui ajutor de 24 de miliarde de dolari a contribuit la susținerea lui Boris Elțîn și a echipei sale în lupta împotriva conservatorilor, exponenți ai vechii nomenclaturi comuniste. În consecință, a acordat destule oportunități NATO și S.U.A. (n.a.)

§5. O analiză a crizei de securitate a României în noua configurație regională. Implicarea Rusiei în stabilitatea și securitatea regiunii

Doctrina de securitate a Rusiei afirma, în mod clar, interesele sale naționale față de statele occidentale, desemnând fără echivoc NATO ca principal factor de risc la adresa propriei securități naționale.

Pe de altă parte, o alianță ezitantă în ceea ce privește gestionarea procesului de aderare a României, resurecția diferendelor teritoriale între România și vecinii săi, Ungaria, Bulgaria, Serbia și Ucraina[26], au fost procese reprezentând alte elemente de instabilitate regională. Realitatea epocii unipolare ne arată că România s-a dovedit a fi incapabilă a-și apăra propriile interese în acea perioadă. În consecință, singura soluție pentru România de-a ieși din criza securitară și de-a depăși marasmul economic, era aderarea la organizațiile europene.

> *„Într-un sens ironic, Karl Marx avea dreptate. Noi suntem astăzi martorii unei extraordinare crize revoluționare, o criză ale cărei cerințe economice sunt contrare ordinii politice. Numai că criza nu se desfășoară în Occidentul liber, ci în casa marxism-leninismului...*
>
> *Supercentralizat, sistemul sovietic și-a irosit cele mai bune resurse pentru crearea instrumentelor de distrugere. Reducerea constantă a creșterii economice, combinată cu creșterea producției militare, a afectat într-o mare măsură poporul sovietic. Ceea ce noi vedem aici este o structură politică care nu mai corespunde bazei sale economice, o societate ale cărei forțe de producție sunt blocate de către forțele politice."*[27]

[26] România avea diferende teritoriale cu fiecare vecin al său. Ungaria contesta apartenența Transilvaniei la România, Serbia revendica o parte din Banat, iar Cadrilaterul, parte a Bulgariei, în urma Tratatului de la Craiova, din 7 septembrie 1940, a rămas în mentalul colectiv ca parte a României. În sfârșit, actuala Republică Moldova a fost considerată întotdeauna de către România regiune românească, fiind anexată de Uniunea Sovietică în 1940, ca rezultat al Pactului Molotov-Ribbentrop. (n.a.)

[27] Ronald Reagan, Londra, 1982, Discurs la Royal Gallery (Kissinger-Diplomacy, p. 669).

Așa cum am mai arătat, victoria Statelor Unite ale Americii în Războiul Rece a creat un dezechilibru major pe eșichierul geostrategic continental. America s-a lansat în Războiul Rece fiind îngrijorată de expansiunea sovietică și odată cu aceasta a ideologiei comuniste. În zorii lumii unipolare, noua gândire americană prevedea o susținere consistentă a noilor energii ruse, care ar fi trebuit să permită dezvoltarea unei economii de piață de natură a înlocui vechiul sistem economic sovietic supercentralizat.

Noua abordare americană avea ca temă principal, și a luat în calcul, dispariția intențiilor ostile ale Rusiei, dialogul politic bilateral, alocarea resurselor financiar în cadrul ajutorului economic, precum și integrarea Rusiei în noua ordine internațională. Însă elementele noii abordări europene nu au fost validate de realitatea dură: vastul Imperiu rus, construit de-a lungul a două secole, era într-un stadiu avansat de dezintegrare după mai mulți ani de expansionism, iar controlul declinului unui astfel de mamut se dovedea a fi o chestiune de nedepășit și mai ales de gestionat, chiar pentru o putere globală cum erau Statele Unite. Mai mult decât atât, agoniile imperiilor provoacă tensiuni pe două planuri: vecinii acestora încearcă să profite de slăbiciunea entității lovite, debusolate, în criză de identitate, aflate în agonie, iar aceasta la rândul său, cu ultimele puteri, face tot ce-i stă în putință să nu cedeze altora propria-i sferă de influență.

Prima consecință a încetării Războiului Rece a constat în înlocuirea biolarității soviet-americane cu o lume unipolară. Perioada anilor '90 (a doua *belle époque)* a fost dominată de disputele ulterioare inerente marilor momente istorice de-abia depășite și de retragerea URSS din Europa centrală, fapt care a provocat un val democratic fără precedent (al treilea val, în accepțiunea lui Huntington) și un spațiu de manifestare a adevăratei democrații care a cuprins o bună parte a lumii și

Regiunea Extinsă a Mării Negre. Cu această ocazie, primul element care a conturat, în mod fără echivoc, apariția multipolarității a constat în intervenția militară multinațională sub comandă americană, cu ocazia primului război din Golf.

În acest context, reforma mecanismelor de securitate, aparținând fostelor state de democrație populară, s-a dovedit a fi un proces extrem de prodigios însă extrem de greu de pus la punct. În această ecuație, chestiunea pentru România s-a pus în mod extrem de echivoc: evoluție, deci alegerea taberei occidentale sau rămânere în zona gri de falie, deci o supraviețuire de bine de rău, sub tutela protectoare a Rusiei. Dorința de extindere a NATO spre răsăritul continentului a cunoscut un ferm refuz din partea liderilor ruși. Odată cu extinderea NATO spre teritoriile altădată sub autoritatea Rusiei *„se îndeplinește visul casei comune europene, care a fost și cel al lui Gorbaciov, dar care a fost larg împărtășit de toți cei din Rusia care gândeau că sfârșitul Războiului Rece și Carta de la Paris vor aduce raporturi internaționale de o nouă natură, fondate pe încredere reciprocă, precum și o organizare comună a securității și cooperării întregii Europe, care evoluează spre o integrare pe termen lung"*[28].

La debutul perioadei unipolare, regiunea Mării Negre, o regiune periferică a fostului imperiu, zonă situată pe falia civilizațională descrisă de Huntington, risca să explodeze ca urmare a numeroaselor pericole survenite după prăbușirea imperiului sovietic. Instabilitatea politico-militară a subsistemului est-european de securitate ar fi trebuit să bulverseze sistemul european de securitate. Situația regională cuprindea state în derivă, poziționate în afara unor rețele de securitate, vecini cu vechi dispute teritoriale și etnice aparent insurmontabile, state în competiție, toate

[28] După André Doneur, în Capitolul 14, intitulat *Securitatea regională la răspântie de secole, o abordare comparativă a sistemelor regionale de securitate paneuropeană și a Asiei Pacificului,* subcapitolul *Securitatea europeană și extinderea NATO în Est,* în *Securitatea internațională de la un secol la altul.*

adoptând atitudini de respingere, teamă și suspiciuni la adresa Rusiei. România, ca și vecinii săi, era ea însăși o țară în derivă, încercând să-ți definească identitatea și fiind pe cale să-și aleagă drumul integrării europene, o țară răvășită de angoasele postcomunismului. În acest context geopolitic, primul argument care a stat la baza accelerării procesului de clarificare a poziției românești a fost absența garanțiilor de securitate pentru statele din regiune în perioada obscură a paradigmei securității înghețate.

Doctrina rusă de securitate afirma, fără echivoc, faptul că Rusia își consideră vechii inamici din Războiul Rece, statele NATO, drept potențiale surse de insecuritate actuală la adresa sa, astfel că situația nu s-a schimbat prea mult din acest punct de vedere.

Marile transformări care au dus la sucombarea URSS și au făcut posibilă apariția Rusiei, ca stat succesor al defunctului imperiu, au alimentat ura viscerală a fostelor state subjugate (atât statele socialiste, cât și fostele republici unionale), iar situația s-a complicat în mod deosebit din cauza incapacității noilor lideri de la Kremlin de a gestiona în mod eficient schimbările survenite cu toată cohorta lor de ipostaze greu de rezolvat. Reacțiile brutale ale Rusiei împotriva vecinilor săi au fost scoase în evidență, la începutul anilor '90, cu ocazia proclamării independenței noilor state.

Cu toate că, a priori, Rusia a adoptat o politică defensivă ca urmare a numeroaselor șocuri care au însoțit dezordinea la nivel politic, economic și social, ulterior aceasta a început să își mobilizeze forțele și resursele pentru distrugerea mișcărilor de independență. Acțiunile militare desfășurate de Rusia au alterat în mod definitiv speranțele că aceasta va urma calea unei adevărate democrații. Astfel, mitul noii Rusii democratice și doritoare de pace s-a năruit brusc, cedând locul unei realități nedorite de cancelariile occidentale.

După Anna de Tinguy [29], momentul de euforie al debutului anilor '90 a trecut. Ca urmare a acțiunilor belicoase extinse împotriva foștilor săi aliați, Rusia a contribuit la distrugerea speranțele „profesorilor" săi occidentali.[30] Pe de altă parte, ea însăși a fost dezamăgită de calitatea „discutabilă" a democrației occidentale, nedorind să fie comparată cu un elev care ascultă în permanență de sfaturile profesorului său. Această idee exprima, în contextul general al acelei epoci, poziția majorității populației ruse. Reproșurile Moscovei la adresa Occidentului nu au fost însă niciodată exprimate în mod oficial de către Kremlin [31] la adresa cancelariilor occidentale, însă frustrările cu privire la rolul Rusiei de „învățăcel" în ale democrației, au fost exprimate cu preponderență în mass-media și la nivelul ONG-urilor, cu ocazia diferitelor conferințe și evenimente internaționale.

Înlocuirea bipolarității, de către o Europă unificată, exprimă interesul promotorilor casei europene de-a ocupa un loc distinct în noua ordine multipolară. În opinia noastră, deși Occidentul și-a proclamat întotdeauna dorința sa de cooperare cu o Rusie puternică, democratică, bine ancorată în viitoare logică multipolară, adevărul este însă departe de realitate. Rusia în ceea ce-o privește, după depășirea momentului de slăbiciune, va rămâne principalul actor regional în această parte a

[29] De Tinguy, (A.), *Moscova și lumea, ambiția puterii, o iluzie?,* Editura Autrement, versiunea română, Ed. Minerva, București, p. 55.

[30] Acțiunile războinice împotriva foștilor aliați exprimă incapacitatea Rusiei de a coagula un dialog politic cu vecinii săi ca urmare a crahului economic, social, politic, instalat la nivelul pilonilor societății bulversate de șoc. Măreția imperiului sovietic a fost înlocuită, în mentalul clasei conducătoare, de sentimentele contradictorii de apartenență la o putere de categoria a doua. (n.a.)

[31] După Anne de Tinguy, occidentalii au fost de acord în acea perioadă cu instalarea unui regim autoritar în Rusia. Adepții valorilor occidentale și liberale au considerat gazul și petrolul mult mai importante pentru Europa decât democrația în Rusia, acuzând astfel Occidentul că ar fi trădat Rusia, miza fiind imensele resurse de hidrocarburi.

continentului. Dacă luăm în considerare interesul crescut al Occidentului pentru enormul potențial în resurse al Caucazului, se conturează o suprapunere a celor două sfere de interese, occidental-americană și rusă. Implicarea Rusiei în conflictele regionale va fi acceptată în mod tacit de către Occident, deoarece astfel se justifică dislocarea unor forțe militare în regiune pentru apărare, dar mai ales pentru protejarea noilor democrații.

§6. Problemele de adaptare ale imperiului rus după Războiul Rece. Influența slăbiciunii Rusiei asupra securității regiunii. Sfârșitul lumii unipolare și declinul geopolitic al Rusiei în zorii apariției momentului unipolar. Traumatismul sever al Războiului din Afganistan și intrarea Rusiei în „timpul geopolitic mort"

Problemele Imperiului sovietic au început odată cu instaurarea comunismului, cu ocazia revoluției bolșevice din octombrie, 1917. Ideologia comunistă integra în concepția sa și germenul propriei distrugeri. Uniunea Sovietică a depășit cu succes al Doilea Război Mondial, apoi numeroasele crize ale Războiului Rece, dar nu au mai avut puterea să facă față constrângerilor economice, ca urmare a impulsului fără precedent dat cursei înarmărilor de către președintele Ronald Reagan, ca urmare a inițierii inițiativei strategice a „războiului stelelor". În plus, războiul din Afganistan, numeroasele probleme economice și erorile perestroikăi și ale glasnostului au administrat sistemului sovietic lovitura de grație. Ca urmare, în primii ani ai perioadei de după sfârșitul Războiului Rece, Rusia se găsea pe calea epuizării ultimelor sale resurse, urmărind să își păstreze sfera sa de influență economică puternic diminuată ca urmare a numeroaselor derapaje ale foștilor săi sateliți. Important actor pe scena mondială în perioada bipolarității, aceasta nu și-a putut niciodată accepta propria izolare pe scena

geopolitică. Pierderea teritoriilor bogate în hidrocarburi a diminuat în mod drastic propria sa sursă de „*soft power*", monedă de schimb în noua dinamică a relațiilor cu Occidentul.

„Vietnamizarea" războiului din Afganistan a spulberat mitul invincibilității Armatei Roșii eliberatoare. Aventurismul sovietic în Afganistan a scos în evidență carențele economice ale imperiului. În realitate, Uniunea Sovietică nu era în stare să susțină un astfel de efort pe o perioadă îndelungată. Dispunând de o armată de masă, cu un înalt comandament constituit din generali și ofițeri superiori care s-au remarcat ca urmare a obedienței acestora față de partidul comunist, această ultima mare confruntare a Războiului Rece a mobilizat mai mult de 100.000 de ofițeri și soldați sovietici. Războiului a fost perceput ca fiind actul final al unei teribile campanii de cuceriri, începute sub domnia lui Petru cel Mare, și luând sfârșit, iată, odată cu pierderea majorității teritoriilor invadate și a încetării Războiului Rece. După ultimul ei război, pentru Rusia a început „*timpul geopolitic mort*".

Din cauza modului său de a duce războiul din Afganistan și ca urmare a atrocităților comise de forțele sale expediționare, Uniunea Sovietică a fost îndelung blamată de către comunitatea internațională. Din punct de vedere ideologic, războiul avea ca scop eliberarea Afganistanului de sub jugul imperialismului, în paralel cu edificarea unei noi societăți comuniste pe plan local, dar în realitate, adevăratul obiectiv s-a dovedit a fi insațiabila sete de cuceriri de noi teritorii a imperiului sovietic, ca urmare a testamentului lui Petru cel Mare. Războiul dus de Armata sovietică a fost unul total, iar în anul 1986, aceasta a folosit arme chimice, mijloace de luptă interzise prin tratatele internaționale. Observatorii au estimat că mai mult de 2 milioane de victime din rândul populației locale și mai mult de 1,2 milioane de persoane au ales calea exilului, ca urmare a acțiunilor militare întreprinse

de Uniunea Sovietică pe teritoriul afgan. Conform unor alte surse, intervenția militară sovietică avea la bază justificări de ordin politic, economic și strategic.[32] După zece ani de la declanșarea războiului, eșecul aventurii afgane s-a adăugat cohortei de probleme de identitate ale imperiului care a ajuns într-o situație imposibil de rezolvat.

> *Timpul geostrategic mort reprezintă un concept geopolitic care înglobează o sumă de elemente ce definesc lipsa de reacție a Rusiei pe scena internațională, la un moment dat. Procesul reprezintă rezultatul deteriorării pentru Kremlin a situației geostrategice, fapt ce antrenează și o alterare generală a principalilor parametri ai națiunii (politic, economic, societal, instituțional, militar, de mediu etc.).*

Dispariția centurii de securitate, „*trădarea*" foștilor prieteni, pierderea teritoriilor cucerite de-a lungul secolelor, tentativele opiniei publice de a demantela și critica comunismul sovietic au contribuit la prăbușirea și mai accentuată a Uniunii Sovietice. Problemele existențiale ale Rusiei în zorii noii lumi unipolare făceau imposibilă, pentru acest uriaș rănit, reacția față de Statele Unite în marșul său spre Răsărit, pentru umplerea brezei strategice și a vidului de putere altădată sovietic. Primul război al epocii unipolare, cel din Golf, în 1991, a scos în mod clar în evidență, lipsa de reacție a Rusiei, ea rămânând în afara deciziilor care s-au luat cu această ocazie la nivel global. Apariția statului independent Ucraina a accentual crahul politic al Rusiei, cu această ocazie.

---

[32] Conform articolului *Prin Afganistan, Uniunea Sovietică ar dori câștigarea petrolului din Golful Persic,* publicat în Ziarul *Ziua de Iași,* la 24.09.2001, primul motiv al aventurii din Afganistan ar fi fost dorința imperiului de a păstra în acest stat cuceririle socialismului și regimul lui Babrak Karmal. O altă preocupare a imperiului decadent era stoparea fundamentalismului islamic în ofensivă, care ar fi amenințat republicile sovietice islamiste din sudul Uniunii.
Argumentul geopolitic se constituia în dorința imperiului de-a beneficia de zăcămintele de carburanți din apropierea Golfului Persic. În sfârșit, se mai adaugă dorința militarilor de-a testa noile materiale militare convenționale produse de Complexul Militaro-Industrial.

Crearea Comunității Statelor Independente pe ruinele Uniunii Sovietice s-a constituit într-o inițiativă a Kremlinului în scopul recâștigării influenței pierdute cu ocazia imploziei sistemului comunist. „*Timpul geostrategic mort*" a coincis cu „*spațiul geostrategic viu*". În mod simultan cu reculul sovietic, a avut loc un vast proces de reconfigurare a noilor piese, conturându-se astfel, noile linii de forță ale unei lumi în curs de profunde schimbări. Rapiditatea cu care vechile state comuniste doreau să se apropie de Occident a uimit cancelariile occidentale. Declarațiile de independență, precum și proclamarea noilor lideri politici, au creat un spațiu febril și dinamic, care nu mai dorea să fie considerat drept o virtuală „monedă de schimb" în cadrul viitoarelor negocieri dintre Rusia și Occident.[33] În acest timp, Statele Unite ale Americii și statele occidentale au ezitat în a lua vreo decizie pentru a nu alimenta și mai mult suspiciunile Kremlinului.

În ceea ce privește Rusia, cu excepția câtorva declarații formale prin care își exprimă dezaprobarea la adresa implicării Occidentului în fosta sa sferă de influență, aceasta nu era capabilă să recurgă la mijloace militare împotriva foștilor săi sateliți și mai ales, pentru a-și impune voința în regiune. O clarificare se impune, ar trebui diferențiată reacția Rusiei de cea a fostelor state sovietice. Kremlinul a folosit forța împotriva fostelor republici unionale, fapt care nu a făcut altceva decât să contribuie, într-o și mai mare măsură, la distanțarea acestora de Rusia, alimentând o ură profundă, perfect justificată și cu adânci

[33] În acea perioadă, o așa-zisă teorie a conspirației se contura din ce în ce mai mult, în legătură cu unele negocieri purtate între Moscova și Washington, referitor la ZEMN. Conform acestor teorii, regiunea va fi împărțită între Occident și Rusia. Astfel, Rusia își va restabili zona de influență, readucând pe orbita sa România și Bulgaria. Conform teoriei, falia geopolitică între Europa și Rusia separă cele două regiuni, iar linia de demarcație va urma crestele Carpaților. Se pare că această idee a fost inspirată de Samuel Huntington. Într-o asemenea ipoteză, România ar fi făcut tot posibilul pentru a evita o nouă Yalta. (n.a.)

rădăcini în perioada comunistă, ca urmare a terorii, a programelor criminale de deportare a populației și a multor alte nedreptăți pe care sistemul totalitar le-a comis la adresa acestora. Recurgând la brutalitatea sa tradițională la adresa foștilor săi aliați și vecini, aceasta a contribuit la accelerarea propriului său destin.

§7. Implicarea Rusiei în dispariția Tratatului de la Varșovia. Efectele remanente ale transformării Rusiei în putere de categoria a doua. O privire retrospectivă asupra rolului României în cadrul Tratatului de la Varșovia, în perioada Războiului Rece. Câteva chestiuni sensibile legate de pagubele psihologice cauzate de confruntarea bipolară

Accelerator și cauză a „*timpului strategic mort*", desființarea Pactului de la Varșovia a diminuat puterea Rusiei în regiune. În timpul Războiului Rece, această organizație politico-militară era constituită într-un instrument artificial, cu rol de menținere a sateliților în sfera de influență a Moscovei. Kremlinul a încercat să elimine componenta militară, păstrând-o totuși pe cea politică, dar demersurile în cauză nu au avut niciun rezultat, brutalitățile comunismului fiind încă vii în memoria fiecărui stat abia scăpat de sub jugul totalitar. Drept urmare, aceste state au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a elimina pe veci orice contact cu ideologia totalitară. Schimbările cadrului analitic al securității regionale au reprezentat rezultatul unui proces dialectic, și anume diminuarea rolului conducător al Rusiei în regiune, ca urmare a bulversărilor care au dus la transformările foștilor sateliți ai Uniunii Sovietice în adevărați actori regionali. În momentul în care, influența geostrategică rusă a ajuns într-un punct critic, fostele state comuniste au avut curajul să inițieze primele contacte cu Occidentul. Fragmentarea geostrategică a Regiunii Extinse a Mării Negre a scos foarte clar în

evidență faptul că, la nivelul regiunii, o nouă polarizare statală a luat locul vechiului aranjament al lumii bipolare. Altfel spus, actorii regiunii au devenit, la capătul câtorva ani, piloni ai securității în Europa Centrală și de Est, ca parte a Europei lărgite.[34] Cele două superputeri, Uniunea Sovietică și Statele Unite, stabiliseră între anii 1945 – 1990, un ansamblu de măsuri și de reguli, care au generat un calm relativ în raporturile internaționale. După Kim Holmes, ciclul istoric de echilibru precar și de ordine mondială a dispărut, cedând locul unei perioade de dezordine mondială. În mod aparent, raporturile dintre America și noile puteri în curs de afirmare, par a fi devenit asimetrice.[35]

Sintagma „*în mod aparent*" scoate în evidență faptul că America nu ar mai fi capabilă să gestioneze situația globală. Într-o atare ipoteză, este perfect posibil să existe o falsă asimetrie. Pentru a-și prezerva capacitatea, America ar trebui să aibă în vedere o regândire la nivel global a politicii sale economice externe, numai că acest lucru ar avea efecte negative în planul politicii interne, clasa politică nefiind încă pregătită să facă față unor astfel de provocări majore. Mai mult decât atât, în perioada acelor ani, opinia publică americană era preocupată mai mult de amenințările nemilitare, de concurența economică, de dezastrele ecologice și de industrializare, și mai puțin de aspectele militare stringente.

---

[34] În mod clar, în primii ani de după 1990, interesele divergente, afilierile, uneori contradictorii, disputele teritoriale, concurența economică acerbă scot în evidență o regiune dificil de-a fi încadrată sub o umbrelă instituțională eficientă. Dificultățile Occidentului de-a găsi o voce comună est-europeană au servit intereselor Rusiei care a știut să profite de divergențele între foștii săi sateliți. Inconstanța Occidentului a jucat propriul său rol destructiv.
(Dungaciu, D, 2007, Suport de curs *Securitate și organizații de securitate ale României și Moldovei,* Universitatea București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială).

[35] Vorbim de un sistem asimetric între S.U.A și celelalte puteri, în ceea ce privește *hard power,* adică componenta militară, de forță, în mod evident disproporționată în favoarea Americii. În ceea ce privește *soft power,* cu ocazia globalizării, este din ce în ce mai evident faptul că, pentru Washington, lumea multipolară va multiplica polii de putere, iar economia americană va pierde teren în favoarea economiilor noilor state emergente. (n.a.)

Percepția de către noile puteri emergente a unei eventuale degradări a puterii americane ar putea aduce o multiplicare a polilor de putere economică într-o lume multipolară. Rezultatul ar consta în pierderea rolului dominant al Americii în lume. Astfel, creșterea puterii noilor state emergente (Brazilia, Rusia, Japonia, Germania, India etc.) s-ar dovedi o alternativă viabilă la diminuarea puterii Statelor Unite. În acest caz, Rusia își va găsi, fără îndoială, energia necesară pentru revenire sa în forță în calitate de putere de prim rang pe scena geostrategică mondială. În acest context, apare o dilemă: care ar fi destinul fostelor state comuniste care au părăsit orbita sovietică, în favoarea unei abordări occidentale, într-o asemenea ipoteză? Ar fi America în stare să își protejeze aliații, în noul cadru multipolar? Fi-vor statele membre UE capabile să contribuie, alături de Washington, la protecția eficientă a noilor aliați în fața noului pol de putere globală, care va fi Rusia? Va încerca oare Rusia să își reconfigureze noul său imperiu în atare condiții ? Care ar fi noul rol al statelor Europei Centrale și de Est în noua configurare?[36]

Puternic ancorată în sistemul Tratatului de la Varșovia, România a reprezentata o voce distinctă, dar în același timp recalcitrantă, în rândul membrilor organizației. Numeroase derapaje naționaliste, chiar antisovietice ale României din acea

[36] Într-o atare situație complexă, se pune problema viitorului statelor vecine Rusiei. În mod evident, lumea multipolară va aduce cu sine schimbarea totală a mediului de securitate. Sfârșitul puterilor bipolare va ceda locul noilor poli de putere, transformându-i în atractori regionali pentru vecinii lor. Componenta *hard power* va ceda treptat locul celei *soft power*. În acest caz, Rusia își va recâștiga un rol dublu, acela de pol regional de putere precum și de atractor regional. În mod evident, aceasta nu își va ceda Statelor Unite locul său și influența în regiunile bogate în resurse energetice. În consecință, este de așteptat un recul al Occidentului, în timp ce la periferia europeană își va pierde din importanță. Rolul organizațiilor europene se va diminua în regiune, deoarece nu se dorește alimentarea suspiciunilor Rusiei, miza fiind nevoile energetice ale Occidentului. O nouă abordare a relațiilor bilaterale pragmatice între Rusia și Occident va înlocui actuala abordare care presupune câștigarea din partea cancelariilor occidentale de teren spre Estul continentului. (n.a.)

perioadă, au sedus Occidentul, dar în paralel, au creat suspiciuni în mai multe domenii. Rezultatul atitudinii Bucureștiului a dus, în mod inevitabil, la iritarea Moscovei, stârnind mânia acesteia, antrenând dispute în rândul lagărului socialist. În perioada evenimentelor de la Praga, din vara anului 1968, România a adoptat o poziție de respingere a agresiunii, fapt care a creat tensiuni între conducătorii români și cei sovietici. Dar, în mod paradoxal, prin această atitudine non-conformistă, România a evitat o nouă intervenție a statelor membre ale Tratatului, fiind vizat de această dată, propriul său teritoriu. Paradoxul rezidă din faptul că spectrul invaziei teritoriului național a fost evitat tocmai din cauza atitudinii agresive a României. „Răbdarea" conducătorilor sovietici se explică prin dorința Moscovei de-a prezenta pactul drept o organizație democratică, în care fiecare membru își poate exprima propria voință, chiar dacă aceasta era contrară deciziilor Moscovei.

În concluzie, o intervenție militară a Pactului în România, ar fi fost o greșeală strategică din partea Moscovei. Acestei stări de fapt i se mai adaugă simpatia manifestată de statele occidentale la adresa atitudinii României de neacceptare a invaziei în Cehoslovacia.[37] De remarcat atitudinea Chinei, care

[37] Un eveniment important pentru dinamica relațiilor franco-române este implicarea personală a generalului De Gaulle, în anul 1968, în consolidarea relațiilor dintre Paris și București. Astfel, De Gaulle își ia în serios rolul de lider mondial, iar în acest sens a făcut eforturi consistente pentru a „detașa" România și Polonia de Tratatul de la Varșovia. Succesul său a fost însă mai mare în România decât în Polonia.
Cu ocazia vizitei sale la Varșovia, acesta a reușit să convingă Partidul Unit Muncitoresc Polonez să îi permită să țină un discurs la televiziune în care a glorificat realizările Poloniei, făcând totodată un apel ostentativ la sentimentul național. Conducătorul polonez Gomulka a trimis, însă, un raport Biroului politic sovietic, menționând eforturile generalului De Gaulle de-a detașa Polonia de Uniunea Sovietică și astfel de obligațiile Tratatului. Raportul cuprinde, de asemenea, propunerea de stabilire a unei zone demilitarizate în Europa, care include Polonia, iar De Gaulle propune recunoașterea graniței cu Germania pe linia Oder-Neisse, pentru a obține sprijinul polonez.
România, în schimb, nu a furnizat Kremlinului nicio informație despre vizita generalului, dar rușii au cunoscut tot ce s-a discutat la nivel înalt, grație serviciilor de spionaj sovietice din România. Declarația prim-ministrului

s-a pronunțat, la rândul său, într-o manieră agresivă, la adresa inițiativei Moscovei din anul 1968, când zvonuri în legătură cu intenția unei agresiuni sovietice la adresa României, au ajuns la urechile lui Mao TzeDun. În consecință, pentru moment, riscurile unei invazii a României de către aliații săi din Tratat nu aveau un temei real. În mod evident pentru români, experiența

---

României, Ion Gheorghe Maurer, în timpul vizitei sale la Paris, prin care afirma că România dorește a-și urma propria cale de dezvoltare, dar că aceasta nu poate părăsi CAER-ul, deoarece propria sa economie este strâns legată de acest organism, a fost extrem de rău percepută de sovietici.

Mai mult, România a decis să își diversifice economia și să stabilească relații strânse cu Occidentul. De Gaulle l-a asigurat pe Maurer că Franța va ajuta România să își întărească starea sa de independență, oferindu-i un ajutor economic și politic. Acesta este aproape gata să îi recomande României, dacă o va solicita, să obțină un statut de membru asociat al Comunității Europene.

Este de asemenea pregătit să ajute România în caz că va fi marginalizată de celelalte state comuniste. În mod evident, propunerile generalului nu erau realizabile în acea perioadă.

De Gaulle a mers și mai departe, susținând că, în cazul amenințării României cu invazia de către statele membre ale Tratatului de la Varșovia, Franța va putea deveni o sursă de armament și material militar pentru România, pentru a se apăra. Planul Operațional al Trupelor Statului de la Varșovia din acea perioadă stabilea că, în cazul unui conflict militar cu Franța, aceasta va fi ștearsă de pe fața Pământului în termen de două zile de Uniunea Sovietică, ca urmare a loviturilor cu rachete nucleare.

Inițiativele lui de Gaulle la adresa României au produs maxima iritare a Uniunii Sovietice.

Astfel, în anul 1964, cu ocazia unei vizite în Cehoslovacia, Hrușciov a declarat că nu va tolera niciodată încercările României de-a deveni independentă din punct de vedere economic *„Dacă românii se înșală și vor alege o asemenea cale de ieșire din Pactul de la Varșovia, atunci soldații noștri, și nu De Gaulle, vor avea ultimul cuvânt."* Conducătorul cehoslovac Antonin Novotny a propus ca românii să fie dați afară din Tratat, date fiind tensiunile create.

„Te înșeli total, a răspuns Hrușciov. *Este exact ceea ce așteaptă conducătorii români să se întâmple. Întreaga situație din Balcani riscă să devină incontrolabilă, dacă România va urma Albania și Iugoslavia în tabăra antisovietică. Este responsabilitatea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice să împiedice România să părăsească Pactul și de-a readuce Iugoslavia și Albania în familia noastră socialistă."*

Acest episod, al implicării lui De Gaulle, a clarificat natura relațiilor între puterea dominantă a Pactului de la Varșovia, URSS, și un stat satelit, România, un vasal indisciplinat. În august 1968, cu ocazia invaziei din Cehoslovacia, aceste relații au atins tensiuni maxime.

(Marius-Sorin Miclea, *România de la Tratatul de la Varșovia la NATO,* Memoriu de cercetare, Master în Securitate Internațională și Apărare, 2006, Universitatea Națională și Apărare, Universitatea Pierre-Mendes-France, Grenoble)

tragică a comunismului a fost inevitabil legată de Uniunea Sovietică, care era considerată drept principala vinovată de instaurarea comunismului în România. În același timp însă, existau relații bilaterale și schimburi comerciale între cele două state. Realitatea că Uniunea Sovietică era, totuși, hegemonul regional al României, era un adevăr greu de accepta de către conducerea de la București.

Noua Rusie nu a uitat resentimentele poporului român la adresa sa încă din perioada sovietică, fiind sensibilă la manifestările ostile ale foștilor săi aliați. În concluzie, indiferent care va fi următoarea orientare a României pe scena internațională, aceasta inevitabil va fi branșată, într-un fel sau altul la Rusia, un viitor pol mondial de putere.

§8. Contextul strategic al apariției noilor actori regionali și noile mize ale NATO în regiune. Problema extinderii NATO – o chestiune de politică internă a Americii. Repoziționarea strategică a forțelor americane în regiune. Efectele prezenței atractorului american într-o regiune considerate, din punct de vedere istoric, sub influența Rusiei

Contextul noii arhitecturi de securitate europeană reprezintă rezultatul schimbărilor polarității globale. [38] Ca

[38] După Daniel Colard, elementele semnificative ale arhitecturii europene de securitate euroatlantică, sunt următoarele:
- Reforma Alianței atlantice și adoptarea unui nou concept de securitate statuate la Summitul de la Roma, 1991, revăzut și corectat cu ocazia Summitului de la Washington, din aprilie, 1998;
- Punerea la punct a unor instituții de cooperare între NATO și noile democrații din Est, COCONA, devenită Consiliul de Parteneriat euroatlantic, PfP, Actul fondator din anul 1997, NATO-Rusia, Carta ONU-Ucraina din 1998;
- Extinderea NATO cu trei noi state, Polonia, Ungaria, Republica Cehă;
- Adoptarea Pactului de stabilitate lansat de Uniunea Europeană în 1993, adoptat în 1995, pentru Europa centrală și statele baltice, lansarea în luna iunie 1999 a la Summitul de la Köln, a unui pact de stabilitate pentru Balcani;
- Extinderea Consiliului Europei la 15 state, cu cooptarea statelor din Europa de Est;
- Statutul de membri asociați parteneri ai UEO, acordat câtorva state ale Europei Centrale și de Răsărit;

urmare, edificarea noii Europe este rezultatul direct al sfârșitului Războiului Rece și al dezmembrării imperiului. Într-o asemenea abordare, prăbușirea Uniunii Sovietice și a blocului comunist nu ar reprezenta consecințele unui simplu antagonism cu sistemul capitalist, ci ar constitui *„un avatar informatic al epocii noastre care mineză din interior marele edificiu social fondat pe monopol și concentrarea informației.“*[39] Ca atare, o mai mare importanță acordată *soft power*-ului în detrimentul *hard power*-ului(componenta militară) rămâne unul dintre motivele esențiale ale dispariției sistemului comunist.

În mod evident, destrămarea Tratatului de la Varșovia a produs numeroase și justificate suspiciuni din partea Occidentului cu privire la capacitatea acestuia de a umple vidul de putere, ca urmare a pierderii de către Kremlin a sferei sale de influență. Rusia, la rândul său, se află în „momentul geostrategic mort“, iar alte puteri regionale, precum Turcia, se dovedeau incapabile de a-și impune influența. Astfel, Occidentul a sesizat oportunitatea *„câștigului de teren*“ prin extinderea organizației. Însă problema cea mai grea de rezolvat s-a dovedit a fi luarea deciziei politice de către fiecare stat membru NATO.

> *„Dacă un simplu vot majoritar, în cadrul corpului legislativ, dat de către partide, se dovedește a fi îndeajuns majorității guvernelor aliate, Statele Unite trebuie să reunească vocea a două treimi din Senat, for cunoscut pentru independența sa, dar acesta tocmai a ales un președinte democrat confruntat cu un Congres republican.“*[40]

- Negocierile cu 10 state din Europa Centrală și de Est pentru a defini condițiile și modalitățile de aderare la UE.

(Bacot-Decriaud, Joubert, Plantin, 2002, *Securitatea Internațională de la un secol la altul,* Colecția Raoul-Dandurand, Harmattan, 5-7 Rue de l'Ecole Polytechnique, 75005, Paris, Franța, pp. 45-46).

[39] Vergopoulos, (K.), articolul *Statele Unite și clătinarea sistemului,* în *Multitudini,* http://multitudes.samizdat.net/article795.html

[236] Rosner, (J.D.), *Opinia publică americană, Congresul și lărgirea NATO,* Revista NATO, no.1, ianuarie 1997, vol.45, pp. 12-14.

După Jeremy Rosner, Congresul Statelor Unite va ratifica extinderea NATO în funcție de mai multe elemente favorabile, dintre care, cel mai semnificativ este cel electoral. Astfel, un motiv important al ratificării extinderii de către Congresul american s-a dovedit a fi adoptarea, în anul 1996, a Legii în favoarea extinderii NATO. Actul legislativ prevedea conceptul lărgirii și acorda un ajutor de 60 de milioane de dolari noilor state candidate, pentru a le netezi calea spre aderare. Un alt argument în favoarea ratificării este oferit de membrii Congresului american care apărau conceptul lărgirii organizației, iar voința lor a făcut posibilă parcurgerea cu rapiditate a tuturor procedurilor și mecanismelor legislative. În paralel cu demersurile întreprinse în Congresul american, șefii de state membre NATO au dat undă verde lărgirii, prin inițierea negocierilor de aderare cu potențiali membri.

Un mare număr de cetățeni americani, mai mult de 20 de milioane de persoane, erau originari din Europa Centrală și de Est, iar majoritatea dintre aceștia era concentrată în cele 14 state americane care reprezentau 194 de voci de Mari Electori, mai mult decât cele două treimi necesare pentru a avea majoritatea la alegerile prezidențiale. Deci, aceste elemente s-au constituit în motivele esențiale pentru care președintele Clinton și senatorul Bob Dole și-au adus propriul sprijin în favoarea lărgirii NATO, pe parcursul cursei prezidențiale, iar acest discurs a reprezentat miezul discursului pe teme de politică externă a lui Bill Clinton pe parcursul campaniei prezidențiale. Astfel, această inițiativă în materie de politică externă a Statelor Unite, a beneficiat în permanență de sprijinul președintelui. Cu toate inițiativele pozitive ale Congresului american, cu tot lobby-ul populației americane cu rădăcini în Europa Centrală și de Est, considerăm că statele membre NATO, dar mai ales candidații la aderare nu au fost pregătiți din punct de vedere militar, economic și social pentru lărgirea organizației, iar întregul proces al aderării s-a dovedit a fi unul profund politic.

Așa cum am arătat în paragrafele precedente, Rusia se găsea în „*momentul geostrategic mort*", într-o perioadă de tatonări și negocieri cu cancelariile occidentale, care, în acea perioadă, luau în calcul în mod clar, o reconstrucție a echilibrului de putere. Acest parcurs se putea realiza prin revenirea Rusiei în prima linie a politicii mondiale, odată cu recâștigarea zonelor sale de influență. În concluzie, multipolarizarea Europei centrale și de Est, apariția primilor actori candidați la aderare, politica de securitate regională a NATO au reprezentat primii pași ai Europei spre noul său rol de putere regională.

Intențiile de repoziționare a trupelor americane în România și Bulgaria au atras suspiciunile Rusiei și Turciei, în calitate de puteri regionale. Inițierea și întreținerea unor relații de securitate între Washington, București și Sofia, în detrimentul relațiilor dintre colosul rus și aliații tradiționali, membri ai Pactului de la Varșovia, au fost percepute de Kremlin drept un act de infidelitate a fostelor state socialiste. Cât despre Bulgaria, în ceea ce o privește, în calitate de cea mai apropiată parteneră a Uniunii Sovietice și în același timp, ca stat de primă linie în perioada Războiului Rece[41], noile sale relații cu Statele Unite ale Americii, sunt de neconceput pentru Kremlin. Astfel, cu ocazia extinderii organizației, o poziționare amenințătoare strategică a NATO la frontierele Rusiei, pe o axă Nord-Sud (București, Sofia, Ankara), se profila în vechea zonă de influență a Kremlinului. O întrebare se pune, care ar fi interesul strategic primordial al Statelor Unite în regiune? De ce este nevoie de această reconfigurare a securității în regiune? După Kissinger[42], America nu și-a recunoscut niciodată propriile interese egoiste. Ca și

[41] Bulgaria dispune de frontiere comune cu Turcia, în consecință aceasta a beneficiat de o atenție sporită din partea URSS, în perioada Războiului Rece, în timp ce România, avea o importanță strategică secundară, deoarece era înconjurată doar de state socialiste. (n.a.)

[42] Kissinger, op.cit., p. 705.

abordare a politicii sale externe, „*wilsonismul presupune că America dispune de o natură excepțională exprimată printr-o virtute fără rival și o putere fără rival*."

Participanți la războaiele mondiale și la conflictele locale, liderii americani au pretins că America a luptat întotdeauna pentru principii și nu pentru interese. Această abordare idealistă a relațiilor internaționale ascundea, în realitate, scopuri geostrategice, economice, politice. Acest idealism, mascat de intenții ascunse, a stat la baza dorinței Statelor Unite de-a acționa în vederea umplerii vidului de putere apărut după căderea comunismului. Washingtonul a prevăzut revenirea Rusiei pe arena internațională în calitate de mare putere economic și militară. În același timp însă, America se străduiește să-și extindă influența în regiune, în scopul transformării acesteia într-o platformă de dominare și control a situației instabile din Marele Orient Mijlociu. Controlând REMN, America încearcă să evite deschiderea „cutiei Pandorei", astfel chestiunile terorismului islamic, ale traficului de droguri, vor fi gestionate pe două căi: cea dintâi fiind reprezentată de statele aflate sub drapelul alianței cu Statele Unite, iar cea de-a doua cale fiind sub drapelul NATO, beneficiind masiv de o prezență occidentală în regiune și, de ce nu, de o cooptare în rândurile aliaților a unor foste republici sovietice.

Însă întotdeauna chestiunile de securitate ale regiunii sunt strâns legate de problema hidrocarburilor, astfel încât, chestiunile energetic interesează America în aceeași măsură ca și problemele de securitate, cele două probleme fiind, în viziunea Americii, complementare. Așa cum am mai prezentat pe parcursul acestei lucrări, este de notorietate faptul că, dacă vom juxtapune harta dislocării bazelor militare americane pe glob cu harta răspândirii zăcămintelor energetice, în mod neîntâmplător, cele două hărți vor coincide perfect. În consecință, zona albă, fără o prezență militară, creată în regiunea caucaziană, o zonă plină de resurse naturale, își așteaptă, conform aceleiași logici, trupele americane, sosite în mod evident, pentru a aduce cu ele,

neîndoielnic, primii zori ai democrației în această greu încercată regiune a globului.

America, ca și Rusia, își urmărește scopurile cu asiduitate și tenacitate, fiind neîndoielnic faptul că, proclamarea valorilor sale democratice are loc în numele intereselor sale economice. Problema care se pune este dacă America dispune de forța militară și economică necesară pentru a-și impune propriile mecanisme de securitate și energetice și a-și apăra propriile valori democratice și nu numai, în această zonă a lumii.

America beneficia de o puternică componentă *soft power*, dar și *hard power*, superioare tuturor celorlalte state din lume. În viitor, globalizarea va aduce cu sine o nouă eră de difuzie a puterii și de partajare a bogățiilor între ceilalți poli mondiali emergenți. Este interesant de știut dacă va fi Rusia în stare să-și construiască în regiune o poziție stabilă, de forță, demnă de noul său statut imperial, în noile condiții.

§9. Cadrul conceptual al noii abordări ruse. Perspectiva transformării imperiului într-un pol mondial de putere. Cadrul analitic al noii securități regionale și marile mize pentru Rusia, după depășirea crizei identitare din anii '90. Neconcordanța între abordările de securitate rusă și americană.

Există o mare diferență între abordările ruse și americane asupra noii lumi. După Serghei Lavrov[43], noua abordare rusă analizează scena politică internațională, percepând-o în continuă schimbare. Aceasta este caracterizată printr-o slăbire ireversibilă a rolului politic al Statelor Unite după Războiul din Irak, conflict în care, mitul unipolarității americane a fost desființat în mod definitiv.

Ministrul rus întrevede *„o retragere durabilă a Uniunii Europene după extinderea sa spre Răsărit, o redistribuire a surselor de*

[43] Lavrov, (S.), ministru rus al Afacerilor Externe, martie 2007, în *Panorama politicii externe a Federației Ruse.*

influență create prin mondializare, o deplasare a puterii în lume în favoarea noilor actori (state emergente și posesori de resurse natural), rolul crescut al hidrocarburilor în noua politică mondială." Această abordare care întărește multipolaritatea este percepută de Moscova drept o oportunitate formidabilă de a-și recâștiga locul pierdut la masa negocierilor dintre marile puteri.

Conform lui Serghei Lavrov, noua abordare îi conferă Rusiei posibilitatea participării sale plenare nu numai la realizarea agendei internaționale, ci și la definirea acesteia. În opinia sa, Rusia este pregătită să preia noile responsabilități, ca urmare a dispersării haosului, anarhiei și a declinului instituțiilor internaționale, acesta din urmă fiind rezultatul implicării Americii în noua eră a globalizării. Conform noii abordări, Rusia este capabilă să devină unul din marii lideri ai lumii multipolare. Aceasta posedă o reală capacitate de adaptare, o mare experiență, suficiente resurse naturale, atuuri care îi conferă un rol de prim rang în lume. Conform opiniei noastre, această abordare aventuristă nu se bazează pe o fundamentare reală. Atâta timp cât Rusia nu va renunța la diferite susțineri partizane ale diferitelor facțiuni sau elemente statale aflate la periferia imperiului, aceasta își va consuma propriile resurse atât de necesare. Lipsa unei politici vizionare, bine țintite pe aspectele fundamentale ale globalizării, face inutil și ineficace imensul său potențial energetic.

Argumentul *hard power* nu mai este actual. Rusia a ratat ocazia ivită în ultimii ani ai Războiului Rece, de-a intra în competiția mondială. În momentul în care aceasta a pierdut Războiul Rece, noua conjunctură apărută a îndepărtat Rusia de grupul statelor occidentale. De fapt, în perioada ulterioară acestui conflict bipolar, a apărut o Rusie slăbită, dezorientată, beneficiară a unei infrastructuri perimate, aflată în stadiul de dezvoltare al secolului al XIX-lea, cu mari complexe industriale rămase în criză de materie primă, rezultate ale unei planificări eronate, cu o

economie profund bolnavă, dar o Rusie cu o profundă și paradoxală dorință de a-și reconstrui imperiul pierdut.

În aceste condiții, se ridică câteva întrebări la adresa Rusiei de a-și gestiona demersul de restaurare a imperiului său. În primul rând, ar fi util de știut dacă Kremlinul are puterea de-a se transforma dintr-o putere economică într-o putere politică ? Ar putea aceasta ajunge la un stadiu de dezvoltare satisfăcător, jucându-și cu iscusință cartea hidrocarburilor? Mai mult decât atât, ar putea rezista Rusia unei competențe acerbe pe piața hidrocarburilor, odată cu liberalizarea acesteia, ca urmare a globalizării, utilizând șantajul energetic împotriva Occidentului și a vecinilor săi? În mod aparent, răspunsurile generate de aceste întrebări sunt pozitive.

Deoarece Rusia a ales această cale oportunistă de-a reveni la fostul său statut imperial, a trebuit să plătească un preț destul de mare. Ea nu a acceptat niciun sfat, niciun model, riscând, cu această ocazie, un al doilea șoc major după căderea comunismului, într-un viitor previzibil, când resursele naturale se vor fi epuizat.[44] Deci, după „momentul geostrategic mort", poziția Rusiei se întărește, datorită existenței zăcămintelor sale naturale, bogate în carburanți. Ea va reacționa cu violență la adresa Occidentului de câte ori simte nevoia etalării puterii sale, însă aceste manifestări violente ne duc cu gândul la vechile

[44] După Vladislav Surkov, citat de către Dimitri Furman în articolul *Președintele Putin ca și prințul Hamlet,* în *Rusia în afacerilor globale, octombrie-decembrie 2006, p. 61,* Rusia a început să-și regăsească fosta grandoare, cu ocazia creșterii economice, ca urmare a măririi prețului carburantului. Ea nu mai accept sfaturi din partea statelor occidentale, devenind astfel total nereceptivă la noile realități. Afirmând faptul că Rusia nu mai primește sfaturi, Surkov afirmă că Occidentul nu mai reprezintă un bun exemplu pentru Rusia.
„Noi suntem suverani, iar dacă președintele nostru dorește 10 mandate prezidențiale, acesta le-ar putea avea."
De remarcat vizibila suficiență a acestor slogane. Ar fi interesant de văzut care va fi poziția rusă oficială în momentul în care aceste rezerve se vor fi epuizat. (n.a.)

reminiscențe rămase din perioada imperială sovietică. Statele Unite au înțeles pe deplin acest joc al Kremlinului, dar nu și-au schimbat unilateralismul la adresa noului imperiu în devenire.

Americanii nu au renunțat la propriile planuri de-a se instala în împrejurimile Mării Negre, încercând, așa cum am mai prezentat pe parcursul lucrării, poziționarea trupelor cât mai aproape de resursele de carburanți și căile de transport. Vom discerne în această ecuație două părți: prima fiind Rusia, proprietara resurselor, iar a doua fiind Statele Unite care, cu ajutorul noilor săi aliați, controlează căile de transport a resurselor spre Europa de Vest. Poziția Rusiei, de exportator de resurse spre vest, devine astfel tot mai dificilă, fiind la rândul său dependentă de căile de transport. Într-o asemenea situație, singura șansă pentru Rusia ar reprezenta-o noua repoziționare strategică, pentru a redeveni un atractor și hegemon major regional.

> *„Un postulat împărtășit de numeroși comentatori ai actualității internaționale ar dori ca Statele Unite să-și organizeze propriul raport cu lumea, conform unei strategii coerente și omogene, fapt care i-ar garanta propria hegemonie. Mondializarea economică ar fi dirijată astfel dintr-un War Room din subsolurile Casei Albe. Această presupunere traduce nevoia normală a observatorului de a-și structura analiza în funcție de un așa-zis moment unipolar. De fapt, constanța strategiei americane antisovietice în perioada Războiului Rece a lăsat imaginea unei Americi puternice și determinate, aptă a mobiliza mijloacele Pentagonului și ale comunității de informații cât și ale General Motors, Texaco și United Fruit. Presupunând că această imagine ar reflecta realitatea Războiului Rece, ar fi ea valabilă și astăzi?"*[45]

Paradigmele „îndiguirii"[46], ale „noii Ordini Mondiale"[47] și ale „lărgirii"[48], exprimă aceeași constanță a politicii americane,

---

[45] Conesa, (P.), Deroure (B.), 2001, articol *Există oare o strategie americană ?* în *Revista internațională și strategic,* nr. 42.

[46] George Kennan a fost primul care a propus această strategie în 1947, sub pseudonimul *Mister X* (n.a.).

[47] George Bush, 1991 (n.a.).

[48] Bill Clinton, 1991 (n.a.).

încă din perioada Războiului Rece, care coincide cu dorința *establishmentului* de protejare a *soft power*-ului Americii, cu ajutorul *hard power*-ului, la nivel planetar. În același timp, paradigmele care au „impregnat" strategia Washingtonului în perioada bipolarității cât și unipolarității, imediat după prăbușirea comunismului, reprezintă modele destul de puternice care devoalează ambiția americană de-a domina puterea Kremlinului la nivel planetar.

Intruziunea Statelor Unite ale Americii în regiuni susceptibile ca fiind sub tutelă rusă, apoi sovietică și din nou rusă după Războiul Rece, explică, pentru acea perioadă, geneza și motivele elaborării Doctrinei Brejnev, care cuprinde, în esența sa, doi parametri: primul fiind acel „cordon sanitar", format din sateliții-membri ai Tratatului de la Varșovia, iar al doilea „doctrina suveranității limitate a statelor socialiste". În mod evident, paradigmele „îndiguirii" și „cordonului sanitar" sunt circumscrise aceleiași logici a Războiului Rece, a cărui componentă ideologică era primordială. Dar în timp ce paradigmele americane proiectau prezența americană la nivel global, cele sovietice se limitau la o zonă geografică bine conturată, cea a Europei Centrale și de Est, pe teritoriul căreia conviețuiau statele socialiste, membre ale lagărului democrațiilor populare. În opinia noastră, spre deosebire de doctrinele sovietice, în mod preponderent defensive, cele americane denotă un caracter eminamente ofensiv, iar elaborarea acestora scoate în evidență marile diferențe de opinii asupra lumii.

Rusia continuă să își proclame rolul său de superputere într-o lume oligopolară, alături de noii poli emergenți, exact în perioada în care America își demonstrează incapacitatea sa de a aplica o strategie globală coerentă, adaptată realităților noii lumi.[49] În această ecuație geostrategică, este dificil de interpretat

[49] După Conesa și Deroure (op.cit.), *„statutul de fost adversar rus a fost retrogradat în mod brutal. Gestiunea lărgirii NATO, și mai ales cea a gestionării chestiunilor strategice*

și de înțeles care ar fi urmările iritabilității Kremlinului față de proiectul comun, americano-occidental de a extinde componența NATO cu noi membri proveniți din Europa de Est. Fără îndoială, puterea Rusiei va crește, ca urmare a resurselor sale naturale, fapt care o va transforma într-un jucător extrem de important pe scena mondială. Consolidarea propriei economii va iniția impulsurile necesare consolidării puterii sale politice și militare, fapt care îi va reconferi, fără îndoială, statutul de mare putere.

În perioada imediat următoare căderii comunismului, Rusia nu avea un model economic coerent, singura soluție fiind o ezitare între alegerea modelului capitalist occidental și posibilitatea de a face posibilă o coabitare între economia de piață și cea centralizată, de stat. În opinia noastră, viitorul model de securitate rusesc va beneficia de o mare originalitate și va integra în esența sa patru parametri. Aceștia vor fi:

1. Alianța Rusiei cu China și participarea comună, în calitate de aliați, la luarea deciziilor internaționale;
2. Creșterea economică bazată pe resursele naturale;
3. Colaborarea strânsă cu noile state emergente;
4. Păstrarea în permanență a unei „uși deschise" în relația cu Statele Unite, precum și cooperarea cu Washingtonul la nivel global în chestiunile arzătoare ale combaterii terorismului, traficului de droguri, traficului de carne vie, diseminării armelor de nimicire în masă, infracțiunilor cibernetice etc.

(START, ABM, NMD), arată că punctul de vedere al Moscovei nu mai valorează prea mult. Totul se întâmplă ca și cum obiectivul Washingtonului nu ar mai fi parteneriatul cu Rusia ci o reîntoarcere (roll back) la vechile metode. Ucraina se află pe locul 3 în topul ajutoarelor americane, după Israel și Egipt. Turcia ajută combatanții ceceni, la rândul său. Prezența politică, economică și militară americană în zona de sud a Rusiei va crește fără îndoială."

§10. Aspectele delicate ale „cooperării în conflictualitatea"[50] ruso-americană, în noul cadru analitic regional de securitate. O viziune proprie asupra cadrului analitic actual de securitate în regiune. Evaluarea unor posibile schimbări în viitor

Abandonându-și structura imperială tradițională, Rusia a încercat instaurarea unei sfere strategice moderne pentru a-și recâștiga influența pierdută în fostele sale teritorii de sub propria tutelă. Cu toate eforturile sale, aceasta nu a reușit să-și susțină și să-și impună expansiunea propriei puteri. Mijloacele economice insuficiente și concepția sa neo-imperială și militară păguboasă, s-au regăsit printre principalele motive ale eșecului său.[51] Kremlinul a continuat însă să mizeze pe politica șantajului în relația sa cu vecinii, utilizând aceleași mijloace de constrângere economice, militare, culturale, de sorginte sovietică, pentru a-și apăra propriile interese. În acest cadru analitic al securității regiunii, prezența Statelor Unite ale Americii s-a dorit a fi un răspuns ferm al „lumii libere" în fața incapacității generalizate a Kremlinului.

După Războiul Rece, cu excepția scurtei perioade idilice a primilor ani din perioada unipolară, relațiile bilaterale între cele două mari puteri s-au degradat în mod iremediabil, dezbaterile politice cedând locul reproșurilor reciproce. Suspiciunile ruse la adresa intențiilor hegemoniste americane au fost alimentate de o serie de măsuri luate de Washington, considerate neprietenești de către Kremlin, cum ar fi sprijinirea procesului de lărgire a NATO, implicarea Americii în războaiele din Golf, noul război din Afganistan, cu participarea americanilor, inițiativa americană de stabilire de baze militare la Marea Neagră, sub drapel american.

---

[50] Tema *cooperării în conflictualitate* aparține Isabellei Falcon, autoarea capitolului *Moscova-Washington-cooperare în conflictualitate,* în *Moscova și lumea, ambiția grandorii, o iluzie?*, 2008, coordonator Anne de Tinguy, Editura Autrement, p. 117.

[51] Mocanu, (N.), 2005, *Interferențe geopolitice și geoculturale în Bazinul Mării Negre,* București, p. 195.

Atenția acordată de americani mișcărilor independentiste din regiunea Caucazului va contribui la sporirea suspiciunilor Rusiei la adresa Americii.

Inițiativele americane au fost percepute de Moscova drept o dorință a Washingtonului de a-și asuma un rol de unică superputere în noua lume unipolară și de a distruge din temelii influența Rusiei peste tot în lume. În același timp, în mod paradoxal, o imagine idilică a Rusiei în ochii americanilor (o Rusie cooperantă, pacifistă și democratică) lua locul imaginii compromise a vechii Uniuni Sovietice. Această viziune a rezistat pe perioada mandatelor lui Elțîn și Putin, dar s-a erodat în mod iremediabil cu timpul. Reproșurile americanilor la adresa Rusiei cuprindeau politica brutală la adresa foștilor săi aliați, șantajul economic, corupția generalizată, violările repetate ale drepturilor omului, lipsa de credibilitate a reformelor democratice, presiunile asupra presei, împiedicarea mișcărilor naționale din fostele state sovietice etc. În mod cert, până în acest moment, pentru Rusia, americanii reprezintă principala piedică pentru restaurarea marelui său fost imperiu, pe noile coordonate impuse de marile schimbări din anii '90.

Viziunea oligopolară rusă și cea unipolară americană s-au dovedit a fi, în mod fundamental, opuse, iar dezbaterile pe această temă au condus la o răcire a relațiilor bilaterale, până la un punct în care se pune problema reapariției unui nou conflict „rece" între Washington și Kremlin.[52] Cooperarea în conflictualitate acoperă o

[52] După Serghei Rogov, în articolul *Strateghiceskoe partnerstvo vse esce vozmojno?, (Un parteneriat strategic este încă posibil?),* în *Nezavisimaia Gazeta,* 19 martie 2007, *„divergențele între SUA și Rusia sunt în plină creștere, iar controlul armamentelor este amenințat cu distrugerea. Acest fapt ne obligă să ne punem în mod extrem de serios problema unui nou Război Rece. Oare Rusia și SUA sunt condamnate la o perpetuă confruntare? Prăbușirea URSS și a Pactului de la Varșovia, dispariția sistemului mondial socialist au pus capăt Războiului Rece și structurii bipolare a relațiilor internaționale, la începutul anilor '90. Modelul relațiilor ruso-americane, în aceste condiții, s-a schimbat iremediabil. Intransigența ideologică a dispărut. Interesele naționale prioritare ale Rusiei se limitează la spațiul post-sovietic și la regiunile apropiate*

lungă perioadă de timp a Războiului Rece, cele două superputeri fiind convinse de necesitatea gestionării împreună și ținerii sub control a cursei înarmărilor. Astfel, „diplomația compromisului" s-a dovedit a fi o măsură eficientă pentru evitarea unui război necruțător.

În noua epocă post-Război Rece, acest concept ar putea fi utilizat din nou, pentru a face față riscurilor unor conflicte asimetrice care ar putea amenința America și Rusia. Pericolul islamic, terorismul, proliferarea nucleară, traficul de droguri, criminalitatea transfrontalieră au devenit, în fond, amenințări comune, în era bipolară. Deși, după toate probabilitățile, America nu va renunța să se „apropie" și mai mult de fostul spațiu sovietic, fapt care ar atrage după sine, divergențe economice, militare și politice, de natură a se constitui în obstacole în calea unei cooperări bilaterale, considerăm că această „*cooperare în conflictualitate*", ar putea deveni un important pas, din partea ambelor părți, de natură a demonstra faptul că ambele puteri sunt pregătite să intre, în mod pașnic, în noua lume multipolară.

În mod incontestabil, din punct de vedere geostrategic, *REMN* rămâne un spațiu comun, o interfață care interesează în aceeași măsură atât Europa, cât și Rusia. Evident, actualele tendințe centrifuge al actorilor, cât și securitatea fragilă ca urmare a amenințărilor specifice, ar putea transforma regiunea, conferindu-i un statut de incredibilitate în fața națiunilor europene. Lumea oligopolară va cristaliza, fără îndoială, doi poli

---

frontierelor noastre. Kremlinul a încetat să fie un adversar global al Washingtonului și opozant sistemic în cazul unei crize internaționale. Rusia și Statele Unite au împreună un interes mare în ceea ce privește reglementarea seriei de conflicte regionale. În domeniul militar, putem constata absența unui motiv rațional care să stea la baza unui conflict între Rusia și America. Există totuși, o moștenire periculoasă, concretizată în enormele arsenale nucleare, construite pentru distrugerea reciprocă. Cele două state au aceleași interese obiective, reducerea amenințării nucleare.

În sfârșit, ele se confruntă cu terorismul internațional, o amenințare comună.

Având în vedere cele prezentate, putem conchide că vechii adversari ar putea reveni la un model precedent de cooperare, ar putea deveni parteneri strategici....."

de putere în regiune, Rusia și Europa. Într-o asemenea situație, ne-am putea pune întrebarea care va fi noua configurare a cadrului analitic regional. Care pol de putere ar fi atractorul dominant al regiunii? Cine va fi beneficiarul importantelor resurse din regiune caspică, Europa sau Rusia? Care va fi rolul actorilor regionali și în ce va consta acesta?

Ar trebui remarcat, cu această ocazie, nivelul din ce în ce mai crescut al cooperării ruso-turce la Marea Neagră, pe fondul apariției prezenței americane în regiune, fapt care complică și mai mult situația geopolitică complexă din regiune, oricum foarte complicată. În opinia noastră, în viitorul previzibil, Rusia va continua să își promoveze propriile interese vitale în regiune, cu aceeași consecvență, pe cale amiabilă sau coercitivă. Regiunile aflate în vizorul Rusiei sunt, cu preponderență, cele apropiate, considerate de Kremlin, cele de interes geopolitic imediat. Într-o asemenea situație, strategia rusă este axată pe revenirea ei, ca nouă putere regională, pentru a putea gestiona cu eficiență chestiunile regionale de securitate. Reușita reformelor geopolitice rusești va depinde însă de depășirea cu succes a crizelor economice care se întrevăd în viitoarea concurență acerbă cu Europa, Japonia, Brazilia, India, Statele Unite ale Americii.

Rusia își va gestiona și pe viitor, ca și până acum, propriile resurse de energie, participând alături de consorțiile occidentale, la distribuția și transportul gazelor și ale petrolului. Din punct de vedere civilizațional, *REMN* va rămâne locul de întâlnire al civilizațiilor ortodoxă, occidentală și islamică. România este singura țară din regiune care aparține civilizației occidentale, în condițiile unei puternice majorități ortodoxe, fapt care demonstrează caracterul extrem de complex al acestui stat, precum și avantajul de-a putea deveni, pe viitor, o punte de colaborare între civilizații, rămânând însă ancorată în mod ferm de partea civilizației occidentale. În ceea ce privește chestiunea apartenenței României la un viitor pol de putere a lumii oligopolare, fără îndoială aceasta va aparține Marii Europe.

Deși Rusia este pe cale, conform tratatelor de asociere și cooperare economică semnate cu fostele state sovietice, să-și recupereze propriul spațiu și influență pierdute, ea nu a putut și este greu de crezut că va reuși să își recâștige influența pe care a pierdut-o în România. În ceea ce privește Bulgaria, aceasta va aparține Europei, dar va rămâne, cel puțin o perioadă, într-o competiție economică și de orice altă natură cu România, pentru a-și demonstra importanța în fața noului hegemon. Rusia va ști însă să profite de apartenența comună la aceeași civilizație, inițiind, la nivelul societății și clasei politice bulgare, o campanie mediatică de discreditare a Occidentului în favoarea Kremlinului, fapt ce-i va crea Sofiei numeroase probleme de imagine. Turcia și Ucraina vor rămâne două puteri regionale care vor gravita în jurul Rusiei și Europei. În timp ce Turcia își va menține și întări statutul său de pivot al civilizației islamice, influențând și celelalte state turcice din regiunile caspică și caucaziană, Ucraina va beneficia în continuare de un statut de interfață între Occident și Rusia.

Având în vedere caracterul său statal ambiguu, echivoc, indecis, cu evoluție incertă, ținând seama de inconsecvența politicii sale așa zis „plurivectorială", dar mai ales luând în considerare împărțirea teritoriului Ucrainei, din punct de vedere geografic, în două mari regiuni, cea vestică, majoritar catolică și cea răsăriteană, majoritar ortodoxă, nu excludem pe viitor o fragmentare a acestei entități statale în două regiuni, după criterii religioase, Rusiei revenindu-i partea răsăriteană a țării, iar Occidentului, partea apuseană.

Focarele conflictelor „înghețate" fiind încă active, nu excludem o revenire periodică a acestora, atâta timp cât Kremlinul are nevoie de o justificare a acțiunilor sale sau o motivare a unor intervenții în forță. Fără îndoială că Rusia nu are răspunsuri la multiplele chestiuni etnice, religioase, economice și de orice altă natură, astfel că o rezolvare mai facilă a acestor

probleme ar fi tocmai întreținerea acestor focare de conflict. Considerăm că, în momentul în care vor dispărea toate aceste probleme, de orice natură, din regiune (greu însă de precizat când acest lucru va fi posibil), o nouă eră de prosperitate se va instaura în *Regiunea Extinsă a Mării Negre.*

CAPITOLUL 2.

Geopolitica principalilor actori ai regiunii. Marile provocări ale lumii multipolare. Problema sensibilă a tranziției Rusiei la momentul unipolar. Regândirea noii Rusii – principala problemă pentru clasa politică rusă. Considerații asupra Turciei, ca putere regională

„Rusia s-a întors pe eșichierul mondial. O aparentă îmbunătățire a propriei situații economice, drept urmare a exploatării resurselor de carburanți, îi oferă un anumit confort cât și încredere în politica sa externă, care, practic au lipsit în primii ani de după implozia regimului comunist. Se poate afirma că Rusia nu a fost în măsură să își apere propriile interese în momentul marii schimbări geopolitice a cărei principal subiect a fost. Ulterior perioadei în care practic Rusia nu a prea contat în jocul politic al marilor puteri, rușii revin în atenția internațională cu o nouă armă, resursele de carburanți, petrolul și gazul, fapt care creează dependențe reciproce. Însă în prezent, nu doar Rusia își demonstrează autoritatea, ci și alte mari puteri."[1]

Fără îndoială, politica externă a Rusiei are drept merit principal demersul în vederea reîntoarcerii pe scena mondială, în calitate de mare putere. În mod cert, însă, noua politică rusă nu are consistența politicii imperiale a Uniunii Sovietice. Mai mult decât atât, argumentul ideologic a fost exclus în totalitate, în noua conjunctură. Condițiile geostrategice post-Război Rece precum și slaba putere economică a Rusiei au limitat aria de interes a acesteia în lume. Ca urmare, spații precum Africa,

[1] Articol intitulat *Look who's back,* The Wall Street Journal Europe, 9 mai 2006. (n.a.)

America Latină, favorabile exportului revoluției mondiale, nu mai sunt în prezent obiective-cheie pentru Kremlin. Fiind pe calea recâștigării unui rol de putere dominantă în regiune[2], politica rusă vizează, mai degrabă, restabilirea „*jocurilor*" în regiunea orientală a continentului european, cu precădere în regiunea bogată în zăcăminte a Orientului Mijlociu.

§1. Traumatismul cauzat de abandonarea statutului imperial sovietic. Riscurile noii politici externe ruse bazate pe șantajul energetic. Atuurile Rusiei în favoarea transformării ei în pol de putere în noua lume multipolară

Precedenta percepție a Uniunii Sovietice în lume, era, la începutul anilor '90, cea a unei țări imense, cu resurse vaste, precum și cea a unei superputeri nucleare în plină competiție militară și ideologică cu Statele Unite și tabăra occidentală. Interesele ideologice ale fostei URSS cuprindeau o bună parte a lumii, partidele și facțiunile comuniste, formațiunile de guerilă, mișcările de stânga, toate fiind sprijinite logistic și financiar de Kremlin. În același timp, economia rusă era percepută drept profund bolnavă, osificată, dirijată de către un sistem de planificare absurd, contrar regulilor economiei de piață. Politica externă sovietică era extrem de simplistă, chiar gregară, asimilând concepțiile maniheiste „*capitalismul dorește distrugerea comunismului*", precum și „*cine este cu Statele Unite este împotriva noastră*". În mod evident, după preluarea puterii de către

[2] Rusia era interesată de rezolvarea conflictelor înghețate care au izbucnit încă de pe vremea Uniunii Sovietice pe teritoriul acesteia, ca un prim pas în restaurarea propriei sale dominații și de reconstituire a puzzle-ului fostei structuri administrative sovietice, însă fără componenta sa ideologică comunistă. Următorul pas a constat în a se asigura că marile exploatări energetic sunt disponibile în vederea asigurării propriei sale creșteri economice vertiginoase. Deci, cel de-al treilea pas denotă dorința Rusiei de-a se îndepărta de Occident, asigurându-și puțurile de petrol și de gaze. Acapararea rețelelor de distribuție pune punct acestui plan ingenios de-a recâștiga influența regională. (n.a.)

Gorbaciov, situația s-a modificat, însă era prea târziu pentru revitalizarea sistemului sovietic, aflat la crepusculul vieții sale.

Percepția lumii libere în perioada „*timpului geostrategic mort*" a noului stat sovietic rus, construit pe ruinele fostului imperiu sovietic, era cea a unei entități divizate în mai multe noi identități, potențial instabile, dar cu un imens potențial periculos la adresa Occidentului. Dar, în aceeași măsură, enormele bogății naturale ale Rusiei și ale vechilor republici sovietice au emanate un puternic potențial atractiv pentru Occident.

Această situație a marcat pentru Rusia o situație de nedorit: abandonarea singurei structuri economice viabile, care a făcut posibile schimburile economice între fostele state socialiste, CAER. Rusia își redefinește astfel propria agendă economică, eliminând balastul ideologic, în paralel cu sistemul economic planificat socialist. Însă primii germeni ai economiei capitaliste au făcut ravagii în plan social. În opinia noastră, chiar în anii în care Rusia s-a plasat într-o poziție defensivă, pedepsită fiind de către inamicii săi pentru fostul său trecut de superputere, aceasta nu a renunțat la lupta pentru recâștigarea statutului său imperial.

Asumându-și această armă redutabilă, în ciuda penuriei de fonduri care a transformat o bună parte a materialului glorioasei Armate sovietice într-un depozit de fiare vechi, Kremlinul beneficiază în prezent de o componentă *hard power* care îi va permite să-și asume ambițiile hegemoniste în regiune. Acapararea resurselor naturale prin conglomeratele de interese ruse a stopat în mod temporar intruziunile străine în chestiunea sensibilă a zăcămintelor energetice rusești. Rezolvarea problemei rețelelor de distribuție ruse rămâne, totuși, o chestiune spinoasă pe agenda energetică rusă, ca urmare a dorinței statelor limitrofe de-a evita instalarea gazoductelor în regiunile controlate de Rusia și aliații săi.

Deci, regândirea noii Rusii presupune și rezolvarea acestei chestiuni importante de pe agenda politică a Kremlinului.

Bogatele resursele energetice transformă Rusia pe zi ce trece într-un pol prosper al lumii multipolare. În fața Rusiei, există două alternative, a deveni un partener stabil, deschis cooperării, sau a se considera deja o hiperputere, și a proceda în consecință, adică a-și relua vechea atitudine arogantă, specifică panslavismului rus.

Cea de-a doua perspectivă reprezintă un grav risc de securitate pentru Rusia, din două motive:

- posibilitatea inițierii unor politici externe și economice de creștere a prețurilor produselor rezultate din exploatarea resurselor naturale, fapt care ar favoriza șantajul energetic la adresa altor state;
- cristalizarea unei alianțe economice a statelor dependente de resurse energetice, potrivnică Rusiei și politicii sale discriminatorii și ostile.

Elementul declanșator al puternicei creșteri a economiei ruse, la începutul anilor '90, a constat în explodarea prețurilor hidrocarburilor. Rusia a fost, în anul 2007, conform statisticilor[3], prima exportatoare mondială de petrol. După anii de recul constant ai Rusiei, indicatorul creșterii economice se va stabiliza, după anul 1999, la o creștere economică de 6 procente pe an.[4] Această creștere a schimbat atitudinea Rusiei față de Occident, făcând-o din ce în mai puțin receptivă la criticile americane și europene ca urmare a schimbărilor legislative și prezidențiale între anii 2003 și 2004. Kremlinul se simte brusc puternic,

[3] Anne de Tinguy, op.cit., capitolul *O nouă postură,* p. 10.

[4] După Vladimir Fedorovski, în *Fantoma lui Stalin,* 2007, Editura Rocher, pp. 8-9, *„în ciuda amintirilor catastrofale pe care le-a lăsat Boris Elțîn în urma sa, Putin a adus lucrurile pe calea cea bună. În 7 ani, PIB-ul rus a crescut cu 70%, iar veniturile reale ale populației s-au dublat. Rezervele de aur și devize se ridică la 480 de miliarde de dolari, datorită ploii efective de petrodolari care s-a abătut asupra țării, ca urmare a creșterii prețului barilului de petrol. Pentru anul 2007, Rusia a înregistrat o rată de creștere de 8,1%. Datoria externă a statului a fost rambursată astfel în totalitate. Rezultate care, drept urmare a părerii apărătorilor regimului, au justificat tratarea cu brutalitate a tuturor contestatarilor regimului între anii 1985 și 1992."*

abordând o poziție nostalgică la adresa fostului său statut imperial rus, apoi sovietic.[5]

Capacitatea de adaptare și de transformare a Rusiei la noile exigențe ale economiei de piață atestă faptul că aceasta a înțeles bine lecția Războiului Rece, fiind capabilă să renunțe la ideologia comunistă în favoarea relațiilor pragmatice. Tipic fostelor state comuniste, al căror învățământ de stat era accesibil unor mari mase de oameni, un impresionant număr de specialiști foarte bine pregătiți în universitățile din perioada comunistă au fost capabili de-a se transforma brusc în antreprenori ai noii societăți, înlocuind economia planificată printr-un „capitalism al statului". O problemă de natură economică este reprezentată de atacurile împotriva sectorului privat, întreprinse de către reprezentanții birocrației de stat. Aceste transformări au adus cu ele și o creștere fără precedent a corupției, conform *Transparency International,* Rusia fiind clasificată pe locul 163 pe o scară a corupției stabilită de această organizație internațională.[6]

Situația creată prin implicarea Statelor Unite ale Americii, după data de 11 septembrie 2001, în două războaie, cel din Afganistan și cel din Irak, a oferit Kremlinului marea oportunitate de-a asista la eroziunea prestigiului Americii și Europei, statele europene rezervându-și dreptul de-a critica aspect importante ale implicării Washingtonului în operațiunilor militare. Eroziunea americană, conform abordării ruse, a contribuit la dorința Casei Albe de-a ajunge unic pol al lumii multipolare, ocazie cu care Moscova a remarcat brutalitatea și lipsa de eficiență a politicii americane, dar și marele potențial pe care l-ar avea o nouă reorganizare multipolară a lumii. În prezent, mesajul Kremlinului se face simțit cu extremă claritate: interesele actuale ale Rusiei acoperă vechea arie de influență a

[5] După Vladimir Putin, *„cel care nu regretă URSS nu are suflet. Cel care o regretă, nu este inteligent.*", citat în lucrarea *Fantoma lui Stalin (*2007).

[6] Transparency International Report, 2007.

Uniunii Sovietice, astfel încât devine evident faptul că extinderea NATO spre estul Europei nu este defel dorită de Kremlin. Pentru Rusia, Europa este o regiune bipolară, iar cei doi poli atractori ai Europei sunt Statele Unite ale Americii și Rusia.[7]

Sfârșitul Războiului Rece a diminuat capacitatea de atragere a Rusiei, dar, în mod paradoxal, capacitatea de atragere a Americii nu a crescut (motivele fiind cunoscute, un număr de divergențe între Washington și aliații săi, pe tema câtorva chestiuni globale). În prezent, ca urmare a exporturilor de petrol și gaz, Rusia a pus ferm un picior în Europa, astfel încât, o nouă paradigmă, cea a cooperării, a înlocuit-o pe cea veche, a securității înghețate. Astfel, Rusia, prin politica sa în domeniul energiei, și-a rezervat o întoarcere în forță în Europa, fapt care descurajează teoria „fortăreței asediate", specifică confruntării din perioada Războiului Rece. În cazul în care Europa unită nu va avea o singură voce și nu va „cânta" o singură partitură, Rusia va profita de acest fapt și va încerca să domine din punct de vedere economic Europa. Conform celor gândite de către Vladimir Putin *„Rusia are o identitate euro-asiatică și în plus, ea reprezintă o pasarelă între civilizații."*[8]

Relațiile Rusiei cu China și cu India demonstrează voința Kremlinului de-a căuta debușee comerciale ale resurselor sale de combustibil precum și o nouă perspectivă de securitate, pentru a-și echilibra astfel, propria sa dualitate, euro-asiatică. Din punct de vedere geografic, Rusia face parte din regiunea Asia-Pacific, astfel încât, integrarea sa în acest areal, alături de polii locali de putere, îi va aduce acesteia imense beneficii economice și financiare. O asociere a Rusiei cu China și India, spre exemplu, sau o alianță militară între acești poli de putere, ar conferi un nou sens termenului de multipolaritate. Astfel, ancorarea Rusiei în Europa, prin puterea sa economică, precum și în Asia, drept urmare a poziției sale geostrategice și prin afinitățile sale cu

[7] Anne de Tinguy, op. cit. p. 16.

[8] Anne de Tinguy, op. cit, p. 17.

China și India, ar conferi o nouă abordare arhitecturii ruse de securitate, o structură demnă de o mare putere globală.[9]

§2. Ambiguitățile statutului controversat al Rusiei în calitate de moștenitoare a Uniunii Sovietice. Noile teme ale politicii ruse. Dezbateri pe tema multipolarității. Principalele argumente ale Rusiei pentru justificare alegerilor sale

Disoluția rusă a separat componentele puzzle-ului sovietic în entități separate, dispunând fiecare, de câte-o parte a importantei moșteniri economice sovietice. Natura relațiilor dintre Rusia și fostele republici unionale nu a fost însă tranșată, în consecință, Kremlinul își va proclama astfel „responsabilitatea și întreaga grijă" pentru destinele acestor state. Discursul rus a fost însă deseori un motiv de profunde dezamăgiri și decepții.[10] Cristalizarea Comunității Statelor Independente nu a putut rezolva problema relațiilor post-Război Rece între Rusia și fostele republici sovietice. Conceptul „străinătății apropiate", scos în evidență de către discursurile ruse de la începutul anilor '90, demonstrează voința Rusiei de-a separa și discerne propriile sale interese regionale, care acoperă fostul spațiu sovietic, de interesele globale, demonstrând astfel, rolul său de putere mondială.

În mod aparent, proclamarea de către Kremlin a statutului său de protector al fostelor republici unionale are ca bază câteva argumente, cum ar fi:

- desemnarea Rusiei ca „stat succesor" al fostei URSS;
- locul său de membru permanent al Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite;

[9] Conform statisticilor, cele trei state (China, cu mai mult de 1,5 mld de locuitori, India, peste 1,1 mld de locuitori și Rusia, aproape 150 de milioane de locuitori) ar deveni o puternică forță economică, demografică, financiară și militară, capabilă să conceapă și să scrie o agendă politică internațională. În opinia noastră, o eventuală asociere explicită a acestor trei state ar constitui prima mare cristalizare a intereselor geopolitice și geostrategice a noii configurații multipolare.

[10] Anne de Tinguy, op. cit, p. 78.

- obligațiile asumate de Rusia în calitate de mare putere (de remarcat faptul că Rusia nu a renunțat niciodată la statutul său imperial, fapt pe care l-am demonstrat în nenumărate rânduri pe parcursul acestei lucrări);
- consistentul arsenal nuclear care îi conferă Kremlinului un atu important în noua arhitectură de securitate post-Război Rece.

Având la bază aceste considerente, Rusia se consideră principalul actor al regiunii Mării Negre, urmărind cu asiduitate, stabilirea de relații noi, umanitare și culturale cu vecinii săi, fondate, cel puțin la nivel declarativ, pe egalitate.[11]

În consecință, în opinia noastră, Comunitatea Statelor Independente reprezintă o intenție clară de restaurare a fostului imperiu sovietic sub noi auspicii, pe baze noi, de această dată de egalitate, de cooperare și mai ales fără componenta ideologică, atât de blamată. Însă, există o mare diferență între abordările la nivel declarativ, proclamate în Carta adoptată în anul 1991, și rezultatele concrete ale transpunerii în fapte a politicii Kremlinului în regiune. În mod evident, există o mare diferență în ochii comunității internaționale, între intențiile pacifiste, exprimate de către Kremlin și realitățile mediului local de securitate din fostul spațiu sovietic. Rusia a reacționat

[11] După Andrei Kozîrev, fost ministru al Afacerilor Externe al Rusiei, strategia Elțîn-Kozîrev presupune inițierea de relații foarte bune de vecinătate cu statele independente recent create, de cooperare culturală, umanitară, economică și politică pe o bază voluntară și lipsită de constrângeri. Doctrina Elțîn-Kozîrev se deosebește de doctrina Brejnev, deoarece se bazează pe cooperare voluntară, egalitate între actori, și lipsa unor constrângeri ideologice. Doctrina Brejnev prevede o dimensiune ideologică totalitară în cadrul Pactului de la Varșovia și tabăra socialistă. Kozîrev acuză într-un interviu lipsa voinței ruse de-a domina relațiile internaționale. Componenta principală a doctrinei Brejnev era aceea de „fortăreață asediată" fapt care ar justifica războiul ideologic împotriva lumii și de dominare a sferelor de influență.
(Interviu cu Andrei Kozîrev, fost ministru rus al Afacerilor Externe, acordat jurnaliștilor Raphael Therese, Rrosset Claude și Crow Suzanne, 15 iunie 1994, RFE/EFL Research Report, vol.III, nr.28, 15 iulie 1994, pp. 36-38).

întotdeauna în forță pentru a-și proteja interesele imperiale, fapt care a atras criticile occidentale și a creat mii de victime pe teritoriile republicile sovietice considerate ostile de către Rusia. Consecventă principiilor sale de instaurare a puterii în zonele fostei sfere sovietice de influență, Kremlinul a fost obligat să trimită trupe pentru a-și conserva statutul imperial și a înăbuși din fașă orice tendință independentistă.

În mod gradual, brutalitățile comise în războaiele locale și amploarea campaniilor militare asimetrice duse *manu militari*, în Cecenia, Abhazia și Nagorno-Karabah au sensibilizat comunitatea occidentală, atrăgând blamul principalelor organizații internaționale. De remarcat „virajul" brusc al politicii externe ruse, care a declanșat un adevărat „recital" asupra necesității reformelor politice și economice în fostele republici unionale dizidente. În plus, Rusia a atras atenția asupra necesității așa-zisei pacificări a foștilor săi sateliți cu probleme, pentru eliminarea surselor de riscuri și amenințări pentru Occident. Iată, deci, campaniile militare ruse au fost justificate de către Kremlin prin necesitatea apărării Occidentului împotriva terorismului islamic.

Dezbaterile ruse asupra propriilor politici scot în evidență temerile Kremlinului față de incertitudinile noii lumi, în pragul secolului XXI. În plan intern, preocupările Rusiei vizează edificarea noii ordini sociale, fără îndoială, un sistem bazat pe capitalism. În mod evident, Rusia ar trebui să recupereze cei 70 de ani de comunism, un scop extrem de dificil de îndeplinit. Imaginea actuală a capitalismului rus este mai degrabă aceea a unui capitalism specific începutului de secol XX, al cărui caracter „sălbatic" alungă investitorii străini.

În plan extern, tabloul este puțin mai complicat, Rusia fiind conștientă de imposibilitatea de-a redeveni un partener egal al Statelor Unite, menținând astfel polaritatea mondială dual㠂. În consecință, noua concepție geostrategică rusă prevede disiparea puterii mondiale, care de-acum încolo ar aparține unui anumit număr de poli de putere puternici, state dominante care

își împart cadrul unei paradigme de cooperare, în scopul dominării economice a lumii.

De-a lungul Războiului Rece, discursul ideologic al Rusiei împotriva americanilor s-a concentrat pe chestiunile care cuprindeau tarele capitalismului, precum și asupra necesității de-a trăi într-o lume lipsită de arme nucleare, fără armate, în mod evident o utopie care masca, fără îndoială, slăbiciunile structurale ale regimului comunist. În ceea ce privește sistemul bipolarității, specific Războiului Rece, Uniunea Sovietică a înțeles în mod corect importanța echilibrului forțelor în cadrul sistemului de control al armamentelor. În această chestiune vitală pentru umanitate, ideologia nu a avut niciun rol, iar cele două superputeri au știut să gestioneze crizele survenite în relațiile bilaterale la nivelul specialiștilor militari și al diplomației.

În concluzie, bipolaritatea specifică Războiului Rece a fost, în mod clar, benefică pentru umanitate din două motive: în primul rând prin faptul că prin aplicarea ei, s-a evitat declanșarea unui război atomic, iar în al doilea rând, așa cum am mai menționat pe parcursul acestei lucrări, prin declanșarea de către Statele Unite ale Americii a unei curse acerbe a înarmărilor în scopul realizării inițiativei strategice a *Războiului stelelor*, fapt care a produs colapsul URSS. În acest sens, apariția momentului unipolar pentru Statele Unite ale Americii a coincis cu aparițiile „*timpului geostrategic mort*" pentru URSS și a paradigmei securității înghețate pentru statele regiunii Mării Negre.

Această perioadă a fost extrem de fertilă pentru manifestările propriilor identități ale noilor state aflate pe calea democrației în Europa cât și pentru noile puteri emergente, prezumptivi poli de putere ai noii lumi multipolare. În mod evident, germenii noii poziții ruse, care prevede plasarea Kremlinului alături de polii noii arhitecturi multipolare, s-au cristalizat în mod treptat în această perioadă de introspecție și de evaluare a rezultatelor dezastrului provocat de prăbușirea arhitecturii bipolare. Rusia a înțeles foarte bine că noua lume va

avea o altă structură, diferită de cea a lumii bipolare, iar o întoarcere în timp nu va avea sorți de izbândă, deoarece setul de valori cu care s-a operat în perioada Războiului Rece nu va putea opera în noua lume. În mod evident, Kremlinul nu va mai dispune de potențialul necesar întreținerii unei stări de bipolaritate cu fostul său inamic tradițional, Statele Unite.

Critica lumii unipolare dirijată de Washington reprezintă o temă privilegiată a politicii ruse, în timp ce imaginea Americii în lumea unipolară s-a deteriorat. Ca urmare a greșelilor repetate, eșecuri sau implicări dezastruoase în războaie cu un puternic potențial de „vietnamizare", se face auzită din ce în ce mai tare și cu obstinație, vocea Rusiei împotriva sistemului unipolar. Criticile la adresa arhitecturii unipolare cât și la adresa incapacității Americii de-a face față cu bine provocărilor secolului XXI, câștigă teren printre noile puteri emergente, ale căror reprezentant informal și exponent de opinie se consideră Rusia.

Kremlinul se afla în plin efort de-a căuta alternative în vederea contracarării influenței americane. Organizația de cooperare de la Shanghai a fost prima mare manifestare de forță a Rusiei după Războiul Rece și precursoare a unor viitoare alianțe între puterile emergente, în viitorul cadru de cooperare.[12]

[12] Conform Mariei Diminet, în *ShangaiOrganisation-Antiterrorist or Anti-american block,* http://diminet.wordpress.co/2009/11/23/organizatia-de-la-shangai-%E2%80%93-bloc-antiterorist-sau-american/, Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS) este un instrument pus la punct de Rusia și China pentru eliminarea influenței americane în regiune, considerată de Rusia, drept propria sferă de influență. După Diminet, trei state au interese majore pentru menținerea și prezervarea acestei organizații: Rusia, pentru interzicerea accesului Statelor Unite ale Americii în regiune, China, în scopul reducerii simpatiei statelor central asiatice pentru uiguri, populație insurgentă pe teritoriile Chinei și Iranul ayatollahilor, stat bine-cunoscut pentru accesele sale antioccidentale. Membrii fondatori ai OCS au fost Rusia, Kazahstanul și Kirghistanul, state care au semnat în anul 1996 *Tratatul de creștere a încrederii în cadrul activităților militare în regiunile de frontieră,* punând bazele Grupului de la Shanghai. Uzbekistanul a obținut statutul de membru în anul 2001, ocazie cu care obiectivele organizației au fost reformulate.

Astfel, în cadrul analizei noastre, este inevitabil să nu ne punem o întrebare: *Mitul unipolarității ar putea rezista în condițiile actuale, în care, puterile emergente au inițiat o abordare în manieră proprie a realităților geopolitice ale secolului XXI?* În opinia noastră, sistemul unipolarității este inacceptabil pentru Rusia, în toate variantele.[13] Argumentul Kremlinului împotriva unipolarității are ca bază o axiomă, conform căreia, *„atâta timp cât Rusia nu poate pretinde în mod clar monopolul în afacerile internaționale, refuzul de către aceasta a unei lumi unipolare pare inevitabil."*[14] În consecință, argumentul rus, transpus în termenii politicii de stat, poate cuprinde un fenomen bulversant la nivelul arenei internaționale, astfel că, atâta timp ce influența Statelor Unite se va diminua, iar nemulțumirile și frustrările Kremlinului la adresa lumii unipolare sunt reale, pericolul apariției unei lumi fără poli poate fi iminent.

§3. Considerații asupra principalelor teme ale politicii externe ruse în contextul unipolar. Armonizarea temelor imperiale ale agendei politicii ruse cu realitățile mediului unipolar de securitate. Problema eurasiatică. Considerații legate de deplasarea centrului de gravitate a lumii. Noul posibil triunghi strategic India-Rusia-China și relațiile cu Statele Unite

Prin poziția sa, Rusia acoperă falia dintre două continente, fiecare cu probleme specifice. Regiunea Extinsă a Mării Negre, subiect al analizei noastre, este formată din periferiile continentelor asiatic și european, iar, ca specificitate, cele două perimetre cuprind state sărace, cu mari probleme

În prezent (la data redactării tezei), OCS are 4 observatori, India, Iranul, Pakistanul și Mongolia. După 11 septembrie 2001, OCS s-a transformat într-o *organizație internațională antiteroristă.*

[13] Conform lui Vladimir Putin în cadrul unei discuții purtate cu Silvio Berlusconi pe tema multipolarității *a face un monopol este rău, fără monopol noi suntem primii (în limba franceza, o exprimare mai plastică, mettre monopole est mal, sauf le monopole est le nôtre,* Kolesnikov, (A), în Kommersant, 24 ianuarie, 2007.

[14] Anne de Tinguy, op.cit., p. 64.

identitare, al căror PIB este sub nivelul celui european. Una dintre temele politicii externe ale Rusiei este de-a ști care va fi rolul regiunii în acest context. Am abordat deja, pe parcursul acestei analize, mai multe scenarii presupus a fi adoptate de Rusia. Cu ocazia acestei noi abordări, Rusia ar trebui să gestioneze o regiune în care bogăția întâlnește sărăcia, iar democrațiile întâlnesc islamismul autoritar. Este o regiune în care interesele statelor producătoare de petrol se lovesc de cele ale Occidentului, mare consumator de resurse.

O altă temă de dezbatere pe agenda politicii externe ar fi aceea a actorilor principali care participă la jocurile geostrategice specifice regiunii și care nu exclud posibilitatea izbucnirii, în anumite condiții propice, a unui nou război rece, în cazul în care actorii au interese divergențe puternice. În opinia noastră, posibilitatea izbucnirii unui nou conflict rece, așa cum îl cunoaștem noi, este exclusă, în condițiile secolului XXI. Nu excludem însă, iar derularea evenimentelor internaționale a dovedit-o până acum, izbucnirea unor războaie economice, informaționale, chiar asimetrice, sau de altă natură, specifice acestei perioade.

În mod ipotetic, asistăm în prezent la desfășurarea unui așa-zis război rece între Ucraina și Rusia. De asemenea, Rusia a fost acuzată în numeroase rânduri, de către statele importatoare de gaz rusesc, de șantaj energetic, ca urmare a măririlor consecutive ale prețurilor. Bineînțeles, Rusia și-a pregătit deja un contra-argument justificativ al acestor acuzații. Din punct de vedere al ritmului acestor manifestări agresive ale politicii economice ruse, considerăm că ipoteza existenței unui război economic în regiunea Mării Negre este perfect plauzibilă, reală, atâta timp cât există dovezi concrete că Rusia recurge la șantajul energetic, asezonat și cu alte metode de diversiune din panoplia KGB.

În ceea ce privește perspectiva reală de izbucnire cu-adevărat a unui nou război rece în regiune, așa cum am specificat

anterior, considerăm această ipoteză ca imposibilă. În primul rând, pentru izbucnirea unui nou război rece este nevoie de existența unui context specific, iar condițiile de coagulare ale acestuia nu sunt întrunite.[15] A rămas însă de actualitate tema Tratatului de Reducere a Forțelor Convenționale în Europa, care, a pus Rusia într-o poziție de inferioritate în ceea ce privește armamentele convenționale. În plus, proiectele de instalare în Europa a elementelor scutului anti-rachetă reiterează teme mai vechi ale confruntării din perioada Războiului Rece, cum ar fi amplasarea rachetelor Pershing și SS-20. Deși compararea temelor actuale cu cele ale Războiului Rece poate fi considerată desuetă, totuși, apariția contextului momentului unipolar ar putea face posibil acest exercițiu al comparării. Totuși, opoziția Rusiei față de extinderea NATO, nemulțumirile Kremlinului la adresa Tratatului FCE, considerat discriminatoriu de Rusia, resentimentele acesteia față de UE se constituie în reflexe care amintesc într-o proporție covârșitoare de recentul trecut bipolar.[16]

Fără îndoială, marele învins al Războiului Rece a fost Rusia, care și-a pierdut o bună parte a propriului imperiu. Desprinderea unor mari părți de imperiu, mai întâi în perioada URSS și ulterior după destrămarea acesteia, a privat Rusia de o bună parte a industriei grele (aflată cu precădere în Belarus și Ucraina), dar și de o parte importantă a potențialului său militar convențional care, în urma partajului, a revenit celor două state abia ieșite de sub tutela URSS.[17] În plus, separarea Ucrainei a dus

[15] Pentru izbucnirea unei astfel de confruntări, ar trebui să distingem condițiile existente la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, care au făcut posibilă izbucnirea Războiului Rece. Ideologia comunistă, care a stat la baza acestui conflict, a dispărut, de asemenea. Controlul armamentelor, motorul acestei confruntări, nu se mai justifică, riscurile unui conflict „cald" fiind ca și inexistente. Opoziția dintre comunism și capitalism nu mai este de actualitate, primul pierzând teren în fața celui de-al doilea. (n.a.)

[16] Anne de Tinguy, op.cit., p. 6.

[17] Ucraina și Belarus și-au restituit arsenalele nucleare Rusiei, după separare. Deci, Rusia rămâne unica beneficiară a armelor nucleare din regiune. (n.a.)

la dispariția interfeței dintre Rusia și Occident. Ulterior acestei separări, tema imperială a recâștigat teren, în anul 2001, de exemplu, mai mult de 2/3 din persoanele interogate s-au declarat de acord cu unificarea dintre Rusia și Belarus și reconstruirea unei noi structuri statale puternice, în cadrul Comunității Statelor Independente.[18]

În ceea ce privește Ucraina, relațiile acestora cu Rusia au fost marcate de certuri în dosarul spinos al livrărilor resurselor energetice. Kremlinul a reacționat pe două planuri pentru replasarea Rusiei în „constelația celor mari", de după 1990. Principala preocupare a liderilor ruși, care s-au succedat la putere după anul 1990, a constat în restabilirea sferei de influență în vechiul imperiu. Pentru îndeplinirea acestui scop, aceștia au utilizat *soft power*, care constă în folosirea puterii economice, implicit a șantajului energetic, pentru aducerea la ascultare a statelor care nu se conformează dorințelor Rusiei. Pe de altă parte, intervențiile armate, ca și componentă a *hard power*-ului, au completat efectele șantajului energetic.

Unul dintre obiectivele Rusiei, pe care le-a urmărit cu asiduitate, a fost acela de a-și găsi aliați în vederea susținerii politicii sale externe, în detrimentul susținerii politicii externe a Statelor Unite. Crearea unei baze solide pentru Rusia în fostul său spațiu, altădată spațiu de influență sovietică, ar duce fără îndoială, la redresarea sa pe plan internațional. Însă condiția ca acest plan să reușească depinde de recâștigarea influenței sale în regiune.[19] Este oarecum dificil să putem înțelege în prezent politica externă rusă în perioada *„timpului geostrategic mort"*. În mod aparent, Rusia a dus o politică totală de abandon a principalelor poziții strategice îndepărtate, într-un interval de timp în care niciun pericol militar palpabil nu amenința pozițiile

[18] Anne de Tinguy, op.cit., p. 87.

[19] Ideile din acest paragraf au fost expuse de Vladimir Putin în documentul *Scrisoare deschisă pentru electorii ruși, 25 februarie 2000* (n.a.).

Kremlinului. În opinia noastră, această slăbiciune a politicii externe ruse reprezintă, pe de-o parte, urmarea unui crah economic total.[20] Însă, pe de altă parte, Rusia juca în acea perioadă un joc dublu, renunțând la unele avantaje materiale, aflate eventual în zonele mai îndepărtate, în vederea obținerii unor avantaje în realitățile concrete ale proximității geostrategice ale regiunii Mării Negre. Sintetizând cele enunțate, scopul Kremlinului cuprindea cu certitudine renunțarea la politica prezenței sale pretutindeni în lume, unde mesajul ideologic se dovedea necesar a fi impus, pentru a fi prezent într-o sferă de interese apropiată din punct de vedere geografic.

Ca rezultat al tentativelor diplomației americane de destabilizare a Asiei Centrale și a Caucazului, deplasarea lentă, dar inexorabilă a centrului de gravitate al Europei spre regiunea Asia-Pacific va poziționa față în față Statele Unite ale Americii și un bloc compact de mai mult de două miliarde de locuitori, aparținând Rusiei, Indiei și Chinei. Impactul teribil al acestei realități geostrategice este agravat de către potențialul nuclear deținut de cele patru mari puteri. Acestea au fiecare ieșire la Oceanul Pacific, astfel încât, un previzibil triunghi strategic format de către acestea, ar reprezenta o alternativă practică de

[20] Conform lui Mihail Deliaghin, *„ în cursul primului plan cincinal Putin inspiră sentimentul că guvernul ia măsuri împotriva propriilor interese naționale, luând unele decizii, cum ar fi:*

- *refuzul sistematic de proiectare a oricărei posibilități de influență în statele îndepărtate;*
- *abandonarea bazelor militare de primă importanță de la Lourdes, din Cuba, cea din Golful Cam Ranh, din Vietnam;*
- *o rezervă extremă în materie de cooperare cu numeroșii parteneri tradiționali;*
- *absența autonomiei în cadrul organizațiilor internaționale;*
- *anularea colosalelor datorii față de Rusia a statelor din lumea a 3-a, care au decăzut Rusia din poziția sa de creditor potent al unor state.*

Tendința generală precum și slăbiciunile politicii ruse a ultimilor ani sunt justificate de orientările ideologice și de aspirația de a acționa conform unei scheme de acțiune cu statele dezvoltate, în primul rând cu Statele Unite. Kremlinul urmărește în mod concret modificarea abordării sferelor de influență prin scăderea interesului său politic pentru zonele îndepărtate, în favoarea zonelor care se găsesc în proximitatea propriilor frontiere."

contracarare a puterii Statelor Unite care nu avea, la acea perioadă, un rival în domeniul economic, militar sau politic.

Deplasarea pivotului strategic al lumii spre Asia va transforma inima continentului (heartland) într-o forță inexorabilă care se va opune tendințelor globale ale Statelor Unite. Această nouă arhitectură va beneficia de o formidabilă putere bazată pe tehnologia de vârf a Rusiei, dublată de forța demografică fără precedent (mai mult de două miliarde de locuitori) ale celor trei actori globali, dar mai ales, de o forță nucleară capabilă a descuraja eventualele tendințe americane de recurgere la arma atomică. Cu toate că un nou conflict atomic nu este la ordinea zilei, configurarea unei astfel de arhitecturi de securitate ar fi un dezastru pentru Statele Unite.

Deci, se pune întrebarea dacă, având în vedere această ipotetică reconfigurare a lumii, printr-o alianță a acestor trei mari puteri, ar fi posibilă apariția unui nou război rece, între America și blocul euro-asiatic format din cele 3 puteri, pe noile coordonate, un conflict în mod clar fără o componentă ideologică, mai degrabă economic, în care miza principală ar consta în contracararea puterii și influenței americane într-o regiune cu un imens potențial în resurse.[21]

În mod evident, America a reușit să irite o serie întreagă de state, prin politica sa în domeniul piețelor petroliere și de susținere a facțiunilor care luptă împotriva statalității acestora. [22] În concluzie, reacția Rusiei, de creare a unei trilaterale euro-asiatice

[21] *„în pofida prăbușirii Uniunii Sovietice, Rusia dispune în interiorul frontierelor sale, conform unor aprecieri moderate, 35% din rezervele mondiale de gaz natural, 13% din cele de petrol și 12% din cele de cărbuni. Ea produce anual între 330 și 350 de milioane de tone de petrol și între 660 și 700 de miliarde de metri cubi de gaz natural. Câmpul petrolifer cel mai mare din lume, care deține 305 miliarde de tone de rezerve estimate, se află în Siberia."*, conform lui Gilles Troude.

[22] Este cunoscut faptul că America oferă un sprijin logistic, financiar, dar mai ales militar unor facțiuni segregaționiste din Rusia, Tibet, Taiwan, precum și din Caşmir. În plus, America întreține relații cordiale cu Pakistanul, inamic declarat al Indiei. (n.a.)

cu două state care dispun de un potențial imens, reprezintă „antidotul" împotriva politicii americane hegemoniste. Astfel acest „triunghi strategic" ar putea deveni o sursă de potențiale conflicte la periferiile celor două continente vecine, și de asemenea o sursă de stabilitate globală. Astfel, consecințele strategice ale edificării acestei construcții geopolitice ar putea deveni extrem de supărătoare pentru America, în regiunile de „fractură" limitrofe marilor blocuri.[23]

Unificarea celor două Corei ar fi posibilă în noua conjunctură, în scopul creșterii puterii acesteia în regiune.[24] Alte posibile consecințe geopolitice directe ale acestor schimbări globale, ar putea fi abandonarea Taiwanului de către Statele Unite, precum și refuzul Japoniei de-a mai găzdui trupele americane pe teritoriul său. Urmările ar fi catastrofale pentru Washington și ar antrena un recul fără precedent al puterii americane în Asia, putându-se ajunge astfel, până la retragerea trupelor americane de pe continentul asiatic. Foarte important, se poate avea în vedere, în aceste condiții, și posibilitatea ca India sa își regleze vechile dispute cu Pakistanul, prin declanșarea unui război între cele două state.

În opinia noastră, principalul motiv al cooperării trilaterale, Rusia, China și India, ar fi justificat de găsirea unei alternative de contracararea a puterii globale americane, care, urmărește, după căderea comunismului, o pătrundere mai accentuată în Asia, de această dată prin partea de est a continentului european, ca urmare a apariției noilor democrații, după eliberarea acestora de sub tutela sovietică. Această acțiune americană de anvergură prevede scopuri economice, evident

[23] Gilles Troude, op.cit. p. 10.

[24] Este cunoscută una dintre direcțiile politicii externe ruse de încurajare a unificării pașnice a celor două Corei. Într-o asemenea situație, America ar trebui să-și abandoneze bazele militare, ca urmare a unei previzibile proclamări a neutralității acestora. (n.a.)

plasate în spatele stindardului necesității implementării democrației în regiune. Ca urmare, însă, a acțiunilor diferitelor mișcări segregaționiste și independentiste (majoritatea dintre ele aparținând militanților islamiști), care acționează împotriva ordinii constituționale de pe teritoriul celor trei state, America a ajuns în postura de-a fi percepută ca un potențial inamic declarat al Rusiei, Chinei și Indiei.

Demersul american este văzut ca o oportunitate menită a destabiliza echilibrul regional, deci, coaliția trilaterală prevede un „condominium" al statelor apte să ofere o alternativă multipolară unipolarității americane. Eradicarea militantismului islamic din Asia, perceput ca un principal factor destabilizator al regiunii, ar fi în măsură să ducă la o eradicare a securității regionale. Pentru cele 3 state, islamismul militant și America rămân doi factori ai aceleiași ecuații, astfel că prezența trupelor și instalațiilor militare americane pe continentul asiatic stau la baza existenței în regiune a fundamentalismului islamic, dornic, întotdeauna de reglări de conturi cu americanii și cu guvernele statelor pe teritoriul cărora sălășluiesc.

După data de 11 septembrie 2001, amenințarea teroristă islamică s-a transformat într-un motiv permanent care ar justifica, în opinia Washingtonului, ulterioarele intervenții ale armatei americane pe mapamond. Conform unei asemenea abordări, fiecare dintre cele trei state are probleme pe propriul teritoriul cu membrii grupărilor islamice care își urmăresc propriile scopuri segregaționiste. În sfârșit, pentru ambele tabere adverse, islamismul pune în pericol zăcămintele de petrol și gaze, precum și rețelele de distribuție. Amplasarea de către Statele Unite a controversatului scut antirachetă (NMD), în scopul declarat de-a contracara rachetele islamice, a resuscitat sensibilitățile acestor țări, amintind animozitățile conflictului rece cu ocazia inițierii de către administrația Reagan a inițiativei *Războiului stelelor*, din anii '80, la apogeul Războiului Rece.

Rusia, India și China, puteri nucleare declarate, împărtășesc aceleași îngrijorări la adresa inițiativei americane. Abordarea comună a acestei alianțe reprezintă o contrapondere a puterii militare americane, iar arsenalul militar comun al acestora ar descuraja o posibilă inițiativă a administrației americane de a declanșa prima, o confruntare nucleară. O dată ce trilaterala a fost constituită, Pakistanul, o putere nucleară nedeclarată, dar inamic declarat al Indiei, și-ar pierde din importanță în fața coaliției nou constituite, iar presiunea nucleară asupra Indiei s-ar mai atenua. Foarte important, cel mai tragic eveniment care a radicalizat, efectiv, cele trei state împotriva puterii globale americane, l-a reprezentat modalitatea prin care America și aliații săi au declanșat războiul din Iugoslavia, fără consultarea Consiliului de Securitate al ONU, în scopul evitării unui veto rus și chinez.[25] Cele trei mari puteri au susținut atribuțiunile Consiliului de Securitate în domeniul gestionării pașnice a crizelor, considerând declanșarea conflictului ca o formă de dispreț a acestei organizații politico-militare la adresa ONU.

În plus, aceștia au considerat principiul neintervenției în chestiunile interne ale unui stat, ca parte a dreptului internațional, principiu nerespectat de către americani. Astfel, în abordarea acestor state, acțiunea americană în Iugoslavia se

[25] După Gilles Troude (op.cit., pp. 7-8), campania inițiată în Iugoslavia de către forțele NATO a fost motivul esențial care a contribuit la radicalizarea atitudinii antiamericane a celor trei state. În mod concret, fiecare dintre cele trei state a fost traumatizat de experiența iugoslavă. Rusia a fost pusă în postura de a asista la bombardarea unei țări slave, ortodoxe, de către state occidentale, în cadrul unui conflict propriu, intern. Pentru India, intervenția americană în Iugoslavia împotriva sârbilor, pentru a proteja musulmanii, a reprezentat un semnal extrem de clar: America ar putea acționa în Caşmir împotriva Indiei, pentru a interveni în favoarea statelor islamice apropiate Pakistanului, inamic declarat al Indiei. În plus, India își amintea de perioada în care Iugoslavia era una din cele mai vizibile state în cadrul Mișcării Țărilor Nealiniate, în perioada în care mareșalul Iosip Broz Tito era conducătorul Iugoslaviei. Pentru China, atitudinea netă împotriva americanilor este rezultatul direct al atacului US Air Force împotriva ambasadei Beijingului la Belgrad.

înscrie pe linia obișnuită a parcursului său unic în perioada momentului unipolar. Drama iugoslavă a avertizat cele trei puteri asiatice asupra faptului că o astfel de confruntare cu puterea americană ar putea fi într-o zi posibilă, în contextul în care Washingtonul nu mai are un rival, ca o contrapondere a potențialului său militar.

După prăbușirea URSS, mediul de securitate asiatic s-a scindat, ca urmare a apariției noilor actori desprinși din resturile fostului imperiu sovietic. Noile pericole au apărut brusc în regiune, amenințând și interesele Chinei. Recrudescența fenomenului islamist pe teritoriul chinez, prin susținerea uigurilor[26] de către Kazahstan și Kîrghistan, a determinat China să aducă la masa negocierilor actorii regionali implicați. Rezultatul acestor dezbateri s-a concretizat printr-o nouă construcție, Organizația de cooperare de la Shanghai. [27] Prin potențialul demografic, economic și militar, precum și prin scopul pe care îl

[26] Uigurii reprezintă una dintre cele mai importante minorități orientale chineze (7 milioane de locuitori), care se găsește în regiunea chineză Xinjiang (supranumită Turkmenistanul de Est), dar și în Kazahstan și Kîrghistan. Populație de origine turcică, uigurii practică o religie sunită islamică. Aceștia revendică o vastă regiune a Chinei orientale, intrând adesea în conflict cu autoritățile de la Beijing.

[27] Organizația de Cooperare de la Shanghai este o organizație interguvernamentală asiatică ce cuprinde Rusia, China, Kîrghistanul, Tadjikistanul, Kazahstanul și Uzbekistanul, creată la Shanghai, în 14-15 iunie 2001, de președinții celor 6 state. Astăzi, această structură cuprinde patru state observatoare (India, Iranul, Mongolia, Pakistanul), șapte state invitate (Afganistanul, Georgia, Turkmenistanul, Ucraina, Moldova, Armenia, Azerbaidjanul), precum și 10 state aparținând ASEAN, (Indonezia, Malaiezia, Filipine, Singapore, Thailanda, Brunei, Vietnam, Laos, Myanmar, Cambodgia). Organizația a fost oficializată în anul 2001, prin Tratatul din anul 2001, concomitent cu extinderea acesteia prin primirea Uzbekistanului. OCS este compusă din cel mai întins stat din lume (Federația Rusă), precum și cel mai populat stat, China. Populația celor cinci state membre permanente reunite reprezintă 1 miliard 515 milioane locuitori, cea a celor 4 state observatoare este de 1 miliard 240 de milioane de locuitori, deci în total 2 miliarde 775 milioane de locuitori. În ceea ce privesc resursele energetice, membrii OCS dețin 20% din resursele mondiale de petrol, 38% din cele de gaze naturale, 40% din cele de carbon și 50%din cele de uraniu. Rusia și China totalizează împreună mai mult de 3,35 milioane de militari, 140 de submarine, 10500 de ogive nucleare.

revendică, OCS reprezintă prima mare structură de putere, și în același timp, cea mai mare alianță interstatală, cu o netă orientare antiamericană, de după Războiul Rece.[28]

Deși Rusia propagă ideea deschiderii organizației spre dialog, Kremlinul întrevede transformarea organizației într-un instrument de obstrucție a influenței americane în Asia. Declanșarea proiectelor comune între Rusia și statele caucaziene în domeniul extragerii și transportului petrolului și gazului exprimă intenția Kremlinului de a îndepărta prezența americană din regiune. În altă ordine de idei, Statele Unite au început inițierea unor tratate cu statele caucaziene în vederea menținerii bazelor sale militare din regiune. Astfel, America și Rusia urmăresc controlul asupra rețelelor de distribuție și a zăcămintelor petroliere și de gaz ale regiunii. În consecință, slăbirea reciprocă a pozițiilor în regiune, urmând o logică a Războiului Rece, reprezintă scopul principal al celor două puteri. În cadrul acestui model geostrategic complex, statele membre și observatorii OCS controlează o vastă regiune a Asiei Centrale, așa-zisa „insula-lume", un spațiu geografic care le permite, conform lui Harold Mackinder, controlul lumii.

Însă nici Rusia, nici China nu sunt adeptele acestui proiect, în consecință nu vor participa la el. India, cea mai mare democrație din lume, prin statutul său de observator, este deja integrată în această alianță, opozabilă Statelor Unite. Pakistanul, inamicul său declarat, are, la rândul său, statutul de observator. Deci, rivalitatea între aceste state, ca urmare a apartenenței la

[28] Principalele scopuri declarate ale OCS sunt:
- întărirea încrederii reciproce și a relațiilor de bună vecinătate între state;
- facilitarea cooperării între state, în domeniile politic, economic, comercial, științific, tehnic, cultural, educativ, transport, securitate și stabilitate regională;
- salvgardarea păcii, securității și stabilității regionale.

Cu ocazia Summit-ului șefilor de state din 5 iulie 2005 de la Astana (actuala capitală a Kazahstanului), au fost prevăzute noi scopuri, cum ar fi
- lupta împotriva separatismului, terorismului și extremismului islamic, și, fapt extrem de important, *lupta împotriva imperialismului american.*

(http:fr.wikipedia.org/wiki/Organisation_de_coop%C3%A9ration)

organizație, este ținută sub control. O eventuală adeziune a Iranului ar fi de dorit de către membrii organizației, datorită imensului său potențial, uman dar mai ales energetic. Cu certitudine, confirmarea statutului de membru, acordat Iranului, ar reprezenta fără dubii dovada intenției de blocare a influenței americane în Asia.

Unul dintre principalii aliați americani în regiune, Turcia, ocupă un loc important în strategia contra intereselor rusești în Asia Centrală. Aplicarea unui așa-zis *pan-turcism*, orientare similară panslavismului practicat de către Rusia, ar permite Ankarei să devină un coridor de conexiune între Europa, Caucaz și Asia Centrală. Prin reunificarea azeră, puternic susținută de Turcia, Rusia ar pierde controlul asupra traficului cu hidrocarburi al statelor caspice, iar Turcia și-ar recâștiga o apreciabilă importanță strategică și economică.[29] Iranul se opune cu certitudine pericolului reprezentat de pan-turcism, care ar diminua rolul acestui stat islamic în dinamica geopoliticii caucaziene.

În consecință, interesele americane în Asia Centrală solicită, în mod evident, alterarea relațiilor dintre Rusia și Turcia, ca urmare, în cazul în care Rusia ar reuși să domine regiunea, Washingtonul ar recurge la metode asimetrice în scopul destabilizării regiunii. Kremlinul ar proceda în aceeași manieră, resuscitând astfel, războaie între statele caucaziene, sensibile la propunerile de colaborare din partea Americii.

§4. Folosirea de către Rusia a armei energetice în perioada momentului unipolar. Vulnerabilitatea Uniunii Europene

Fără îndoială, energia ocupă un loc extrem de important în dinamica relațiilor dintre Rusia și Occident. Complexul dosar energetic (al gazului) ruso-european, cuprinde numeroase reproșuri la adresa politicii energetice ruse. În mod evident,

[29] Maria Dimineț, op.cit., p. 2.

Rusia consideră propria sa politică energetică ca un apanaj al propriei independențe, iar după terminarea Războiului Rece, aceasta a căutat în permanență o modalitate de a deveni principalul actor în procesul livrărilor de petrol și gaz pe piețele occidentale. Demersurile sale cuprind controlul producției, al transportului și a distribuției de energie, doar că aceste procese sunt într-o interdependență de factori aflați într-un echilibru extrem de fragil. Prin urmare, există riscul ca, sincopele survenite în schimbările produse în sistem să conducă la conflicte care ar putea afecta într-o manieră negativă relațiile dintre Rusia și statele occidentale.[30]

Principala problemă a UE în dinamica relațiilor economice cu Rusia este dată de puternica dependență energetică, în contextul în care Rusia consideră permanenta creștere a prețului petrolului drept motorul propriei sale dezvoltări economice fără precedent. Deci, Uniunea Europeană întreține relații privilegiate cu propriul său furnizor de carburant, Rusia, cu Ucraina, Belarus, state transportoare ale produselor energetice. Poziția autoritară a Rusiei în chestiunea utilizării armei energetice rămâne principala temă de dezbateri pro și contra între liderii europeni. În concluzie, în scopul evitării șantajului energetic rus, este necesară încheierea unui parteneriat în domeniul energiei între Rusia și Uniunea Europeană. Inexistența unei strategii europene de răspuns la tendințele globaliste ale Rusiei în domeniul energetic, vulnerabilizează statele europene și întăresc poziția rusă.

Cea mai mare vulnerabilitate a industriei energetice ruse este dată de gigantul energetic Gazprom. Rolul, din ce în ce mai puternic al acestei companii ruse, în procesul perturbării

[30] Conform lui Jeronim Petrovici, în articolul *Noile frontiere energetice ale Europei,* vânzătorii, cumpărătorii și intermediarii sunt în strânsă legătură, fiind componente ale unui sistem complex, cu o proprie logică și securitate precară. Adăugăm acestor considerente logica de tip Război Rece a Rusiei în domeniul energetic. Utilizarea armei energetice ca expresie a puterii sale globale sabotează eforturile statelor membre UE de a iniția o politică de energie comună.

echilibrului energetic dintre Rusia și Europa este incontestabil. Interpunerea Gazprom între producător și consumator creează imense prejudicii statului rus. Rezultatul implicării Gazprom în conflictele energetice locale este de necontestat. Deși Gazprom este proprietarul unei bunei părți a rezervelor naturale de gaz, este extrem de dificil de menținut producția și întreținerea infrastructurilor din ce în ce mai complexe.[31,32]

Faimoasa ineficiență și birocrație ale Gazprom produc disfuncțiuni la nivelul rețelei de transport (de exemplu, rata de pierderi la nivelul fluxului de transport al petrolului în oleoducte se ridică la 30%). Gazprom este considerat de către occidentali drept principalul element al unei politici tributare sloganului *dezbină și stăpânește*, precum și de sabotare a eforturilor statelor membre UE în vederea realizării unei politici comune în domeniul energiei.[33] Lista vulnerabilităților Rusiei în domeniul producției de gaze continuă. Mai mult de 80% din resursele energetice ale Rusiei se găsesc în Siberia, o regiune îndepărtată, iar în aceste condiții, exploatarea resurselor siberiene se dovedește extrem de costisitoare. Rusia nu are încă alternative viabile în două ipoteze și anume, în cazul unei previzibile descoperiri a unor resurse energetice alternative, precum și în cazul epuizării propriilor resurse în următorii 20 de ani. În ceea ce privește propria sa politică în domeniul energiei, strategia

[31] Conform lui Vladimir Issaev, în propriul articol *Politica energetică a Gazprom* (www.gee.ufrj.br/eventos/download/25) „*Gazprom controlează 60% din toate resursele de gaz rusești cât și 20% din rezervele de gaz ale planetei. Este în același timp și producător al 90% din gazul rusesc, posedând cel mai mare portofoliu mondial de contracte de export. Aceasta îi permite să exporte gazul natural către opt republici ex-sovietice. Gazprom contabilizează 8% din PIB-ul rusesc. Gigantul dispune de o structură-mamut de 365 de mii de persoane, 12 uzine de gaz, 10,000 de centrale electrice, 26 de mari uzine de echipament industrial, 370 de nave de transport gaz metan, peste 50.000 de camioane special, peste 50 de avioane, 10.000 de vagoane etc.*

[32] Conform lui Liviu Mureșan, în articolul *Politica energiei, energia politicii,* www.theinvestor.ro

[33] Perovici, op.cit.

rusă prevede o politică de exporturi masive de energie către statele europene și vecinii săi, dar în același timp, a implementat o strategie paralelă de șantaj energetic și de creștere nejustificată a prețului la carburanți, în cazul statelor „rebele", care nu mai acceptă tutela politică a Moscovei.

Diseminarea foștilor ofițeri KGB a foștilor „apparatchiki" ai partidului comunist în structurile Gazprom arată capacitatea acestor elemente de bază ale structurilor comuniste de-a se transforma în repere ale economiei capitaliste. Astfel, parazitarea structurilor energetice de către serviciile secrete demonstrează marea importanță a armei energetice în noua concepție strategică rusă. Aflați la butoanele pupitrului de comandă al puterii energetice ruse, acești ofițeri ai serviciilor secrete îndeplinesc cu asiduitate aceleași ordine, perpetuarea puterii ruse, de această dată sub stindardele capitalismului. În opinia noastră, folosirea și reciclarea acestor ofițeri reprezintă un mare risc pentru Rusia, deoarece aceștia nu se vor putea debarasa niciodată de vechile reflexe comuniste, ei nu vor putea niciodată să-și depășească vechea inerție, specifică serviciilor totalitare. Mai mult decât atât, marea lor apetență pentru o viață de lux irosește o bună parte din veniturile Gazprom. Implicarea acestor „fosile" ale Războiului Rece în marile scandaluri de presă arată adevărata față a sistemului energetic rus, un amestec de interese obscure, penetrat de oamenii puterii, ai serviciilor secrete, elemente care fragilizează întreaga structură.[34]

Oligarhii ruși ai energiei reprezintă cel mai bun exemplu al marilor vulnerabilități ale sistemului energetic rus. Dependenți de „bonzii" de la Kremlin, staff-ul Gazprom amestecă interese

[34] Conform lui Thierry Wolton, în *KGB la putere*, București, 2008, Buchet Chastel, principalii patroni ai GAZPROM fac parte din structuri de putere ale serviciilor secrete. Valeri Golubev, fost general KGB, a fost, în timpul momentului unipolar, președinte al GAZPROM. Alexei Miller, adjunctul său, a fost membru al Administrației prezidențiale. Alte persoane care au fost în staff, Alexei Mudrin, Roman Abramovici etc. (datele sunt valabile pentru anul 2008, n.a.)

mafiote, implicări în crima organizată, trafic de influență și de armament. Participarea acestui gigant la războaiele energetice, beneficiind de asentimentul Kremlinului, simbolizează o tendință de externalizare de către Kremlin a acestor „afaceri" energetice „murdare". În mod paradoxal, este surprinzător faptul că tocmai gazul natural care, în perioada Războiului Rece unea Estul de Vest, fosta Uniune Sovietică de Apus, reprezintă astăzi un motiv major de dispute.

În opinia noastră, în mod insinuant, invizibil, în mod neoficial declarat, un nou război rece, de această dată având un accentuat caracter economic se întrezărește la orizont și va împărți din nou în două, continentul european. Lipsa unei strategii coerente a Uniunii Europene afectează securitatea energetică a continentului într-o manieră, pe zi ce trece, din ce mai agresivă. Deci, principala vulnerabilitate a Uniunii Europene rămâne deocamdată puternica dependență de resursele energetice rusești, în condițiile în care, Kremlinul este conștient de imposibilitatea europenilor de a influența politica rusă în domeniul energetic.

Prin urmare, este extrem de important pentru Uniunea Europeană să își asume responsabilitatea unei strategii energetice proprii, într-o manieră fermă, astfel încât, să se evite dependența rusă. Cele mai importante argumente tehnico-structurale ale infrastructurii Gazprom, care stau la baza dependenței energetice a Occidentului de Rusia și care contribuie la menținerea unui preț ridicat al carburantului, sunt următoarele (într-o succintă enumerare):

1. distanța foarte mare dintre zăcăminte, instalațiile de extracție, de transport și de distribuție;
2. gradul de învechire al tuturor acestor instalații, moștenite din perioada Uniunii Sovietice;
3. ineficiența sistemului energetic rus, moștenitor al celui sovietic, care provoacă sincope în procesul distribuției materiei energetice statelor occidentale.

Statele occidentale, blocate în proiect, nu realizau la acea oră dimensiunea tabloului de ansamblu al interdependenței sistemului energetic rus creat de către jucătorii privați sau de către stat.[35]

Cât despre componentele geografice, politice, financiare și sociale ale vulnerabilității energetice europene, acestea demonstrează voința Rusiei de menținere a monopolului în relația energetică cu Europa și cuprind blocajul livrărilor de petrol către statele occidentale ca urmare a conflictelor dintre Rusia și statele de tranzit (frecventele discuții pe această temă cu Ucraina), insecuritatea oleoductelor care traversează regiunile cu grad sporit de risc (regiunea caucaziană, spre exemplu), numărul crescut al întreprinderilor private care exploatează împreună potențialul energetic rusesc, fapt care denotă dificultatea Occidentului de a „vorbi o singură limbă" cu partea rusă.

În plus, mirajul prosperității economice, ca urmare a imenselor zăcăminte de petrol, creează pentru Uniunea Europeană noi motive de îngrijorare prin faptul că Rusia beneficiază de o poziție mai puternică la masa negocierilor față de puterile occidentale, care sunt dispuse la compromisuri. Deci, în conjunctura actuală, Rusia beneficiază de o putere sporită, în măsură a o ajuta să-și impună propriile interese economice. Cu toate acestea, nu este dificil de constatat lipsa de substanța a politicii ruse din acea perioadă: eforturile Rusiei de a-și impune condițiile în fața statelor occidentale, le-a determinat pe acestea să-și accelereze producția și consumul de carburanți, să utilizeze mai eficient resursele energiei recuperabile în scopul reducerii și eliminării dependenței de resursele energetice ruse.

Nu trebuie ignorat faptul că, în acea perioadă descrisă ca momentul unipolar, pe piața gazului au început să apară jucători, cum ar fi companii energetice din Qatar, Egipt,

[35] Liviu Mureșan, op.cit.

Kazahstan, Turkmenistan, China sau Iran.[36] Stabilirea unui parteneriat strategic bilateral cu Rusia, în domeniul energetic, ar fi trebuit să respecte, în opinia noastră, următoarele principii fundamentale:

1. necesitatea, pentru Uniunea Europeană, de a „vorbi o singură limbă" cu Rusia;
2. inserția unui moratoriu ferm asupra controlului carburanților, care ar fi eliminat tendințele rusești de creștere a prețurilor carburantului, fără a avea la bază motive serioase;
3. necesitatea liberalizării prețului carburanților ar reflecta mai bine realitățile economiei de piață;
4. formarea unei întreprinderi europene mixte, compusă din reprezentanți ai statelor europene consumatoare de energie rusă, în vederea asigurării transportului și distribuției produselor energetice ruse pe teritoriul UE;
5. Rusia ar fi trebuit să garanteze securitatea infrastructurii energetice pe teritoriile statelor care asigură tranzitul, altele decât state membre ale UE (este vorba despre Ucraina și Belarus).

§5. Considerații asupra efortului Rusiei de-a împiedica formarea unei politici energetice comune

În mod evident, în Rusia există o abundență de materii prime și resurse energetice de toate tipurile, într-o perioadă în care, regiunea Orientului Mijlociu este cuprinsă de instabilitate geopolitică al cărei sfârșit nu se întrevede. În consecință, conștientă de această realitate, lumea occidentală își îndreaptă privirea spre această abundență energetică, cu dorința de-a și-o însuși. Demersurile Rusiei de susținere a confruntării energetice împotriva Europei demonstrează preocuparea Kremlinului de a-și

[36] Conform lui Vladimir Issaev, op.cit.

apăra zăcămintele naturale și în același timp a propriei bogății. Astfel, demersurile Rusiei, de împiedicare a formării unei politici europene comune în domeniul energiei, ar trebui interpretate în acest context. Paradigma tranziției economiei rusești și, bineînțeles, a industriei energetice, nu a ținut seama de realități, iar liderii ruși nu iau drept exemplu un model european. Aceștia oscilează însă, între „specificitatea rusă" și „modelul chinez", scopul fiind de-a combina opacitatea și închistarea politică cu deschiderea selectivă spre economia mondială.[37]

Liderii ruși proclamă virtuțile Rusiei în calitate de pivot al viitoarei lumi multipolare, parte a viitoarei grupări de state sub titulatura de B.R.I.C[38], însă aceștia nu țin seama de specificul economiei ruse, care este o *economie a conductelor*[39] tributară situației politice, nevoilor energetice ale Uniunii Europene și, în același timp, vulnerabilă în fața descoperirilor noilor surse de energie. Într-o asemenea situație, este interesant a cunoaște dacă noul concept rusesc *soft power* nu este cumva un *bluff* temporar, o manipulare, una dintre numeroasele *orașe ruse ale lui Potemkin*, ca o consecință a vulnerabilității și a precarității puterii sale energetice. Este posibil ca Rusia, conștientă de aceste realități, să-și fi pus la punct în cadrul strategiei sale energetice, un sistem de inițiative în vederea apărării propriului monopol energetic temporar, cât și pentru a împiedica coagularea unei strategii europene de eliminare a dependenței Kremlinului în domeniu.

Întărirea parteneriatelor cu câțiva piloni semnificativi ai economiei europene[40] ocolește dialogul cu organismele colective

[37] Mongrenier, (J-S), 2009, ianuarie, articol *Rusia va face totul pentru a împiedica o politică energetică europeană,* în *Europa în lume,* Forumul de Europolitică, fr.schumansquare.eu

[38] Termen care sugerează viitorii patru poli ai lumii multipolare, format din abrevierile numelor a patru state: Brazilia, Rusia, India și China (n.a.).

[39] Mongrenier, op. cit.

[40] Deși în anul 2000, în perioada Summit-ului de la Paris, Rusia și Uniunea Europeană au lansat un așa-zis *dialog energetic* (în domeniul petrolului, gazului și al electricității), care a stabilit liniile de ansamblu ale Parteneriatului energetic între

ale UE, confirmând dorința Rusiei de-a diviza statele europene, prin inserția unor breșe energetice în vederea păstrării statutului său privilegiat în cadrul schimburilor economice bilaterale. Astfel, fragila democrație consensuală europeană se dovedește a fi o pradă ușoară pentru rapacii oameni de afaceri ruși. Pericolul acestei inițiative ar putea transforma una dintre marile state europene în *calul troian* al Rusiei în Europa.[41] În concluzie, este esențială asigurarea unei solidarități între statele membre, trebuie identificată o singură voce pentru contracararea tendințelor energetice expansioniste ale Rusiei în dosarul complex al energiei.

Susținerea de către Rusia a proiectelor energetice contradictorii (Nabucco, South Stream), diversificarea rețelelor de transport a energiei în vederea diseminării monopolului energetic rusesc, existența resurselor din Kazahstan și Turkmenistan, controlul accesului în regiunea caspică, demersurile autoritare în scopul împiedicării stabilirii de baze militare ale NATO în regiune, întărirea grupurilor monopoliste

---

Europa și Rusia, proiectele ulterioare au adus o așa-zisă bilateralizare a acestor contacte. Uniunea Europeană și-a limitat astfel, participarea la aceste dialoguri, retragere lăsând spațiu deschis negocierilor bilaterale. Este cazul contractelor în domeniul gazului, semnate în anul 2003 și intrate în vigoare în anul 2005, între Gazprom și Gaz de France, precum și a semnării acordului ruso-german din 8 septembrie 2005, descris de către Polonia și statele baltice drept un acord semnat *pe deasupra capetelor,* după expresia președintelui polonez de la acea dată. (conducta de gaz evită traversarea Ucrainei, a Poloniei și a statelor baltice).

Astfel, pericolul parteneriatelor bilaterale între Rusia și statele europene este puternic demonstrat de voința Rusiei de a sparge fragila solidaritate europeană. (n.a.)

[41] Conform lui Antonov (V.), 2006, în articolul *Uniunea Europeană și politica energetică,* www.strategikon.ro/files/analize/EU, Germania este o mare importatoare de gaze naturale și, în același timp, este un mare transportator de energie pe teritoriul Uniunii Europene.

Parteneriatul comun ruso-german prevede sectorul energetic, iar Rusia a sugerat dublarea exporturilor ruse de gaze naturale. Această inițiativă permite Berlinului să devină, pe piața energiei, pilonul de bază, prin redistribuirea gazelor din zăcământul Stokman, din Marea Barents (3.700 de miliard de mc de gaze), statelor europene.

formate din Gazprom, Transneft, sunt realități care completează aria demersurilor în vederea împiedicării coagulării unei politici energetice comune. În mod evident, fragila solidaritate europeană, naționalismul latent al statelor aparținând „vechii" Europe, precum și interesele financiare ale puternicelor grupuri economice europene nu fac altceva decât să vină în ajutorul eforturilor rusești. Refuzul Rusiei de-a semna Tratatul Cartei Energiei întărește și potențează statutul provizoriu al schimburilor economice bilaterale.

Uniunea Sovietică s-a prăbușit în anul 1991. Cincisprezece noi state au apărut în spațiul eurasiatic. Aceste „sfărâmături" desprinse din fostul imperiu și-au proclamat independența, mai mult sau mai puțin formală, la începutul anilor '90. Deodată, Occidentul a redescoperit o regiune caspică cuprinsă de puternice caracteristici contradictorii, care a reușit să evadeze de sub tutela sovietică. Totodată, a apărut în fața Occidentului drept un spațiu incitant pentru enormele sale resurse energetice naturale, dar în același timp, extrem de periculos ca urmare a nenumăratelor provocări amenințări, riscuri și pericole nou apărute după căderea comunismului. Vechiul autoritarism sovietic a fost înlocuit de către incertitudini, arbitrariu, și de voința liderilor noilor actori regionali de-a sări etapele tranziției spre capitalism. Rapacitatea acestor lideri regionali a fost extrem de bine sesizată și speculată de către Rusia și America, în aceeași măsură. Astfel, o luptă crâncenă a început să câștige teren în regiune, în scopul însușirii rețelelor de producție, transport și distribuție, noii competitori principali fiind Statele Unite, Rusia și Uniunea Europeană.[42]

[42] Regiunea caspică a fost asiduu disputată în trecut de către Rusia și Marea Britanie. Rușii căutau să se extindă spre sud, în timp ce britanicii aveau interese în Asia Centrală. Se vorbea de un *mare joc,* o confruntare globală între cele două mari puteri europene, care a luat sfârșit în anul 1918, după victoria Revoluției bolșevice, care a tranșat statutul zonei, intrate în compunerea URSS.

Regiunea Caspică reprezintă un conglomerat interetnic, religios, cultural, civilizațional, precum și un spațiu geostrategic extreme de important atât pentru Occident, cât și pentru Rusia.[43] Noile conflicte, apărute după anul 1990, întruchipează dorința Moscovei de a-și păstra influența în regiune. Climatul geostrategic extrem de complicat a fost bulversat de interdependențele pe criterii civilizaționale între fostele state sovietice islamice și Turcia, principal atractor și exponent al civilizației islamice, care și-a arogat titlul de lider al lumii islamice în regiune.

În această regiune cu comunități umane amestecate, de tip „piele de leopard" noul „război rece energetic" a început odată cu debutul momentului unipolar, fiind de actualitate și în prezent, un demers care implică din ce în ce mai mulți actori. Astfel, prima specificitate a acestui joc geostrategic este dată de participarea statelor regiunii, în calitate de actori independenți, precum și de implicarea câtorva mari puteri în jocul cărora miză este câștigarea sau recâștigarea influenței. Cea de-a doua caracteristică a confruntării în domeniul gazelor naturale este dată de implicarea mai multor state aparținând unor civilizații diferite.

Rusia, port-drapel și principal exponent al civilizației ortodoxe, dorește să își impună influența în fața Turciei, un pivot timid al lumii musulmane din acea perioadă, în concurență cu ceilalți actori ai lumii occidentale, Statele Unite și Uniunea Europeană. Chinezii, deși nu se află, din punct de vedere geografic, printre cei mai apropiați vecini, se găsesc totuși într-o zonă limitrofă Kazahstanului, iar Beijingul dorește construirea

[43] Conform lui Jean Tadwanyi, în articolul *Zona Caspică în inima noilor provocări*, www.cafe-geo.net/article, *„pentru occidentali, Zona Caspică este sinonimă cu petrolul, regiunea Baku dezvoltându-se prin capital european începând cu anul 1870, până la Primul Război Mondial. Când o serie de state au apărut, apoi au reapărut, acestea și-au redescoperit propriile resurse precum și propria existență. Industriașii din domeniul petrolului și a hidrocarburilor vedeau o Uniune Sovietică rămasă în urmă în domeniul infrastructurii, slab echipată cu instalații de ultimă oră, în schimb au fost extrem de interesați de existența acestor zăcăminte naturale. În acest fel s-a declanșat o adevărată cursă, dominată de speranța descoperirii de noi și noi rezerve."*

unei conducte cu o lungime de mii de kilometri, un proiect într-adevăr impunător, însă extrem de costisitor din punct de vedere financiar, exemplu al unei strategii pe termen lung a Chinei în domeniul energetic. În plus, China este un stat asociat al Forumului de la Shanghai.

Al treilea considerent geostrategic denotă caracterul oneros și mercantil al acestei confruntări, în sensul că, state aparținând unor sisteme politice diferite au abandonat ideologia în favoarea preceptelor economiei de piață, considerând zăcămintele energetice caucaziene drept o resursă vitală pentru propria lor dezvoltare economică. Conflictul subteran, precum și relațiile tensionate între statele caucaziene, problemele care le dezbină, precum și rivalitățile politice, facilitează manevrele statelor interesate în obținerea unor avantaje economice.

Dorința participanților de-a obține rezultate economice rapide, fără a se preocupa de problemele de mediu, a dus la izbucnirea unei grave crize ecologice, ca urmare a poluării. Într-o astfel de situație, vocea organizațiilor internaționale de protecție a mediului s-a dovedit a fi inexistentă. Cel de-al patrulea considerent strategic focalizează varietatea mijloacelor utilizate pentru însușirea acestor zăcăminte, și atestă puterea și nivelul intereselor economice ale fiecărei părți. Turcii acționează, spre exemplu, într-o manieră mai timidă, în vederea resuscitării unei regiuni turce, mizând în mod special pe legăturile Ankarei cu țările musulmane.

Însă, având în vedere caracterul laic al statului turc, acesta se pare că nu are forța necesară să își impună un statut dominant în regiune.[44] Occidentalii au adoptat o strategie de favorizare și de încurajare a exercițiului de independență al noilor state

[44] Turcia este împiedicată să își redobândească statutul tradițional de lider al statelor musulmane. În calitate de stat membru NATO, fiind un stat laic și, în același timp, candidată eternă la statutul de țară membră UE, Turcia este conștientă de imposibilitatea de-a acționa ca o putere dominantă islamică în regiune. Totuși, ea nu încetează să își declare afinitățile culturale cu celelalte state musulmane. (n.a.)

caucaziene, rezultate în urma dezmembrării URSS.[45], însă acestea au dat dovadă de o politică ezitantă, fără a avea pe agendă o strategie comună în domeniul politicii economice. Ca urmare, Statele Unite au fost nevoite să adopte măsuri economice, completate cu un program de investiții, precum și susținerea logistică a guvernelor anti-Kremlin. În acest timp, Washingtonul a inițiat în paralele și o politică *hard power*, care prevede o nouă amplasare a forțelor militare în regiune, sub stindardul luptei împotriva terorismului și a protecției rețelelor de distribuție a carburantului. În sfârșit, poziția Rusiei este definitorie pentru acest tip de confruntare, în sensul neabandonării, sub niciun motiv, a mijloacelor dure utilizate în perioada comunistă, însă renunțând, de această dată, la considerentele ideologice.

În acest context, Kremlinul nu își încetează activitatea de opoziție în fața oricărui proiect economic străin. Protagonistă, din start, a unui avânt fulminant, imediat după prăbușirea sistemului economic socialist centralizat, beneficiind de sentimente internaționale de simpatie, Rusia a revenit în mod progresiv la vechile practici ale Războiului Rece în regiunea caspică. Sprijinul acordat mișcărilor separatiste, suportul logistic acordat mișcărilor islamiste și independentiste drept răspuns la tendințele naționaliste ale noilor guverne, precum și măsurile punitive împotriva acestora, indică revenirea Kremlinului la vechile poziții imperialiste în regiune, care prevăd păstrarea pe mai departe a dorinței de conservarea privilegiilor în vecinătatea apropiată.

În ceea ce privește analiza avantajelor regiunii caspice în dinamica schimburilor energetice, conchidem că existența unei structuri puternice de transport reprezintă principalul atu al regiunii. În aceeași măsură, rețeaua energetică articulează capacitățile de extracție precum și vastele rețele de transport și distribuție a resurselor. Existența programul TRACECA este

[45] Radvanyi, (J.), op.cit.

principalul argument al analizei noastre.[46] Programul INOGATE este rezultatul cooperării între statele membre UE, Turcia, patru foste state sovietice și statele din regiunea caspică, în scopul asigurării transportului energiei (gaz, petrol) din Caucaz, prin Europa Centrală spre Europa Occidentală. De remarcat faptul că programul INOGATE ocolește statele Baltice și Rusia.

Cele două programe constituie baza numeroaselor variante ulterioare de transport a carburantului între Asia și Europa, ele câștigând substanță cu ocazia Inițiativei de la Baku din anul 2004.[47,48] Deschiderea regiunii caspice pentru numeroasele companii petrolifere internaționale determină fostele republici

[46] TRACECA reprezintă acronimul de la Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia. Este un program internațional de transport, cuprinzând 14 state din Europa, regiunea caucaziană și Asia (Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Kazahstan, Kîrghistan, Iran, Moldova, România, Turcia, Ucraina, Uzbekistan, Tadjikistan, Turkmenistan). Programul a fost pus la punct în anul 1998, odată cu semnarea Tratatului pentru Transport Internațional, care prevede dezvoltarea inițiativei de transport internațional între Europa, regiunea caucaziană și Asia. Coridorul de transport vizează cinci domenii de interes:
- transportul maritime;
- transportul aerian;
- transportul rutier și feroviar;
- securitatea transporturilor;
- infrastructura de transport.

Coridorul TRACECA reprezintă o alternativă viabilă pentru evitarea implicării Rusiei în transportul de bunuri între Europa, Asia, via regiunea caspică (n.a.).

[47] INOGATE este acronimul de la Interstate Oil and Gas-Transportation to Europe. Programul a demarat în anul 1995 cu participarea statelor europene, a Turciei și statelor caucaziene. Deci, Armenia, Azerbaidjanul, Belarus, Georgia, Kazahstanul, Kîrghistanul, Turkmenistanul, Uzbekistanul și Tadjikistanul sunt state caucaziene care, alături de Ucraina, Moldova, Belarus, statele membre UE și Turcia, cooperează în domeniul transporturilor hidrocarburilor spre Europa occidentală. Rusia are doar un statut de observator. (n.a.)

[48] Inițiativa de la Baku este un dialog politic asupra energiei și transportului energiei, inițiat cu ocazia Conferinței Ministeriale asupra Energiei, în anul 2004. Scopul declarat al acestei inițiative este încurajarea cooperării în domeniul transportului și al energiei. În domeniul energetic, inițiativa vizează integrarea piețelor de energie est-europene și caucaziene în piața occidentală de energie, de-a crea o transparență și de a spori securitatea transporturilor și a livrărilor de produse energetice. (n.a.)

unionale, rezultate din prăbușirea URSS (doritoare să își diversifice partenerii străini și să își găsească noi debușee pentru propriile produse), să își reînnoiască legăturile cu lumea din afara Comunității Statelor Independente, printr-o cooperare care ar putea duce la descoperirea de noi zăcăminte de carburanți. Companiile occidentale (Chevron, Amoco, Exxon, Total, British Gas, Agip, Shell, British Petroleum, Elf-Acquitaine) cooperează cu companiile ruse în vederea exploatării zăcămintelor din regiune. Contracte de miliarde de dolari au fost semnate cu Kazahstanul, Uzbekistanul și Turkmenistanul. În concluzie, regiunea a devenit un punct cheie pentru investiții străine. Rămâne de văzut în ce măsură aceste uriașe venituri realizate vor fi utilizate în mod corect de către guvernele acestor state, suspectate de-a fi extrem de corupte, pentru ameliorarea nivelului de trai al populației și consolidării infrastructurii energetice.

Poziția strategică pe care această regiune o ocupă la frontiera dintre Transcaucazia, Rusia, Asia centrală și Iran, între Europa și Asia, precum și descoperirea unor extrem de bogate zăcăminte energetice, fac din acest areal o țintă geostrategică majoră. Exploatarea la maxim a acesteia poate modifica raporturile de forță din regiune, prin reducerea rolului energetic major al Orientului Mijlociu. Regiunea caspică avea, până în anul 1991, doar două state riverane, URSS și Iranul, din care doar primul stat controla *de facto* cea mai mare parte a regiunii. În prezent, Mare Caspică este înconjurată de 5 state, Rusia, Iranul, Turkmenistanul, Kazahstanul și Azerbaidjanul, fiecare cu propriile sale interese și pretenții juridice asupra mării și a resurselor. Prăbușirea URSS a favorizat dezvoltarea unor noi inițiative în domeniul exploatării resurselor. Noile dinamici regionale au fost favorizate prin deschiderea frontierelor noilor state, imediat după dispariția regimului sovietic.

Au fost create noi puncte de trecere între statele independente apărute și vecinii săi.[49] Au fost puse la punct inițiative legislative și mecanisme de cooperare în vederea facilitării cooperării regionale.[50] Prin semnarea unui acord de Parteneriat și Cooperare cu toate statele regiunii, Uniunea Europeană și-a arătat dorința de a-și întări prezența sa politică și militară în regiune, participând astfel mai activ la angajamentele occidentale în regiune, în special prin inițiativele multilaterale plasate sub tutela diverselor organizații internaționale. Astfel, zona Caspică dispune în mod incontestabil de atuuri importante care rezidă în existența unei ample infrastructuri de transport, într-o poziție strategică avantajoasă și în deschiderea țării spre regiune.

§6. Amenințările și riscurile asimetrice specifice Regiunii Caspice pentru securitatea energetică europeană. România, NATO și jocul geostrategic rus în domeniul resurselor

Marea Caspică dispune, așa cum am prezentat deja, de importante atuuri pentru a deveni o regiune de importanță strategică pentru investitorii europeni. Însă aceasta a fost confruntată cu tensiuni multiple care au influențat, într-o manieră negativă, securitatea energetică a Occidentului. Primul obstacol în formarea unei comunități, în sânul căreia statele membre ar putea întreține raporturi armonioase, rezidă în situația foarte diferită a fiecăruia dintre statele riverane:

[49] Anne de Tinguy, 2010, *Noile state independente și Marea Caspică: inițierea unei noi vieți internaționale,* articol consultabil la adresa http://cemoti.revues.org/document 120.html

[50] Statele riverane au format în anul 1992 comisii specializate în mai multe domenii (statutul Mării Caspice, mediul, exploatarea resurselor minerale, navigație, cercetări oceanografice etc.), care s-au reunit în mai multe rânduri. În plus, un comitet interguvernamental de coordonare în materie de mediu s-a reunit de mai multe ori între 1995 și 1997 (Anne de Tinguy).

Azerbaidjanul, Turkmenistanul, Kazahstanul. Fostele state republici sovietice nu au fost pregătite în vreun fel pentru a-și obține independența în anii '90, iar dependența lor economică de domeniul energetic rusesc era deja un fapt cunoscut.

Cum am prezentat deja în lucrarea noastră, Rusia face tot posibilul pentru a-și menține influența în regiune, iar, ca reacție, cele trei state caucaziene își caută cu orice preț mijloace de natură a le permite menținerea și chiar întărirea propriei independențe statale. Conflictele locale creează, la rândul lor, o sursă de insecuritate pentru investitorii occidentali. Fiecare actor al regiunii are probleme statale, minorități naționale doritoare de-a retrasa frontierele, puternic susținute de către Rusia, care utilizează astfel minoritățile naționale pentru a-și aduce la ascultare vecinii recalcitranți.[51]

Eforturile timide ale statelor occidentale de-a stabili o politică fermă în regiune au fost în mod repetat împiedicate de către Rusia, care acționează pe două planuri:

1. inițierea unor presiuni și șantaje la adresa statelor „*recalcitrante*".
2. proteste directe la adresa eforturilor occidentale de democratizare a regiunii. Într-o asemenea situație, Rusia a invocat existența propriei sfere de influență și nu permite intruziunea altor puteri în propriile afaceri. Cu toate că Kremlinul este slăbit, el este totuși mai puternic decât toți vecinii săi luați împreună.

În ochii Rusiei, Marea Caspică nu are legături naturale cu oceanele, este o mare închisă, putând fi considerată un lac. Imposibilitatea stabilirii unui regim juridic al Mării Caspice face

[51] Am demonstrat deja pe parcursul lucrării faptul că numeroase conflicte înghețate sunt ținute în așteptare de către Rusia. Deplasările de trupe ruse în enclavele separatiste, pe teritoriile statelor caucaziene, pentru a sufoca guvernele legitime au întărit ideea că principalul beneficiar al acestor conflicte rămâne tot Imperiul. (n.a.)

imposibilă aplicarea unui tip de legislație adecvată, fapt care încetinește ritmul investițiilor.

Însă cea mai importantă amenințare la adresa securității energetice occidentale rezidă din propria lipsă de voință în stabilirea unei strategii energetice comune. Interesele divergente ale agenților economici, existența naționalismelor europene, lipsa de coerență la nivelul organismelor de decizie ale UE fac dificilă nașterea unei viziuni suprastatale europene în ceea ce privește relațiile cu Rusia.

Carențele de coordonare ale propriilor politici cu politica americană de investiții au creat o concurență acerbă între Occident și America, fapt care ușurează foarte mult poziția rusă. Insuficienta cooperare între statele occidentale creează o situație dificil de surmontat, deoarece nu există o prezentare unitară a unor parametri cum ar fi costurile de producție, rezervele, natura capitalurilor investite, elemente care sunt aruncate într-o anumită zonă de opacitate. Astfel, în timp ce Uniunea europeană este preocupată de programul TRACECA, Statele Unite efectuează demersuri pe lângă companiile occidentale și guvernele locale pentru dezvoltarea unei alternative meridionale pentru evacuarea petrolului.

Uniunea Europeană are șansa istorică să elimine dependența istorică de gazul rusesc. Proiectul Nabucco [52]

[52] Proiectul Nabucco are două semnificații majore. Prima este aceea că proiectul în sine reprezintă o sursă de materii prime pentru marii consumatori europeni. În al doilea rând, referitor la semnificația politică, proiectul reprezintă o alternativă în fața monopolului Gazprom. Statele participante la proiect, Turcia, Bulgaria, România, Ungaria și Austria, prevăd utilizarea gazului din sursele alternative, statele furnizoare fiind Turkmenistanul, Irakul și Iranul (Statele Unite se opun tentativelor europene de-a coopta Iranul în proiect). Rețeaua energetică de 3000 de kilometri ar traversa statele participante, iar costurile se vor ridica la suma de 7,9 miliarde de euro. Capacitatea maximă de transport ar fi de 31 de miliarde mc pe an. Rusia a făcut tot posibilul pentru a atrage statele investitoare la un alt proiect South Stream, cu participarea deja de-acum cunoscutului Gazprom. La 28 ianuarie 2013, Nabucco Gas Pipeline International GmbH a anunțat semnarea unui contract cu o companie, Saipem, pentru serviciile de proiectare de bază

reprezintă materializarea acestei șanse și este un gazoduct care ar putea aproviziona Europa, recurgând la o sursă euro-asiatică, alta decât Rusia, însă nu este mai puțin adevărat faptul că, dorința statelor europene de-a evita dependența de Kremlin, întâlnește un obstacol primordial, cum ar fi lipsa unei politici energetice comune. Această piedică permite Rusiei să ofere statelor europene variante de aprovizionare diferite, selective și avantajoase, fapt care divizează slaba solidaritate europeană. Prezenta abordare rusă materializează strategia Kremlinului de-a pune în concurență statele UE și de-a torpila inițiativele de independență energetică a vechiului continent, speculând obstacolele fragilității europene.

Lupta dintre Gazprom și Nabucco se dovedește a fi inegală, scoțând în evidență interesele geostrategice ale Rusiei de-a rămâne unica parteneră a Europei pe piețele energetice. Principalul avantaj al proiectului este faptul că acesta înconjoară zona de influență a Rusiei. Astfel, gazul caspic și cel provenit din Orientul Mijlociu va tranzita statele membre ale proiectului, evitând orice implicare rusă.

Lungimea porțiunii române a gazoductului ar fi de 460 de kilometri, o porțiune importantă din totalul de 3300 de kilometri. Avantajele pentru România ar fi extrem de importante, însă eliminarea controlului rus al pieței de gaz ar fi cel puțin la fel de importantă. Crearea noilor posibilități de negociere a prețurilor la importurile de gaze ar oferi României șansa de a deveni un important jucător pe piața energiei Europei centrale. În plus,

(Front End Engineering & Design – FEED) pentru Proiectul Nabucco West. Saipem a fost selectat ca furnizor pentru aceste servicii printr-o procedură de licitație competitivă, începută în luna septembrie 2012. Contractul include toate activitățile FEED pentru sistemul de conducte cu diametrul de 48 de inci și o lungime totală de 1.329 de kilometri. Printre acestea se numără analiza strategică a datelor și informațiilor în vederea efectuării de evaluări de risc și alocări de resurse adecvate pe întreg traseul conductei, pentru a asigura continuarea dezvoltării cu succes a proiectului.

posibilitatea de a obține prețuri competitive la export, ar ridica costurile pentru consumatorul final. Industriile anexe ar fi puternic stimulate de implicarea companiilor românești în logistică și în serviciile de mentenanță. Securitatea națională a României ar fi astfel consolidată, prin întărirea pilonului energetic. Aprovizionarea cu gaz a României ar duce la eliminarea, pe viitor, a unor posibile și previzibile șantaje energetice ale Rusiei în momentele dificile, în special pe perioada iernii, perioadă în care, de obicei Rusia, invocând argumente și motive de ordin tehnic, uneori financiare, solicită creșteri ale prețurilor combustibililor, speculând nevoile naționale reale ale României.

În sfârșit, propriile zăcăminte naturale de gaz ar putea beneficia de un program de conservare, din punct de vedere al nevoilor strategice, fiind utilizate strict ca urmare a nevoilor naționale și numai pentru perioade de criză. Până la urmă, din punct de vedere strategic, implicarea Turciei, României, Bulgariei și Ungariei în acest proiect ar întări, într-o manieră fără echivoc, stabilitatea flancului de sud-est al NATO, ca și o contrapondere la încercările Rusiei de a-și menține controlul asupra rețelelor de gaz ale Europei. Din punct de vedere al securității NATO, posesia rețelelor energetice în această parte a continentului european presupune două alternative și anume, expunerea la unele riscuri asimetrice, ca urmare a lungimii rețelelor de gaze într-o regiune încă nu foarte stabilă și sigură, precum și necesitatea ca noua politică NATO să pună accent pe dezvoltarea componentei energetice a organizației. În acest caz, interesele strategice ale NATO în regiune ar trebui să fie racordate la interesele strategice ale statelor contribuitoare la proiectul Nabucco.

În consecință, conceptul proiectului de rețea de gaze ar trebui considerat o prioritate de prim rang a Organizației Euro-Atlantice. Această încercare de a elimina dependența rusă ar

trebui să constituie primul segment energetic de bază pentru Europa Occidentală. Viitoarele proiecte din domeniul gazului european, din această parte a continentului, ar trebui să țină seama de Nabucco. Unul dintre principalele pericole, în dinamica unei eventuale politici bine articulate în domeniul gazului, ar fi permiterea companiilor rusești, altele decât Gazprom, să se înfiltreze în proiectul Nabucco, sau în alte tentative de câștigare a independenței energetice.

Pentru statele interesate în păstrarea patrimoniului unor bune relații cu Rusia, cooperarea cu acești actori ar reprezenta un risc asumat, care ar torpila strategia occidentală. În prezent, companiile energetice rusești devin, pe zi ce trece, un instrument eficient în mâinile administrației de la Kremlin. Astfel, utilizarea de către Kremlin a energiei în scopuri strategice minează efectiv scopurile proiectului, acelea de a împiedica influența geopolitică a Rusiei asupra resurselor energetice ale Europei. În opinia noastră, atenuarea tensiunilor în regiune nu s-ar putea realiza deloc prin cooptarea actorilor ruși. Deci, NATO ar trebui să trateze securitatea energetică ca o problemă majoră în două sensuri, în termeni de protecție a infrastructurii, dar și din punct de vedere strategic.[53]

Proiectul South Stream s-a dovedit a fi o inițiativă rusă de contracarare a efectelor negative pentru economia rusă a proiectului Nabucco. A fost conceput într-o perioadă de prosperitate economică pentru Rusia, în momentul în care barilul de petrol se ridica la 147 de dolari, scopul fiind crearea alternativei ruse la un alt proiect din care Rusia nu făcea parte, în vederea menținerii influenței Kremlinului pe piața gazului. Așa cum era conceput, acest proiect diversifica oferta, însă în același timp păstra monopolul rusesc în regiune.[54] Rusia a înțeles

[53] Conform lui Petersen, (A.), *Nabuco este un proiect în comparație cu South Stream,* 4 octombrie 2009, consultabil la adresa www.adevarul.ro, /…/ Alexandros-Petersen-Nabuco-Stream-South_0_128387431.html (n.a.).

[54] La proiectul rus South Stream și-au anunțat participarea Rusia (în calitate de inițiator), Bulgaria, Grecia, Italia, Serbia, Ungaria, Croația, Slovenia și Austria.

perfect fragilitatea Uniunii Europene, concretizată în lipsa unei strategii energetice comune.

În mod efectiv, Rusia a declanșat o vastă operațiune de contactare a statelor suverane europene pentru a le oferi fiecăruia contracte avantajoase pe termen scurt, soluție care însă dinamitează posibilitatea unificării energetice a Europei. Intenția Kremlinului este de a pune statele europene într-o postură concurențială în cadrul aprovizionării cu gaz rusesc.[55]

În acest climat instabil, specific lumii oligopolare, este extrem de important de stabilit un cadru general acceptat de către participanți, luând în considerare faptul că un al treilea război la nivel global va fi unul energetic, purtat prin intermediul instrumentelor economice. În prezent, pilonul energetic al Uniunii Europene este extrem de vulnerabil. Această construcție imensă, și,

---

Proiectul prevedea transportul gazului rusesc prin tuburi instalate în Marea Neagră, înconjurând România prin Bulgaria, Serbia și Italia. Distribuția se va realiza efectiv în Austria. O ramificație va fi prevăzută pentru Grecia și Italia. Două state care participă la proiectul Nabucco, Bulgaria și Ungaria, sunt implicate în acest proiect inițiat de Rusia. Marea problemă o reprezintă traversarea apelor teritoriale ale Ucrainei, soluție care nu putea fi evitată. O altă variantă care ar evita acest lucru ar fi trecerea conductei prin apele teritoriale turce, însă această soluție ar crește mult costurile de realizare. Capacitatea estimată de transport ar fi de 63 de milioane de mc de gaze pe an. Bugetul estimat s-ar ridica la 12-24 miliarde de dolari. Principalii acționari sunt grupurile Gazprom și ENI. Lungimea gazoductului sub Marea Neagră se estimează a fi de 900 km, legând Rusia de Bulgaria. (n.a.)

[55] Proiectul South Stream nu este singura inițiativă a Rusiei în scopul divizării statelor europene. Proiectul Nord Stream reprezintă o altă tentativă rusă de torpilare a proiectului Nabucco. Este vorba de participarea Germaniei, în cooperare cu Rusia la proiectul de transport al gazului rusesc pe sub Marea Nordului, conectând în mod direct Germania la zăcămintele rusești. Într-o asemenea perspectivă, conducta ar ocoli Ucraina, Slovacia, Belarus și Polonia, iar cele două partenere ar evita plata unor taxe de tranzit. Putem considera că acest proiect al Rusiei este un fel de cal troian al Kremlinului alături de proiectul South Stream. Fapt îngrijorător, dar caracteristic pentru strategia de marketing agresiv declanșată de Rusia în domeniul gazului, fostul premier german Gerhard Schröder a fost cooptat în calitate de președinte al Consiliului de Administrație al consorțiului care va construi rețeaua de gaz submarină. În plus, Romano Prodi, fost premier Italian, a primit oferta de a deveni PDG al consorțiului care va construi conducta proiectului South Stream. (n.a.)

trebuie să recunoaștem, artificială, cu pârghii extrem de birocratizate, ar trebui să fie dotată cu „armele" necesare apărării propriei sale identități, în vederea asigurării independenței sale energetice.

În concluzie, considerăm drept normală dorința statelor europene de-a câștiga favorurile Kremlinului, având în vedere un lung trecut plin de antecedente negative, concretizate în frustrări reciproce, peste care ar trebui să se treacă. Nu trebuie uitat faptul că, adeziunea la valorile europene presupune renunțarea la unele valori naționale, unele dintre ele extrem de importante, cum ar fi suveranitatea națională, în favoarea unei politici externe comune a statelor membre. Considerând crucială importanța politicii energetice a statelor membre UE, rezultă în mod cert faptul că acțiunile izolate ale unor state membre de inițiere relațiilor energetice cu Rusia trădează valorile comune ale tratatelor care reprezintă și definesc baza Uniunii Europene. Considerăm necesar, ca fapt primordial, transferul într-o manieră fermă a atribuțiunilor politicilor naționale unui organism supranațional la nivelul structurilor Uniunii Europene care ar trebui însărcinat cu elaborarea strategiei energetice comune.

În mod incontestabil, Statele Unite sunt foarte implicate în mediul de securitate al regiunii Mării Negre, al cărui pivot energetic preocupă într-o mare măsură investitorii americani. Diferența dintre abordarea americană și cea occidentală în materia politicii energetice este cu adevărat reală. Statele europene, în mod vizibil divizate, își caută fiecare o relație privilegiată cu Moscova, încercând, în același timp, să își dezvolte o politică energetică proprie în scopul protejării propriilor investiții. În mod vizibil tracasate de propriul lobby de afaceri în vederea încurajării unor relații de afaceri cu Rusia, guvernele occidentale sunt departe de a articula o strategie energetică comună.

Statele Unite sunt preocupate de strategia energetică rusească, care cuprinde numeroase variante propuse de

Moscova având legătură cu statele occidentale. America câștigă din ce în ce mai mult teren în regiune. Geopolitica americană pluri-vectorială presupune un echilibru între prioritățile regionale, puternic ancorate la cele globale.

Astfel, pregătită pentru asumarea unui rol nou de pol al lumii multipolare, America dispune de o viziune de ansamblu asupra jocului dintre actorii regionali. În cadrul strategiei americane în regiune se distinge, în mod clar, pilonul politicii energetice, extrem de bine articulat, bazat pe dorința Washingtonului de-a umple vidul strategic apărut după destrămarea URSS. Pilonul energetic cuprinde subdiviziuni distincte, iar actorii regionali sunt state bogate în gaz și petrol. Mijloacele Statelor Unite de atragere a acestor actori statali sunt arhicunoscute, cuprinzând încurajarea revoluțiilor „*portocalii*", mișcări care îndepărtează fostele republici unionale de Moscova, propagarea ideilor democrației, demers necesar în vederea decuplării statelor dependente de fostul mare hegemon. Investitorii marilor companii americane completează tabloul implicării americane. Un paradox este remarcat, deși America pare preocupată de lipsa de strategie energetică a aliaților săi, aceasta nu acționează în niciun fel pentru articulare unei politici energetice comune Uniunea Europeană-Statele Unite.

Un răspuns nu ar trebui căutat, interesele lobby-ului american sunt mult mai puternice decât construcțiile politice ale Americii. Altfel spus, într-o asemenea situație, este evident faptul că întregul efort al Americii de implantare a valorilor democratice în regiune, de eliminare a sărăciei și a foametei, de distrugere a terorismul islamic este rezultatul presiunilor economice ale marilor companii pentru a face posibilă participarea americană la piața rusească a gazului. Dislocarea bazelor militare americane în regiunile limitrofe Rusiei reprezintă un rezultat vizibil al noii politici energetice americane în regiune.

Dovada evidentă a lipsei de cooperare dintre NATO și America în domeniul politicii energetice din regiune este reprezentată cel mai bine de plasarea bazelor militare din România și Bulgaria sub stindardul american și nu al NATO. Deci, principalul punct comun care leagă politica energetică americană de politica statelor occidentale este faptul că ambele sunt creația aparentă a guvernelor, ca atribut al propriilor suveranități. Însă, în aceeași măsură, ele sunt în realitate controlate de către puternicele grupuri financiare și economice de pe Wall Street. În aceeași logică, principalul punct de separare a politicilor americane și occidentale este dat de intensitatea și dorința acerbă de-a fi puse în practică. America dispune de un tablou de ansamblu și de posibilități sporite de-a duce o politică bine țintită, în timp ce statele occidentale, divizate de naționalisme și interese meschine, sabotează crearea unei politici energetice europene comune. Singurul câștigător în acest joc este Kremlinul, care sesizează perfect divergențele occidentale. Este esențial, dar în același timp foarte dificil pentru România, ca și stat de falie, să-și mențină un echilibru strategic între calitatea sa de membru al celor două organizații (doar NATO, la data documentării) și poziția de vecin al celui mai mare atractor al regiunii. Evitarea dependenței energetice de Moscova reprezintă un deziderat al doctrinelor de securitate națională.

A lega propria politică de securitate energetică națională de politica energetică a Uniunii Europene nu face altceva decât să servească intereselor naționale. Cu o economie slăbită, expusă crizelor economice internaționale, cu o clasă politică imatură, uneori coruptă, este extrem de dificil a afirma că România ar reprezenta pentru moment o voce distinctă în concertul națiunilor europene. Astfel, ea va trebui să lupte în orice fel împotriva presiunilor energetice rusești, alegând cele mai avantajoase alternative pentru a-și asigura propria sa independență energetică.

§7. Turcia și conexiunile geostrategice și geopolitice ale unei mari puteri a regiunii Mării Negre, situată la răspântie de civilizații

Moștenitoare a Imperiului Otoman, cu o populație de peste 75 de milioane de locuitori, membru NATO, a doua mare forță militară după Statele Unite le Americii, cel mai important aliat al Washingtonului din regiune, Turcia ocupă o poziție geostrategică de prim rang între Europa și Asia, Marea Mediterană și Marea Mediterană. Traversată de importante rețele de energie, Turcia ocupă o poziție privilegiată între lumea creștină și cea musulmană. În timpul Războiului Rece a fost un pion avansat al Statelor Unite în cadrul strategie de „*îndiguire*" a Uniunii Sovietice, iar în prezent Ankara își păstrează poziția de invidiat pe eșichierul geostrategic al regiunii, în cadrul noii arhitecturi de securitate apărute după Războiul Rece.[56]

Împărțind bazinul Mării Negre cu Rusia și Ucraina, mari puteri regionale, dar și cu alți actori europeni, precum România și Bulgaria, Turcia rămâne în aceeași măsură responsabilă de apărarea flancului de sud al NATO. Apărarea și supravegherea traficului în Strâmtorile Bosfor și Dardanele sporesc importanța strategică a Turciei ca membru NATO în ecuația strategică a regiunii Mării Negre. Mult timp considerată un „*cal troian*" al Americii în regiune, diplomația turcă a negat cu fervoare acest rol, încercând să ducă o politică bine definită, a cărei principală temă este adeziunea la valorile Uniunii Europene.

Divergențele sale teritoriale cu Grecia, cele în legătură cu platoul continental al Mării Egee, disputele teritoriale apărute ca urmare a ocupării părții de nord a Insulei Cipru, precum și

[56] Conform lui Huntington, (op.cit.), Turcia a devenit membră a NATO în anul 1952, postură din care a beneficiat de un consistent ajutor financiar suplimentar din partea Occidentului, ca și bastion estic al organizației politico militare occidentale. Autoidentificarea cu valorile occidentale a transformat Turcia într-un „profanator" al lumii islamice (n.a.).

relațiile tensionate cu Armenia, ca urmare a unui lung trecut istoric plin de violență, se regăsesc pe lista cu probleme aflate în dezbatere pe ordinea de zi a politicii internaționale. Cu o viață internă marcată de kemalism și cu o structură statală laică, însă influențată de generali, Turcia a început să bată la porțile UE în zorii mileniului 3, marcată de ambiția de a deveni principalul actor al regiunii eurasiatice, chiar mai mult decât atât, vizând poziția de pol de putere al noii lumi multipolare. Propria identitate culturală dual, europeană și islamică, nu ar fi, în concepția Ankarei, un obstacol în calea afirmării valorilor sale europene. Dimpotrivă, această realitate nuanțează potențialul unui stat membru NATO, într-o regiune plină de amenințări și riscuri asimetrice.

Din punct de vedere economic, Turcia posedă o forță de muncă calificată, o populație relativ tânără și o economie dinamică și promițătoare. [57] Portul Ceyhan, terminal al distribuției de petrol din Azerbaidjan, reprezintă un atu remarcabil al capacității acestei țări de-a fi un reper ce nu poate fi ignorat în dosarul energetic european. O opțiune de modernizare a acestuia ar întări capacitățile strategice ale Turciei, deoarece acest complex petrolier ar putea constitui, în noua lume multipolară, un hub extrem de important de aprovizionare cu carburanți pentru o bună parte a planetei. Din punct de vedere militar, armata turcă este a două armată ca și efective din NATO după cea a Statelor Unite. Organismul militar este un stat în stat. Este considerată drept una dintre cele mai antrenate armate din lume, într-un permanent conflict cu combatanții PKK, dispunând de o încadrare cu comandanți de elită, fiind în același timp și un influent actor economic, prin

[57] Conform lui Guy Badelle și Benoît Montabone, în articolul *Turcia și Uniunea Europeană-Scenarii geopolitice, în* EchoGeo, consultabil la adresa http://echogeo.revues.org/index2314.html (n.a.)

importantele comenzi de muniții și tehnică de luptă pe care le solicită guvernului.

În ceea ce privește sensibila chestiune kurdă, incapabilă de-a răspunde aspirațiilor propriilor săi militanți, Ankara este angajată într-un război de uzură în sud-estul țării, menținând un consistent contingent de trupe în vederea combaterii membrilor Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK). Fondat în anul 1974 de către Abdullah Ocealan ca o mișcare separatistă cu o doctrină marxist-leninistă, în scopul creării unui stat comunist în sud-estul Turciei, PKK a beneficiat în perioada Războiului Rece de un consistent sprijin din partea KGB. La sfârșitul anului 2003, gruparea și-a schimbat numele, din PKK devenind *Kongra gel*. Organizația kurdă a primit, de-a lungul timpului, ajutor din partea Siriei, Iranului, Greciei și Armeniei, state considerate drept inamicii tradiționali ai Turciei. Începând cu anul 1984, PKK a dus un sângeros război de guerilă împotriva autorităților turce, dar și în Europa. Din punct de vedere strategic, Turcia ocupă o poziție crucială în dispozitivul NATO, beneficiind de controlul asupra Strâmtorilor Bosfor și Dardanele, care leagă Marea Neagră de Mediterană. Situația geografică a Turciei reprezintă un atu determinant, fiind stat așezat pe două continente și un pod de legătură între Europa și Asia.

În perioada Războiului Rece, Turcia adăpostea o parte dintre rachetele nucleare americane făcând parte dintr-o vastă rețea de încercuire a URSS. Pentru Statele Unite, Turcia reprezenta un partener strategic în regiune, în ciuda diverselor disensiuni avute cu un alt partener NATO, Grecia, pe diferite teme, problema cipriotă fiind poate cea mai importantă dintre acestea. La sfârșitul Războiului Rece, destrămarea URSS a adus Turciei statutul de partener secundar al Statelor Unite, din cauza dispariției celui mai important adversar militar al Washingtonului. Însă războiul din Golf, din anii 90, i-a adus din nou Turciei o poziție primordială pe eșichierul strategic, în relația cu Statele Unite.

Cu această ocazie, în ciuda opoziției populației turce, guvernul a decis autorizarea americanilor de-a folosi bazele militare turcești ca bază a ofensivei împotriva Irakului, precum și participarea Turciei la sistemul internațional de sancțiuni aplicat Bagdadului. Această dovadă de fidelitate a întărit legăturile dintre Ankara și Washington și a adus pe noi culmi cooperarea economică turco-americană.

Prăbușirea URSS a dat ocazia Turciei să își întărească propriul rol de putere regională. Este o realitate faptul că regiunile caspică și ale Asiei Centrale sunt parțial populate cu musulmani turcofoni. [58] Turcia a înțeles perfect importanța abordării cu maximă seriozitate a problemei regiunii petrolifere din Asia Centrală și Caucaz, precum și formularea unei strategii energetice coerente în vederea eliberării de dependența petroliferă față de statele din Orientul Mijlociu.

Scopul principal al Ankarei îl reprezenta construirea unui pod de legătură între Asia Centrală și Europa, drept un demers politic de revalorizare în ochii tuturor, dar mai ales în cei ai Washingtonului, a rolului său strategic extrem de important în această parte a lumii. Sprijinul acordat de Washington, cu ocazia semnării Acordului de la Baku din 9 octombrie 1995, i-a permis obținerea unei decizii favorabile intereselor sale în Strâmtorile Bosfor și Dardanele. La sfârșitul anilor '90, Turcia ocupa un rol de putere regională, întărită prin semnarea, în 1991, a Parteneriatului americano-turc. Acest acord enunța deja interesele comune între cele două țări, care își doreau întărirea propriilor regimuri democratice și pro-occidentale, lupta împotriva terorismului, cât și aderarea Turciei la valorile europene. Începând cu anul 1996, Turcia a fost prima țară musulmană care a recunoscut statul Israel, ajungându-se până la inițierea unei cooperări militare turco-americane.

[58] Conform lui Didier Billion, *Politica turcă, o lungă dovadă de identitate,* Paris, Harmattan, 1997, pag. 408-409.

Parteneriatul turco-american a fost întărit după evenimentele din 11 septembrie 2001, Turcia devenind mai apropiată ca niciodată de Statele Unite, iar în ianuarie 2007 a fost semnat un Parteneriat strategic între cele două state. Cu această ocazie, Turcia, care traversa în această perioadă, o profundă criză economică, a beneficiat de un substanțial ajutor economic din partea administrației americane. De asemenea, Statele Unite s-au dovedit a fi un fervent susținător al Ankarei pe drumul său spre Uniunea Europeană, fapt care, totuși, ar aduce certe avantaje strategice pentru Washington.[59]

În perioada Războiului Rece, Turcia a reprezentat pentru statele comuniste un inamic militar, economic și ideologic, membru al NATO, prezentat ca atare în propaganda oficială comunistă. În realitate, apartenența Turciei la NATO nu a constituit pentru România, un motiv de îngrijorare. Mai mult decât atât, poziția Moscovei față de Turcia, în acea perioadă a confruntării bipolare, era mai degrabă, un reflex al frustrării Kremlinului la adresa acestui puternic aliat al Americii în regiune, având în vedere poziția strategică deținută de Turcia ca urmare a controlului celor două strâmtori.

Dorința insațiabilă de cuceriri specifică Uniunii Sovietice, moștenitoare a Testamentului lui Petru cel Mare, presupune extinderea Imperiului spre sudul continentului. În acest context, poziția geografică a Turciei care baricadează ofensiva rusă, reprezintă în sine un motiv suficient pentru ca aceasta să fie considerată de către Kremlin un stat ostil. De asemenea, relațiile tensionate dintre Bulgaria și Turcia au fost urmarea discriminării de către regimul comunist de la Sofia a puternicei minorități turce stabilite în Bulgaria. În opinia noastră, frustrările Rusiei în ceea ce privește Turcia nu au întâlnit un adevărat ecou printre liderii comuniști români ai momentului.

[59] Hassan Basri Elmas, *Turcia-Europa, o relație ambiguă*, colecția Pt Cardinal, Editura Syllepse.

România nu a fost supusă presiunilor Moscovei, în consecință nu și-a aliniat propria sa orientare externă indicațiilor politice ale Kremlinului. În consecință, suspiciunile rusești la adresa Ankarei nu au putut fi implementate în politica externă a Republicii Socialiste România. De aceea, dialogul economic și comercial a continuat firesc între București și Ankara în primii ani ai lumii multipolare. Primii ani ai paradigmei securității înghețate au fost dificili pentru cele două țări, ca urmare a noilor riscuri asimetrice apărute.

Din nefericire, printre provocările și riscurile apărute după căderea comunismului, uneori terorismul islamic a fost asociat într-o manieră injustă și confuză, cu Turcia, ca urmare a religiei sale preponderant islamice.[60] Nicio schimbare fundamentală nu a intervenit în rolul Turciei ca important pivot NATO în regiune pentru o lungă perioadă, atâta timp cât condițiile Războiului Rece și superioritatea nucleară americană au rămas neschimbate. Astfel, în cadrul strategiei represaliilor masive, parte a doctrinei militare a Americii, regulile jocului au fost reduse la un simplu mecanism de avertizare.

Ca atare, prezența trupelor americane în Europa, cât și aptitudinea forțelor convenționale aliate de a atinge, prin proiecția forțelor, pe cale rapidă, regiunile de importanță strategică amenințate pe flancuri au contribuit într-o manieră esențială la credibilitatea amenințării nucleare americane precum și la asigurarea securității și apărării din regiune. Situația

[60] Dorința Turciei de-a conlucra împreună cu Occidentul în problema amenințării islamice este mai nesigură decât dorința sa de a coopera cu statele occidentale împotriva amenințării sovietice, în perioada Războiului rece. Problema confruntărilor cu Uniunea Sovietică în perioada conflictului bipolar a arătat faptul că Turcia putea conta oricând pe ajutorul Occidentului. În timpul Războiului din Golf, Germania, o prietenă tradițională a Turciei, nu a fost de acord cu considerarea unui atac cu rachete împotriva Turciei cu un atac împotriva Occidentului. Relațiile cu statele arabe, după Războiul rece, arată o altă realitate, aceea că legăturile bazate pe criterii de civilizații sunt mult mai puternice decât cele bazate pe criterii ideologice. (Huntington, op. cit.)

s-a schimbat după cădere Uniunii Sovietice și a modificării mediului global de securitate, astfel că sistemul occidental de apărare a trebuit să fie redimensionat și modificat conform ultimelor transformări pe scena geostrategică.

Importanța acordată de Turcia apărării propriilor sale interese regionale s-a intensificat și mai mult ca urmare a importantelor evenimente din Europa de Est și Uniunea Sovietică, evenimente având tăria unui cataclism, care au adus odată cu ele, slăbirea percepției amenințării difuze, care a emanat, pentru o perioadă de 50 de ani, din partea *„imperiului răului*". Aceste evenimente au coincis cu tulburările etnice din Europa de Est și Caucaz, care, la rândul lor, au fost puse în legătură cu creșterea constantă a valului de instabilitate din Orientul Mijlociu.

În aceste condiții, accentul pus pe dimensiunile regionale de securitate, cât și pe o abordare holistică a acesteia a scos în evidență importanța crucială a celor trei sisteme din care Turcia face parte, ca urmare a unor circumstanțe geografice și, într-o anumită măsură, culturale; este vorba despre zonele Balcanilor, Mării Mediterane și cele ale Orientului Mijlociu.[61] Astfel, în cadrul priorităților politicii externe ale Turciei, Europa își păstrează locul său important, iar regiunea Mării Negre servește ca și pod între Europa și Asia. Ar părea la prima vedere posibilă ideea ca, dorința vie de edificare a unei case europene comune să excludă această regiune, ținând seama de un adevăr evident, acela că zona este cunoscută ca și „butoiul cu pulbere al Europei". Acest statut este confirmată de un lung trecut istoric în care originile multor conflicte se regăsesc în zonă, cel mai cunoscut dintre acestea fiind Primul Război Mondial. În acest sens, dacă stabilitatea regională reprezintă o condiție indispensabilă pe drumul integrării, procesul de cooperare

[61] Conform lui Oral Sender, în articolul *Rolul Turciei în NATO. Noile perspective*, vol.38, no.3, iunie 1990, pp. 25-28.

productivă a membrilor regiunii se dovedește la fel de indispensabilă. Un asemenea demers reclamă, la rândul său, o participare activă a Turciei.

Participarea Ankarei la cooperarea balcanică ar servi, pe de-o parte, la garantarea pentru Turcia a locului său în cadrul procesului european de integrare, indiferent ce formă va lua acesta pe viitor. O Turcie stabilă și democratică va juca un rol politic deosebit de constructiv în cadrul organizațiilor europene, al căror țel declarat este acela de-a construi viitorul Europei cu ajutorul inițiativelor regionale eficiente în materie de cooperare. În concluzie, în calitate de membru NATO, al Acordurilor de la Helsinki cât și de membru asociat al Comunității europene, precum și de stat balcanic sensibil la minoritățile turce din regiune, prima prioritate a Turciei este de-a fi integrată în Europa, via Regiunea Mării Negre.

De pe poziția de singura țară riverană a Mării Negre parte și a Orientului Mijlociu ale cărei stabilitate și securitate sunt strâns legate de cele ale Balcanilor și Mediteranei Orientale, Turcia a extins la sud de granițele sale, în vecinătatea sa imediată, climatul stabil european de securitate, descurajând orice element ostil prin forța sa militară și asigurând un climat de securitate atât de necesar (re)construcției regiunii.

Datorită acestui context, ca urmare a potențialului Ankarei de a gestiona situațiile specifice regiunii, crizele survenite în acest areal nu adoptă în mod automat o dimensiune internațională, fiind localizate, pe spații relative bine definite. În acest fel este extrem de convenabilă, pentru toate părțile, existența unui pol regional în măsură a gestiona și a descuraja crizele, iar odată acestea apărute, de-a le rezolva, iar Turcia reprezintă cu brio partenerul ideal pentru acest format. Datorită controlului său asupra Strâmtorilor Bosfor și Dardanele, a poziției sale geografice între nord și sud și între Europa și Asia,

Turcia servește drept nod ideal și pivot geopolitic perfect pentru proiecția politicii de securitate europeană în această regiune.

§8. Considerații strategice personale asupra noilor relații între structurile regionale în noul context de securitate. Chestiunea dublei apartenențe civilizaționale a Turciei

Regiunea Extinsă a Mării Negre cuprinde 3 spații de securitate extreme de importante, dar și foarte diferite din punct de vedere politic:

1. statele membre NATO (România, Turcia și Bulgaria);
2. regiunea cu un viitor statut incert, compusă din Republica Moldova, Ucraina și Rusia;
3. Georgia, Armenia, Azerbaidjanul, foste republici unionale.

În cadrul acestor raporturi geopolitice, Turcia beneficiază de un interes crescut prin prisma Periferiei Geopolitice Strategice (PGS), în calitate de centru de putere regional. Din punct de vedere semantic, termenul de „pilon al flancului de sud al NATO" s-a cam perimat. Turcia s-a găsit într-o asemenea postură în perioada confruntării de-a lungul Războiului Rece, însă în perioada momentului unipolar, anterioară cristalizării noilor poli de putere ai lumii multipolare, ea trebuie considerată un puternic centru economic, militar și ideologic al regiunii. Spațiul Mării Negre, altădată împărțit de 4 state (URSS, România, Bulgaria și Turcia), a devenit, după 1990, un important spațiu aparținând mai multor națiuni. Cu excepția Rusiei, două puteri regionale (Turcia și Ucraina) își dispută influența în Bazinul Pontic.[62]

[62] Alcătuind o listă a pivoților geopolitici și a actorilor geostrategici de pe „*noua hartă politică a Eurasiei*", fostul consilier al lui Jimmy Carter a menționat câte cinci în fiecare din cele două categorii: **Ucraina**, Azerbaidjanul, Coreea, **Turcia** și Iranul constituindu-se ca și pivoți geopolitici, iar Franța, Germania, **Rusia**, China și India ca și actori geostrategici, cu precizarea că Turcia și Iranul, „în ciuda

În mod paradoxal, există un punct comun care unește abordările turcă și ucraineană asupra Mării Negre, fiind vorba despre o aspirație comună de contracarare a ceea ce-a mai rămas din influența Rusiei în regiune.[63] Puterea Flotei Militare Maritime a Turciei depășește puterea militară a Flotei Ruse în Marea Neagră. În plus, Rusia a trebuit să-și împartă fosta Flotă sovietică a Mării Negre cu Ucraina, stat care a câștigat principalele porturi ale Mării Negre. Ucraina dispune ea însăși de Insula Șerpilor, teritoriu cunoscut în perioada Războiului Rece drept bază a unei importante instalații radar care supraveghează Flota a 6-a americană, aflată în Marea Mediterană.

În plus, Crimeea este un teritoriu cu o importanță strategic considerabilă, considerată „portavion nescufundabil" al marinei ucrainene. Conform lucrărilor de strategie rusă, „Factorul Global Rusesc" reprezintă un element extrem de important în ecuația rusă de securitate.[64] Împotriva Rusiei existau deja numeroase agresiuni interne și externe, iar securitate sa era deja minată de amenințările propriilor săi vecini, care ar putea folosi, conform Kremlinului, mijloace *manu militari* pentru rezolvarea diferendelor teritoriale.

O sursă cu un puternic potențial agresiv pentru Rusia o reprezintă prezența trupelor americane și NATO în regiune. Conform strategilor ruși, NATO, prin prezența sa în zona

---

suprafeței lor geografice nu foarte mari, joacă, într-o bună măsură, și un rol geostrategic de prim ordin". În continuare, Zbigniew Brzezinsky a categorisit Turcia drept „pivot geopolitic de primă mărime" și, în timp ce studia regiunea Balcanilor eurasiatici, (Caucazul și Asia Centrală), el a prezentat-o drept un „important actor strategic al regiunii".
Brzezinsky, (Z.), *Marele eșichier, America și restul lumii,* București, 2009, Ed. Nemira.

[63] Conform Elizabethei Sieca-Kozlovski, în articolul *Cooperarea militară, Turcia / fostele state ale URSS,* publicat în Regard-est.com, Ucraina rămâne un partener privilegiat al Turciei, stat care se interesează de producția sa de tancuri și blindate. Cu această ocazie, schimburile de specialiști în acest domeniu sunt realizate în mod regulat.

[64] Sergentu, Octavian, în articolul *Războiul rece pentru Marea Neagră,* în Revista ROST, numerele 47-48, februarie, 2007.

adiacentă a Mării Negre, urmărește modificarea statutului politic al regiunii, urmărindu-și tendințele hegemonice, în scopul anihilării influenței rusești. Astfel, Turcia și Ucraina reprezintă, conform doctrinei ruse, doi potențiali agresori pentru Kremlin din punct de vedere al relațiilor sale cu aceste state (cu Ucraina împarte un lung șir de divergențe teritoriale, iar față de Turcia manifestă sentimente negative, ca urmare a statutului acesteia de stat membru NATO).

Regiunea Mării Negre a fost, în acea perioadă, teatrul unei duble mutații: pe de-o parte, deszăvorârea frontierei est-vest, care poziționa Turcia, stat membru NATO în perioada Războiului Rece, față în față cu vecinii săi din Tratatul de la Varșovia, în paralel cu profundele schimbări ale relațiilor dintre cele două mari grupări politico-militare, cauzate de prăbușirea comunismului. În acest nou context, cele două puteri de la Marea Neagră, Turcia și Rusia, vor continua, cel mai probabil, să influențeze și să determine securitatea din bazinul Pontic, cu atât mai mult cu cât chestiunea Strâmtorilor Bosfor și Dardanele va rămâne subiecte de dezbatere la ordinea zilei.

Pe de altă parte, Ucraina își proclamă noul său statut de putere regională, un rol dificil de asumat, având în vedere propriile sale slăbiciuni structurale și sistemice. În astfel de condiții, păstrarea unor foarte bune relații între Rusia și Ucraina, ar fi benefică pentru România și pentru celelalte state care sunt poziționate în jurul Mării Negre. Nu ar fi de ignorat însă dorința statelor suverane de diminuare a rolului dominant al Rusiei în regiune. În opinia noastră, o singură putere maritimă nu ar putea ca, prin mijloace *manu militari* să-și însușească obiectivele strategice din regiunea Mării Negre, deoarece acestea sunt poziționate practic pe teritoriile statelor riverane.[65]

[65] Principalele obiective strategice ale Mării Negre se găsesc pe teritoriile naționale ale câtorva puteri navale riverane, altele decât Rusia. Deci, Insula Șerpilor și Crimeea, făceau parte (la data redactării tezei de doctorat) din teritoriul național al Ucrainei, situația s-a schimbat însă după anexarea Crimeei de către Rusia. Gurile Dunării și Dunărea aparțineau (din fericire, aparțin și astăzi) României,

De asemenea, ar fi un nonsens a vorbi doar de o singură putere navală care stăpânește bazinul pontic precum și teritoriile adiacente acestuia. Ucraina, Turcia și România beneficiază de atuuri pentru a fi considerate, fiecare în parte, un pol de putere la Marea Neagră, ca urmare a stăpânirii unor poziții dominante în regiune, așa cum am prezentat mai sus.

Însă România și Ucraina nu au puterea economică și militară necesare dominării, din punct de vedere strategic, a zonei Mării Negre. Rusia, cu flota sa navală redusă după împărțirea acesteia cu Ucraina, cu tehnica sa militară provenită din fabricile fostei Uniuni Sovietice, învechită atât moral cât și fizic, nu reprezintă, la prima vedere, o amenințare pentru Turcia, rămânând o putere militară de categoria a doua. În concluzie, Turcia rămâne singura țară care păstrează caracteristicile unei adevărate puteri navale regionale.

Conform lui Samuel Huntington, după anii '80, principalul scop al politicii externe turce a devenit obținerea calității de stat membru al Uniunii Europene. [66] Solicitarea Ankarei a fost amânată în mai multe rânduri de către oficialii europeni, motivul fiind slabele performanțe economice ale Turciei. În acest caz, în mod surprinzător, singurul prieten al Ankarei și cel mai influent membru al U.E., Germania, *„nu a sprijinit în mod activ dorința Turciei de a primi calitatea de membru.“*[67]

---

iar Turcia a fost și rămâne proprietara Strâmtorilor Bosfor și Dardanele. Cea mai mare forță maritimă a regiunii a fost Marina Militară Turcă. Precum se vede, din acest punct de vedere, Rusia nu prea avea un cuvânt de spus în acea perioadă, în marile probleme geostrategice ale arealului pontic. (n.a.)

[66] Huntington, op.cit., p. 130.

[67] Conform lui Huntington, op.cit.
De notat faptul că nu a fost vorba de un refuz explicit din partea Germaniei, însă o amânare a deciziei de primire, ca urmare a unor priorități, a fost considerată până la urmă drept normală, deoarece s-a considerat normală, ba chiar necesară, o consolidare a Uniunii Europene, înaintea unu nou proces de extindere, ca urmare a valurilor de adeziuni anterioare, în care se pare că nu toate statele nou-primite ar fi fost pregătite pentru intrarea în „selectul club” care este UE. (n.a.)

Ca o reacție la presiunile Statelor Unite ale Americii, Uniunea Europeană semnează Declarația vamală cu Turcia, însă acesta rămâne unicul demers concret. Care ar fi, deci, adevăratele motive ale respingerii dorinței Turciei de a deveni state membru UE? Huntington încearcă să ofere, în acest sens, câteva răspunsuri în lucrarea sa, în opinia noastră insuficient explicate și documentate. Conform acestuia, explicațiile acestei respingeri de către Comunitatea europeană a solicitării Ankarei constau în opoziția Greciei, cât și refuzul statelor europene de-a primi un aflux masiv de emigranți turci. Maniera simplistă de tratare a acestui subiect de către Huntington poate fi demontată prin următorul raționament: este adevărat, Grecia rămâne inamicul tradițional al Turciei și va acționa întotdeauna conform propriilor sale interese naționale, într-o manieră fără echivoc, împotriva intereselor turcești.

În cadrul NATO, problemele bilaterale divergente între membrii organizației au fost în permanență un subiect de dezbateri, însă certurile între state nu au semănat niciodată discordie între aliați. În plus, problemele divergente ale acestor două puteri din NATO au fost tratate într-o manieră echidistantă între membri. În perioada Războiului Rece, problema vulnerabilității flancului sudic al NATO, ca urmare a diferendelor între aceste două țări a preocupat într-o manieră constantă Alianța. Niciodată însă, deciziile membrilor Alianței nu au dezavantajat unul sau alt stat membru. Este puțin probabil ca după terminarea Războiului Rece, în perioada securității înghețate, în noul context de securitate difuz de la Marea Neagră, o țară ca Grecia, membru NATO și UE, ar reuși să influențeze deciziile majore ale organizației, dezavantajând un alt aliat.

În ceea ce privește cea de-a doua afirmație a lui Huntington, cea referitoare la fluxul de emigranți turci care ar invada pur și simplu Europa, suntem de acord cu enunțul acestuia, cu un singur amendament: da, în principiu ar fi posibil

acest fenomen, însă Uniunea Europeană a demonstrat, în cazul cetățenilor aparținând altor democrații est-europene recent primite, că dispune de un mecanism valabil de reglementare al afluxului de emigranți. Este adevărat, uneori acesta funcționează în mod deficitar, ineficient uneori, birocratic, însă este important faptul că acesta există.

În repetate rânduri (a se vedea cazurile emigranților magrebieni în Franța, ale celor turci în Germania și ale țiganilor în Italia), acest mecanism a funcționat fără sincope, iar ca urmare, un mare număr de emigranți au fost trimiși în statele de origine. Până la urmă, extinderea Uniunii presupune și riscul creșterii fenomenului emigraționist. Astfel, afirmația făcută de Huntington nu este completă, trebuind adăugată și posibilitatea stopării afluxului masiv de emigranți turci, în cazul în care acesta ar avea loc.

Prin urmare, în opinia noastră, acest motiv, conform căruia candidatura Turciei a fost respinsă, nu este foarte bine argumentat. Considerăm că există o diferență substanțială între abordarea lui Huntington (teoria conflictului între civilizații) și teoria multiculturală. Din punct de vedere al multiculturalismului, în ciuda diferențelor culturale, ar putea exista un numitor comun care să atragă un dialog între indigeni și minorități. Cunoașterea nevoilor identitare diferite ale grupelor etnice și religioase ar putea facilita o coabitare a indivizilor aparținând unor culturi diferite. Ceea ce se întâmplă în Germania este caracteristic pentru demonstrația noastră, dacă luăm în considerare politica Berlinului în domeniul emigrației, cu referire strict la persoanele provenite din Turcia.

În concluzie, un cetățean turc care locuiește în Germania ar trebui să aleagă între a deveni cetățean german sau a rămâne turc, dacă luăm în considerare marea incompatibilitate între cele două culturi, cea germană și cea turcă. Până la urmă, asimilarea totală este acceptată, fără a accepta diferențele culturale ale

indivizilor în cauză.[68] În consecință, amânarea primirii Turciei în cadrul procesului de integrare europeană nu reprezintă, în opinia noastră, rezultatul opiniilor contrare ale câtorva state, considerate „inamici" declarați ai Ankarei, nici al marelui val de emigranți musulmani care, brusc, ar bate la porțile Europei, imediat după aderarea Turciei. Mai degrabă, procesul ar fi trebuit să înceapă prin integrarea unor state necomuniste (Finlanda, Suedia, Norvegia), state cu o puternică economie, apte să susțină, alături de membrii cu vechime, efortul integrării statelor foste comuniste, beneficiind de slabe performanțe economice precum și de probleme de adaptare la economia de piață.

Însă valul integrării a trebuit să fie stopat ca urmare a dificultăților Uniunii Europene de a gestiona problemele sociale și economice ale noilor state membre. Într-adevăr, integrarea unor state ca România, Bulgaria, chiar și Polonia a pus probleme celorlalte state europene, ca urmare a grelei moșteniri comuniste și a incapacității adaptării la noile provocări și nevoi. În consecință, Europa a trebuit să ia o pauză de etapă pentru moment, pentru a răsufla, a-și pansa rănile, a evalua consecințele recentelor aderări, a „repara" daunele și a revedea și evalua scopurile. Turcia se va regăsi, fără îndoială, într-un viitor val de aderare, mai devreme sau mai târziu.

§9. Strâmtorile – atuul strategic al Turciei. Câteva referiri la prevederile Convenției de la Montreux

Am făcut deja o succintă prezentare, pe parcursul lucrării noastre, a principalelor prevederi ale Convenției de la Montreux, privind regimul Strâmtorilor Bosfor și Dardanele. În ceea ce urmează, vom încerca să aruncăm o privire asupra subiectului dintr-o altă perspectivă, cea a implicării militare turce în

[68] Cristian Cercel, articol, *Multiculturalism german,* în Revista *Observatorul cultural*, varianta românească, nr.112, 26 aprilie-2 mai 2007.

chestiunea sensibilă a gestionării acestei căi obligate de trecere spre oceanul planetar, de-o importanță strategică crucială. Vom încerca să prezentăm importanța militară deosebită a Turciei din punctul de vedere al NATO, cu accent pe aspectele esențiale în noua dinamică a momentului unipolar. Ar fi interesant de realizat o conexiune între reglementările Convenției și interesele strategice ale noilor atractori ai regiunii Mării Negre. Vom încerca să explicăm în ce măsură interesele Turciei se ciocnesc, în noul context, de cele ale Statelor Unite ale Americii în regiune, în noua lor calitate de aparent pol mondial unic de putere, imediat după implozia comunismului.

Astfel, Articolul 19 al Convenției „*interzice, în principiu, trecerea prin Strâmtori a flotelor statelor beligerante*". În plus, „*va fi interzisă trecerea prin Strâmtori a oricăror nave de război ale oricăror puteri beligerante, cu excepția restrânsă a aplicării punctului 25 al prezentei convenții, cu excepția cazului în care este necesară asistența pentru un stat victimă a unei agresiuni ca urmare a unui tratat de asistență mutuală la care Turcia este parte, în cadrul Societății Națiunilor*". Astfel, putem constata existența unei libertăți sporite de mișcare doar pentru navele de război care execută misiuni sub egida Societății Națiunilor (în prezent Organizația Națiunilor Unite).

Prin urmare, este interesant de interpretat paragraful care face referire la Turcia, „*în timp de război, nefiind în stare de beligerantă*". Luând în considerare faptul că prezenta Convenție a fost semnată în perioada interbelică, ar rămâne oare valabil acest paragraf și în perioada Războiului Rece? În mod ipotetic, un asemenea război în regiunea Mării Negre s-ar fi putut produce între NATO și Tratatul de la Varșovia, dar oare ar fi putut Turcia să rămână ne-beligerantă, în acest caz? Cu ocazia Conferinței de la Potsdam (17 iulie-24 august 1945), reprezentanții URSS au declarat faptul că regimul Strâmtorilor și cel al securității Mării Negre rămân apanajul exclusiv al statelor

riverane, fapt care a suscitat obiecții din partea Marii Britanii și a Statelor Unite. Această contestare adresată Convenției de la Montreux s-a constituit într-una dintre primele crize care anunțau Războiul Rece și care au contribuit la plasarea Turciei în tabăra occidentală, în noua reconfigurare a lumii de după război.

Fapt interesant, cu această ocazie, Statele Unite încep să preia de la Marea Britanie rolul de factor de echilibru pe scena geopolitică a lumii, iar în acest caz al regiunii. De fapt, Washingtonul era convins de faptul că nemulțumirile sovietice la adresa Convenției nu reprezentau altceva decât *„ambiția Kremlinului de a controla în întregime Turcia, ocazie care ar face să dispară și ultimul avanpost în fața expansiunii Uniunii Sovietice spre Grecia și Orientul Mijlociu*".[69] În fapt, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste a încercat, în mai multe rânduri, în epoca Războiului Rece, schimbarea statutului strâmtorilor, în scopul blocării accesului în Marea Neagră a navelor de război a statelor neriverane, mai precis, ale Statelor Unite ale Americii și ale Marii Britanii.[70]

Pe întreaga perioadă a Războiului Rece, controlul singurei porți de ieșire din Marea Neagră spre Oceanul planetar a flotei sovietice a Mării Negre, era gestionat de către Turcia, stat membru NATO, încă din anul 1952. Acest fapt nu face altceva decât să-i întărească Kremlinului sentimentul de încercuire a Uniunii Sovietice. O chestiune interesantă și inedită, specifică acelei epoci, consta în faptul că evoluția tehnică a navelor de război, ulterior Convenției de la Montreux *„i-a cauzat dificultăți Turciei, care, fiind responsabilă de execuția oricărei dispoziții de la*

[69] Billier, Tolga, articol, *Strâmtorile, atu strategic major al Turciei,* consultabil la adresa www.diplomatie.gouv.fr/frIMGPDF/5l

[70] URSS a trimis câteva note guvernului turc (7 august 1946, 24 septembrie 1946, 20 iulie 1953), precum și o notă de protest în anul 1968, prin intermediul guvernului bulgar. Conținutul acestor note reflectă dorința URSS de-a iniția o nouă reglementare a statutului strâmtorilor, în scopul blocării accesului în Marea Neagră a navelor de război aparținând NATO. În plus, URSS denunță trecerea prin strâmtori a acestor nave. Turcia a respins de fiecare dată cu fermitate astfel de formulări din partea URSS. (Billier, op.cit)

Lausanne, trebuie să notifice orice violare altor părți contractante."[71] Spre sfârșitul anilor '60, apare o nouă problemă, și anume, adoptarea Convenției noilor tehnologii maritime. Astfel, noi tipuri de nave de război, construite conform noilor tehnologii de după cel de-al Doilea Război Mondial, ar fi trebuit încadrate conform exigențelor Tratatului.[72] În opinia noastră, în perioada Războiului Rece, Convenția de la Montreux, a avut un rol major de echilibru în această parte a continentului european.

Responsabilitatea Turciei a fost majoră. Aceasta a știut să păstreze echilibrul strategic în calitate de principal garant responsabil de aplicarea articolelor acestui act normativ. Turcia a rezistat ea însăși în fața presiunilor URSS pentru schimbarea statutului strâmtorilor. Kremlinul a propus asigurarea apărării regiunii strâmtorilor, în paralel cu stabilirea unor baze terestre și navale sovietice în regiune, fapt refuzat în mod ferm de către Turcia. În mod evident, Turcia a fost sprijinită de către membrii NATO, în special de către Statele Unite, care considerau Turcia drept aliatul lor major în regiune, calitate mai presus decât aceea de membru NATO, pilon al apărării flancului de sud al Alianței. Astfel, utilitatea Convenției de la Montreux în perioada Războiului Rece s-a dovedit a fi de o extremă importanță pentru păstrarea regimului de neutralitate al Strâmtorilor.

Scopul principal al Aliaților în acea perioadă era acela de-a împiedica cu orice preț accesul prin strâmtori a flotei militare sovietice spre Marea Mediterană. Bulversarea echilibrului geopolitic, ca urmare a sfârșitului Războiului Rece, a avut totuși repercusiuni asupra Convenției de la Montreux. Marile schimbări istorice survenite în regiunea Mării Negre nu au

---

[71] Billier, op.cit.

[72] Cazurile celor 2 crucișătoare americane *Dyess* și *Turner* sunt celebre. Astfel, în anul 1968, URSS și Bulgaria au trimis Turciei o notă de protest pe tema celor două nave americane, purtătoare de ogive nucleare, ca urmare a trecerii acestora prin Strâmtoarea Bosfor. Turcia amintea astfel, că, acest tip de armament nu este interzis de Convenția de la Montreux, deoarece, la acea epocă, acestea nu existau.

modificat defel rolul strategic al strâmtorilor. Dimpotrivă, statutul acestor obiective strategice a devenit din nou unul de importanță internațională, în momentul în care noi riscuri și amenințări au apărut în regiune. Din punct de vedere economic, strâmtorile s-au transformat în „*cel mai mare oleoduct din lume*."[73]

Din punct de vedere militar, prin dispariția Tratatului de la Varșovia și aderarea fostelor state membre ale Tratatului, România și Bulgaria, la NATO, Marea Neagră a devenit un spațiu de frontieră între Rusia și NATO. Navele militare aparținând bazelor navale ruse ale flotei militare sovietice întâlnesc zilnic nave militare aparținând statelor NATO. Una dintre chestiunile militare importante care împiedică aderarea Ucrainei la NATO este aceea a prezenței forțelor militare rusești pe teritoriul acesteia.[74] Însă principala problemă la ordinea zilei rămâne cooperare la Marea Neagră dintre Rusia și NATO. Dintr-o altă perspectivă, vechea problematică a Războiului Rece a fost înlocuită, în mod parțial, prin certuri pe subiectul protecției mediului, în mod particular prin dezbateri asupra noilor probleme apărute care preocupă statele din regiune, cum ar fi cea a transportului energiei.[75]

---

[73] Olga Billier, op.cit., p. 15.

[74] Amintim prezența Flotei Militare Maritime Ruse în portul Sevastopol, care aparținea atunci Ucrainei. Între Rusia și Ucraina a fost semnat un tratat, în urma căruia, marina militară rusă va utiliza acest port până în anul 2017. La data de 27 aprilie 2010, Duma ucraineană a votat o lege care prevede menținerea Flotei ruse în portul Sevastopol până în anul 2042. Într-o astfel de situație, o eventuală aderare a Ucrainei la NATO, nu este posibilă. Prezența forțelor militare ruse pe teritoriul unui stat-membru NATO este imposibilă.

[75] Conform lui Billier, ca urmare a transformării strâmtorilor în cel mai mare oleoduct din lume, Turcia a început să își manifeste îngrijorarea cu privire la eventualele accidente care ar putea avea loc ca urmare a unor dezastre ecologice majore, având în vedere marele număr de nave care tranzitează strâmtorile. Pentru a reduce acest risc, guvernul turc a aprobat, în anul 1994, unele reglementări ale traficului în strâmtori și în regiunea Marmara, având ca obiectiv limitarea și un mai bun control al tancurilor petroliere care transportă mari cantități de produse care ar putea polua mediul. Rusia, la rândul său, a lansat o serie de note de protest pe subiectul poluării strâmtorilor, ca urmare a unor transporturi de petrol prin acestea. Kremlinul acuză Ankara că a plasat Rusia în

Pas cu pas, un nou război rece economic îl înlocuiește pe cel vechi, ale cărui mize sunt transportul și distribuirea resurselor energetice. Noile inițiative ale Rusiei de încercuire a Turciei, inițiate după sfârșitul confruntării dintre cele două mari blocuri politice militare, reprezintă rezultatul neputinței Kremlinului de-a controla strâmtorile. În anul 2004, Vladimir Putin, în timpul unei declarații în fața Dumei, a insistat asupra necesității de-a găsi noi itinerarii de livrare alternative pentru aprovizionarea cu resurse energetice, în vederea reducerii dependenței Kremlinului de strâmtori.

În opinia noastră, imposibilitatea gestionării de către Rusia a problemei strâmtorilor stă la baza deciziei Kremlinului de-a crea o rețea de gazoducte care ar facilita interesele energetice rusești. Aderarea României și Bulgariei la Uniunea Europeană, în anul 2007, a transformat Marea Neagră într-o mare UE. Rusia a rămas singura moștenitoare a Uniunii Sovietice, iar state altădată republici unionale, nu mai împărtășesc în prezent cele mai bune relații cu Rusia.

Politica americană în regiune continuă să atragă pe orbita Washingtonului, o orbită prooccidentală, proamericană, statele regiunii. Într-o astfel de conjunctură este evidentă tendința americană de izolare a Rusiei în bazinul pontic și de câștigare a influenței în scopul dominației economice. State altădată republici sovietice (exemplul georgian este evident) nu mai împărtășesc aceleași relații prietenești cu Rusia. Noua configurare strategică a regiunii, după căderea comunismului, incită Rusia în a-și continua demersurile în vederea câștigării influenței asupra strâmtorilor, dar este și un motiv de îngrijorare pentru Turcia care își vede astfel poziția privilegiată în regiune.

„afara jocului (fiind vorba despre aprovizionarea Occidentului cu resurse energetice), deoarece prin politica sa, Turcia a încercat să limiteze circulația tancurilor petroliere (în mare număr rusești), prin favorizarea construcției oleoductului BTK. (n.a.)

Prin urmare, un echilibru regional asigurat de către Rusia și Turcia ar menaja orgoliul rănit al Rusiei, ca urmare a amputărilor teritoriale, cât și a pierderii statutului său de mare putere în regiune. Rămâne de văzut care ar fi reacția Rusiei în fața prezenței tot mai accentuate a Americii în zonă. Strâmtorile continuă să joace un rol major în dinamica statelor care înconjoară Marea Neagră, dar și pentru alte state, atractori din regiune. Convenția de la Montreux rămâne totuși în vigoare și în zilele noastre și mai mult ca sigur va rămâne încă mulți ani de-acum încolo.

În timpul Războiului Rece, miza dominării regiunii a fost întotdeauna militară și strategică; astăzi, însă, i se adaugă noi valențe economice, industriale precum și în domeniul resurselor. Astfel, componenta *hard power* de ieri a fost înlocuită de cea *soft power*; se vorbește din ce în ce mai mult de noua lume oligopolară, însă problema strâmtorilor trebuie plasată în acest context. Din punctul nostru de vedere, acestea vor rămâne linia de demarcație care va separa Europa de Asia. Întrevedem astfel două abordări, din punct de vedere geografic și din punct de vedere geopolitic. Astfel, din punct din vedere geografic, strâmtorile delimitează Europa de Asia, însă din punct de vedere al viitoarei aderări a Turciei, strâmtorile vor deveni parte a structurii politice a Uniunii Europene, viitor pol al lumii oligopolare.

În mod evident, prezența americană în regiune are mai multe conotații economice, politice și militare. Pentru România, Bulgaria, Georgia și parțial Ucraina, efectul prezenței militare americană pe litoralul Mării Negre este pozitiv, motivul fiind creșterea nivelului de securitate într-o regiune bulversată de numeroasele amenințări apărute după Războiul Rece. Resuscitarea puterii ruse reprezintă una dintre principalele îngrijorări ale acestor state de-a nu cădea cumva din nou în sfera de atracție a Moscovei. Faptul că prezența trupelor americane la

Marea Neagră va duce la recrudescența terorismului islamic împotriva trupelor americane, dislocate pe teritoriul român și bulgar (implicit și împotriva acestor state), nu a fost luat în calcul de către clasele politice română și bulgară. Motivarea oficială americană care justifică prezența trupelor americane în regiune – ofensiva împotriva terorismului – nu menajează suspiciunile Rusiei la adresa ingerințelor străine în zona sa de influență tradițională.

În acest context alambicat, ambițiile și calculele politice au devenit extrem de importante. În timp ce România, Bulgaria, Georgia și Ucraina solicită o sporită prezență americană în regiune, Turcia, contrar poziției sale oficiale, cea de membru NATO și de aliat strategic al Americii, nu pare extrem de încântată de noua abordare americană care vizează deplasarea trupelor în noile avanposturi est-europene. Astfel, într-un anumit fel, pozițiile turce și ruse la adresa politicii americane de extindere spre estul continentului concordă, ambele state fiind nemulțumite de această tendință, considerată hegemonistă.

Turcia nu este de acord cu prezența americană în regiune, motivul fiind posibila pierdere a controlului asupra căilor de transport a resurselor energetic spre Europa. Deși rivalitatea ruso-americană în domeniul energetic este arhicunoscută, de această dată, prezența din ce în ce mai crescută a Americii și NATO în regiune face ca pozițiile Turciei și Rusiei să se apropie. În plus, poziția comună a României și a Bulgariei, de-a sprijini poziția americană de rectificare a Convenției de la Montreux în domeniul trecerii prin strâmtori a navelor de război, atrage după sine îngrijorările Turciei, care consider că și-ar putea pierde controlul asupra acestor obiective strategice extreme de importante.

În acea perioadă de referință, Ankara și Moscova doreau păstrarea alianței ruso-turce în regiune în scopul consolidării propriilor puteri regionale. Apariția altor puteri regionale de mărimea Americii sau trupelor NATO ar fi erodat, în viziunea

acestora, propriile ambiții militare, care ar fi constat în păstrarea puterii militare în regiune și ar fi dus la schimbarea echilibrului politic regional. Mai mult decât atât, Turcia era perfect conștientă de faptul că, o alianță între Rusia și America în bazinul pontic i-ar diminua o bună parte din rolul strategic asumat. Nu este mai puțin adevărat faptul că această poziție a Turciei era cunoscută Washingtonului.

Fapt relevant, în anul 2003, în timpul războiului din Irak, Turcia a refuzat să pună la dispoziția US Air Force teritoriul său național, în vederea alimentării aeronavelor militare americane participante la lovitura aeriană. Deși pozițiile Turciei și ale Rusiei convergeau până la un anumit punct, ele împărțeau un lung șir de probleme care țin de rivalitatea tradițională. Armenia a păstrat pe propriul teritoriu baze militare ruse și rămâne implicată în dispute teritoriale cu Turcia, inamic tradițional, dar și cu Azerbaidjan. În plus, Erevanul adăpostește pe teritoriul său și baze ale PKK, fapt de neconceput de către Turcia.

Turcia se împotrivește extinderii operațiunii *Active Endeavour*[76] în Marea Neagră, considerând că aceasta nu este compatibilă cu textul Convenției de la Montreux. Conform abordării turce, grupul naval de cooperare operativă *Blackseafor*[77] și inițiativa *Black Sea Harmony*[78] reprezintă o forță insuficientă pentru asigurarea unei depline securități maritime regionale. Mai mult decât atât, într-o viziune turcă, prezența militară NATO în Marea Neagră este incompatibilă cu interesele naționale turcești.

---

[76] Operațiunea navală *Active Endeavour* se desfășoară în Marea Mediterană sub stindard NATO, împotriva crimei organizate și a traficului cu arme de nimicire în masă (ANM). Operațiunea cuprinde și operațiuni de securitate navală. (n.a.)

[77] *Blackseafora* fost constituită prin Acordul de la Istanbul, în aprilie 2001, document semnat de Turcia, România, Federația Rusă, Ucraina, Georgia Bulgaria, obiectivul său principal fiind asigurarea stabilității regionale. (n.a.)

[78] BSH are caracter național, fiind o operațiune turcă de luptă împotriva crimei organizate și terorismului în Marea Neagră. (n.a.)

O asemenea prezență ar diminua prezența militară a Turciei în cadrul NATO și ar întări presiunile americane asupra propriei politici regionale. Mai mult decât atât, Turcia nu a fost extrem de încântată cu ocazia aderării României și a Bulgariei la NATO. Diminuarea rolului strategic al Turciei este deja un lucru evident, iar noua construcție strategică ar schimba mediul de securitate de la Marea Neagră. Cu această ocazie, au apărut trei poli strategici defavorabili Turciei: Washingtonul, Moscova și Bruxelles, fiecare cu propriile sale interese în regiune.

În ceea ce privește Ucraina, o eventuală aderare a acesteia la NATO ar fi de nedorit date fiind ambițiilor strategice ale acestei foste republici unionale desprinsă din angrenajul URSS. Pentru Ucraina, în cazul puțin probabil în care ar fi acceptată în NATO, un eventual rol strategic minor care i-ar fi conferit ar fi de neacceptat pentru Kiev. Astfel că, dacă prin absurd acest stat ar deveni stat membru NATO, ar solicita un rol determinant în regiune, în scopul declarat de-a deveni o putere regională. Într-o astfel de arhitectură, Statele Unite ale Americii s-ar folosi de prezența Ucrainei pentru a slăbi puterea regională a Turciei și Rusiei în același timp. O renegociere a statutului strâmtorilor ar fi inevitabilă într-un asemenea scenariu, deoarece nevoile NATO, în noua conjunctură, ar solicita acest lucru, fapt inacceptabil pentru Turcia. În consecință, interesele geostrategice turce solicită o Ucraina în afara NATO, fără a adăposti baze militare rusești sau NATO pe teritoriul său. Fapt de necontestat, abordarea americană în regiune urmărește diminuarea puterii ruse, dar, în același timp, și a rolului Turciei, considerată de Washington drept prea puțin flexibilă față de orice acțiune care ar putea duce la diminuarea rolului său strategic în regiune.

Influențele încrucișate din regiunea Mării Negre necesită punerea la punct a unei politici mai coordonate precum și a unei abordări globale, a ansamblului spațiilor balcanic, caucazian, al

Asiei Centrale, precum și al celui rusesc. [79] Situată, din punct de vedere geografic, în centrul unei vaste regiuni care înglobează influențele spațiilor de mai sus, Turcia dispune de numeroase atuuri. În acest context, Ankara ar putea deveni un pilon al acestei noi entități constituite de Eurasia, chiar dacă această noțiune geografico-politică nu a fost niciodată definită în mod precis.

Așa cum a declarat fostul ministru de Externe al Turciei, Ismail Cem, „*Turcia preferă să se găsească mai degrabă în epicentrul unei regiuni în plin avânt, decât să rămână la periferia Uniunii Europene, în postura de candidat perpetuu.*" Însă aceste două ipostaze ale Turciei nu sunt contradictorii, subliniază Cem în continuare:

> *„Eurasia concentrează majoritatea provocărilor geopolitice și geostrategice, fiind vorba despre hidrocarburi din zona Caspică, conflictele naționale, etnice și frontaliere ale Caucazului, Afganistanului și Irakului. Importanța crescută a acestei regiuni a jucat un rol cheie în consacrarea Turciei ca și candidată la aderarea la UE, în cursul Summit-ului de la Helsinki."*

§10. Considerații cu privire la poziția geografică a Turciei la răspântie de civilizații

În luna martie 2002, o declarație a secretarului Consiliului Național de Securitate turc, generalul Tuncer Kilinc, a făcut o puternică senzație. Conform acestuia,

> *„Turcia simte nevoia de a-și găsi un drum nou. În opinia mea, noi ar trebui să ne întoarcem fața spre Rusia, fără a neglija însă Statele Unite, și, dacă est posibil, să ne apropiem de Iran. Până în prezent, noi nu am primit niciodată un ajutor de la Uniunea Europeană. De altfel, UE a avut întotdeauna o viziune negativă cu privire la Turcia."*

[79] Billion, (D.), *Atuurile politice exterioare ale Turciei,* în Le Seuil/ Pouvoirs, 2005/44-n, 114, pp. 113-128.

Putem constata astfel trei chestiuni importante în discursul generalului:

1. Dacă Uniunea Europeană va continua să aducă afronturi Turciei, aceasta va putea oricând să se orienteze spre o alianță cu Rusia, ba chiar ar fi posibilă o apropiere de Iran;
2. Turcia are posibilitatea, dar mai ales forța economică și militară necesară de a deveni o putere regională, fără sprijin de la Uniunea Europeană;
3. În perspectiva previzibilă a unui refuz al aderării la Uniune Europeană, Ankara s-ar putea întoarce spre Rusia, putând crea o alianță cu inamicul tradițional al Americii.

În mod evident, poziția generalului turc nu a exprimat-o pe cea oficială, vocea acestuia fiind minoritară în Turcia. Mesajul transmis însă nu poate fi ignorat, refuzurile Europei și tensiunile conjuncturale dintre Turcia și America ar putea determina Ankara să-și renegocieze bazele relațiilor sale cu puterile occidentale, iar acest lucru ar putea duce spre o politică externă și de securitate mult mai autonome, fapt care ar putea iniția un joc regional al Ankarei extrem de imprevizibil. Fapt îngrijorător pentru adepții transformării regiunii Mării Negre într-o regiune a Uniunii Europene, Turcia încearcă astfel formalizarea unui nou concept de politică externă, încercând să se erijeze într-un „*centru al Eurasiei demn de secolul al XXI-lea*".

În acest timp, dincolo de declarațiile, inflexibilitățile și ajustările circumstanțelor politice, prioritatea diplomației Turciei rămâne orientarea spre Uniunea Europeană și spre Statele Unite, Ankara neavând deocamdată o altă opțiune. Două treimi din schimburile sale comerciale se derulează cu cei doi parteneri principali, Statele Unite și Uniunea Europeană, iar garanțiile de securitate oferite de NATO sunt extrem de prețioase pentru Ankara. Deși pericolele specifice Războiului Rece la adresa Turciei au dispărut odată cu prăbușirea URSS, amenințările și

riscurile la adresa securității Ankarei continuă să existe sub o altă formă. NATO, la rândul său, continuă să acorde o atenție din ce în ce mai susținută pericolelor, amenințărilor și riscurilor de orice natură situate în afara teritoriului european, iar Turcia ocupă o poziție prioritară în sistemul de apărare occidental, fapt care justifică atenția specială cu care este tratată.

Turcia posedă o capacitate militară extrem de puternică, iar regiunea Anatoliei prezintă o importanță cu totul deosebită pentru Alianță, fiind percepută drept un post de observație de mare valoare. În acest context este perfect justificată intenția Ankarei de a-și lega interesele sale naționale de cele ale puterilor occidentale, pe termen mediu și lung. În perioada recentă de după dispariția comunismului, o nouă axă regională pare a se constitui, acea dintre Israel și Turcia, care au adăugat relațiilor diplomatice bilaterale, un palier al cooperării economice, bazat pe pragmatism și pe legile economiei de piață. Astfel, acordurile de cooperare militară și de schimburi de înaltă tehnologie militară, semnate în 1996, au apropiat și mai mult cele două state.[80]

Deși această alianță inedită în contextul de securitate al momentului s-a materializat doar prin cooperarea militară dintre cele două state, totuși aceasta este fundamental politică. Sincer vorbind, nici Siria, nici Iranul nu reprezintă în realitate o amenințare serioasă la adresa celor două state, atât de diferite din toate punctele de vedere. Însă această regrupare regională îi dă ocazie Turciei să transmită Statelor Unite și Uniunii Europene un semnal extrem de clar, acela că Ankara este oricând capabilă să pună bazele unor colaborări regionale și fără asentimentul celor două puteri occidentale, datorită poziției sale strategice în regiune.

În acest timp, axa Ankara-Tel Aviv a fost percepută de către vecini (Siria, Iran, Irak, Egipt), drept un veritabil pericol la

[80] Pentru a avea o analiză mai detaliată, recomandăm articolul *Axa israeliano-turcă, o modificare a datelor regionale,* în revista *Revista internațională și strategică,* nr. 40, iarna 2000-2001, pp. 103-114 (n.a.).

adresa lor. Mai mult decât atât, în viziunea acestora, Turcia a trădat valorile islamului, prin alianța cu Israelul, considerat drept dușmanul tradițional al statelor arabe. Mai presus decât caracterul inedit al apropierii dintre Turcia și Israel, aparținând unor civilizații atât de diferite, chiar antagonice, aș dori să exprim opinia conform căreia niciodată această alianță nu va funcționa cu adevărat împotriva statelor arabe, aparținând acelorași valori ca și Turcia.[81]

În țesătura complicată a ambițiilor și intereselor geostrategice ale statelor regiunii caucaziene și asiatică, era evident faptul că Turcia și Uniunea Europeană nu aveau soluțiile necesare pentru rezolvarea nevoilor economice ale fostelor republici sovietice, mai ales ale republicilor turcofone, afiliate aceleiași familii civilizaționale cu Turcia. Noile state independente așteptau un consistent ajutor economic din partea statelor mai dezvoltate ale regiunii, Turcia fiind un exemplu, în acest sens.

Se pare însă că Ankara nu avea forța necesară pentru îndeplinirea unor astfel de deziderate. Uniunea Europeană, la rândul său, era prizoniera unei lipse a deciziilor și nu avea, la acea dată, o viziune globală asupra problemelor importante ale regiunii. Investițiile europene erau concentrate mai ales în ramura energetică, în vederea asigurării unui control relativ al livrărilor de carburanți din regiunea Caucazului. Astfel, Turcia nu a realizat mare lucru din programul său ambițios de a deveni un lider al lumii turcofone și islamice, principalul motiv fiind, așa cum am arătat mai sus, lipsa resurselor economice necesare.

Pentru Turcia, problema politicii externe și a relațiilor cu statele ex-sovietice s-a dovedit a fi extrem de sensibilă, Ankara fiind nevoită să adopte o conduită plină de precauții, deoarece Moscova era extrem de sensibilă la orice element de mesaj care

[81] Răcirea ulterioară a relațiilor dintre Tel Aviv și Ankara scoate în evidență dificultățile unor alianțe între state care aparțin unor civilizații total diferite, cu un lung trecut de confruntări în urmă. (n.a.)

ar putea leza interesele sale de mare putere.[82] Simpatia turcilor pentru „verii" lor a activat sentimentul unei identități cultural pan-turce pierdute în perioada Războiului Rece și regăsite după sfârșitul acestuia. În opinia noastră, politica Turciei de-a acorda cetățenia turcă locuitorilor republicilor turcofone ar fi de neacceptat pentru Bruxelles.

Trebuie făcută o separare netă între dorința de-a deveni cetățeni europeni a cetățenilor turci și a unor cetățeni azeri, cazaci, uzbeci și kirghizi. Astfel, Turcia, în momentul în care s-a văzut în fața porților închise ale Europei, conform principiului vaselor comunicante, a încercat găsirea unor alternative reale de progres în Asia, încercând să pună bazele unui bloc comercial al statelor turcofone. Această inițiativă a fost însă tratată cu reticență de către republicile turcofone, din cauza presiunilor Moscovei la adresa lor.

Republicile din Asia Centrală au multe caracteristici culturale comune, având în vedere un lung trecut istoric comun. Într-o mare măsură, acestea sunt guvernate cu ajutorul preceptelor islamice, însă pragmatismul începe să avanseze încetul cu încetul, deoarece actorii devin din ce în ce mai conștienți de faptul că, o eficientă și pragmatică cooperare economică duce la progres și prosperitate. Deși există un puternic sentiment rusofon, reminiscență a unei lungi perioade de frustrări specifice erei sovietice, acestea caută fiecare la rândul lor, obținerea de avantaje pe termen scurt din partea Kremlinului, în acest extrem de complicat și de periculos context economic.

[82] Câteva probleme, moștenire a unui lung trecut comun, apar și azi ca divergențe între Moscova și Ankara. Problema acordării cetățeniei turce unor foști cetățeni sovietici, locuitori ai Azerbaidjanului, Kazahstanului, Uzbekistanului și Turkmenistanului nu a fost deloc bine văzută de Moscova. Problema negării vehemente de către Turcia a genocidului armean și a persecuției azerilor din Armenia concurează cu intențiile Turciei de a umple vidul de putere în statele turcofone după prăbușirea URSS. O coaliție a statelor turcofone este, în opinia Moscovei, o adevărată amenințare la adresa securității regionale la periferia imperiului. (n.a.)

Turcia posedă încă o anumită popularitate în calitate de lider regional, însă, în cazul în care aceasta ar deveni stat membru UE, prestigiul său s-ar diminua și Ankara ar trebui să se supună deciziilor Bruxelles-ului. Negocierile de aderare a Turciei la Uniunea Europeană, începute în anul 2004, au fost deteriorate ca urmare a divergențelor, aparent de nerezolvat în cazul problemei sensibile a scindării Ciprului, motivele fiind mai degrabă culturale și religioase. Nu este mai puțin adevărat că, la acel moment, poziția de atunci a președintelui francez Sarkozy, a avut rolul său în stoparea aderării. În consecință, liderii turci, frustrați, au minimalizat importanța aderării Turciei la UE, orientându-se spre căutarea de noi posibilități de dezvoltare economică în regiunea eurasiatică. Pentru satisfacerea deziderateloor necesare în vederea intrării în UE, guvernul Erdogan a instituit un set de reforme riguroase, transferând puterea deținută de generali, civililor și relaxând, totodată, relațiile cu minoritatea kurdă, măsură care a contribuit la progresul economic al Turciei.

Politica de autoizolare a fost înlocuită cu o deschidere fără precedent în regiune. O politică independentă, bazată pe relații avantajoase cu statele regiunii, a fost pusă la punct în scopul asigurării stabilității regionale. Cu toate că Turcia a întâmpinat dificultăți serioase în realizarea unor investiții semnificative în regiunea Caucazului și a Asiei Centrale, se pare că acest demers ar putea deveni o certitudine dacă ne-am imagina o schemă de cooperare în format triunghiular, între Turcia, statele interesate din regiune și Uniunea Europeană, un puternic pol în devenire al lumii multipolare. În acest context, este foarte importantă menajarea sensibilităților Turciei, care se consideră, la rândul său, un pol de putere în regiune. În opinia noastră, Turcia, având sprijinul Uniunii Europene, ar putea reprezenta în regiune interesele statelor membre într-o manieră satisfăcătoare, având o structură economică complexă, o forță armată bine articulată, precum și posibilitatea de a-și impune propriul său punct de vedere la adresa problemelor arzătoare ale regiunii.

Bineînțeles, există încă destule probleme care provoacă îngrijorări pentru europeni, cum ar fi, accentele islamice ultranaționaliste, problema kurdă, relațiile bilaterale cu Grecia și cu Armenia, gestionarea deficitară a controlului drogurilor și a criminalității transfrontaliere, toate fiind subiecte sensibile care dau încă frisoane comunității occidentale. Turcia a înțeles perfect faptul că interesul său național solicită de asemenea aprofundarea legăturilor cu Rusia. În ciuda dificilelor contencioase istorice, cei doi parteneri dau dovadă de mult pragmatism, fiind remarcabil faptul că, schimburile comerciale dintre Rusia și Turcia au început să crească după destrămarea Uniunii Sovietice, astfel încât, pentru Kremlin, Turcia a devenit al doilea partener comercial după Berlin.

Astfel, totalul schimburilor comerciale dintre Turcia și Germania s-a ridicat la suma de 6,5 miliarde de dolari la nivelul anului 2006. În anul 2004, 1,7 milioane de turiști ruși și-au petrecut concediile pe plajele turcești ale Mării Mediterane. Antreprenorii turci au acumulat contracte bănoase cu rușii în domeniul construcțiilor. Gigantul rusesc Gazprom, care furnizează deja o bună parte din gazul consumat de Turcia, prevede dublarea livrărilor prin intermediul lui *Blue Stream*, un gazoduct aflat la 2 100 de metri sub Mare Neagră. Dacă producția rusă de petrol se găsește astăzi în plin avânt, rezervele sale sunt, în același timp, plasate la mare distanță, iar rețelele de oleoducte se dovedește a fi insuficientă. Găsirea unor noi rute pentru transportul petrolului brut reprezintă una din preocupările majore. În ultimii ani, exporturile rusești prin intermediul marilor tancuri petroliere spre piața europeană, prin strâmtori a crescut, reprezentând deja 30% din totalul exporturilor, fapt care îngrijorează foarte mult Turcia, din cauza unor posibile accidente de mediu în zona strâmtorilor.

Un atu suplimentar al Turciei îl reprezintă bogăția sa în apă potabilă, o abundență de lichid vital care contrastează cu penuria de care suferă celelalte state din Orientul Mijlociu. Grație

lanțului de munți Taurus, cu o lungime de peste 1000 de kilometri, puternic înzăpeziți pe perioada iernii, precum și a fluviilor Ceyhan și Seyhan, ale căror bazine hidrografice sunt în întregime dispuse în regiunea anatoliană, zona dispune de un impresionant potențial hidrologic. Astfel, Turciei i s-a dus faima de *castel de apă* al Orientului Mijlociu.

Conștientă de importanța resurselor sale, Turcia încearcă transformarea acestor avantaje în putere economică și diplomatică. Fostul președintele Turgut Ozal a evocat, la începutul anilor '90, construcția unui *apeduct al păcii*, de natură a permite un transfer masiv de apă potabilă către Peninsula Arabică, prin zona Levantului. Din cauza suspiciunilor că Turcia va putea încerca folosirea acestei surse de apă ca o armă de șantaj politic, statele spre care ar fi trebuit să se îndrepte acest aflux de apă potabilă nu au căzut de acord cu realizarea proiectului.

În consecință, Turcia și-a orientat demersurile spre noul ei partener de afaceri, Israelul, dirijând fluxul de apă potabilă din fluviul Managat (un curs de apă costier care izvorăște nu departe de zona Anatoliei) spre această țară, printr-un flux constant de vapoare-cisternă sau prin mari containere flotabile remorcate. Au mai fost exploatate și alte căi cu această ocazie, de natură a exploata la maxim marile baraje cu apă potabilă aflate la centrul și la estul lanțului de munți Taurus. O parte din debitul de apă al fluviul Eufrat ar putea fi transportat până în Arabia Saudită și Emirate. În caz că ar fi de acord, ar putea beneficia, la rândul lor, de acest aflux constant de apă și Siria și Irakul, un demers care s-ar dovedi extrem de util pentru dezvoltarea acestor două state, în special a agriculturii lor.

Turcia, la rândul său, are nevoie din partea vecinilor, de un preț competitiv, pentru a putea vinde acest excedent de apă, de natură a rentabiliza exploatarea extrem de costisitoare a rezervoarelor de apă și, în mod special, a barajelor de apă. Ideea demarării unor mari lucrări hidrografice, de natură a pune și mai mult în valoare imensul potențial turcesc de apă, ca bază a unei

cooperări regionale, este în mod cert extrem de ambițioasă, și se va impune fără îndoială, în viitor, ca o necesitate vitală. Astfel, Turcia dispune în acest domeniu de un adevărat instrument și de un mare atu pentru redefinirea totală a politicii sale regionale. Un plan bine țintit, fundamentat de autoritățile turcești, care ar avea și asentimentul vecinilor săi, cu asigurări ferme din partea Turciei că nu va folosi șantajul economic împotriva vecinilor săi, ar duce la o extraordinară dezvoltare economică a Turciei și a regiunii.

Remarcabila normalizare a relațiilor cu Siria a fost confirmată de mai mulți indicatori, cum ar fi:

1. semnarea a două acorduri de cooperare militară, în luna iunie, 2002, la patru ani de la criza majoră care ar fi putut duce la o confruntare armată;
2. vizita, în 28-29 iulie 2003, efectuată de către primul-ministru sirian, Mohamed Mustafa Miro, primul șef al guvernului sirian care s-a deplasat în Turcia, din anul 1986 încoace;
3. vizita lui Bashar Al-Assad, din perioada 6-8 ianuarie 2004, primul șef se stat sirian care s-a deplasat în Turcia.

În timpul acestor vizite, adevărata surpriză nu a constat doar în conținutul declarațiilor oficiale, cât și în primirea extrem de călduroasă pe care gazdele turce au rezervat-o oaspeților sirieni. Aceste schimburi exprimă fără dubii dezghețul între cele două state, mai ales prin exprimarea unei viziuni comune asupra problemei Irakului. Ankara vede aici o ocazie de a-și repara imaginea șifonată în ochii lumii arabe, cu atât mai mult cu cât, Siria reprezintă un ultim bastion de rezistență al lumii arabe împotriva amenințării americano-israeliene. Pentru Siria, ținând seama de presiunea exercitată asupra ei de administrațiile succesive americane, avantajul acumulat este, în primul rând de natură strategică, ducând la o apropiere de Ankara.

CAPITOLUL 3.
Cadrul și formele cooperării militare între statele regiunii. Piața regională a hidrocarburilor – fundament al noii dimensiuni politice regionale. Un calendar succint al principalelor evenimente din regiune, din anul 2012 până în prezent

După sfârșitul Războiului Rece, liderii regionali au fost extrem de preocupați de noile probleme de securitate apărute, la fel ca și cei europeni. Astfel, statele riverane au căutat, fiecare prin mijloace proprii, din nefericire însă fără a colabora cu ceilalți vecini, garanții de securitate din partea puterilor occidentale, sub aspectul asigurării propriilor frontiere. Acest demers nu a avut succes într-o primă etapă, cea a momentelor paradigmei securității înghețate și de debut al momentului unipolar. Numeroase conflicte locale au izbucnit pe teritorii, altădată, făcând parte din fostul imperiu sovietic sau în regiuni devenite, prin forța lucrurilor, periferii ale fostului mare imperiu. Aceste evenimente au adăugat tabloului general de securitate elemente de incertitudini, nesiguranță, elemente definitorii ale acelei perioade.

§1. Principalele amenințări și vulnerabilități din regiunea bazinului pontic în perioada premergătoare aderării României la NATO

a. Riscurile de natură politică

– tendințele revizioniste ale noilor actori ai regiunii, inițiativele de contestare ale frontierelor stabilite de mult timp, prin tratate internaționale;

- încercările de schimbare a hărții politice a regiunii;
- transferul problematicii minorităților naționale în domeniul politic și al securității;
- restaurarea fostelor alianțe sau crearea unora noi între statele regiunii, cu orientare vădită împotriva altor state;
- acordarea de sprijin diferit de către Occident statelor din regiune, fapt care încurajează o competiție confuză între statele beneficiare de natură a intra în grațiile statelor occidentale;
- pericolul permanent al reactualizării fostelor sfere de influență;
- aplicarea unui tratament discriminatoriu din partea statelor occidentale, fapt care încurajează competiția în perioada *paradigmei securității înghețate*;
- implicarea diferențiată a organismelor internaționale în problemele regiunii, fapt care elimină viziunea echidistantă asupra tuturor evenimentelor, favorizând unele state în detrimentul altora;
- aprecierile eronate ale situației din regiunea Mării Negre de către cancelariile occidentale, fapt care duce inevitabil la o percepție eronată a cursului evenimentelor;
- reacțiile politice lipsite de realism. Acest risc provine nu doar de la politicienii din regiune, ci și de la organisme politice aparținând cancelariilor occidentale;
- neadaptarea organismelor internaționale la noul context politic sub-regional, regional și continental.

b. Riscurile de natură economică

- abandonarea de către noile state eliberate de comunism, a piețelor comerciale tradiționale (cazul prăbușirii CAER este revelator);

- accesul limitat la tehnologie, ca urmare a izolării tehnologice impuse statelor comuniste de către Occident, în timpul Războiului Rece. În noile condiții de după încheierea Războiului Rece, un transfer masiv de tehnologie dinspre Occident către noile democrații era considerat extrem de riscant de către cancelariile occidentale, din cauza elementelor de nesiguranță specifice perioadei paradigmei *securității înghețate.* Astfel, încă era vizibilă, în ochii occidentalilor, dependența economică a tuturor actorilor din regiune față de fostul hegemon, care încă mai avea putere de persuasiune asupra foștilor sateliți;
- sincopele în procesul aprovizionării cu resurse vitale;
- crearea unor zone economice preferențiale de influență economică și financiară (exemplele Grupului de la Vișegrad, a GUA(A)M, a spațiului economic a CEI sunt concludente);
- dezechilibrele în cadrul schimburilor economice;
- dificultățile în obținerea de credite extern;
- condiționarea obținerii de credite financiare externe. Într-un astfel de context, condițiile impuse de creditori sufocă și bulversează viața economică, rezultând grave repercusiuni pe plan social;
- presiunile create în domeniul economic și financiar de către crima organizată;
- sufocarea economiilor naționale de companiile internaționale;
- aprofundarea decalajelor la toate nivelele între statele eliberate de comunism. Sprijinul diferit acordat de Occident fostelor state comuniste *privilegiate* (Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia), prin tratamentul acordat;

- subordonarea economică internă factorilor extra-statali endogeni.

c. Riscurile de natură confesională

- agresările religioase, creșterea fanatismului religios, utilizarea credinței marilor mase umane în scopul propagării „războiului sfânt";
- stimularea divergențelor interconfesionale în scopul creării de bariere între religii;
- negarea divinităților altor religii;
- utilizarea „armei religioase" în scopuri politice;
- atitudinea Occidentului de acordare a unor favoruri economice unor state aparținând aceleași religii, catolicismul (revenim la Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia);
- încercările de-a împărți regiunea Mării Negre pe criterii religioase.

d. Riscurile de natură etnică

- agresiunile informaționale referitor la situația minorităților;
- încercarea de transformare a unor minorități în majoritate, prin exacerbarea unor drepturi ale acestora în detrimentul drepturilor majorității;
- incitarea majoritarilor împotriva minorităților, prin manipularea unor informații de natură a induce ideea că minoritățile complotează împotriva independenței statale, urmărind segregarea pe criterii etnic;
- accesul limitat al minorităților la mijloacele moderne de comunicare, la condiții de învățământ în limba proprie;
- organizarea de grupuri paramilitare ale minorităților conlocuitoare pe teritoriul statului de obârșie, în vederea folosirii acestora la acțiuni împotriva majorității.

- alocarea de fonduri din străinătate, în cadrul unor programe de ajutor, doar membrilor minorităților naționale;
- folosirea minorităților naționale ca un fel de „coloană a V-a" de către o putere străină, în scopul destabilizării ordinii interne a unui stat suveran.

e. Riscurile de natură socială
- disfuncțiunile sociale generate de adoptarea mecanică a modelelor economice și sociale occidentale, fără a ține seama de specificul național;
- destabilizarea demografică prin migrările masive, legale sau ilegale;
- măsurile restrictive adoptate de unele state, referitor la tranziția de către emigranți a teritoriilor naționale;
- fenomenul de emigrare a persoanelor calificate și supra-calificate pentru o viață mai bună, fenomen cunoscut sub denumirea de „exodul creierelor".

f. Riscurile informaționale
- agresiunile informaționale de orice fel, prin manipularea informației;
- manipularea marilor mase umane cu privire la un eveniment petrecut;
- accesul limita la internet;
- prezentarea cu intermitență, de către posturile TV comerciale, a unor informații de natură a demoniza situația socială existentă, de prezentare doar a cazurilor de crime, violuri etc, în scop de creștere a audiențelor;

g. Riscurile psihologice
- agresiunile și presiunile psihologice, șantajul la adresa guvernanților unor state cu probleme (în statele REMN,

toate aveau, în acea perioadă, grave probleme identitare, economice, sociale, etnice etc.);

- acțiuni întreprinse în cadrul operațiunilor de război psihologic (*psyops*) de către elemente ale forțelor special antrenate în acest sens pentru astfel de operațiuni;
- manipulările prin presa scrisă, radio, televiziune.

Am încercat să prezentăm în paragrafele precedente câteva riscuri și amenințări la adresa securității, oricum fragilizate, a zonei Mării Negre. Acestea sunt valabile și pentru România, stat prins în angrenajul marilor schimbări politice din acea perioadă, a cărei securitate s-a vulnerabilizat brusc ca urmare a pierderii garanțiilor oferit de Pactul de la Varșovia. Neavând, în acea perioadă, o apartenență la un alt format militar de securitate, România s-a văzut prinsă între două entități, aparent ambele ostile, și anume, Rusia, împreună cu fostele republici unionale desprinse din angrenajul ideologic recent înlăturat, pe de-o parte, iar pe de altă parte, Turcia, un stat membru NATO, adversar ideologic și militar al României în perioada Războiului Rece, ale căror reacții, în noul mediu de securitate de după căderea comunismului, în perioada extrem de dură a paradigmei securității înghețate, nu puteau fi anticipate, doar deduse.

Iar acestea duceau, evident, spre aceeași competiție de rău augur pentru România, în toate domeniile. De aceea vom zăbovi o clipă asupra formelor și cadrului cooperării militare, din acea perioadă, dintre Turcia și fostele state desprinse de URSS, practic vom radiografia cooperarea militară dintre cele două entități pe care le-am considerat drept posibile competitoare, dacă nu chiar adversare ale României, în acea perioadă extreme de confuză.

După sfârșitul Războiului Rece, Turcia a inițiat demersuri de punere la punct a unui format de cooperare militară cu fostele republici unionale riverane ale Mării Negre, inaugurând astfel o

inițiativă benefică, de natură a evita izolarea statelor din regiune. La inițiativa Ankarei, a intrat în vigoare, la 1 ianuarie 2003, un acord de cooperare navală între statele membre ale zonei de cooperare de la Marea Neagră, ducând la crearea *Blackseafor*, forță navală a Mării Negre, formată din flotele Turciei, Rusiei, Bulgariei, României și Georgiei.[1] Rolul primordial al grupării navale este acela de-a asigura stabilitatea și securitatea navală în Marea Neagră, gestionând întreaga gamă de pericole, amenințări și riscuri asimetrice ale regiunii, nou apărute după prăbușirea comunismului. În mod cert, asigurarea securității navale la periferia continentului european este un atribut al NATO, însă o intruziune a organizației nord-atlantice, în aceste condiții, în regiunea Mării Negre ar leza, fără îndoială, sentimentele Kremlinului. Astfel, acest parteneriat este văzut ca o soluție regională temporară în vederea rezolvării principalelor nevoi de securitate ale acestei zone. Inițiate în anii '90, aceste formate de cooperare regională tind să se extindă pe viitor.

Rusia, cea mai veche parteneră a Turciei în regiune, rămâne, de asemenea, extrem de importantă pentru Ankara. Cooperarea în domeniul armamentului, inițiată în anii '80, este în plin avânt. Vizita vice-prim ministrului rus, I. Klebanov, în februarie 2000, a dus la crearea unei comisii de cooperare militară. Turcia a propus să participe la construirea elicopterelor de atac Ka-50-2, iar Rusia și-a exprimat consimțământul să participe la producția de tancuri, carabine și rachete. În ianuarie

[1] BLACKSEAFOR (*The Black Sea Naval Cooperation Task Force)* este un parteneriat militar strategic regional care strânge în formație de marș nave aparținând tuturor statelor riverane de la Marea Neagră (România, Federația Rusă, Bulgaria, Georgia, Turcia, Ucraina). La 2 aprilie 2001, gruparea a fost activată pentru întâia oară, prin consensul statelor regiunii, dispunând de un mecanism de supraveghere al traficului naval în Marea Neagră și de a interveni în vederea asigurării operațiunilor de sprijin umanitar. Fiecare stat participă cu nave militare proprii, iar comanda grupării este asigurată prin rotație. Numeroase proceduri specifice au fost puse la punct de către participanți, iar exercițiile navale au loc periodic.

2002, șeful rus de stat major l-a întâlnit pe omologul său turc la Ankara, semnând împreună cu acesta un alt acord de cooperare bilaterală.

Ucraina, la rândul său, a rămas un partener privilegiat al Turciei, care este interesată de producția sa de tancuri și blindate. Schimburile de specialiști în domeniul militar între cele două puteri regionale au depășit deja problema sensibilă a divergențelor politice referitoare la tratamentul discriminatoriu al tătarilor de către Ucraina, minoritate turcă, un subiect extrem de sensibil al relațiilor bilaterale. Însă privirea Turciei se îndreaptă extrem de atentă spre regiunea Caucazului, un loc de o importanță strategică excepțională pentru Ankara, deoarece are un rol important de jucat, în calitate de lider al statelor turcofone existente. Extrem de limitată, cooperarea militară cu Azerbaidjanul și Georgia pare a se însufleți totuși, începând cu anul 2000. Legăturile strategice și militare dintre Turcia și Azerbaidjan au fost stabilite în mod formal în luna iulie 1996, cu ocazia unei vizite oficiale în Turcia a unei delegații a ministerului azer al Apărării.

Prin urmare, cu această ocazie a fost semnat un acord privind formarea ofițerilor azeri în școlile militare turce și totodată susținerea infrastructurii militare de către Turcia. De asemenea, a fost demarată modernizarea a trei academii militare (în vederea atingerii standardelor impuse de NATO), fiind de asemenea creat un batalion de menținere a păcii, cu sprijinul financiar al statului turc. La 28 aprilie 2001, a fost adoptat un protocol de cooperare în sectorul logistic. Astăzi, Turcia este angajată în mod activ în formarea de ofițeri și în modernizarea sistemului de educație militar georgian. Cu sprijinul guvernului turc, a fost deschis un aerodrom militar la Marneuli și s-au pus bazele unei academii militare turco-georgiene. Ulterior, Turcia a acordat un ajutor logistic pentru dezvoltarea infrastructurii unui

centru de formare la Gori precum și a operaționalizării Brigăzii Koda (trupe de comando de elită).

În martie 1997, Turcia și Georgia au semnat un acord de asistență militară și de cooperare, eveniment care a permis construirea unor centre de formare militară precum și reconstrucția bazei militare de la Vaziani, cedată Georgiei de către Rusia în luna iunie a anului 2001. Începând cu anul 2008, ofițerii georgieni studiază în instituțiile militare de învățământ turcești. Astfel, câteva generații de comandanți georgieni au fost formați până în prezent la centrul din Kojori. De asemenea, forțe georgiene au fost trimis în Kosovo, în cadrul unui batalion turcesc de menținere a păcii. Ultima sosită în rețeaua de cooperare militară regională este Moldova, cu ocazia semnării acordului de cooperare semnat în august 2000 între ministrul turc al Apărării și cel moldovean al Comerțului. Acest document vizează industria de armament și prevede crearea unui comitet unificat însărcinat cu stabilirea priorităților în materie de cooperări militare.

Cooperarea militară a României, Bulgariei și Turciei în cadrul *Blackseafor*, alături de doi importanți inamici ai Turciei din perioada Războiului Rece (Federația Rusă și Ucraina), reprezintă, în opinia noastră, o formă de control al regiunii de către NATO, fără a afecta însă sensibilitățile rusești. Astfel, cele trei state membre ale Alianței au devenit elemente cheie ale defensivei occidentale în regiune, constituind un cap de pod și un avanpost NATO pe flancul sudic al Alianței. Implicare militară a Statelor Unite și a aliaților din această importantă organizație politico-militară este destinată să acopere toate cele 4 puncte cardinale.

Astfel, Vakgtang Maisaia, președintele Asociației de politică externă a Georgiei, a prezentat un rezumat sintetizat al situației de la Marea Neagră:

„Marea Neagră este un element geostrategic esențial al Alianței, în legătură cu misiunile FIAS (Forța Internațională de Asistență a Securității din NATO), în Afganistan, operațiunile logistice în Darfour, misiunea de formare NATO în Irak și operațiunile de menținere a păcii în Kosovo. În prezent, câteva semne ale noului interes al NATO în regiunea Mării Negre, formată din Caucazul de Sud, regiunile și sub-regiunile ale Europei de Sud-Est și ale Mării Negre însăși, pot fi observate prin prisma intereselor geoeconomice (subînțelegând prin aceasta rezervele geostrategice ale regiunii Caspice)."[2]

§2. Noile repere politico-militare într-o regiune în plină schimbare. Pozițiile la Marea Neagră ale celor trei mari adversari ai Rusiei: NATO, Turcia și Statele Unite

Întreaga desfășurare de forțe de pe teritoriul Europei este supusă Tratatului de Reducere a Forțelor Convenționale de la Paris din 1992 (Tratatul FCE). În regiunea Mării Negre, forțele NATO și ale Rusiei sunt poziționate față în față, fiecare parte încercând să-și creeze o situație avantajoasă, în ciuda exprimării *bunelor intenții*, afirmate cu persuasiune de politicieni. Evoluțiile raporturilor între cei doi poli de forțe vor determina, pe viitor, apartenența statelor regiunii la unul sau altul din polii de putere care se prefigurează. Aflată într-o situație politică instabilă, confruntată cu probleme sociale și economice grave, Rusia este țara cu cea mai imprevizibilă evoluție regională, cu implicații directe asupra securității altor state suverane din regiunea Mării Negre. Moștenitoare a celei mai mari părți a arsenalului militar al Uniunii Sovietice, aceasta dispunea în anul 2008 de 1,8 milioane de soldați și un mare arsenal convențional. Capacitatea sa militară nu ar trebui estimată prin prisma eșecurilor sale militare din perioada războiului din Cecenia.

[2] Georgian Times, 2 aprilie 2008.

Rusia este o țară prea mare și prea inoculată de vechile sale reflexe imperiale pentru a accepta un rol modest în regiunea Mării Negre, considerând vecinătatea sa apropiată ca fiind extrem de vulnerabilă, după „defectările" fostelor sale republici unionale și orientarea lor spre Occident. Pe plan strategic, Rusia se străduia să își consolideze un statut de partener privilegiat al NATO, încercând totodată să-și pună la punct un sistem de apărare în cadrul CSI, care ar fi putut constitui în viitor, un punct de plecare spre alte alianțe militare. Însă punctul vulnerabil al întregii strategii ruse era dat de lipsa resurselor necesare pentru a-și recâștiga rolul său de mare putere. Kremlinul rămâne totuși un actor-cheie și principal interlocutor al Statelor Unite în regiune.

Ucraina se găsea în plin avânt pe drumul consolidării propriei independențe și al implementării reformelor democratice. În virtutea potențialului economic, militar și teritorial, Kievul își proclamă în orice ocazie rolul său strategic important la Marea Neagră. În ciuda modificărilor statutului ucrainean al neutralității, orientarea noii politici a țării prevede, așa cum am mai arătat pe parcursul acestei lucrări, o politică „plurivectorială" cu accent pe un parteneriat strategic cu NATO.

În ceea ce privește Bulgaria, aceasta are o influență redusă în regiune, din cauza potențialului său economic și financiar redus, precum și a puternicei dependențe de Rusia în domeniul materiilor prime. Situația din Georgia este unică printre celelalte state riverane, deoarece, cu toată ruptura de fostul URSS, aceasta se vede confruntată cu numeroase probleme economice insurmontabile, cu războaie civile, precum și cu accentuate tendințe secesioniste în Abhazia. Această gamă de evenimente nedorite au creat, în acea perioadă, percepția că pentru Georgia, stat cu multiple probleme identitare, singura cale de a-și păstra independența și suveranitatea și de a-și menține integritatea teritorială, ar fi revenirea în sfera de interese a Rusiei.

Ea continuă să oscileze între dorința unei apropieri de Occident și calculul pragmatic de-a răspunde exigențelor Rusiei din punct de vedere al dificultăților economice, al tranziției economiei și a complicațiilor cauzate de tendințele secesioniste. Mai mult decât atât, prezența unei puternice minorități rusești pe teritoriul georgian este calul troian al Moscovei cu care aceasta controlează viața politică și economică locală. În astfel de circumstanțe, Turcia a devenit o țară extrem de importantă în cadrul strategiei occidentale în această parte a Europei.

Ankara este din ce în ce mai conștientă de rolul de putere regională a Turciei în bazinul pontic, apreciind că a sosit momentul oportun pentru consolidarea rolului său de lider în Balcani și în regiunea Mării Negre. Astfel, având la bază acest postulat, Turcia a început un proces de dezvoltare a relațiilor economice și militare cu statele din regiune. În domeniul politicii externe, interesele Turciei sunt proiectate în primul rând la nivel regional, pe cooperarea cu statele vecine, mai degrabă decât la nivel mondial, unde Ankara nu are ambiții majore.

Având în vedere orientarea politicii externe a Turciei spre vecinătatea apropiată și lipsa ambițiilor la nivel global, există totuși o contradicție de care Ankara ar trebui să țină seama. Astfel, vecinătatea sa apropiată din regiunea Orientului Mijlociu este extrem de importantă din punct de vedere strategic, iar Turcia ar trebui să își lege interesele sale naționale nu numai de cele ale vecinilor cu care împarte cele mai multe afinități, dar și cu cele ale marilor puteri, care, indiferent de poziția lor geografică, mai puțin sau mai mult îndepărtată, au interese economice și nu numai, în regiune.

Provocările sunt extrem de ambițioase, astfel este absolut necesară edificarea unui echilibru geostrategic în vecinătatea apropiată a Ankarei, în paralel cu punerea bazelor unei dinamici variate de schimburi comerciale, economice sau de orice natură, cu statele din regiune. În acest caz, Turcia va trebui să acționeze cu

toată diplomația în vederea eclipsării veleităților intervenționiste arhicunoscute ale Statelor Unite. În orice caz, Washingtonul și Ankara au avut în permanență un contact strâns, bazat pe canale diplomatice extrem de eficiente, care le-a permis ca întotdeauna să își rezolve problemele bilaterale sensibile cu delicatețe.[3]

Turcia este perfect conștientă de faptul că dorința sa de-a juca un rol major în regiune se poate realiza doar odată cu aderarea sa la Uniunea Europeană, aceasta deținând atuuri incontestabile în dinamică politicii sale externe. Deși proiectul său fundamental rămâne aderarea la Uniunea Europeană, poziția sa geografică la epicentrul mai multor arii geopolitice o obligă să-și multiplice contactele și inițiativele de natură a-i oferi o largă paletă de perspective de cooperare cu mai multe state.

După Marea Baltică, Marea Neagră va deveni, în urma aderării României și Bulgariei la UE, noua frontieră a Uniunii Europene. Deoarece Marea Neagră face legătura cu istmul caucazian și cu resursele energetic ale bazinului caspic (care cuprinde 10% din rezervele mondiale de hidrocarburi), dar mai ales pentru faptul că partea cea mai mare a aprovizionării cu resurse energetice tranzitează prin regiune, europenii, dar mai ales americanii, doresc securizarea și punerea în valoare a regiunii, cu sau fără ajutorul Rusiei, care încearcă să preia controlul politic al statelor riverane, folosind cele două cărți, la care se pricepe cel mai bine, separatismul și șantajul energetic.

---

[3] În primăvara anului 2005, Turcia a autorizat Statele Unite să folosească baza aeriană de la Incirlik pentru susținerea logistic a bazelor militare din Irak și Afganistan. Pe de altă parte, Washingtonul, în timpul vizitei prim ministrului turc în capitala Americii, în luna iunie a anului 2005, și-a reînnoit eforturile în vederea favorizării reglementării problemei cipriote precum și a promisiunii de a fi mult mai activ în lupta împotriva PKK. Ceea ce este foarte clar este faptul că, eforturile americane în Irak alimentează resentimentele statelor din regiune împotriva eforturilor Statelor Unite de a pedepsi Irakul.
Așa cum a subliniat Nilufer Gole, *„în timpul Războiului din Irak, mai mult decât oricând, Turcia s-a găsit pe linia de fractură dintre Occident și America.“*
Nilufer Gole, *Turcia, o dorință a Europei*, în Cenghiz Aktar, Lettres au turcosceptiques, p. 65.

Bazinul Mării Negre cuprinde patru conflicte înghețate: în Transnistria, în Abhazia, în Osetia și Nagorno-Karabah, conflicte care reprezintă pentru Moscova monede de schimb. În anul 2005, gigantul rus Gazprom a făcut un anunț important, mărind de patru ori prețul gazului pentru Ucraina și dublând prețul pentru Moldova, Georgia, Azerbaidjan și statele baltice, ceea ce a fost un semnal extrem de clar adresat acestor state ale căror acțiuni de politică externă din acel moment nemulțumeau Moscova, iar aceasta a acționat pedala șantajului energetic.

Dependentă ea însăși de petrol și gaz rusesc, Uniunea Europeană dorea menajarea Moscovei, însă fără a abandona această zonă strategică în brațele Kremlinului. Ucraina, Moldova, Georgia, care și-au făcut cunoscute dorința de apropiere față de Uniunea Europeană, au beneficiat de noua politică de vecinătate elaborată de Bruxelles. Politica de apropiere față de Bruxelles a acestor trei state le-a facilitat acestora legăturile cu celelalte state ex-sovietice. Celelalte republici unionale percepeau Ucraina, Moldova și Georgia drept „elevii premianți ai clasei", văzând în situația lor privilegiată un exemplu de urmat în relația cu Occidentul. La intervențiile președintelui ucrainian Viktor Iușcenko și ale celui rus, Vladimir Putin, Uniunea Europeană a trimis o misiune de asistență însărcinată cu supravegherea frontierelor cu republica separatist Transnistria, o regiune a comerțului ilicit, a traficului de persoane și de armament.

Însă în cadrul procesului de gestionare a problemelor regiunii, Uniunea Europeană pare puțin înapoiată față de Statele Unite. Transformarea Alianței atlantice pentru a răspunde în fața provocărilor secolului XXI, a adus avantaje, privilegiind bazinul Mării Negre. Cu ocazia Summit-ului de la Istanbul, din iunie 2004, NATO a recunoscut importanța acestuia, invitând partenerii și aliații „să lucreze împreună pentru întărirea stabilității acestui spațiu". Noua strategie a NATO prevede

închiderea mai multor baze în Germania în următorii ani și construirea unor infrastructuri militare mai suple și mai elastice în Europa Centrală și Orientală.

Aceste noi edificii, supranumite *hubs*, se vor constitui într-un sistem elaborat de pre-poziționare a depozitelor de armament, materiale, tehnică de luptă, iar unități cu desfășurare rapidă vor asigura securitatea regională prin rotație. Aceste *hubs*-uri vor fi adevărate platforme care vor permite intervenția rapidă a NATO în bazinul Mării Mediterane, iar de-acolo spre Orientul Apropiat și Mijlociu. Semnarea, la 6 decembrie 2005, de către președintele Traian Băsescu și secretarul de stat Condoleeza Rice a unui acord de acces, oferind facilități militare trupelor americane pe teritoriul României, constituie o primă etapă a prefigurării acestui grandios proiect de securitate.

Acordul, primul de acest tip semnat de Washington cu o țară din Europa de Est după căderea comunismului, pune la dispoziția forțelor americane patru baze militare, cu o capacitate de cazare de aproximativ 1500 de persoane. Aici va fi creată o forță de intervenție (EETAF – Eastern European Task Force), cu un stat major de aproximativ 100 de persoane, dispus pe aeroportul militar Mihail Kogălniceanu, nu departe de portul Constanța.

Aproape, din punct de vedere geografic, de zonele de riscuri, România va deveni astfel un braț armat al NATO, cu o nouă dotare în echipamente și o nouă înzestrare cu tehnică de luptă, eforturi care vor fi sprijinite de Aliați. Încă înainte de aderarea la NATO (în luna aprilie, 2004), Bucureștiul a acordat facilități trupelor occidentale pe perioada desfășurării războiului din Kosovo, în cadrul operațiunii *Forța aliată.* În anul 2002, România a desfășurat un batalion, care a desfășurat acțiuni, alături de forțele americane în Afganistan, împotriva talibanilor.

Refuzul Turciei, din martie 2003, de a pune la dispoziția forțelor americane baze pentru alimentarea bombardierelor, a contribuit la câștigarea de către Portul Constanța a reputației de

bază de aprovizionare logistică pentru forțele americane care luptă în Irak. Cu această ocazie, mai mult de 4000 de militari americani au fost deplasați la baza Mihail Kogălniceanu. Nu este mai puțin adevărat faptul că României i-a fost acordată suma de 50 de milioane de dolari, sub forma de împrumut, care a fost folosită pentru modernizarea armatei.

Cooperarea cu Statele Unite ale Americii a ajuns pe noi coordonate cu ocazia alegerii lui Traian Băsescu în funcția de președinte al României. Ales în anul 2004, Băsescu a făcut din Parteneriatul cu Washingtonul piatra de temelie a politicii sale externe. Astfel, România s-a ambiționat să joace un rol crucial între structurile euroatlantice și spațiul eurasiatic. Băsescu a propus ca Alianța să extindă în Marea Neagră operațiunea *Active Endeavour*, operațiune care controlează marile culoare de navigație în Mediterana Orientală, însă Franța și Turcia s-au opus unei astfel de inițiative.

Președintele ucrainean Iușcenko a avut o tentativă de resuscitare a GUUAM, o structură consultativă creată în anul 1996 care regrupează 5 state, foste republici sovietice, Georgia, Ucraina, Azerbaidjanul, Moldova și Uzbekistanul. Obiectivul, încurajat de Statele Unite, este de a consolida independența statelor membre, care, la rândul lor, sunt state cheie în procesul transportului hidrocarburilor din regiunea Mării Caspice. Singura țară europeană, riverană a Mării Negre, ale cărei securitate și stabilitate sunt strâns legate de cele ale Balcanilor și Mediteranei Orientale, este Turcia.

Meritul său constă în ameliorarea relațiilor cu celelalte state din regiune, în paralel cu proiecția securității europene la sudul propriilor sale frontiere, apărând și descurajând în același timp. Crizele specifice acestei regiuni nu prezintă în mod automat o dimensiune internațională, ca urmare a amplorii reduse a acestora. Cu toate acestea, este de dorit existența unui

centru regional care să ofere garanții de securitate, iar Turcia poate fi țara care ar să preia cel mai bine acest rol.

Importanța Mării Negre nu mai poate fi pusă la îndoială și nici demonstrată, fiind evidentă. [4] Deși în poziție periferică în raport cu inima Europei, ea se află în contact cu trei spații extrem de sensibile, cu regiunea Caucazului (Georgia, Armenia și Azerbaidjan), subminată de conflicte înghețate, sudul Rusiei, destabilizat din cauza războiului din Cecenia și Orientul Mijlociu, regiune traversată de tensiuni, rezultate în urma războiului din Irak. Prin intermediul Mării Negre, se pune, de aceeași manieră, problema vecinătății cu Irakul și securizarea aprovizionării energetice provenind din regiunea Caspică și a Asiei centrale.

Pentru favorizarea unui demers euro-atlantic în această regiune, conceptul strategic și geografic al *Wider Black Sea* [5] servește drept cadru de referință. Ținând seama de succesivele lărgiri spre Est, de ambițiile sale regionale și de posibilitățile sale de acțiune, Uniunea Europeană are vocația de-a se implica într-un mod efectiv și durabil în regiune.[6] Aceasta însă, deși dispunea de mecanisme de acțiune, nu a fost în stare, o bună perioadă de timp, să elaboreze o strategie proprie specifică. [7] În realitate, organizația se confruntă cu altă problemă, aceea că, deși din punct de vedere geografic este pe deplin implicată în procesul de lărgire, din punct de vedere conceptual aceasta este în retragere.

O bună perioadă de timp, pentru mai bine de un deceniu, lărgirea spre est a sferei de influență occidentală a coincis cu declinul puterii rusești. Părea, la un moment dat că, pe fondul pierderii în regiune a influenței rusești, Marea Neagră și

---

[4] King, (Charles), *The New Near East, 2001,* Survival no. 2, pp. 49-67.

[5] Traducerea în limba engleză a Regiunii Extinse a Mării Negre.

[6] Adams, (Thierry), 2002, *Europe Black Sea Dimension,* Bruxelles, CEPS, Ayadin (Mustafa), *Europe next shore, the Black Sea region after EU enlargement,* Paris, ISS, Occasional Paper, no. 53.

[7] Grabbe, (Heather), 2004, *Towards a More Ambitious EU Policy for the Black Sea Region,* Washington D.C., GMF pf the United States.

regiunea Caucazului s-ar putea integra într-un vast ansamblu normalizat în mod progresiv, după criterii definite de Statele Unite și, într-o măsură mai mică, de Uniunea Europeană.

Desfășurarea trupelor americane în Asia Centrală, brutala realiniere a Ucrainei și Georgiei spre Alianța Atlantică, integrarea în marș forțat a României și Bulgariei în Uniunea Europeană, deschiderea piețelor de hidrocarburi ale regiunii caspice au constituit ilustrări spectaculare ale acestei evoluții. Ea a fost susținută din plin de implacabila ambiție americană de a lupta împotriva oricăror reacții ale puterii ruse, din dorința de a-și păstra influența în regiune.

Astfel, strategia Uniunii Europene pentru Marea Neagră a fost elaborată în funcție de vecinătatea geografică inevitabilă și de reprezentări strategice construite, influențată la rândul său de un concept, niciodată verificat. Occidentalii s-au văzut în imposibilitatea de a interveni împotriva acțiunilor Rusiei de strangulare a inițiativei Ucrainei după Revoluția Portocalie, precum și a încercărilor acesteia de a înăbuși din față tendințele Georgiei de aliniere la tabăra occidentală. Rusia a rămas un actor strategic regional dominant, Europa și Statele Unite nereușind această performanță. La rândul său, Turcia, putere occidentală și aliat NATO, începe treptat să devină o voce esențială în regiune, motiv de care Aliații occidentali trebuie să țină seama.

Dincolo de susținerile aduse programelor de democratizare ale noilor state independente, a unui set de planuri de acțiune cu finalizare așa-zis profilactică și a câtorva tentative strategice inconsecvente de a încorpora statele independente de la Marea Neagră într-o alianță atlantică, acțiunile americanilor și europenilor în regiune nu au fost în măsură să ducă ulterior la o adevărată ofensivă politică și strategică, asemănătoare celei care avut loc cu câțiva ani în urmă, cu ocazia valului de aderare a României, Bulgariei și a statelor Baltice.

În paralel, capitalele europene nu și-au făcut mari iluzii privind propriile capacități de-a interacționa cu puterea rusă. De remarcat însă faptul că mecanismul adeziunii a plasat Uniunea Europeană în prima linie în chestiunea spinoasă a gestionării dosarelor Mării Negre și a regiunii Caucazului. Pentru Bruxelles, devine din ce în ce mai clar faptul că este absolut necesară apărarea propriilor valori politice și economice, în detrimentul celor strategice, în scopul menajării Rusiei, ca singura putere aptă a se împotrivi avansului Occidentului în regiune. Ținând seama de interesele economice și energetice ale Kremlinului, precum și de înăsprirea accentuată a politicii externe ruse, sarcina se dovedește a fi din ce în ce mai dificilă. Uniunea Europeană ar putea încerca să-și maximizeze propriile opțiuni, jucând cartea americană, prin alăturarea acesteia procesului de extindere al NATO.

Această abordare ar presupune atât susținerea politicii de subminare a regimurilor pro-ruse instaurate în regiune, politică agreată de Washington începând cu anii '90, dar și o mai mare lărgire a responsabilităților Alianței. Însă acest activism american, mai precis procesul de instrumentalizare a aderării la valorile Alianței drept vector de circumscriere a acesteia pe coordonatele lărgirii spre Răsărit, explică întru totul vigoarea intervenționismului rus în problemele georgiene și ucrainene. Fostul consilier prezidențial rus a vorbit de un activism „străin", în momentul în care a declarat public în anul 2004 „*there was Belgrade, there was Tbilisi: we can see the same hand, probably the same resources, the same puppets-masters and the scenarios are very similar.*"[8]

Fără a fi cu adevărat sursa revoluțiilor „de catifea" care au cuprins noile state din Europa Centrală și de Est în preajma anilor 2000, nerăbdarea și dorința Statelor Unite, de-a se constitui

[8] Mai întâi a fost Belgradul, apoi Tbilisi, putem vedea aceeași mână, probabil aceleași resurse, aceiași păpușari, iar scenariile sunt similare.

în elementul de substituire a fostei Uniuni Sovietice și de a-și implanta adânc sfera de influență în regiune, par a fi neproductive. În sprijinul acestei afirmații aducem ca argument opoziția Rusiei în fața oricărei manevre a Washingtonului de a mai avansa un pas în regiune, dar și presiunea exercitată de Kremlin asupra statelor din regiune care dau dovadă de orientare pro-occidentală.

§3. Noile riscuri și amenințări de natură politică la Marea Neagră, într-o altă abordare

Evoluțiile politice din primii ani ai momentului unipolar au modificat natura riscurilor și amenințărilor militare și politice. În prezent, noile riscuri de natură politico-militară sunt legate de următoarele aspecte:

a. Politica agresivă a Rusiei în „*vecinătatea apropiată*", precum și „*încercările de reconstrucție sub o altă formă ale Imperiului sovietic, sub pretextul înrădăcinării stabilității statale*"[9];
b. Existența Flotei Mării Negre aparținând Rusiei și certurile dintre Ucraina și Rusia din cauza balansului Kievului între adoptarea unei căi occidentale sau cantonarea strict în regiunea Mării Negre, consolidându-și statutul de putere regională. Acest lucru ar putea duce la serioase ciocniri între ambițiile rusești și cele ucrainene;
c. Existența problemelor teritoriale între statele vecine;
d. Violarea, de către Rusia, a dispozițiilor Tratatului de Reducere a Forțelor Convenționale în Europa. Frustrată ca urmare a măsurilor de reducere și a glisării fostelor state comuniste în tabăra occidentală, Rusia a înțeles faptul că va rămâne singură în fața NATO;

[9] Baltă, Cătălin, *Securitatea la Marea Neagră,* în *Colocvii strategice,* Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, nr. 9, august 2005.

e. Includerea Mării Negre pe lista de responsabilități a flancului sudic al NATO. Prin urmare, apariția trupelor Alianței în regiunea sensibilizată deja de orgoliul rănit al Kremlinului creează tensiuni. În plus, repoziționarea trupelor americane în România și în Bulgaria și scutul antirachetă, parte a umbrelei protectoare a NATO, nu fac altceva decât provoacă Rusia;
f. Exacerbarea naționalismului și a tendințelor separatiste, reminiscențe ale statutului regional din perioada Războiului Rece;
g. Creșterea rolului Mării Negre de facilitare a accesului statelor occidentale pe piața orientală;
h. Creșterea rolului Mării Negre în calitate de sursă de produse energetice. Aici ar fi de remarcat persistența cu care statele regionale se luptă pentru a-și delimita fiecare propriile zone economice;
i. Creșterea poluării în regiune, cu efecte catastrofale asupra potențialului ecologic și economic; prin urmare, discursul european care proclamă extinderea unei zone a păcii și securității în zona de vecinătate pledează în mod aparent pentru extinderea NATO și a Politicii Europene de Securitate și Apărare spre Est. Tot în mod aparent, retorica asupra necesității tranziției democratice, stabilirea unei punți de legătură între Asia și Europa, prosperitatea și stabilitatea statelor vecine nu reprezintă decât forme fără conținut, având în vedere marile probleme de adaptare ale regiunii. Implicarea Uniunii Europene în acest domeniu nu acoperă decât o dimensiune tehnică și nu neapărat un ferm angajament strategic. Considerăm că Uniunii Europene îi revine datoria de-a se implica mai mult în conflictele regionale din regiunea Mării Negre și a Caucazului, în vederea

soluționării lor, de a pregăti și asista tranziția noilor democrații și de a contribui la crearea un coridor între Europa și Asia.

Este din ce în ce mai clar că și Rusia, la rândul său, ar putea avansa alternative (cel mai probabil, mai puțin eficace decât cele occidentale), la dezvoltarea economică a regiunii. Acordând Rusiei responsabilitatea de a acționa în regiune, într-un format de cooperare cu puterile occidentale, dându-i posibilitatea de a-și face singură „*curățenie*" în fostele sale sfere de influență, ar duce la un dublu avantaj și anume la restabilirea unei ordini convenabile în Europa pentru toată lumea și, în același timp, ar oferi continentului un instrument de negociere pe chestiuni cu adevărat presante, cum ar fi securitatea energetică, problema echilibrelor militare, lichidarea amenințărilor asimetrice și măsuri de protecție a investitorilor.

Revenind la chestiunea turcă, mai precis la instituțiile statului turc, acestea erau împărțite, în perioada imediat următoare imploziei comunismului, între o putere civilă, deținută de-un guvern musulman-democrat și o putere militară, laică, dar legată de Statele Unite și de Israel, ale căror abordări și, uneori, intervenții în mediul politic intern, creează îndoieli asupra caracterului ei democratic. Aceste acțiuni ar putea induce suspiciuni la adresa Turciei în cazul unei aderări a acesteia la UE. Astfel, s-ar putea interpreta faptul că procesul ar putea duce la probleme confesionale sau, mai mult, că Ankara ar putea deveni „calul troian" al Washingtonului în rândul organizației.

În altă ordine de idei, având în vedere importanța acordată de către NATO chestiunilor militare, intrarea Turciei în UE ar putea depinde și de propria sa capacitate de a-și integra apărarea în cea europeană. Ankara ocupă o poziție unică în comunitatea europeană a națiunilor, fiind singurul membru NATO care are calitatea de candidat la aderarea în UE, fiind în

același timp membru al conferinței islamice. Modelul democratic secular turc este o adevărate sfidare a ceea ce se poate numi „șocul civilizațiilor".[10]

Primul argument ar fi acela că, majoritatea zdrobitoare a populației turce este de confesiune musulmană, iar Turcia este implicată plenar în politica, economia și cultura occidentală. Țara a făcut parte întotdeauna din Europa din punct de vedere istoric, geografic, politic și economic, și va continua să facă parte și pe viitor, deși o bună parte din teritoriul său aparține, din punct de vedere geografic, Asiei.

Aceasta împarte practic cu Europa un set de valori europene și își vede viitorul alături de Europa. Societatea turcă este deja parte integrantă a lumii moderne, contribuind, prin valorile sale, la buna funcționare a acesteia. Turcii continuă să dovedească și să confirme faptul că o societate musulmană poate fi democratică, deschisă, transparentă, pluralistă și contemporană, păstrându-și în același timp, propria sa identitate.[11] Aderarea

[10] Conform lui Huntington, Turcia, stat aparținând civilizației islamice, după cel de-al Doilea Război Mondial s-a identificat din ce în ce mai mult cu valorile civilizației occidentale. Având ca reper valorile occidentale, Turcia a adoptat un sistem democratic bazat pe pluripartidism. În anul 1952, aceasta a devenit stat membru NATO, ca urmare a necesității încercuirii Uniunii Sovietice. Pas cu pas, a câștigat o poziție importantă în dispozitivul strategic al NATO, beneficiind de un ajutor economic substanțial din partea Occidentului. Forțele sale militare au fost integrate în structura de comandament al NATO. A fost considerată de Occident ca și principal bastion în est al politicii de *containment.* Rolul principal al Turciei a fost acela de a preveni extinderea Rusiei în Marea Mediterană, Orientul Mijlociu și Golful Persic. Strânsul contact și identificarea cu Occidentul au fost considerate de către numeroși occidentali și de către statele nealiniate drept o trădare a valorilor islamice.
După sfârșitul Războiului Rece, elita turcă proclamă apartenența Turciei la valorile occidentale.
Apartenența acestor state la NATO îi conferă o legătură instituțională cu Occidentul, extrem de benefică în reglarea legăturilor cu Grecia.

[11] Ar fi de făcut unele remarci având în vedere cele afirmate. Această parte a tezei de doctorat a fost redactată înainte ca Recep Tayyip Erdoğan să devină președinte al Turciei, funcție de pe care a început să ducă o politică din ce în ce mai antioccidentală, filorusă, cu pronunțate accente islamiste, abordare care a dus la numeroase derapaje ale Turciei din calitatea de membru al comunității statelor occidentale. (n.a.)

Turciei la UE ar împiedica apariția unor noi linii de demarcație în Europa și ar ancora democrația turcă la valorile occidentale. Astfel că, acest prim argument pune în valoare ambivalența civilizațională a Turciei, fapt care îi accentuează acesteia orientarea europeană.

Aderarea Ankarei i-ar aduce Uniunii Europene câștiguri strategice indispensabile necesare propriei sale arhitecturi de securitate și a influenței sale economice; ar garanta pacea, securitatea și stabilitatea în zonele fragile ale Balcanilor, Mediteranei Orientale, Orientului Mijlociu, Caucazului ți Asiei Centrale. Prin politica sa externă, Turcia ar contribui la întărirea rolului UE pe scena internațională, fapt care ar permite întărirea organizației transatlantice. Pacea și stabilitatea în Europa, edificate prin intermediul relațiilor transatlantice în perioada Războiului Rece, au devenit și mai importante după sfârșitul acestuia, într-un nou mediu de securitate instabil și plin de riscuri, pericole și provocări.

Astfel, securitatea transatlantică este indivizibilă și rezidă din solidaritatea tuturor membrilor săi. Pentru asigurarea unui cadru stabil al activităților militare, orice cooperare europeană în materia armamentelor ar trebui să fie bazată pe GAEO (Grupul de Armamente al Europei Occidentale), care se constituie în principalul cadru al cooperării în domeniul armamentelor, deoarece grupează sub aceeași umbrelă statele membre UE și aliații europeni din Europa care nu sunt membri UE. Aceștia contribuie la obiectivul global, dezvoltarea capacităților NATO și UE.

Conflictul dintre Turcia și Cipru – care este în aceeași măsură un conflict greco-turc, născut ca urmare a ocupării părții de nord a Ciprului de către Turcia, reprezintă un obstacol politic major pentru o cooperare normală între NATO și UE. Pe de-o parte, Grecia și Ciprul se opun participării Turciei la elaborarea unei Politici europene de Apărare și Securitate, iar pe de altă parte, Turcia refuză cu obstinație atât ca Ciprul să participe la reuniunile dintre NATO și UE, cât și la misiunile din cadrul

PESA care pun în joc resursele NATO în cadrul Berlin Plus.[12] Acest acord este, de fapt, blocat de mai mult timp de veto-ul turc, tocmai din aceste motive.

Dacă Uniunea Europeană activează cartea aderării Turciei la UE pentru a o face pe aceasta mai conciliantă, „*Turcia își joacă cartea propriului său important rol strategic*", conform analizei lui Margaritis Schinas. În fața așa-zisului *șantaj turc*, acesta afirmă faptul că ar fi necesară „*solidaritatea celor 27 de membri UE care refuză să facă jocul Turciei și de-a se prezenta 26 la NATO*", Statele Unite au susținut întotdeauna integrarea Turciei în UE, considerând rolul său geostrategic primordial pentru rezolvarea interesele americane în regiune.[13]

Din nefericire, insistențele americane în favoarea integrării Turciei au fost respinse de către europeni. Pe acest fond, a apărut o reacție negativă turcă la adresa neputinței americane de-a susține interesele turce în fața instanțelor europene. Turcia a considerat că America nu a făcut destul pentru susținerea sa pe calea europeană, din punct de vedere al colaborării Ankarei cu Washingtonul în războiul împotriva terorismului. Astfel, s-a înrădăcinat ideea în sânul societății turce că americanii nu au depus toate eforturile în vederea apărării intereselor de securitate ale Turciei.

În ultimii ani, relațiile dintre Turcia și Occident s-au deteriorat profund, ca urmare a polarizării globale a chestiunilor de securitate între Occident și lumea musulmană, a războiului din Irak și a divergențelor dintre interesele regionale ale Turciei

---

[12] Berlin Plus este denumirea pe scurt a unui pachet de acorduri încheiat între NATO și UE în 16 decembrie 2002. Aceste înțelegeri au fost stabilite în baza Summit-ului NATO din 1999 de la Washington. (n.a.)

[13] *Europa și Apărarea, relațiile între Europa și PESA, Conferință la Școala Militară, 24 septembrie 2009*, consultabil la adresa http://www.ceuropeens.org/Europe-de/la-defense-les-relations-entre-l-OTAN-et-la-PESD.html (n.a.).

și ale statelor occidentale.[14] Ocuparea militară a Irakului de către coaliția internațională, condusă de America, a avut consecințe negative pentru Turcia și chiar mai mult, a afectat relațiile tradiționale dintre Turcia și Statele Unite. Refuzul Parlamentului turc de-a permite accesul forțelor americane, anarhia post-război în Irak și protejarea facțiunilor kurde de către americani au periclitat într-o anumită măsură parteneriatul turco-american.

Turcii au fost convinși de faptul că prezența trupelor americane în Irak și noua Constituție irakiană vor crea condițiile de formare a unui Kurdistan independent în nord-estul țării, o chestiune absolut de neconceput pentru Turcia. Conform guvernului turc, cele 12 milioane de kurzi au manifestat în permanență ostilitate față de Turcia, iar proclamarea unui Kurdistan independent ar fi o recunoaștere, din partea Americii, a existenței unei entități politice independente, fapt care ar afecta într-o manieră ireversibilă credibilitatea politicii turce în chestiunea minorităților.

Pentru militarii americani preocupați de lupta împotriva insurgenților sunniți și a milițiilor șiite, lupta împotriva kurzilor reprezintă o chestiune secundară. Trupele așa-zis *naționale* irakiene din nordul țării sunt formate în marea lor majoritate din kurzi, iar americanii nu atacă kurzii din considerente politice, astfel încât populația kurdă din nordul Irakului este protejată de către americani, în ciuda Parteneriatului turco-american și a apartenenței Turciei la NATO. Pentru americani, rezolvarea

[14] Afirmația este valabilă pentru perioada de redactare a tezei de doctorat, respectiv anii 2006-2012. Evident, în prezent, poziția Turciei în regiune s-a schimbat radical, ca urmare a unor decizii extrem de controversate luate de președintele Erdoğan în ultimii ani, dar mai ales, după lovitura de stat eșuată din 15 iulie 2016 din Turcia. Cu toate acestea, Turcia rămâne și azi un aliat extrem de important al Statelor Unite în regiune. În orice caz, va veni o eră post-Erdoğan, în care este de dorit ca Turcia să revină la normal din punctul de vedere al politicii sale externe. (n.a.)

problemei kurde într-o manieră pașnică este crucială pentru stabilitatea regiunii.

În anul 2007, Ankara a anunțat Washingtonul că o ofensivă turcă în Irak este iminentă pentru distrugerea taberelor kurde ale PKK de pe teritoriul irakian care destabilizează Turcia. Turcia a solicitat americanilor să intervină pentru a împiedica PKK să acționeze pentru destabilizarea statului turc. Imediat, Washingtonul și-a trimis emisarii în Turcia pentru a anula incursiunea din Irak și, de asemenea, piloții de vânătoare americani au violat în mod *accidental* spațiul aerian turc.

Deci, la baza deteriorării relațiilor turco-americane stă atitudinea Americii față de conflictul turco-kurd, care a produs atât o reacție violentă cât și un val gigant de resentimente americane. Fostul șef al Consiliului Național de Securitate al Turciei, generalul Tuncer Kilinc a sugerat în acea perioadă că ar fi fost de dorit retragerea Turciei din NATO la pachet cu o apropiere mai accentuată a Ankarei de Iran, Rusia, China și India.[15]

Astfel, aversiunea europenilor pentru aderarea Turciei la Uniunea Europeană și deteriorarea relațiilor dintre Washington și Ankara au degradat orientarea pro-occidentală a Turciei. În timpul Războiului Rece, Turcia a fost un aliat redutabil al Occidentului și Americii în confruntarea cu Uniunea Sovietică. Dezamăgiți de atitudinea și de lipsa de considerație a aliaților la adresa lor, naționaliștii turci și-au reexaminat opțiunile în noul context. În alternativa puțin probabilă de luat în seamă a degradării relațiilor dintre Turcia și Occident, naționaliștii turci ar putea forța guvernul turc să deconecteze țara de la tabăra occidentală, cuplând-o la parteneriate cu state asiatice, aflate în plin avânt economic și militar.

---

[15] Filipescu, (N.), articol *Turcia și puterile occidentale,* în Revista 22, ediția românească, iulie, 2007.

§4. Scurte considerații asupra identității strategice a României, stat aflat, de-a lungul istoriei sale, la periferia unor mari imperii

Pentru o mai clară înțelegere a poziției României pe scena internațională, ar fi instructivă o mai bună înțelegere a elementelor constitutive ale propriei identități strategice. Situată la marginile a trei imperii, de-a lungul întregii sale istorii (Bizantin, Habsburgic și Țarist), România s-a identificat drept un stat al „răspântiilor" din punct de vedere al confluenței dintre Europa și Asia, Orient și Occident. Această realitate geografică și istorică a marcat poziția țării într-o manieră profundă în perioada Războiului Rece. Astfel, după o politică externă ezitantă, care a oscilat când spre vest când spre est la începutul anilor '90, sub primul mandat al președintelui Iliescu, în anul 1996, prin alegerea președintelui Constantinescu, țara a decis în mod clar că viitoarea orientare va fi spre Occident.

Candidată la admiterea în structurile euro-atlantice, România s-a aliniat ferm de partea Washingtonului, însă neavând o tranziție performantă precum statele de la Vișegrad, aceasta a trebuit să se bazeze pe o strategie diplomatică de succes în scopul integrării în NATO și UE. Pentru îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga, NATO a oferit României soluții în vederea obținerii unor oportunități de integrare. Astfel, România a fost prima țară care a semnat documentul cadru al Parteneriatului pentru Pace (PfP), lansat de NATO la 26 ianuarie 1994. În acest format, militarii români au participat la mai mult de 3000 de exerciții, iar țara a contribuit la operațiile IFOR, SFOR și KFOR în Balcani și ISAF în Afganistan.

Astfel, participarea României la războiul din Kosovo a contat pozitiv în procesul aderării la UE. Decizia Consiliului European de la Helsinki de-a începe negocierile de aderare cu România este oarecum justificată, însă în Raportul Comisiei se arată că țara nu a făcut progresele vizibil și necesare integrării. Această apropiere strategică de NATO, dar și de Washington, ar

părea oarecum ciudată din partea unui stat aflat atât de mult timp sub influența sovietică. Asemenea celorlalte state aflate mult timp sub hegemonia sovietică, România a recunoscut rolul leadership-ului american împotriva comunismului și considera că atât apărarea cât și integrarea europeană sunt două procese extrem de importante care întăresc rolul NATO și UE în regiune.

Jucând pe cartea americană, gândirea strategică a Bucureștiului cunoștea o transformare din ce în ce mai evidentă. Aflată într-o oarecare izolare în cadrul dinamicilor regionale care se desfășurau la frontierele sale la începutul anilor '90, (problemele din Balcani, dezmembrarea URSS, procesul de tranziție a statelor Europei de Est spre economia de piață și spre democrație), România părea încă prizoniera poziției sale strategice de „stat al răspântiilor" și de frontieră între Europa și Orient. Cu toate acestea, acest handicap a fost valorizat din ce în ce mai mult în discursul diplomatic român, care a reușit să prezinte ca pe un atu geopolitic această poziție, totuși destul de marginală. Argumentele diplomatice din ultimii 10 ani insistă asupra faptului că România se regăsește la o răspântie strategică, într-o zonă de confluențe, care a devenit o punte de trecere între axele nord-sud și est-vest ale Europei, favorizând astfel, dialogul dintre Europa și Balcani.

Acest discurs, dezvoltat din ce în ce mai mult începând cu anii 2000, și-a atins apogeul în politica externă promulgată de președintele Traian Băsescu, odată cu preluarea puterii. În ajunul alegerii sale, acesta a anunțat adeziunea sa la axa de securitate București-Londra-Washington, iar primele sale deplasări în străinătate au fost la Londra, în februarie 2005 și la Washington, la un an după confirmarea acestui adevărat angajament de credință ca România să devină una dintre puterile regionale aliate ale Statelor Unite. Astfel, viziunea de securitate a României se sprijină pe premisele unei puternice concordanțe de opinii dintre București și Washington.

Semnarea acordului bilateral cu Statele Unite în decembrie 2006, a dus la instalarea unei baze aeriene foarte aproape de Marea Neagră, precum și a trei zone de antrenament ale militarilor americani pe teritoriul României. Aceste facilități, cât și participarea a 870 de militari români la acțiunile armate din Irak, s-au constituit în adevărate garanții de securitate pentru România. Dincolo de obținerea acestor avantaje strategice, Parteneriatul cu Statele Unite a conferit României un rol regional mult mai bine definit. În schimbul garanțiilor de securitate americane, Washingtonul așteaptă de la România, la fel ca în cazul Poloniei, ca aceasta să devină un lider în zona Mării Negre, în zona Balcanilor precum și în cea a Europei de Est. Așteptarea americană se oglindește într-o metaforă, foarte pe placul Bucureștiului, care subliniază necesitatea depășirii fazei de *consumator sau importator de securitate* și insistă asupra atingerii unui nou nivel, cel de *furnizor/exportator de securitate* pentru regiunile învecinate.

Această abordare atlantistă a fost omniprezentă în același timp și în documentele care defineau strategia românească de aderare la UE. Programul guvernamental pentru perioada 2005-2008 confirmă că participarea țării la construcția europeană rămâne obiectivul de bază al politicii externe, în același timp cu dezvoltarea unei relații privilegiate cu Statele Unite. Strategia de securitate a României a fost adoptată ținând seama de aceste chestiuni vitale pentru securitatea României. Aceasta precizează fără echivoc faptul că „*securitatea comunității transatlantice este indivizibilă, iar relația transatlantică este baza acesteia*", în timp ce „*garanțiile de securitate de care beneficiază România în cadrul NATO – expresie a solidarității transatlantice – sunt cele mai solide din întreaga istorie a României*". Același document precizează rolul pe care România înțelege să îl dețină în cadrul Uniunii Europene.

România a fost pregătită să susțină politica comună de apărare și securitate prin mijloace militare și a identificat

regiunile de interes unde UE ar trebui să se implice de-aici înainte, cum ar fi statele din vecinătatea apropiată a României, Balcanii Occidentali, în alte regiuni ale Zonei Extinse ale Mării Negre, în domenii de prioritate ale securității coridoarelor de tranzit ale resurselor energetice și ameliorării cooperării sub-regionale. Din perspectiva românească, angajamentele luate de România, în cadrul NATO și UE, nu sunt exclusive, ci mai degrabă complementare.

Această abordare care servește ca bază a politicii externe românești se sprijină pe ideea că cele două dimensiuni ale politicii externe sunt perfect compatibile una cu alta. [16] În aceste condiții, doar orientarea pro-americană a unei părți a elitei politice românești era departe de-a întruni unanimitatea societății românești. Românii și-au asumat, în acea perioadă, o dublă identitate, atât europeană cât și americană. Chiar și NATO și UE apar în mentalul colectiv românesc drept două instituții pe picior de egalitate, ca și garanți ai securității naționale, iar marea majoritate a societății românești își dorește o Europă puternică lângă o Americă la fel de puternică.

În orice caz, o parte a societății românești nu este de acord cu politica externă a Casei Albe, acuzând Statele Unite de întreținerea unei stări de tensiune pe mapamond, în mod special în chestiunea arabă. La rândul lor, statele arabe, altădată partenere politice și economice ale Republicii Socialiste România, învinovățesc clasa politică românească de stabilirea relațiilor privilegiate cu Statele Unite în detrimentul foștilor parteneri arabi din lumea a treia.

Chiar în sânul coaliției de guvernare de la București din acea perioadă au existat divergențe referitoare la abordarea unei

[16] În opinia lui Adrian Severin, fost ministru al Afacerilor Externe, „*în momentul în care România acționa în același timp pentru aderarea la NATO și la Uniunea Europeană, era extrem de clar faptul că între cele două opțiuni nu era nicio contradicție. În ochii românilor, Statele Unite erau o putere mondială, care pleda în favoarea întăririi legăturilor transatlantice și împotriva rivalităților dintre statele membre.*" (n.a.)

politici favorabile Statelor Unite ale Americii. Astfel, în luna iulie 2006, ministrul Apărării de atunci, Teodor Atanasiu, a supus dezbaterii Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAȚ) un plan de retragere a trupelor române din Irak. Această inițiativă neașteptată a fost susținută de prim ministrul Călin Popescu Tăriceanu și de Partidul Liberal, formațiune politică aflată atunci la guvernare, într-o coaliție. De cealaltă parte, președintele Băsescu, fost membru al celuilalt partid aflat la guvernare, Partidul Democrat, s-a dovedit a fi un partizan fervent al relației cu Statele Unite, opunându-se cu toată puterea inițiativei ministrului Apărării și împiedicând, pe această cale, adoptarea acesteia în CSAȚ.

Cu toate acestea, majoritatea actorilor scenei politice românești, înțelegând prin aceasta și partidele de opoziție, au susținut inițiativa de retragere a trupelor din Irak. Cu toate că inițiativa de retragere a trupelor a fost dezbătută doar în coaliția de guvernare, rămâne totuși un mare semn de întrebare asupra dorinței clasei politice române de promovare a valorilor atlantismului într-un nou format de securitate alături de Statele Unite, sub umbrela NATO. Această nedorită dihotomie s-a făcut simțită și la nivelul administrației centrale de la București, existând diferențe în promovarea orientării politicii externe a României chiar între Ministerul Afacerilor Externe și administrația de la Palatul Cotroceni. La București a început să se vorbească despre politica externă a președintelui Băsescu și cea promovată de Ministerul Afacerilor Externe.

Dacă prima componentă, cea promovată de președinte, se reduce la axa București-Londra-Washington, problematica Mării Negre și integrarea europeană, cea de-a doua, cu toate că abordează aceleași probleme, pare mai nuanțată. Rezultată din poziția geostrategică a României în regiune, cea de *țară de răspântie* la întretăiere de civilizații, politica transatlantică a statului român riscă să rămână doar o constantă în viziunea strategică

românească, fiind necesară o abordare mai activă, mai hotărâtă și mai puțin ambiguă la adresa marilor probleme de securitate ale României în ajunul secolului al XXI-lea. În paralel, din partea liderilor politici ai momentului se cere o mai mare responsabilitate și o mai consistentă asumare a răspunderii în vederea unei mai mari implicări în noua PESA, prin consacrarea unor capacități militare pentru rezolvarea intereselor strategice regionale.

Alocarea unor resurse militare în formatul PESA nu ar semăna discordie în rândul NATO și UE, deoarece această capacitate militară europeană ar fi complementară și nu contrară politicii militare americane. Cât despre probabilitatea schimbărilor la nivelul clasei politice, aceasta poate avea loc doar odată cu infuzia în rândul politicienilor, indiferent de spectrul politic, a unei doze consistente de cultură strategică europeană, a schimbării vechilor mentalități tributare trecutului recent socialist al unui stat aflat în tabăra greșită a istoriei pe parcursul a 50 de ani. Șansa istorică a României este doar una, aceea de-a deveni parte integrantă a sistemului euroatlantic de securitate, de-a împărtăși valorile acestuia, odată cu primirea, din partea statelor europene a garanțiilor de securitate atât de necesare edificării sistemului economiei de piață.

§5. Poziția Turciei pe piața regională a hidrocarburilor – fundament al noii sale dimensiuni regionale

Turcia a cunoscut o dezvoltare economică rapidă însoțită de o creștere spectaculoasă a nevoii de energie. Dispunând de resurse neînsemnate de hidrocarburi, țara este dependentă de piețele exterioare. Pentru securizarea condițiilor de aprovizionare, Ankara a încercat diversificarea importurilor, în mod special, printr-o creștere semnificativă a acestora pe seama republicilor din Asia Centrală, țări care sunt mai apropiate din punct de vedere cultural de Turcia și care dispun de zăcăminte

de resurse energetice însemnate. În această situație, feed-back-ul transmis de aceste state a fost extrem de favorabil Turciei, guvernele în cauză simțind la rândul lor nevoia acută de a-și reduce sau chiar elimina propria dependență economică de Rusia, la acel timp singura mare piață de desfacere pentru acestea.

Principala piață de proximitate pentru regiunea Caspică și vecinătatea sa, Turcia dispunea de un redutabil avantaj economic care stătea la baza ambiției sale regionale. Ea a știut să profite în mod eficient de circumstanțele politice (instabilitatea din Caucaz, poziția americană față de Iran, embargoul împotriva Irakului), pentru a-și afirma rolul de stat de tranzit economic în regiune, cunoscând perfect faptul că aceste circumstanțe se pot schimba oricând. În tot acest timp, în ciuda susținerii totale și declarate a Ankarei de către Statelor Unite, ambițiile Turciei se ciocneau inevitabil de cele rusești si iraniene în regiune.

Referitor la pozițiile de forță turco-ruse din acea perioadă de referință, este vorba de mijlocul anilor '90, aceste două state nu au reușit niciodată să-și afirme fiecare puternicul său rol politic și economic în regiune, cu toată slăbiciunea economică, politică și de orice altă natură a statelor vecine, absolut toate provenind din fostele republici sovietice, recent eliberate, cu ocazia imploziei U.R.S.S. Începând cu anul 2003, după secole de rivalitate geopolitică, Rusia și Turcia au reușit edificarea împreună a unei noi relații bilaterale, dezvoltarea comerțului fiind motorul principal al acestui demers.

Au mai contribuit la această reușită și alte circumstanțe, cum ar fi decepțiile provocate de politica și luările de poziției americane și europene la adresa Turciei și Rusiei, cât și o apropiere tot mai evidentă a abordărilor de securitate regionale și asupra Orientului Mijlociu ale Ankarei și Kremlinului. Poziția turcă în rândul membrilor NATO, combinată cu orientarea politică a statelor membre de extindere spre Răsărit a

organizației au contribuit la accentuarea exasperării Rusiei la adresa Occidentului.

Acești factori au stat la originea tensiunilor bilaterale, Rusia acordând prioritate relațiilor sale cu Statele Unite, Europa, statele vecine și cele din C.E.I., în timp ce Turcia s-a consacrat unui parteneriat strategic cu Washingtonul, gestionării relației sale extrem de instabile cu Grecia și Cipru precum și eforturilor politice în vederea aderării la Uniunea Europeană. Pe parcursul unei bune perioade din anii '90, Rusia și Turcia s-au mulțumit a aborda o indiferență politică reciprocă, fapt care nu a afectat însă dezvoltarea relațiilor comerciale bilaterale. Vom încerca o explicație a acestei, cel puțin stranie, abordare a relațiilor bilaterale.

Astfel, cele mai vizibile semne de apropiere s-au concretizat într-o puternică dezvoltare a relațiilor energetice, a creșterii schimburilor comerciale, precum și a fluxului turistic între cele două state. Referitor la dimensiunea geostrategică a apropierii ruso-turce, se pare că motivul principal al declanșării acesteia l-a reprezentat sentimentul reciproc de frustrare față de politica Occidentului la adresa celor două state. În mod concret, începând cu anul 2003, ambele state au fost decepționate de Statele Unite și de Europa, în egală măsură, ca urmare a dorinței comune de evitare a implicării economice și militare a acestora în regiunile Mării Negre, Caucazului și de contestare a politicii americane în Orientul Mijlociu. Toți acești factori au contribuit la apropierea abordărilor geostrategice comune ale Turciei și Rusiei.

Din acest punct de vedere, Caucazul, zonă de competiție deschisă între Rusia și Turcia de-a lungul a mai multor decenii, începând cu epoca imperială, trecând prin Războiul Rece, ajungând în anii '90, a devenit o regiune în care interesele ruse și turcești au început să devină convergente. O astfel de evoluție nu a fost previzibilă în perioada de dinaintea prăbușirii Uniunii Sovietice. Astăzi, cel mai mare eveniment geopolitic al secolului

XX, dispariția Imperiului sovietic, antrenează consecințe importante pentru Uniunea Europeană, care, ținând seama de extinderea ei până la Marea Neagră, ar trebui să se preocupe de edificarea unei politici externe noi față de regiunea Caucazului și a fiecăruia din statele situate în spațiul geopolitic situat între Rusia și Turcia (Georgia, Armeniei, Azerbaidjan).

Această schimbare profundă a relațiilor turco-ruse a fost favorizată de preluarea puterii de către Vladimir Putin, în anul 2000. Rusia a devenit astfel cel mai important furnizor de gaz pentru Turcia, astfel că, în anii 2000, aproximativ 70 % din gazul importat de Turcia provenea din Rusia. Un gazoduct care trecea pe sub Marea Neagră, *Blue Stream,* a fost în mod special construit pentru creșterea exporturilor rusești spre Turcia. Cele două state au semnat, în acea perioadă, acorduri complementare pentru intensificarea Parteneriatului lor energetic, contribuind astfel la transformarea Turciei în principala țară de tranzit a gazului rusesc spre Europa și Orientul Mijlociu. Volumul global al comerțului între cele două state a fost într-o creștere constantă, de la 10 miliarde de dolari în anul 2004 la 15 miliarde în anul 2005. O creștere de 25 de miliarde de dolari a fost prevăzută pentru anul 2007.[17]

La rândul său, Turcia a fost de asemenea, pentru o bună perioadă de timp, destinația preferată a așa-zișilor *turiști economici* ruși, care au profitat, încă din perioada anilor '90, de inițierea de zboruri charter pentru a face scurte voiaje la Istanbul, unde cumpărau articole turcești pe care le revindeau în Rusia. Foarte interesant de subliniat, existența în Turcia a unui puternic lobby politic și economic anti-UE, care are la bază acest tip de comerț, în vederea obținerii de acorduri de liber schimb cu state cum ar fi Rusia, Iranul, China și India. Mai mult decât atât, Turcia

[17] Date preluate de pe www.euractiv.com/Article?tcm:29-168type=LinksDossier

nu a dorit să își bazeze întreaga politică comercială pe schimburile în cadrul uniunii vamale cu Uniunea Europeană.[18]

Dorința de reorientare spre vecinii orientali și septentrionali, de natură mai degrabă naționalistă, provenea dintr-un sentiment de frustrare din ce în ce mai accentuat față de Uniunea Europeană, organizație percepută de o bună parte a societății drept o sursă permanentă de ingerință în politica internă turcă. Tensiunile cu Statele Unite pe tema Irakului au contribuit în egală măsură la degradarea poziției turce pe „*frontul occidental*", în cadrul ofensivei diplomatice în vederea aderării. Această interacțiune complexă între dinamica politică și cea economică a influențat într-o manieră pozitivă percepția despre Rusia a unei mari părți a societății turce, aceasta fiind considerată un potențial partener și nu doar un inamic istoric.

Turcia a fost și a rămas un stat importator, din cauza resurselor limitate în petrol și gaz natural. Aceasta a importat, așa cum am mai arătat pe parcursul acestei lucrări, mai mult de 70% din nevoile sale energetice doar în anul 2006. Pentru a-și asigura propria securitate energetică, este necesară diversificarea surselor de aprovizionare și a furnizorilor. Turcia a importat 64% din gazul natural necesar din Rusia și 19% din Iran, în anul 2006. Dependența energetică este un risc major pentru fiecare stat, nu doar la nivelul macroeconomic, ci și la nivelul suveranității statale, fiind un indicator al stabilității securității naționale. Efectele nocive ale unei astfel de dependențe au fost, în mod evident, ilustrate magistral, cu ocazia crizelor din anii 2006 și 2009 dintre Ucraina și Rusia.

Uniunea Europeană, la rândul său, este nevoită să facă față unor probleme similare cu cele ale Turciei, la nivelul energetic, chiar dacă acestea nu se ridică la o asemenea anvergură. Dependența Uniunii Europene de importurile de

[18] Unal (H.), *Turkey would be better off outside the EU,* Financial Times, 17 decembrie 2004.

energie se ridică în jurul a 50% din consumul anual, fiind prevăzută o creștere a importurilor de până la 70% în anul 2020. 25% din gazul natural și din petrolul exportat în statele membre UE provine din Federația Rusă și 45% din Orientul Mijlociu. 70% din rezervele mondiale de petrol și de gaz se găsesc în regiunile învecinate Turciei: Orientul Mijlociu, Caucazul și Rusia.

Încă de la semnarea protocoalelor turco-armene, din 14 octombrie 2009, de la Zurich, capacitatea Azerbaidjanului de a influența politica externă turcă în domeniul hidrocarburilor a fost pusă în discuție. Se pare că Azerbaidjanul și-a epuizat potențialul său de a influența piața locală a hidrocarburilor, în detrimentul Turciei care avea resursele necesare, mijloacele de diversificare a itinerariilor de evacuare a combustibilului, greutatea și viziunea politică de a deveni principalul punct de tranzit al hidrocarburilor spre direcția Europei.

Astfel, itinerariul oleoductului Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) sau gazoductul Baku-Tbilisi-Erzeroum (BTE), pentru transportul resurselor din regiunea Caspică nu ar putea sa fie modificat în niciun caz. În plus, rezervele din Azerbaidjan nu sunt suficiente pentru a răspunde nevoilor și ambițiilor Turciei și exigențelor Europei. Azerbaidjanul era în măsură să furnizeze singur 1/3 din volumul de gaz necesar gazoductului BTE, dar cu greu satisface consumul intern al Turciei. Din punct de vedere strategic, gazoductul BTE a fost conceput pentru gazul din Asia Centrală și nu pentru cel din Azerbaidjan. În sfârșit, există proiectul *Trans-Caspian Gas Pipeline (TCGP),* care constă într-o conductă (*pipeline*) submarină între Turkmenbachy, din Turkmenistan și Baku.

Obiectivul proiectului gazoductului trans-caspian este transportul gazului natural provenind din Kazahstan și Turkmenistan spre Europa Centrală, înconjurând Rusia și Iranul. În ceea ce privește proiectul Nabucco, care este un gazoduct având punctul de plecare la Erzurum (deci legat de BTE), în

direcția Baumgarten an den Mars, în Austria, acesta are drept obiectiv diversificarea furnizorilor actuali de gaz și a itinerariilor de livrare în Europa. Rolul acestei conducte era acela de-a reduce dependența europeană de furnizorul rus.

Proiectul a fost susținut de numeroase state ale Uniunii Europene și de Statele Unite. Capacitatea anuală a gazoductului Nabucco era de 30 de miliarde de metri cubi, iar în acest context, eforturile depuse de Azerbaidjan reprezintă doar „*o picătură de apă într-un ocean*." Conform estimărilor, în următorii 10 ani, Azerbaidjanul va fi capabil să furnizeze singur 5 miliarde de metri cubi de gaz prin acest gazoduct.

Principala sursă azeră pentru Nabucco provenea din cea de-a doua fază a exploatării zăcământului de gaz de la Shah Deniz, a cărui producție ar fi trebuit să demareze în anul 2013. Pentru punerea în funcțiune a gazoductului, a fost prevăzută integrarea aportului de gaz al Egiptului precum și gazul irakian extras din regiunea Kurdistan din Irak. Iranul a propus cu această ocazie aprovizionarea sa cu gaz provenind de la Nabucco, însă din rațiuni care țin de circumstanțele politice de la acel timp, UE și Statele Unite s-au dovedit a fi extrem de reticente față de această propunere.

Pe de altă parte, Ankara a încheiat cu Teheranul un acord în care sunt statuate condițiile participării Turciei la proiectul *South Pars* din Iran. Acesta este un loc de exploatare offshore al gazului natural situat la frontiera dintre Iran și Qatar, în Golful Persic, fiind considerat drept unul dintre cele mai importante din lume. Resursele de gaz din *SP* ar putea integra proiectul Nabucco, în cazul în care relațiile dintre Iran și Occident s-ar ameliora. La rândul său, Rusia acționează la rândul său în vederea împiedicării construirii unei conducte (*pipeline*) submarine în Marea Caspică, în cadrul proiectului TCGP (*Trans-Caspian Gas Pipeline).* În sfârșit, Moscova a propus Ankarei

participarea la proiectul *South Stream*[19], proiect submarin care va trece prin Marea Neagră prin apele teritoriale turce, ajungând în Bulgaria.

Gazoductul respectiv ar putea transporta, la rândul său, gazul din Asia Centrală pe un traseu care s-ar întinde de-a lungul litoralului nordic al Mării Caspice. În plus, proiectul *South Stream* ar reduce numărul statelor de tranzit între Asia Centrală și Turcia (Georgia și Azerbaidjanul). La acea perioadă, relațiile dintre Tbilisi și Moscova erau efectiv bulversate, iar Georgia și-a dezvoltat o dependență de gazul azer, în timp ce Turcia își continua livrarea constantă a unei cote de gaz către Georgia. Ca urmare a încheierii unui acord între Tbilisi și Ankara, având ca subiect viitorul gazoduct Nabucco, susținut de Uniunea Europeană și de Statele Unite, Moscova a ripostat, orientându-și politica externă spre Turcia.

Eforturile prim-ministrului rus, Vladimir Putin și a omologului său italian Silvio Berlusconi au fost încoronate de succes. Turcia a fost primită în proiectul *South Stream* în 6 august 2009, proiect concurent al lui Nabucco. *SS* a fost construit în comun de gigantul rus Gazprom și compania italiană ENI. În ceea ce privește Azerbaidjanul, reprezentanții Gazprom au făcut o vizită la Baku pentru examinarea detaliilor tehnice privind livrările de gaz către Rusia. În urma contractului încheiat între GNKAR (Compania națională a Azerbaidjanului de petrol și

[19] **South Stream** este numele unui proiect care prevede construirea unei conducte de gaze naturale din Rusia către Italia și Austria. Gazoductul va avea o lungime de 900 kilometri pe sub Marea Neagră, între Rusia și Bulgaria, unde se va ramifica o dată către nord-vest spre Austria, apoi către sud, spre Grecia și Italia. Capacitatea maximă a conductei este similară cu cea a gazoductului Nabucco, de 31 miliarde de metri cubi, cu posibilitatea creșterii capacității la 63 miliarde de metri cubi ulterior. Demararea ei este prevăzută pentru 2015 potrivit presei ruse (inițial era vorba de 2013), iar costul estimat este între 10 și 15 miliarde de euro. Acționari sunt grupul rus Gazprom și ENI, din Italia. South Stream va trece și prin partea românească a Mării Negre. (https://ro.wikipedia.org/wiki/South_Stream)

gaz) și Gazprom, livrările de gaz către Rusia ar fi trebuit să înceapă în luna ianuarie, 2010.

Având în vedere aceste jocuri în domeniul energetic al principalilor actori regionali, rezultă fără echivoc importanța majoră a Rusiei și a Turciei în complicata „uvertură" de pe piața energetică. Totodată, apare din ce mai evident faptul că, în pofida unor rezerve energetice consistente, Azerbaidjanul nu poate dicta în politica energetică regională, nedispunând de resurse logistice necesare asigurării proceselor de aprovizionare cu gaz și petrol, la nivelul celor două mari puteri regionale.

Astfel, problemele securității energetice ale Europei nu pot fi rezolvate decât prin eforturile combinate ale Turciei și Rusiei. În acest context, Azerbaidjanul devine mai degrabă o țară de tranzit decât o sursă de aprovizionare cu energie fosilă. Confirmare acestei tendințe tinde minimalizarea capacității Azerbaidjanului de-a influența politica externă a „*marelui frate de la Răsărit*". Armenia joacă un rol esențial în triada energetică Turcia-Iran-Rusia, deoarece Rusia, încet dar sigur, a pus la punct în Armenia o puternică piață de energie electrică.

Centrala nucleară de la Metsamor, construită în anii '70, la aproximativ 30 de kilometri de Erevan, este echipată cu două reactoare nucleare. În funcție de importanța sa economică pentru țară, aceasta ar fi trebuit să rămână inițial în funcțiune până în anul 2016. [20] Ulterior însă, Parlamentul armean a aprobat proiectul de construire a unui nou reactor nuclear (al treilea) pentru respectiva centrală. Puterea acestuia este estimată la 1200 de megawați, cu un cost estimat între 4 și 5 miliarde de dolari.

Armenia este situată la intersecția a două rețele electrice (Nord-Sud post-sovietică și Est-Vest, cea nouă), o situație extrem de favorabilă, care conferă Erevanului un rol important de *transformator* electric, fiind în postura de-a exporta electricitate

[20] După mai multe cosmetizări, reutilări, lucrări de modernizare repetate, centrala este în funcțiune la data redactării lucrării, în anul 2020. (n. a.)

înspre spații care au mari nevoi, cum ar fi Iranul, Turcia, chiar și Rusia. În termenii acordului irano-armean, Erevanul va livra 3 kWh de electricitate pentru fiecare metru cub de gaz natural iranian. Gazoductul care leagă Iranul de Armenia a fost construit în două etape, între anii 2005 și 2006. Conform unor estimări aproximative, Erevanul ar trebui să exporte 3,3 miliarde de kWh spre Iran, în timp ce producția anuală de electricitate s-a ridicat la 6,114 de miliarde kWh în anul 2008.

Semnarea protocoalelor armeano-turce deschide calea punerii la punct a unui acord de aprovizionare cu electricitate armeană a Turciei. Volumul inițial al exporturilor de electricitate spre Turcia ar trebui să atingă 1,5 miliarde kWh pe an. Astfel, Armenia și-a manifestat dorința de a deveni un furnizor de electricitate al Turciei și al Iranului. În cazul în care Erevanul ar reuși punerea la punct a unor proiecte de acord cu Iranul sau Turcia, acest lucru s-ar concretiza fără îndoială numai prin cooptarea Rusiei ca parte a tratatului, care va semna acordurile alături de Armenia.

În concluzie, în cadrul raporturilor de forță edificate în acea perioadă în regiunea Caucazului, se demonstrează fără echivoc, faptul că Armenia, Azerbaidjanul și Georgia au rămas dependente din multe puncte de vedere de marile state vecine, iar conflictele înghețate existente în regiune confirmă că dinamică cooperării regionale are la bază sursele de șantaj, precum și pârghiile dictatului economic promovat în mod special de Rusia, în apărarea propriilor interese de mare putere.

§6. Oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan, piatra de temelie a politicii energetice a Turciei. Rivalitatea marilor puteri în Asia Centrală

Oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan, inaugurat în anul 2005, a schimbat în mod iremediabil harta politică și economică a regiunii. Conducta în sine a reprezentat o investiție și un obiectiv major de lungă durată pentru noul atractor american. La acea dată se estima că, în jurul anului 2015, resursele energetice ale Peninsulei Arabice și ale Orientului Mijlociu se vor epuiza[21], iar America încearcă să-și instaureze hegemonia în regiunea Asiei Centrale, pentru a dispune de noi resurse energetice. Astfel, una din explicațiile prezenței militare americane în regiune este considerată a fi protecția noilor oportunități regionale în domeniul energiei.

Revoluțiile „portocalii" precum și brusca efervescență a politicii americane față de noile republici formate după prăbușirea sovietică, fac parte din aceeași strategie americană de dominare a regiunii. Marea problemă a acestui oleoduct (abreviată de noi BTC) nu este una tehnică ci una politică, deoarece BTC înconjoară teritoriile și sistemele petrolifere ale Rusiei și Iranului, transportând petrolul de la Baku prin Georgia, spre destinația finală portul Ceyhan din Turcia. Această conductă a contribuit într-o manieră majoră la schimbarea spectrului politic regional, punând în valoare, din punct de vedere geopolitic, una dintre cele mai importante și bogate regiuni în resurse din lume.

În mod concret, „*somnolența*" geostrategică a fost înlocuită de o efervescență politică fără precedent. Fostul președinte georgian naționalist Eduard Șevarnadze și-a pierdut puterea ca urmare a implicării Americii în jocul regional de putere. Noul președinte Saakașvili a proclamat finalizarea acestui proiect drept o mare victorie politică pentru statele din regiune. În mod

[21] Aserțiune infirmată de realitate (n.a.).

evident, statele regiunii s-au eliberat de sub controlul rusesc, începându-și gravitarea pe orbita americană.

Conform lui Samuel Bodman, fostul secretar american al Energiei, președintele Bush, într-un discurs, a prezentat BTC drept „*o realizare monumentală*" adăugând că „*această conductă ar putea determina o creștere economică a regiunii și va asigura baza pentru edificarea unei societăți drepte și prospere a statelor care încurajează libertatea.*" [22] Considerăm că edificarea acestui oleoduct asigură într-o mare măsură promovarea intereselor americane în regiune, împreună cu o mare implicare a statelor în susținerea politicii economice ale Washingtonului. Pentru statele traversate de BTC veniturile obținute ca urmare a tranzitului sunt consistente, fapt care încurajează Azerbaidjanul, Georgia și Turcia să acorde privilegii excepționale administratorilor acestui important coridor energetic.

Un important aflux de capital contribuie la creșterea nivelului economic al acestor state foarte sărace. Astfel, Azerbaidjanul beneficiază de aproximativ 29 de milioane de dolari anual, Georgia de 600 de milioane de dolari, iar Turcia de nu mai puțin de 1,5 miliarde de dolari.[23] Pentru Washington, oleoductul este un element al unui plan extrem de ambițios. Ca de obicei, pentru America, calculele economice sunt dublate de cele militare și strategice. Cu această ocazie, atractorul american a invocat securitatea oleoductului pentru a-și asigura creșterea efectivelor sale militare în regiune. Sub pretextul „*războiului împotriva terorismului*", Statele Unite și-au configurat baze

[22] Articol *Oleoductul Baku-Ceyhan-Tbilisi și rivalitatea marilor puteri în Asia Centrală, consultabil pe http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2005-06-18/oleoductul-baku-tbilisi-ceyhan-si-rivalitatea-marilor-puteri-in-asia-centrala.html*

[23] Articol *Oleoductul Baku-Ceyhan-Tbilisi și rivalitatea marilor puteri în Asia Centrală, consultabil pe http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2005-06-18/oleoductul-baku-tbilisi-ceyhan-si-rivalitatea-marilor-puteri-in-asia-centrala.html*

militare în Kârgâzstan și Uzbekistan, înlocuind prezența militară a fostei Uniuni sovietice.[24]

Primele speculații față de intențiile Americii de a-și implanta bazele militare în fostul spațiu sovietic au apărut în anul 2006, după vizita la Baku a secretarului american al Apărării, Donald Rumsfeld. Cu această ocazie, generalul James Joyce a anunțat intenția Americii de edificare a unei „*politici caspice*" în scopul protejării BTC. Mai mult decât atât, America va investi în acest proiect în jur de 100 de milioane de dolari în vederea creării unui mecanism de apărare a propriilor sale interese economice în regiune. În mod evident, reacția rusă a fost extrem de promptă, Mihail Margelov, șeful Comisiei pentru Afaceri Externe din Duma, afirmând că „*Rusia se va opune prezenței forțelor militare străine in spațiul CSI.*"

Un alt proiect american de implantare în regiunea caspică a unui model de tabără de tip „*Bondsteel*" a eșuat[25], însă America nu a renunțat la proiectele sale de amplasare de baze militare în Georgia. Un contingent de 38 de experți militari americani a

[24] După 1991, Washingtonul a susținut independența fostelor republici sovietice și a promovat stabilitatea regională în contextul tulburărilor care au urmat prăbușirii Uniunii Sovietice și fragmentării controlului asupra armelor rusești de distrugere în masă. După atacurile teroriste din septembrie 2001, însă, politica SUA în Asia Centrală s-a concentrat pe aspectele militare și de securitate. Regiunea a devenit importantă mai ales în termeni logistici pentru intervenția în Afghanistan. Două baze militare americane au fost deschise în acest sens, una în Uzbekistan, la Karshi-Khanabad, și cealaltă în Kârgâzstan, la Manas. Doar ocazional au mai fost folosite și baze din Tadjikistan. Tensiunile cu Taşkentul au dus însă la închiderea bazei Karshi-Khanabad în 2005, Rusia și China protestând și ele împotriva unei prezențe permanente a americanilor în Asia Centrală. Baza din Kârgâzstan a rămas deschisă până în 2014, retragerea SUA fiind salutată atunci de Moscova. Articol consultabil la http://risap.ro/asia-centrala-rendez-vous-al-marilor-puteri/

[25] Conform site-ului *http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2005-06-18/oleoductul-baku-tbilisi-ceyhan-si-rivalitatea-marilor-puteri-in-asia-centrala.html,* baza militară americană Bondsteel din Kosovo a fost cea mai mare bază militară de după războiul din Vietnam. Intenția de-a construi astfel de baze militare a fost abandonată de Washington, ca urmare a reacțiilor dure ale Rusiei față de prezența americană în regiunea Caspică.

încadrat trupele regulate georgiene în baza militară de la Kritsanisi. [26] În consecință, într-o altă abordare, mai puțin optimistă, oleoductul BTC reprezintă un factor de instabilitate regională, ca urmare a importanței lui pentru americani. [27] Edificarea BTC face parte dintr-un război al petrolului, care înlocuiește parțial Războiul Rece, americanii deplasând câmpul de luptă spre regiunea Caspică. Este evident faptul că, un gazoduct sau oleoduct terestru reprezintă sisteme extrem de vulnerabile în fața unor trupe de comando sau a unor tentative de sabotaj, pregătite de persoane cu o pregătire militară de bază.

Pentru asigurarea securității gazoductului, Washingtonul avea nevoie de state aliate cu regimuri stabile din punct de vedere politic și economic, deziderat care a putut fi realizat prin cooptarea Turciei, care reprezintă cheia de boltă a întregului eșafodaj elaborat de Washington. Din acest punct de vedere, procesul stabilității finale a proiectului este asigurat de Turcia, care reprezintă segmentul final al acestei vaste rețele de transport al carburantului. Rămâne de văzut în ce măsură Washingtonul ar putea convinge Rusia de necesitatea prezenței trupelor americane în regiune, în opinia noastră acest lucru fiind extrem de greu, dacă nu imposibil, de realizat de către America.

Rusia nu va ceda niciodată, în fața niciunui fel de argumente care susțin prezența militară americană în spațiul său de influență. În sfârșit, BTC se constituie ca un element al unei

---

[26] Conform articolului *Rețeaua globală de baze militare americane*, consultabil la *http://9am.ro/stiri-revista-presei/International/68395/Reteaua-globala-a-bazelor-militare-americane.html*

[27] Conform generalului francez Henri Paris, în articolul *Oleoductul BTC, factor notabil de instabilitate,* pe *http://www.strategicsinternational.com/9_Paris.pdf,* în perioada inaugurării Canalului de Suez, în anul 1869, printre felicitările primite de către Ferdinand de Lesseps de la personalități mondiale, atrage atenția afirmația făcută de Bismark, cum că, prin inaugurarea acestui important obiectiv economic, nu a făcut altceva decât să fixeze pe harta viitorului, spațiul unor bătălii pentru dominație strategică. O analogie între cele două mari obiective economice (Canalul de Suez și BTC) se poate face, din acest punct de vedere.

instabilități regionale în creștere, rămânând ca analiștii să stabilească dacă această instabilitate este o consecință sau o cauză a construcției sale.

Această conductă, lungă de 1765 de kilometri, pornește din largul portului Baku, pentru a ajunge la Ceyhan, trecând prin Tbilisi, Georgia, și Erzurum, în Turcia. Debitul a fost prevăzut să atingă un milion de metri cubi pe zi, adică 1% din producția zilnică consumată în anul 2005. Extrem de important, BTC permite americanilor să ocolească Rusia. Securitatea acestei conducte solicită numeroase eforturi în vederea contracarării și eliminării unor pericole specifice regiunii. Cu toate acestea, având în vedere lungimea conductei, securitatea acesteia solicită efective considerabile, fără a garanta însă, o eficacitate totală. Pentru americani însă, asigurarea securității este o problemă vitală.

În acest sens, nu este o noutate faptul că, pentru a-și atinge scopurile politice, americanii sunt pregătiți, în orice parte a globului, de-a face „pactul cu diavolul", neținând seama de marile divergențe și incompatibilități între democrația americană și „forțele răului" reprezentate de guverne profund nedemocratice sau chiar dictatoriale, cum sunt ale lui Musharaf în Pakistan, Ghaddafi în Libia, Arafat în Palestina sau o seamă de dictatori ai statelor din regiunea Caucazului. Astfel, americanii nu au avut niciun fel de probleme de etică sau morale în a negocia cu șefi de state, foști membri ai nomenclaturii comuniste, transformați, după implozia URSS, într-un fel de „vătafi" ai noilor republici independente caucaziene, cu profunde obiceiuri dictatoriale și mai ales de nefrecventat de către alți șefi de state.

Americanii au conceput o strategie extrem de sofisticată pentru creșterea influenței americane, finanțând așa-zise revoluții de catifea, mai degrabă decât lovituri de stat, bazate pe mari demonstrații de masă și mișcări „spontane" ale mulțimii, totul asezonat cu conferirea de culori fenomenului ca atare,

trandafiriu în Georgia sau portocaliu în Ucraina. Aceste fenomene au fost finanțate de către diferite ONG-uri, în spatele acestora stând americanii, ca și principali finanțatori. În susținerea propriilor săi partizani, Rusia se poate baza pe bazele sale militare aflate în regiune, însă se dovedește incapabilă să opereze cu aceleași mijloace sofisticate și jocuri de influență aflate în arsenalul american de operațiuni psihologice.

În ceea ce-i privește pe ruși, aceștia folosesc o tactică mai învechită, scoasă însă de la naftalină din recuzita fostului KGB, uzând de șansa cooperării fostelor republici sovietice, aflate într-o accentuată criză, după proclamarea independenței, mai ales după desprinderea de Kremlin, cazurile GU(U)AM și CEI fiind definitorii pentru orientarea Moscovei. Astfel, pentru fiecare dintre cele două mari puteri, Statele Unite și Rusia, miza carburanților este foarte mare. Fiecare încearcă punerea la punct a unor strategii și alianțe în vederea contracarării intențiilor viitoare ale adversarului.

Americanii își justifică prezența în regiune prin necesitatea implementării valorilor democrației, ale drepturilor omului, ale libertății, precum și necesitatea contracarării impactului devastator al terorismului islamic. Rușii, la rândul lor, contestă prezența trupelor americane în regiune, apărându-și sfera de influență, în paralel cu încercările mai mult sau mai puțin reușite de-a readuce la același numitor dependența de Kremlin a statelor care s-au desprins din colosul sovietic și de refacere a fostului imperiu.

Prin urmare, noul mediu de securitate de la Marea Neagră este caracterizat de o interconexiune directă între cele două mari puteri atractoare din regiune, Rusia și Statele Unite ale Americii. Ceea ce rămâne însă caracteristic Războiului Rece este faptul că și după încheierea acestuia, Washingtonul și Moscova acționează prin intermediar și nu prin confruntare directă, pionii principali fiind de această dată stabiliți în regiunea

Mării Negre și cea caucaziană. Astfel, războiul energetic declanșat în această parte a continentului, ca o continuare a Războiului Rece, reprezintă o particularitate caracteristică a paradigmei securității înghețate, tipice momentului unipolar.

Cât despre America, într-o altă abordare în ceea ce o privește, principala amenințare de securitate, în cadrul operațiunilor de protecție a oleoductului BTC, nu vine din partea adversarului său declarat, Rusia, ci, paradoxal, din partea principalului său aliat din regiune, Turcia. Prima chestiune pusă în discuție pe această temă ar fi problema eternei dispute a independentismului kurd de pe teritoriul turcesc, apoi refuzul Ankarei de a pune la dispoziția americanilor baze logistice pentru asigurarea și susținerea operațiilor ofensive împotriva Irakului, în anul 2003. În fine, a treia chestiune sensibilă ar fi, pentru Ankara, pretențiile acesteia asupra unor mari câmpuri petroliere, cel de la Mossul și de la Kirkouk, revendicate de Turcia încă de pe timpul Imperiului Otoman.

Kurzii din Irak revendică, la rândul lor, aceleași câmpuri petrolifere, iar cu ocazia dificilelor negocieri asupra viitorului Irakului, aceștia refuză orice compromis referitor la edificarea unui stat propriu federal autonom pe teritorii aparținând altor state: Turcia, Irakul și Siria. Pericolul unei insurecții kurde pe teritoriul Turciei este extrem de real, ca și acela al unei unificări între kurzii din Turcia și cei irakieni. Din informațiile deținute în acea perioadă de către serviciile de informații turcești, PKK a creionat în acea perioadă o serie de acțiuni subversive sub stindardul viitoarei revoluții kurde.

Astfel, spectrul unui război civil declanșat în Irak de elementele kurde, „contaminarea" Turciei cu ideile revoluției kurde de unificare a mișcărilor revoluționare din Irak și Turcia, precum și declanșarea unui război pentru crearea unui stat kurd, au devenit niște realități îngrijorătoare pentru America, punând oricând în pericol proiectul BTC și mari probleme de securitate,

aparent de nerezolvat. În opinia noastră, abordarea de către Washington a unei soluții de forță, specifică războiului economic sau energetic, nu ar fi viabilă și mai ales de dorit. O soluție politică se impune, aceasta fiind, fără îndoială singura viabilă în soluționarea acestei probleme extrem de complicate. Cooperarea economică dintre Rusia, America, Turcia și fiecare țară din regiune în domeniul energiei reprezintă singură soluție de succes pentru prosperitatea regională. O altfel de abordare ar duce la configurarea unui nou câmp de confruntări între marile puteri în regiune, element care nu ar contribui, în detrimentul tuturor actorilor, la perpetuarea momentului unipolar.

§7. Noua dimensiune politică a Turciei ca factor de stabilitate și de apropiere între Statele Unite și Europa. Componenta diplomației culturale turce – o formă extrem de eficientă a politicii de *soft power* desfășurată de Ankara

Din punct de vedere militar și strategic, o eventuală și de dorit poziție a Turciei de membru UE ar dezvolta relațiile transatlantice și ar reduce în bună măsură actualele chestiuni aflate în conflict. Chestiunea în cauză rezidă în dimensiunea politică a Turciei și în potențialul acesteia de a dinamiza relațiile dintre Europa și Statele Unite.[28] Continuând același raționament, Cooper a estimat că Turcia ar deveni un stat mai mult pro-european decât pro-american. Cu această ocazie, el dă ca exemplu refuzul Parlamentului turc de a permite Armatei americane utilizarea teritoriului turc ca zonă de asigurare a ofensivei în cadrul războiului împotriva Irakului. Mai mult decât atât, acesta prevede o armonizare a politicii Ankarei cu cea a Bruxelles-ului și o reducere a angajamentelor Turciei față de politica externă americană. Cu toate acestea, reprezintă o

[28] Andrew Cooper, *How Foreign Policy Happens,* Andrew Scott Cooper – Foreign Policy.

certitudine legătură dintre procesul integrării europene a Turciei și interesele strategice americane.

Astfel, jurnalul turcesc *Radikal* a subliniat faptul că *„de-acum înainte ar trebui să ne orientăm spre Uniunea Europeană."* Pe de altă parte, Ian Bremmer arată că *„reducerea contactelor dintre Turcia și Statele Unite și contribuția, în același timp a Ankarei la politica mondială a Uniunii Europene, ar avea consecințe negative pentru relațiile transatlantice"* [29]. În opinia noastră, integrarea Turciei în Uniunea Europeană a beneficiat întotdeauna de sprijin american, acest act politic fiind unul dintre principalele opțiuni strategice americane pentru această parte a lumii. Principal aliat pe flancul sudic al NATO în perioada Războiului Rece și după încetarea acestuia, Washingtonul a sprijinit în permanență Turcia prin încercări de influențare a politicii Comunității europene în favoarea acesteia.

Integrarea Turciei ar duce la dispariția unei vechi dispute transatlantice și punct sensibil pe agenda aliaților NATO. Ar trebui, cu această ocazie, reconsiderat enunțul referitor la faptul că Turcia ar fi calul troian al Casei Albe în Europa, ultimele acțiuni de politică externă ale Turciei, prin care aceasta interzice folosirea teritoriului național de către America în timpul ofensivei din Irak, constituind un argument forte în sprijinul emancipării Turciei de sub influența americană. Mai mult decât atât, în dese ocazii din acea perioadă, oficiali turci au făcut declarații prin care au afirmat echidistanța Turciei față de politica Americii.

În opinia noastră, relațiile uneori tensionate dintre America și Turcia reprezintă manifestări normale între doi aliați care dispun de sisteme democratice de guvernare, cu propriile lor identități, ale căror cooperare și susținere militară au fost greu încercate și mai ale călite în perioada Războiului Rece, membri ai

[29] Bremmer, (Ian), Redefining *Europe, Would Turkey split the EU and the US?*, Opinion | Turkey and Europe: LETTERS TO THE EDITOR – The New York Times (nytimes.com).

unui club euroatlantic, într-o perioadă de redefinire a conceptului de securitate planetară. Într-o asemenea situație, fiecare dintre actori își cunoaște interesele, într-o regiune extrem de disputată, cea a Mării Negre, cu prelungire în regiunea Mării Caspice. Astfel, conform opiniei noastre, teoria calului troian în dinamica relațiilor bilaterale turco-americane din acea perioadă nu este susținută de fapte reale. Într-o astfel de abordare, Turcia ar putea fi considerată drept un purtător de cuvânt al Americii în regiune, sintagmă care însă nu deține și o conotație peiorativă.

În mod evident, istoria relațiilor turco-americane pe parcursul Războiului Rece și în cadrul politicii de stopare a comunismului peste tot în lume, a fost extrem de bine cunoscută și nu necesită explicații suplimentare. Membră a flancului de sud al NATO, Turcia a contribuit nu doar la apărarea propriilor sale interese, ci și la apărarea valorilor comunității occidentale, deci, în aceeași măsură a valorilor europene și americane, putând considera Turcia drept un purtător de cuvânt al acestora în regiune. Considerăm că ar fi regretabil ca în prezent, peste aceste merite ale Turciei să se aștearnă praful uitării.

În perioada momentului unipolar, America și Turcia au fost unite de aceleași valori și obiective comune în regiunea Mării Negre. În ceea ce privește relațiile delicate dintre UE și NATO, conflictul dintre Turcia, pe de-o parte, Grecia și Cipru pe de altă parte, rămân o realitate de necontestat, precum și un obstacol major care afectează într-o manieră serioasă evoluția relațiilor de cooperare dintre cele două organizații euroatlantice. Turcia încă refuză să-și dea acordul ca Ciprul să participe la misiunile PESA, eveniment care implică serviciile de informații și de asigurare a resurselor NATO, refuzând Nicosiei acordul de implicare în dezvoltarea globală a PESA, în conformitate cu propria sa putere militară și importanță strategică pentru Europa și Alianța transatlantică.

În opinia noastră, crearea unei celule de planificare și de comandament european autonome ar fi o soluție viabilă, care ar putea împiedica Turcia să-și exprime dreptul de veto asupra operațiunilor care țin strict de PESA. Astfel, este extrem de importantă o normalizare a relațiilor între Turcia și Uniunea Europeană în ceea ce privește PESA. Turcia oferă Uniunii Europene o importantă contribuție la misiunile PESA, în personal și echipamente (spre exemplu, în anul 2009, cu ocazia misiunii PESA Athea în Bosnia, au fost dislocați 225 de militari turci în regiune).

Cât despre impactul strategic, militar și economic al noii dimensiuni politice a Turciei, apreciem că a existat în acea perioadă un fenomen de realiniere ideologică și politică a republicilor turcofone la politica externă a Ankarei. Conducătorii turcofoni au fost în primul rând seduși de sistemul turc, care, din punct de vedere cultural, era mai compatibil cu propriile interese naționale ale republicilor turcofone desprinse din fostul URSS[30], în condițiile în care pentru majoritatea acestora, propriul sistem politic era calchiat după cel turcesc. Spre exemplu, pentru președintele uzbec din acea perioadă, ca și pentru alți conducători de state turcofone, alegerea unui sistem politic asemănător Turciei reprezenta *„o referință culturală și, mai mult decât atât, un model politic laic și occidental"*[31].

Astfel, modelul turc a fost perceput de conducători ca fiind singurul în măsură să gestioneze fenomenul extrem de complicat al tranziției acestor republici spre democrație și capitalism.[32] Creșterea prestigiului politic și cultural al Turciei a corespuns cu întărirea poziției sale strategice în lumea turcă. În

[30] Lipovski (I.), 1996, *Central Asia, in Search of a New Political Identity*, Middle East Journal, vol.50 (2), pp. 211-223.

[31] Muftuler, (M.), 1999, *Turkey New vocation, Journal of South Asian and Middle East Studies,* pp. 22-15.

[32] Gangloff (S.), 1992, *La Turquie vers Nouveaux Horizons ?*, Défense Nationale, pp. 110-129.

mod evident, în Asia Centrală, guvernele statelor turcofone se simțeau „*mult mai confortabil să promoveze relații cu o Turcie laică pe baza afinităților non-islamice și lingvistice, decât cu Iranul*"[33]. În regiunea Caucazului însă, situația era oarecum diferită, în sensul că influența turcă nu depindea doar de eforturile diplomatice ale Ankarei, cât de abilitatea acesteia de a-și fructifica legăturile sale culturale cu statele din regiune, în mod special cu Azerbaidjanul.

Ca urmare a acestor legături, Turcia și-a dobândit, prin propriile eforturi, concretizate în aplicarea unui *soft power* extrem de eficient, statutul de *big Brother* în detrimentul Kremlinului, care și-a pierdut acest statut odată cu implozia URSS.[34] În mod evident, eforturile Ankarei începute încă din anii '90, au dat roade, explicând creșterea remarcabilă a influenței turce în regiune cât și alinierea unor guverne regionale la politica Ankarei.[35] În aceeași măsură ar putea fi remarcată și influența crescută a Turciei în domeniul cooperării strategice și militare. Ankara s-a dovedit a fi un interlocutor esențial în aplicarea și lărgirea programului Parteneriatului pentru Pace (PfP) pentru republicile turcofone. Încă de la începutul anilor '90, rolul cultural al Turciei era scos în evidență ca un aspect decisiv al integrării progresive a acestor republici în sistemul de securitate al NATO. Acest progres al influenței strategice a Ankarei în regiune a fost concretizat prin hotărârea Turciei de a conduce misiunea ISAF (International Security Assistance Force), desfășurată în Afganistan în anul 2002.

Mai mult ca niciodată, Ankara a devenit aliatul de neclintit al NATO în regiunea Mării Negre. Liderii de la Casa

---

[33] Belokrenitsky (V.), 1994, *Russia and Central Asia*, Asian Survey, vol.34, (12), pp. 1093-1098.

[34] Swietokhowsky, (T.), 1999, Azerbaijan, *Perspective from the Crossroads, Central Asian Survey, 18(4)*, pp. 419-434.

[35] Alieva, (L.), 2008, *Reshaping Asia, Foreign Policy strategies and leadership assets in post-Soviet South Caucasus,* University of California, Berkeley, Program Soviet and Post-Soviet Studies, p. 28.

Alba au considerat întotdeauna Turcia drept „*răspântia de bază a tuturor problemelor importante pentru Casa Albă și pentru continentul Eurasiatic.*"[36] Politica culturală s-a afirmat întotdeauna drept un element strategic în perspectiva creării unei identități de apărare eurasiatică. Accentuarea politicii culturale a fost însoțită mereu de creșterea influenței economice a Turciei în lumea turcă.

Astfel, plecând de la ponderea din ce în ce mai crescută a Turciei în regiune, analiștii au considerat că „*Turcia a beneficiat de avantajele sale etnice și lingvistice față de republicile turcofone pentru a se prezenta drept un model, afirmând totodată că acestea au reușit să treacă cu succes de la economia centralizată la cea de piață pe care acestea au reușit să o edifice.* "[37] Cu sprijinul unei diplomații extrem de insistente, Ankara a reușit să convingă liderii turcofoni să accepte experiența turcă drept cea mai adaptată profilului lor sociocultural și propriilor nevoi economice.

Exprimând opinia omologilor săi turcofoni, președintele uzbec I. Karimov a declarat în 1996 că „*evoluând spre economia de piață, noi am ales într-o manieră concludentă metodele găsite de Turcia și avem în continuare intenția de a continua să mergem pe acest drum.*"[38] Experiența reușită a modelului turc de dezvoltare se pare că a contribuit la deschiderea economiilor caucaziene și centrasiatice pentru Turcia. În paralel, accentuându-și eforturile pe linia diplomației economice, Ankara a contribuit în mod hotărâtor la dezvoltarea partenerilor săi de schimburi comerciale.

Încă de la jumătatea anilor '90, comerțul Turciei cu statele eurasiene (mai mult de 10% din volumul total al comerțului său exterior) a crescut în medie cu aproximativ 35% , depășind astfel

---

[36] Sever, (A.), *Turkey's Stance on Dual Containment,* Journal of South Asian and Middle Eastern Studies, 24(1).

[37] Dorian, (J.), Wedgortz (J.), Dru, (G.), 1997, *Central Asia and Xianjing, China, emerging energy, economics and ethnics relations,* Central Asian Survey, vol.16(4), pp. 461-486.

[38] Sowerwine (J.), 1995,*Nation-Building in Central Asia, The Turkish Connection,* Journal of South Asian and Middle Eastern Studies, vol. 18, no.4, pp. 1-14.

145 de milioane de dolari în 1992 și 5,6 miliarde de dolari în anul 1999. Încă de la începutul deceniului, Turcia a fost singura putere economică medie care s-a ridicat la nivelul principalilor parteneri ai lumii turce, de partea giganților economici notabili, cum ar fi Europa, China, Rusia și Statele Unite.[39] În anul 2002, în ciuda absenței unor avantaje economice serioase, Ankara a devenit al doilea importator pentru Azerbaidjan și pentru Turkmenistan, al treilea pentru Kazahstan și al cincilea pentru Uzbekistan.

În Caucaz, ca și în Asia Centrală, *„prezența economică a Turciei este puternic ancorată și continuă să crească."* [40] Această evoluție spectaculoasă a fost însoțită de un început al integrării economice în cadrul Organizației de Cooperare Economică a Mării Negre, având ca rezultat adoptarea unui protocol privind un Acord de Tarif Preferențial de 10%, precum și un proiect pe termen lung de eliminare completă a barierelor vamale între statele turcofone. Prin urmare, Turcia ar putea beneficia de atuuri suplimentare în eventualitatea exprimării dorinței de către statele central asiatice de a adera la Organizația de Cooperare Economică a Mării Negre.[41,42]

În anul 1991, prăbușirea URSS a dus la formarea în Transcaucazia și Asia Centrală a șase noi republici care împart

[39] *L'Etat du Monde,* Montréal, Éditions du Boréal, 1998.

[40] Swietochowsky, op.cit.

[41] Muftuler, op.cit.

[42] La 25 iunie 1992, șefii de stat și de guvern din unsprezece țări au semnat, la Istanbul, o declarație care a dat naștere **Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN)**. Ea a luat ființă ca un model unic și promițător de inițiative multilaterale, politice și economice care au ca scop stimularea interacțiunii și armoniei între statele membre, precum și de asigurare a păcii, stabilității și prosperității, dar și relațiilor de bună vecinătate în regiunea Mării Negre. Odată cu intrarea în vigoare a Cartei de la 1 mai 1999, OCEMN a dobândit identitate juridic internațională și a fost transformată într-o organizație economică regională: Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră. Odată cu aderarea Serbiei (apoi a Muntenegrului) în aprilie 2004, numărul de membri a crescut la doisprezece. (https://ro.wikipedia.org/wiki/Organiza%C8%9Bia_de_Cooperare_Economic%C4%83_la_Marea_Neagr%C4%83)

cu Turcia o moștenire istorică și etnoculturală comună. Apariția bruscă a acestui pol geopolitic nou a constituit o bulversare majoră pentru Ankara: *„Apariția a 6 state musulmane deschide Turciei vaste teritorii locuite de către coreligionari turcofoni, oferindu-i acesteia oportunitatea istorică fără precedent de a le folosi în scopul unor câștiguri politice, economice și psihologice."* [43] La data de 1 septembrie 1991, în fața Marii Adunări Naționale Turce, președintele Turgut Ozal se adresează cetățenilor, solicitându-le să *„nu iroseasc㠄 această șansă care a apărut pentru prima oară în 400 de ani"*[44].

Numaidecât, guvernul turc a procedat la o reorientare critică a politice sale externe, care s-a transpus în practică mai ales prin punerea la punct a unei strategii de natură a permite exploatarea sistematică a legăturilor sale culturale cu statele apropiate din punct de vedere civilizațional. Foarte repede, observatorii internaționali au constatat în cadrul analizei strategiei regionale turce un fenomen nou, *„...o politică culturală (...), de natură a promova și a pune accentul pe legăturile care unesc Turcia (...) cu turcii din exterior."*[45]

În această privință, presupunerea fundamentată pe fapte că Turcia *„are ambiția de a deveni Mecca culturală a lumii islamice"*[46] pare a câștiga teren. Apare în mod evident faptul că noua diplomație culturală inaugurată de Ankara urmărește obținerea unui profit din componenta etno-culturală pentru a-și extinde influența sub forma unui fenomen cunoscut sub denumirea de *„pan-turcism cu un înalt grad de cooperare mutuală"*[47].

În politica externă a unui mare număr de state, chestiunile culturale ocupă un loc de primă importanță, deoarece

---

[43] Aydin, (M.), 1996, *Turkey and Central Asia, Challenges of Challenges,* Central Asian Survey, 15(2), pp. 157-177.

[44] Aydin, op.cit., p. 158.

[45] Monceau, (N.), 1995, *Le paysage Audiovisuel turc,* CEMOTI, no.20, pp. 381-398.

[46] Rouleau, (E.), 1993, *The Challenges to Turkey,* Foreign Policy, pp. 110-126.

[47] Landau, (J.), op.cit., p. 275.

proiectarea propriei culturi peste granițe a reprezentat întotdeauna o metodă extrem de eficace de creștere a propriei influențe internaționale. Statele Unite, spre exemplu, și-au dezvoltat componenta culturală a politicii externe, ca parte a unui *soft power* extrem de bine țintit, în scopul păstrării rolului de lider mondial. Însă, chestiunile culturale au devenit la fel de importante și pentru puterile de rang mai mic, spre exemplu, diplomația culturală a devenit pentru Germania „al treilea pilon" al politicii sale externe[48], iar Franța, de exemplu, alocă pentru diplomația culturală o treime din bugetul său pentru politică externă.[49]

Turcia a făcut, la rândul său, eforturi prodigioase pentru a-și amplifica dimensiunea culturală a propriei sale politici externe, construindu-și o infrastructură specializată pentru realizarea acestui deziderat. Această orientare demonstrează faptul că, după sfârșitul Războiului Rece, în condițiile în care acea *crustă ideologică* a dispărut, provocând eliberarea energiilor naționale ale fostelor popoare oprimate, influența internațională a statelor exportatoare de cultură a crescut în mod considerabil, redefinind legături apropiate și reînviind afinități uitate pe timpul comunismului cu alte popoare cu care împart un trecut comun și cu care se identifică ca aparținând aceleiași familii civilizaționale.

Noua diplomație culturală a Turciei poate fi definită ca o sferă distinctă în procesul complex al politicii sale externe, cu scopul extrem de clar de a-și promova propria influență și de a-și proiecta normele culturale pe scena internațională. Scopul acestor demersuri diplomatice este acela al stabilirii unor standarde noi de conduită, modificând preferințele și comportamentul

[48] Landau (J.), op.cit., p. 275.

[49] Grunberg (I.), Risse-Kappen (Th.), 1992, *Theories of International Relations and the End of Cold War,* în Pierre Allan and K. Goodman, *The End of Cold War, Evaluating Theories of International Relations,* Dordrecht-London, Martinus Nijhof.

partenerilor săi, într-o manieră care generează o dinamică a cooperării în vederea îndeplinirii propriilor sale interese politice și economice. Astfel, componenta culturală a politicii externe turce, dezvoltată în lumea turcă (cu componentele sale, republicile turcofone) poate fi plasată, din acest punct de vedere (păstrând însă un echilibru), cu cea a Statelor Unite, aplicabilă în zonele lor de influență, de-a lungul globului și, de ce nu, cu cea a Franței, aplicată în Maghreb, fosta și actuala sa zonă de influență din nordul Africii.

În condițiile actuale, este din ce în ce mai dificil pentru state să recurgă la constrângerea militară pentru a-și obliga partenerii, deoarece ar putea ele însele, la rândul lor, să fie afectate de o astfel de măsură. Cu toate acestea, încă mai există state care, pentru a-și îndeplini scopurile de politică externă, recurg la elemente ale *hard power,* extrem de riscante și până la urmă neoperante, pentru rezolvarea acestora. În sfârșit, puterea brută își pierde din ce în ce mai mult influența pe scena internațională, cedând locul unor forțe ale diplomației mai puțin coercitive, mai îngăduitoare, mai cooperante, obiectivul rămânând însă întotdeauna același, păstrarea și creșterea influenței sale politice, economice, militare.

În mod evident, din ce în ce mai mult, capacitatea unui stat de a produce norme de conduită la nivel internațional devine un avantaj major al acestuia pe scena relațiilor internaționale. Astfel, „*într-o epocă în care societățile sunt strâns conectate prin legături internaționale și rețele de dependență, multe dintre obiective pot fi atinse doar alterând sau manipulând contextul în care se găsesc alte state.*"[50] Se pare că relațiile internaționale se transformă din ce în ce mai mult într-o „arenă de persuasiune" în care fiecare

[50] Holsti, (K.J.), 1992, *International Politics*, Englewood Cliffs (NJ), Prentice Hall

stat luptă pentru definirea propriei realități în funcție de care partenerii își definesc preferințele și opțiunile.[51]

§8. Rusia și Turcia, două identități diferite, părți ale aceleiași ecuații geostrategice. Importanța acestora pentru Uniunea Europeană. Aspecte politico-geografice ale poziționării acestora. Importanța identității culturale în noile raporturi de putere

> *„A admite Turcia sau Rusia ca membre ale Uniunii Europene, corespunde, mai degrabă, unei imagini «abulice» a Europei. Admiterea acestor două state ca membre ale UE ar apărea ca un fel de bulimie care ar destabiliza poziția geostrategică a Uniunii, conferindu-i doar un statut de simplă zonă de liber schimb, care și-ar pierde componenta economică și dimensiunea identitară. În mod cert, Uniunea este un proiect și nu un teritoriu. Dar orice proiect se suprapune unor teritorii și nu poate reuși decât dacă acesta este în concordanță cu populația și culturile care reprezintă viața acestor teritorii. În consecință, Uniunea Europeană nu ar putea deveni un obiect geografic neidentificat. Aceasta nu ar reuși decât în condițiile în care și-ar ști redefini geografia, adică ansamblul propriilor sale teritorii, pe care și-ar putea realiza un proiect util, atât pentru cetățenii săi cât și pentru pacea și prosperitatea planetară."*[52]

Din rațiuni geopolitice, diplomatice, culturale, raporturile Rusiei, pe de-o parte și ale Turciei, pe de alta, cu Uniunea Europeană nu par a fi de aceeași natură. Turcia are o suprafață de 776.000 km^2 și reprezintă, fără îndoială, un actor important în dinamica relațiilor mondiale. La rândul său, Federația Rusă, care se întinde până la Vladivostok, are o suprafață de 17.095.000 km^2, propria sa suprafață reprezentând în jur de 80% din cea a Uniunii Europene, care se întinde pe o suprafață de 3.990.000 km^2.

Odată cu primirea Turciei, ar putea fi schimbată, în acest mod, denumirea Uniunii Europene, transformând-o din „*europeană*" în „*eurasiatică*"? La aceste aspecte geografice se

[51] Hoffman, (S.), 1967, *Perceptions, Reality and the Franco-American conflict in EU,* Farrell and A. Smith, *Image and Reality,* New York, Columbia U.P., pp. 57-59.

[52] Dumont, (G.F.), *Quelles frontières pour Union Européenne,* articol consultabil la http://www.diploweb.com/forum/dumont3.htm

adaugă cele politice, Turcia fiind un stat ale cărui limite geografice generale par extrem de clar limitate, de la Bosfor în Anatolia. În mod sigur, unii analiști ar putea specula ce s-ar putea întâmpla în cazul puțin probabil în care Armenia ar intra în posesia unor teritorii turce, care altădată i-au aparținut. Sau, de ce nu, care ar fi rezultatul politic al cedării unor părți orientale ale propriului său teritoriu Turkmenistanului, dar, evident, aceste ipoteze rămân simple speculații, în condițiile în care Turcia este și va rămâne o putere militară regională.

În mod evident, în ipoteza puțin probabilă a acestor modificări teritoriale, geografia politică a Turciei s-ar modifica doar în zona sa orientală, asiatică. Jucându-ne puțin cu astfel de ipoteze, care evident, nu au o aplicabilitate practică, ne-am putea imagina extinderea teritoriului Turciei în detrimentul unor vecini ai săi, cum ar fi Azerbaidjanul sau Iranul, de cealaltă parte a Mării Caspice. Dar Turcia este înconjurată de populații non-turce (cazul Armeniei și Georgiei), iar cu certitudine aceasta va rămâne în continuare un stat cu o suprafață limitată, urmașa Imperiului Otoman, entitate cu o vastă suprafață în trecut, acum redusă, fiind puțin probabil ca noi modificări teritoriale să schimbe geografia acestui stat într-un viitor mai mult sau mai puțin previzibil.

Rusia rămâne însă un imperiu prin diversitatea popoarelor și a structurilor sale instituționale. Conform Tratatului federal, semnat la 31 martie 1992, aceasta este compusă din 18 republici suverane, 68 regiuni teritoriale, din care o regiune autonomă evreiască, Birobidjanul, cât și orașele federale Moscova și Sankt Petersburg, necuprinzând însă Tatarstanul și Cecenia, care nu au semnat acel tratat.[53] Constituția din 12

[53] Fără îndoială, se impun unele explicații privind actualul și fostul format politico-administrativ și geografic al Rusiei, având ca punct de reper anexarea Peninsulei Crimeea. Așa cum am arătat și pe parcursul acestei lucrări (elaborată în perioada 2007-2012, deci înainte de anexarea Crimeei de către Rusia), anexarea Crimeei de

decembrie 1993 este, de altfel, conformă cu acest Tratat. Potrivit unui decret din mai 2000, s-a produs organizarea întregului teritoriu federal în 7 districte federale, conduse de către „*reprezentanții plenipotențiari ai Președintelui Federației Ruse*", fapt ce confirmă caracterul imperial, acesta fiind definit ca un ansamblu de state, teritorii, care se subordonează unui singur guvern central.

Astfel, Uniunea Europeană ar putea oricând accepta ca membru un stat, însă ar putea ea accepta un imperiu? Însă marile diferențe structurale dintre Turcia și Federația Rusă nu se opresc aici, fiind o mare diferență între conceptele democrației aplicabile în cele două state. Astfel, Turcia dispune de o guvernare cu un vechi caracter democratic, (chiar dacă sistemul său electoral nu dă dreptul minorității kurde să-și exprime cu adevărat opțiunile de vot), în timp ce pentru Rusia instaurarea unei adevărate democrații încă rămâne un deziderat.

---

către Federația Rusă se referă la un proces politic, care a avut loc în 2014, prin care Peninsula Crimeea, la acel timp parte a Ucrainei, a intrat sub controlul Rusiei. Anterior, Rusia a semnat tratatul de frontieră cu Ucraina și Memorandumul de la Budapesta prin care garanta integritatea teritorială a Ucrainei. Procesul a stârnit multe controverse și este considerat de către UE, G7, OSCE, NATO și ONU drept o anexare ilegală, care a început ca urmare a intervenției Rusiei în Republica Autonomă Crimeea și în orașul Sevastopol, diviziuni administrative ale Ucrainei, și după ce autoritățile locale nerecunoscute și-au declarat independența față de Ucraina și au organizat un referendum, sub ocupație militară rusă, referendum nerecunoscut și considerat ilegal de guvernul de la Kiev și de comunitatea internațională. (n.a.)

Rusia consideră procesul drept aderarea națiunii independente „Republica Crimeea", proclamată atunci când regiunile s-au unit și, ulterior, au solicitat admiterea lor în Rusia, în conformitate cu un referendum care, conform poziției ruse, reflecta astfel de dorință. Ucraina contestă tratatul, deoarece nu recunoaște independența Republicii Crimeea sau aderarea în sine ca fiind legitime. Aceeași poziție este luata si de Adunarea Generală a Națiunilor Unite, care a adoptat Rezoluția 68/262, confirmând „integritatea teritorială a Ucrainei în cadrul granițelor sale recunoscute pe plan internațional". Vladimir Putin a recunoscut în cele din urmă că, în timpul referendumului, armata rusă era prezentă în toată peninsula, după ce anterior declara că trupele înarmate sunt forțe de autoapărare locale.

Articol consultabil la https://ro.wikipedia.org/wiki/Anexarea_Crimeei_de_c%C4%83tre_Federa%C8%9Bia_Rus%C4%83

O altă mare diferență constă în istoria raporturilor dintre Rusia și Turcia cu Uniunea Europeană și cu structura sa instituțională anterioară. URSS s-a opus întotdeauna oricăror inițiative pentru unitatea europeană, cum ar fi Planul Marshall sau proiectele „părinților" Europei. De altfel, partidele comuniste francez și italian, dirijate în permanență de către Secția Internațională a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, s-au opus cu vehemență aplicării Planului Marshall de redresare a Europei Occidentale. Mai mult decât atât, sub bagheta PCUS, în anul 1954, urmând aceeași logică distructivă, Partidul Comunist Francez a contribuit în bună măsură la eșecul proiectului Comunității Europene de Apărare, între cele șase state membre ale CECA (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului).

Începând cu luna septembrie a anului 1959, principiul unei asocieri a Turciei la Piața comună a prins rădăcini, iar un acord de asociere a fost semnat în luna septembrie1963, între cei șase membri de la vremea respectivă a CEE și Turcia. În luna septembrie 1987, înaintea căderii Cortinei de Fier, Turcia și-a depus candidatura de adeziune la Comunitatea Europeană. În decembrie 1999, Consiliul European de la Helsinki a acceptat în principiu inițierea unor eventuale negocieri de adeziune, cu condiția respectării de către Turcia a câtorva criterii politice clare (democratizarea instituțiilor sale, respectarea drepturilor omului și ale minorităților) precum și economice.

Din punct de vedere al identității geografice, atât Rusia cât și Turcia par a fi o prelungire a Europei spre Orient. Teritoriile acestora fac parte într-o mai mică măsură din Europa geografică, cea mai mare a parte a lor întinzându-se în afara Europei, spre Asia. Europa se întinde, la rândul său, până la Oceanul Atlantic spre Apus, spre Sud până la Marea Mediterană, iar spre Răsărit până spre limita Munților Caucaz. Începând cu anii '90, cele 14 ex-republici sovietice, devenite independente, au fost clasate în

funcție de așezarea geografică a acestora. Astfel, Georgia, Armenia și Georgia aparțin zonei Asiei occidentale, Kazahstanul, Kîrghistanul, Uzbekistanul, Tadjikistanul, Turkmenistanul fac parte din Asia centrală, Belarus, Ucraina, Moldova sunt părți ale Europei orientale iar cele trei state baltice sunt părți componente ale Europei septentrionale. Astfel, conform criteriilor geografice, teritoriile cele mai vestice ale Rusiei și Turciei, pot fi considerate ca făcând parte din Europa.

Din punct de vedere geografic, Federația Rusă, ar putea forma, *in extremis*, însă puțin probabil, împreună cu Uniunea Europeană, o așa-zisă Federație eurasiatică, având în vedere că majoritatea teritoriilor ruse se găsesc în afara Europei geografice. De asemenea și teritoriile turcești, în marea lor majoritate, se află, în mod incontestabil, în afara „fruntariilor" geografice ale Europei. În plus, din punct de vedere politic, deciziile și marile evenimente petrecute în secolul XX și începutul secolului XXI, au accentuat îndepărtarea acestor două state de Europa.[54]

În altă ordine de idei, este extrem de importantă alegerea locului (orașului) care va găzdui noua capitală a unui stat. Astfel, alegând ca și capitală orașul Saint Petersburg, începând cu anul 1715, Petru cel Mare a dat un semnal extrem de clar, demonstrând tuturor intenția sa de a se apropia de Europa. Două secole mai târziu, în anul 1918, noul guvern sovietic (bolșevic) al comisarilor poporului, s-a instalat la Moscova, care a devenit

[54] Destrămarea URSS și apariția unui nou stat, Federația Rusă, eveniment major pe scena internațională, a constituit în opinia lui Vladimir Putin, așa cum am mai arătat, „cea mai mare catastrofă geopolitică a secolului trecut". De la acel moment zero, guvernanții de la Kremlin au dus, de cele mai multe ori, o politică care viza readucerea în prim-plan a Imperiului Rus, de cele mai multe ori, în detrimentul Occidentului, fapt care, evident, a suscitat cel puțin câteva semne de întrebare majore din partea cancelariilor occidentale, precum și rezerve la adresa deciziilor anti-occidentale ale Kremlinului. Referitor la Turcia, este de necontestat faptul că atacul hiper-terorist de la 11.09.2001 a adus în prim plan terorismul islamic, iar Turcia, fără să aibă vreo vinovăție în cele întâmplate, a avut de suferit, din cauza apartenenței sale la islam, de pe urma asocierii acestuia cu terorismul islamic. (n.a.)

noua capitală a Imperiului Sovietic. Faptul că, după disoluția URSS, fosta capitală Saint Petersburg a revenit la numele de altădată, renunțând la denumirile de Petrograd sau Leningrad, arată, într-un fel, voința Rusiei de a reveni în Europa, deși capitala a rămas la Moscova.

În Turcia, alegerea de către Kemal Ataturk a Ankarei, drept sediu al guvernului, în anul 1919, simbolizează dorința naționalistă a clasei politice din acea perioadă de distanțare politică de Istanbul, descendent al Constantinopolului, altădată capitală a unui imperiu cu conotații mai mult bizantine și otomane, precum și apropierea noii Turcii laice a acelor ani, de Europa. Astfel, din punct de vedere al identității geografice, între Turcia și Federația Rusă există elemente de apropiere în relația lor cu Uniunea Europeană, ambele demonstrând de-a lungul istoriei, dorința lor de a avea o relație apropiată cu Europa.

Studiul identităților istorice demonstrează faptul că, în ceea ce privește dinamica relațiilor Rusiei și Turciei cu Europa, ar fi posibile și inițierea unor paralele. Astfel, pentru popoarele europene, Rusia și Turcia apar drept descendente ale unor regimuri colonizatoare, având în vedere un lung trecut istoric comun. A fost o lungă perioadă în trecut, în care, cele două mari imperii, Rus și Otoman, au dus o politică de cuceriri teritoriale, urmând colonizări ale unor popoare europene, cu toată cohorta lor de excese și neajunsuri pentru cei colonizați. Mai multe regiuni europene au fost marcate în istoria lor de supunerea colonială în fața celor două imperii, sau a urmașului imperiului rus, cel sovietic.

Tocmai această teamă adânc înrădăcinată în mentalul colectiv al fostelor state socialiste față de imperiul sovietic (apoi față de cel rus) a dus, la începutul anilor '90, la alegerea ca primă prioritate intrarea în NATO și nu în Uniunea Europeană a acestor state, recent desprinse din malefica îmbrățișare a *big*

brother-ului sovietic. În acest context istoric, este lesne de presupus că acele popoare europene (printre care și România), care au îndurat suferințe de-a lungul istoriei din partea celor două imperii, privesc cu oarecare rezerve o eventuală adeziune a lor la valorile europene. Însă, așa cum am demonstrat în paginile anterioare, identitatea culturală, exprimată într-un pilon eficient al diplomației culturale, ca parte a politicii externe, creează noi punți între națiuni, estompând sau chiar făcând să dispară elementele negative din istoria comună a unor state, în trecut adversare din punct de vedere ideologic, politic sau militar.

Considerăm că identitatea culturală va avea un puternic cuvânt de spus în viitor, cimentând și mai mult comunitatea de state aflate sub același acoperiș european, însă este extrem de important ca, înainte de orice, proiectul comun european să fie redefinit. În opinia noastră este extrem de important ceea ce un părinte fondator al Uniunii, Robert Schuman a avut de spus, și anume „*Comunitatea Europeană ar trebui să creeze ambianța necesară unei înțelegeri mutuale în respectul particularităților fiecăruia, ea va trebui să devină o bază solidă a unei cooperări fecunde și pașnice. Astfel va putea fi edificată o nouă Europă prosperă și independentă.* ”

Rezultă, în mod fără echivoc, din textul de mai sus nevoia de a înțelege, a aprecia și a prețui cele patru valori ale civilizației europene, care au stat la baza marelui proiect al acestei organizații, atât de necesare pentru liniștea continentului. Acestea sunt egalitatea, libertatea, creativitatea și separarea puterilor în stat, care necesită la rândul lor intensificate și asociate într-o complementaritate din ce în ce mai accentuată. Considerăm, pe această cale, că geografia Uniunii Europene trebuie să devină în primul rând una culturală.

§9. Un arc peste timp. O prezentare cronologică a principalelor evenimente cu care s-au confruntat principalii actori ai regiunii, începând cu anul 2012, până în prezent. Calitatea excepțională a organismul militar al României, principal argument al loialității față de valorile transatlantice

Vom încerca, pe parcursul acestui ultim capitol, să creionăm în logica prezentei monografii, fără a avea pretenția că vom reuși pe deplin, principalele evenimente geopolitico-istorice și militare, cu care s-au confruntat actorii de referință, în opinia noastră, ai regiunii Mării Negre (Rusia, Ucraina, Turcia, România, Bulgaria), din 2012, până în prezent.

Anul 2012 a marcat pentru Rusia reîntoarcerea lui Vladimir Putin la demnitatea supremă de președinte al Federației Ruse (un eveniment ce a făcut caducă așa-zisă *tandemocrație* – adică înlocuirea de către Medvedev a lui Putin la președinția rusă, a lui Medvedev de către Putin ca prim ministru, apoi din nou revenirea lui Putin la președinție). Evident, criticii regimului au scos în evidență inconsistența prestanței lui Medvedev la cârma Rusiei pe parcursul mandatului său, părerea unanimă fiind aceea că, în spatele lui, a vegheat la treburile statului, conducând din umbră destinele Rusiei, însuși „țarul autocrat" Vladimir Putin.

În anul 2014, ca urmare a părăsirii puterii de către președintele ucrainean Viktor Ianukovici și a refugierii sale în Rusia, pe fondul declanșării la Kiev a fenomenului *Maidan*, Vladimir Putin a solicitat și a primit aprobarea din partea Dumei de Stat să deplaseze trupe în Peninsula Crimeea. Aici, ca urmare a unui Referendum pe tema separării acesteia de Ucraina, marea majoritate a populației a votat pentru separare și anexare la Rusia. Ocuparea militară a peninsulei a consfințit astfel, prima modificare prin anexare a frontierelor unui stat în Europa, de după cel de-al Doilea Război Mondial.

În mod evident, acest Referendum nu a fost recunoscut de către organizațiile internaționale, Adunarea Generală a Națiunilor Unite votând nerecunoașterea acestui act, considerat de majoritatea statelor membre contrar legilor dreptului internațional. Mai mult decât atât, actul ca atare a dus la sancțiuni internaționale pronunțate de statele democratice la adresa Federației Ruse, mergându-se până la întocmirea de liste de persoane din Rusia care au interdicția de a intra în statele europene. România s-a situat în mod ferm de partea statelor care au impus aceste sancțiuni, a statelor membre UE, a aliaților din NATO.

În septembrie 2015, Rusia s-a implicat activ în războiul civil din Siria, declanșând intervenția militară, prin inițierea unor serii de lovituri aeriene împotriva militanților Frontului Islamic, al organizației Al-Nusra (Al Qaeda, într-o altă accepțiune).Din punct de vedere al guvernării și al relațiilor internaționale, Federația Rusă este în continuare recunoscută ca succesoare a fostei Uniuni Sovietice, rămânând membră cu drepturi depline a Consiliului de Securitate al ONU, precum și membră într-un mare număr de organizații internaționale, menținând astfel relații de colaborare cu majoritatea statelor de pe mapamond.

Este foarte criticată de organizațiile internaționale ca urmare a nerespectării drepturilor omului pe propriul teritoriu, a cenzurii presei, a decesurilor suspecte ale unor opozanți ai regimului, a decesului unor celebri ziariști critici ai acestuia (cazul uciderii ziaristei Polytovscaia, rămâne un caz de referință) și a otrăvirilor la fel de suspecte în cazul unor foști ofițeri ai serviciilor secrete, considerați trădători de către Kremlin (vezi cazul colonelului KGB Skripal, otrăvit în Anglia cu Novociok) sau chiar în cazul fostului președinte ucrainian Victor Iușcenko, otrăvit după un scenariu demn de scenariile filmelor de spionaj din perioada Războiului Rece.

La vârful sistemului de guvernare se află președintele Federației Ruse, ca șef al statului, ales democratic pentru un mandat de 6 ani (în anul 2020, Putin a fost subiectul unui referendum organizat pe perioada pandemiei, care-i conferă dreptul de a rămâne la putere până în anul 2036). Îl urmează în ierarhia de stat primul ministru al Federației Ruse, ca șef al puterii executive, iar ca organ al puterii legislative, Duma de Stat.

Din punct de vedere militar, Rusia s-a clasat în anul 2014 drept 3-a putere militară a lumii, după SUA și China, conform Stockholm Institute Peace Research Institute. (SIPRI). Kremlinul duce o politică de apropiere de China, India și Turcia, pe plan regional, urmărindu-și aceleași scopuri de după dispariția URSS și anume restaurarea fostei sale puteri imperiale din perioada Uniunii Sovietice, precum și poziția de pol și vector global al noii lumii multipolare, element care se prefigurează din ce în ce mai accentuat.

A rămas în continuare un exportator cheie al resurselor energetice, fiind implicată în mod plenar în jocurile energetice la nivel mondial și beneficiind de importante beneficii financiare de pe urma comerțului cu energie. Își păstrează rolul de principal furnizor de energie pentru zona Mării Negre dar și pentru Europa, care, conștientă de această vulnerabilitate, întreprinde în continuare demersuri pentru eliminarea propriei dependențe de resursele energetice caspice.

În ceea ce privește Ucraina, după ocuparea Crimeei de către Rusia, aceasta a devenit adversarul principal al Kremlinului în regiune. În mod evident, Kievul nu poate față unei confruntări militare directe cu Rusia, sau a unui război economic, fiind dependent de Rusia din acest punct de vedere. Însă relația dintre cele două state a devenit conjuncturală, beneficiind de șicane, șantaje din partea Rusiei și amenințări din

partea ambelor părți. Odată cu apariția „*omuleților verzi*" [55], participanți activi la ocuparea Crimeei și, ulterior la acțiuni diversioniste pe teritoriul ucrainian, calea spre escaladarea unor conflicte asimetrice a fost deschisă în Europa.

În ceea ce o privește, Ucraina rămâne în continuare dependentă de resursele energetice rusești, iar ca o contrapondere, face eforturi, cel puțin la nivel declarativ, de ameliorare a condițiilor de trai ale minorităților sale, subiect de veșnică dispută cu România, din dorința de a-și câștiga aliați în regiune. În același timp însă, nu își poate depăși condiția de

[55] Termenul de **omuleți verzi** (în engleză *little green men*, LGM) se referă la prima denumire a pulsarilor, atunci când au fost descoperiți pentru prima dată în 1967, din cauza repetării precise a pulsurilor lor de radiație electromagnetică – semnale radio. Termenul de **omuleți verzi** se mai referă la soldați mascați în uniforme armate verzi nemarcate și care poartă arme militare și echipamente moderne rusești care au apărut în timpul crizei din Ucraina din 2014. Termenul a fost folosit pentru prima dată în timpul Anexării Crimeei de către Federația Rusă, când acești soldați au ocupat și au blocat Aeroportul Internațional Simferopol, majoritatea bazelor militare din Crimeea și parlamentul din Simferopol. Ei au fost, de asemenea, cunoscuți sub denumirea de Polite People (rus: вежливыелюди, transliterat vezhlivye lyudi = oameni politicoși), deoarece ei erau percepuți ca fiind pașnici, cu puțină intervenție practică în activitățile zilnice ale locuitorilor. În martie 2014, revista finlandeză Suomen Sotilas (Soldier of Finland) a publicat o analiză a armei și a echipamentului văzute pe fotografiile „micilor oameni verzi".
Articolul menționează un număr de arme și echipamente despre care se afirmă că sunt produse/folosite numai de forțele armate din Federația Rusă:
- Noi uniforme de luptă pentru camuflaj EMR.
- Nouă vestă tactica 6Sh112 sau 6Sh11.
- Nouă cască compozit 6B27, 6B7-1M.
- Pistoale-mitralieră de 7,62 mm.
- 6B26 căști compuse (utilizate numai de trupele aeriene ale Federației Ruse).
- Vesta tactică 6Sh92-5 (utilizată numai de trupele aeropurtate ale Federației Ruse).
- Gorka-3 uniformă de luptă (folosită doar de forțele speciale rusești și trupele de vânători de munte).
- Vestă tactică Smersh AK / VOG (folosită numai de forțele speciale rusești).

Articolul continuă să concluzioneze că, cu o foarte mare probabilitate, „aceste trupe sunt cel de-al 45-lea regiment separat de recunoaștere a VDV", cu sediul în Kubinka, Moscova.
Alte media au publicat o fotografie a unui soldat rus nemarcat înarmat cu VSS Vintorez, care a fost considerat dovada desfășurării forțelor rusești speciale.
(https://ro.wikipedia.org/wiki/Omule%C8%9Bii_verzi)

putere regională de mâna a doua, fiind confruntată în continuare cu o politică externă indecisă, cu pusee naționaliste accentuate de orgoliile politicienilor de dreapta, precum și cu tendința de a-și aroga un statut regional nemeritat și nesusținut de realitatea economică, acela de „*voce*" distinctă în regiune.

Odată cu câștigarea alegerilor prezidențiale de către Piotr Poroșenko în 25 mai 2014, au fost făcuți pași înceți dar fermi spre democratizarea țării dar și spre o mai bună vizibilitate a acesteia pe arena internațională. Astfel, spre finalul lui 2014, a fost ratificat Tratatul de asociere dintre Ucraina și Uniunea Europeană, Poroșenco sperând că în anul 2020, țara va deveni membră UE cu drepturi depline, eveniment puțin probabil deocamdată. Au rămas nerezolvate cu vecinii săi aceleași veșnice probleme teritoriale și ale minorităților, iar țara este scindată, din punct de vedere religios, între un Răsărit pravoslavnic, supunându-se clerului ortodox și un Apus greco-catolic, subordonat Vaticanului.

În anul 2019, Piotr Poroșenco a pierdut alegerile prezidențiale în favoarea lui Volodimir Zelenski, un actor de comedie, care a devenit președintele Ucrainei începând cu data de 21 aprilie 2019, pentru un mandat de 5 ani.

La rândul său, Turcia, ca urmare a conducerii autoritare a lui Erdogan, este pe cale să devină un „*paria*" în regiune. Ca urmare a inițiativelor politice luate de acesta, a apropierii extrem de controversate de Vladimir Putin, a exacerbării naționalismului islamic, a reducerii drepturilor și libertăților cetățenești în urma loviturii de stat ratate din 15 iulie 2016[56], precum și a

[56] Mai multe fapte au dus la îndoieli cu privire la autenticitatea tentativei de lovitură de stat:
- faptul că tentativa de lovitură de stat a început seara devreme și nu într-un moment mai greu de remarcat;
- evenimentele au fost limitate în mare măsură la Ankara și Istanbul;
- niciun membru al guvernului sau parlamentar nu a fost luat ostatic;
- iar mass-media pro-guvernamentală nu a fost blocată în a difuza în direct în timpul evenimentelor.

deciziei de forare în largul coastelor cipriote, eveniment care a dus la o înrăutățire fără precedent a relațiilor cu Grecia și UE, Ankara este pe cale să devină de nefrecventat de puterile lumii libere.

Erdogan exercită un mod de conducere autoritar prin care urmărește adversarii politici și îi arestează, numeroase cazuri de încălcări ale libertății de exprimare și libertății presei ieșind la iveală în această perioadă. Astfel, în anul 2015, 75 de senatori americani au trimis o scrisoare de protest lui John Kerry, Secretar de Stat, reclamând încălcări flagrante ale drepturilor omului, precum și cazuri de cenzură a presei.

Achiziționarea de către Turcia, al doilea stat ca efective, forță militară și ca mărime în NATO, a sistemului rusesc antiaerian S-400, a dus la o reacție previzibilă din partea Casei Albe, care a stopat programul de dotare a Forțelor Aeriene turce cu avionul F-35.Acutizarea chestiunilor religioase, câștigarea de teren de către Islam în defavoarea statului laic întemeiat de Ataturk, părintele națiunii, ridică nenumărate semne de întrebare asupra adevăratei orientări politice a Turciei și asupra viitorului acestui stat în cadrul NATO.

Jurnaliștii și politicienii opoziției au denumit lovitura de stat o „comedie tragică" și „piesă de teatru".

Susținătorii acestor teorii au subliniat modul în care Erdoğan a avut de câștigat în mare măsură ca urmare a tentativei de lovitură de stat: popularitatea sa a crescut și a primit sprijin pentru ca funcția să se transforme într-o președinție executivă, având în același timp posibilitatea de a legitima reprimările suplimentare cu privire la libertățile civile, independența judiciară și opoziția în general. Oponenți ai regimului lui Erdoğan au susținut că guvernul său este la un pas de a înlătura principiile fondatoare ale Republicii Turcia cum ar fi secularismul și că urmăresc o agendă mai autoritară. Alte elemente care par să susțină că lovitura de stat a fost pus în scenă de regimul lui Erdoğan: nu există nicio listă de cereri a complotiștilor, organizarea și răspunsul poliției, listele lungi de arestări/demiteri care par să fi fost redactate surprinzător de repede (inclusiv arestarea a 2745 de judecători, demiterea a 492 de membri ai Președinției Afacerilor Religioase (Diyanet) și a 3.000 de militari) și natura extrem de vizibilă a acțiunilor loviturii de stat. (https://ro.wikipedia.org/wiki/Tentativa_de_lovitur%C4%83_de_stat_din_Turcia_din_2016)

Referitor la Bulgaria, vecina noastră de la sud, stat membru NATO, alături de România, caracteristic pentru aceasta este nivelul surprinzător de mare al corupției pentru un stat membru în cele mai importante organizații occidentale. Rumen Radev, un pilot de vânătoare supersonică, fost șef al Forțelor Aeriene, a preluat conducerea Bulgariei, începând cu anul 2016.Încă de la alegerea sa ca președinte, acesta a devenit un fervent critic al Primului-Ministru Boiko Borisov, pe care îl acuză de răspândirea corupției în țară și de urmărirea membrilor opoziției.

Din punct de vedere al politicii externe, Bulgaria a aprobat, la rândul său, sancțiunile împotriva Rusiei, cu ocazia ocupării Crimeei. În dinamica acestei politici, Turcia este considerată un important partener de cooperare în regiune, iar președintele Radev a considerat ca fiind inacceptabile alegațiile referitor la amestecul Turciei în alegerile parlamentare din Bulgaria, din anul 2017. Cu toate acestea, în luna februarie a anului 2018, acesta a condamnat ferm implicarea Ankarei în războiul din Siria, iar puțin mai târziu, în luna mai, a condamnat din nou atacul cu rachete împotriva acestei țări. De asemenea, a condamnat ferm recunoașterea de către guvernul bulgar a liderului opoziției venezuelene, Guaido.

Bulgaria păstrează bune relații istorice cu Rusia și China, a încheiat tratate trilaterale cu România și Grecia, este un serios aliat NATO pe flancul sudic al acestei organizații, de asemenea își îndeplinește cu conștiinciozitate îndatoririle de membru UE. Bazele sale aeriene de la Bezmer și Graf Ignatievo, baza militară de la Novo Selo, precum și facilitatea logistică de la Aytos, au fost puse la dispoziția aliaților americani, fiind folosite ca facilități comune. Bulgaria este și va rămâne un adversar economic al României în regiune, fiind tratată în cancelariile occidentale, de cele mai multe ori „*la pachet*" cu România.

Referitor la România, aceasta a trecut prin mari schimbări, din anul 2012 până în prezent. Președintele Băsescu a predat mandatul său, în anul 2014, noului președinte, Klaus Werner

Iohannis, care a fost reales în anul 2020. Din punct de vedere al guvernării, în această perioadă de timp s-au succedat mai multe guverne consecutive, pe fondul unei instabilități politici vizibile, precum și a corupției din rândul clasei politice.

În ceea ce privește politica de securitate și apărare a României de după anul 2012, aceasta a fost magistral concentrată de către Bogdan Aurescu, astfel

> *„Anul 2014 a adus în atenție o serie de evoluții la nivel internațional care erau dificil de anticipat în perioada anterioară. Proliferarea amenințărilor și riscurilor de securitate în vecinătatea estică, dar și în vecinătatea sudică a NATO și Uniunii Europene a demonstrat că asigurarea păcii în Europa reprezintă în continuare un demers care necesită o atenție sporită și un angajament susținut din partea statelor Aliate și a celor membre ale Uniunii Europene. Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei și anexarea ilegală a peninsulei Crimeea au determinat, fără îndoială, o schimbare majoră a mediului de securitate în regiunea extinsă a Mării Negre, cu consecințe negative asupra securității spațiului euro-atlantic. Aceasta nu se constituie într-un act izolat, ci reprezintă o continuare a evenimentelor din 2008 din Georgia, fapt care impune o reevaluare strategică, în opinia noastră, a abordării UE și a NATO față de Rusia, cu atât mai mult cu cât Federația Rusă continuă, cu mijloace variate, presiunile la adresa altor parteneri estici ai NATO și UE."*[57]

Referitor la conceptul apărării colective pe flancul sudic al NATO, regiune în care România este extrem de activă prin punerea la dispoziția aliatului american a facilităților militare de la Câmpia Turzii, Mihail Kogălniceanu și Deveselu, unde se află scutul anti-rachetă,

> *„în 2014, la **Summit-ul din Țara Galilor a fost aprobat Planul de acțiune pentru creșterea nivelului de operativitate (RAP)**, care trasează liniile directoare de adaptare strategică a Alianței, fiind, în același timp, destinat asigurării aliaților cu privire la capacitatea NATO de a-i apăra. Acesta combină o serie de măsuri de asigurare și de adaptare, creând un echilibru între prezența militară crescută în estul Alianței și capacitatea de a întrebuința forțe de întărire în caz de criză sau conflict în orice parte a teritoriului aliat.*

[57] Aurescu, (B.), discurs pronunțat la Cluj-Napoca, la Conferința Centrului Citadel, 02.04.2015, consultabil la adresa http://www.mfaro.eu/node/31554.

Urmare acestor decizii, a fost demarat un amplu proces de implementare prin care:

- *s-a triplat Forța de Răspuns a NATO (NRF) până la dimensiunea unei divizii și a fost întărit gradul de operativitate și răspuns al acesteia;*
- *a fost operaționalizată Forța de Răspuns cu Nivel de Reacție Ridicat (VJTF), care poate fi dislocată în câteva zile pe întreg teritoriul Alianței;*
- *au fost operaționalizate noi structuri de comandă și control pe teritoriul aliaților estici, cu rol în facilitarea instruirii și a primirii de forțe de întărire, dacă situația ar impune-o.*

Implementarea măsurilor cuprinse în RAP a avut la baza contribuțiile naționale voluntare ale aliaților, printr-un program viguros de activități militare, derulat în principal pe dimensiunea strategică est.

Adaptarea NATO a continuat la ***Summit-ul de la Varșovia, în 2016, când a fost aprobată consolidarea posturii de descurajare și apărare colectivă,*** *care oferă o mai bună protecție cetățenilor și teritoriilor aliate.*

Aceasta s-a realizat, în principal, prin adoptarea de măsuri vizând în special întărirea flancului estic, respectiv:

- *crearea unei* ***prezențe rotaționale înaintate*** *a NATO pe flancul estic, respectiv „**consolidate**" pe segmentul nord-estic (enhanced Forward Presence – **eFP**) și „**adaptate**" (tailored Forward Presence – **tFP**) pe segmentul sud-estic (aceasta din urmă vizează regiunea Mării Negre și a fost structurată pe baza unui set de propuneri ale țării noastre, acoperind domeniile terestru, maritim și aerian);*
- *continuarea dezvoltării capabilităților aliate și a întăririi capacității organizaționale de a contracara toate tipurile de amenințări, indiferent de natura și proveniența acestora, pe baza menținerii tendinței de creștere a resurselor alocate apărării;*
- *declararea capacității operaționale inițiale a sistemului NATO de apărare împotriva rachetelor balistice;*
- *îmbunătățirea capacității de anticipare și evaluare strategică;*
- *consolidarea posturii maritime aliate;*
- *angajamentul pentru apărarea cibernetică;*
- *întărirea rezilienței și a pregătirii civile la nivelul statelor aliate;*
- *reconfirmarea rolului descurajării nucleare ca element esențial al posturii de descurajare aliate.*

Alte decizii ce vizează în mod direct România presupun creșterea prezenței aeriene și maritime aliate în regiune și crearea unei funcții de coordonare a activităților maritime ale NATO în Marea Neagră. Acestea se materializează inclusiv prin activități de instruire integrată și exerciții

la care participă Forțele Navale Permanente ale NATO (SNFs), alături de nave ale statelor riverane și alte altor aliați interesați. NATO asigură coordonarea acestor activități maritime, ceea ce permite o mai bună supraveghere a situației din regiune, precum și asigurarea coerenței dintre activitățile NATO în Marea Neagră și activitățile maritime ale Alianței în ansamblu.

S-a urmărit, de asemenea, și consolidarea flancului sudic, prin adoptarea unui cadru de adaptare a NATO la provocările și amenințările venite din această direcție strategică.

*La **Summit-ul NATO de la Bruxelles, în iulie 2018, Alianța a reconfirmat angajamentul de menținere a credibilității, coerenței și rezilienței posturii aliate de descurajare și apărare**, inclusiv prin creșterea capacității de reacție, a nivelului operațional al forțelor și îmbunătățirea capacității de reîntărire.*

În termeni concreți, deciziile politice adoptate vizează:

- *constituirea, până în 2020, a unor grupări de luptă (30 de nave maritime de luptă, 30 de batalioane mecanizate sau blindate, și 30 de escadrile de aviație de luptă), gata de acțiune în decurs de 30 de zile;*
- *creșterea capacității de dislocare, reîntărire și sprijin a forțelor, prin pregătirea riguroasă a zonei de responsabilitate a SACEUR;*
- *îmbunătățirea posturii maritime, inclusiv luarea în calcul a exersării acțiunilor militare amfibii, protecția liniilor strategice de comunicare, precum și realizarea reîntăririlor pe cale maritimă;*
- *pregătirea procedurilor pentru invocarea Art. 5 în cazul acțiunilor ostile de natură hibridă;*
- *adaptarea Structurii NATO de Comandă, inclusiv dezvoltarea unui comandament terestru de nivel Corp pe teritoriul României (inițiativă a țării noastre, apreciată de aliați ca reliefând importanța strategică a regiunii Mării Negre pentru securitatea spațiului euroatlantic și necesitatea creșterii prezenței aliate înaintate în această regiune).*

România a fost și rămâne contribuitor și beneficiar al măsurilor de securitate și apărare adoptate începând cu 2014, care au vizat, deopotrivă, consolidarea securității Alianței și, implicit, a celei naționale. Demersurile proactive pe palier militar, politico-militar și diplomatic, s-au concretizat prin consolidarea prezenței aliate pe teritoriul României și în zona Mării Negre.

*Astfel, au fost create la București două comandamente multinaționale, ca parte a Structurii de Forțe a NATO – **Comandamentul Multinațional de Divizie pentru sud-est (MND SE HQ)** și **Unitatea de Integrare a Forțelor Aliate (NFIU)**, care au rolul de a sprijini derularea unor eventuale misiuni în zona sudică a flancului estic aliat.*

În contextul consolidării prezenței înaintate Aliate pe flancul estic, România contribuie atât la implementarea măsurilor aferente eFP, cât și – mai ales – tFP. Pentru implementarea ***eFP,*** *România asigură permanent, prin rotație, o capabilitate de apărare antiaeriană, de nivel companie, dislocată în Polonia, în cadrul grupului de luptă coordonat de SUA.*

În ceea ce privește ***tFP, pe*** *dimensiunea terestră a fost constituită* ***Brigada Multinațională (MN BDE)*** *de la Craiova. Comandamentul acestei brigăzi a devenit complet operațional în noiembrie 2018, când a fost declarată capacitatea sa operațională finală, fiind astfel în măsură să asigure, sub comanda MND-SE HQ, cadrul de instruire a structurilor subordonate și afiliate, precum și comanda și controlul unei operații NATO de tip Art. 5 – apărare colectivă.*

Pe dimensiunea instruirii, a fost creat Cadrul Multinațional Întrunit Intensificat de Instruire (Combined Joint Enhanced Training – CJET), complet operațional din toamna anului 2018, care permite statelor aliate să afilieze sau să trimită forțe în România pentru ca, pe timp de pace, să se poată antrena în scopul creșterii interoperabilității și capacității de apărare.

Pe dimensiunea aeriană, a fost implementată Inițiativa de Instruire în Domeniul Aerian (Air Combined Training Initiative – ACTI), in cadrul căreia se vor desfășura activități de instruire și pregătire în comun cu aliații, inclusiv pe teritoriul României.

Exercițiul ***SABER GUARDIAN 19*** *a fost cel mai mare exercițiu multinațional desfășurat pe teritoriul României în anul 2019 (3-24 iunie 2019, 13.500 de militari și 3.550 de mijloace tehnice din șase țări – Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, România, Ungaria și Statele Unite ale Americii). Exercițiul a reliefat coeziunea, unitatea și determinarea aliaților și partenerilor precum și capacitatea de reacție ale NATO pe flancul de sud-est al Alianței.*

În anul 2020, participarea forțelor naționale (aproximativ 400 de militari și 50 mijloace tehnice) la exerciții planificate pe teritoriul Estoniei, Letoniei și Georgiei și conectate cu exercițiul strategic al SUA ***DEFENDER EUROPE 20*** *a fost anulată în scopul prevenirii și limitării răspândirii virusului COVID-19.*

S-a participat însă cu capabilități navale, alături de cele ale Georgiei, Italiei, Turciei și SUA, la exercițiul multinațional ***BREEZE 20*** *organizat de partenerii bulgari (10-18 iulie 2020) în vestul Mării Negre, pe baza unor scenarii complexe de luptă împotriva amenințărilor de suprafață.*

Un detașament național românesc (140 de militari și 21 de mijloace tehnice) a participat la exercițiul multinațional ***SABER***

JUNCTION 20 *derulat în Centrul de Instruire Hohenfels din Germania (2-27 august 2020) și care contribuie la creșterea securității Europei și promovează stabilitatea din regiune.*

Recent, a fost înființat în garnizoana Sibiu, cu dislocare temporară în garnizoana București, ***Comandamentul Corpului Multinațional de Sud-Est*** *(Headquarters Multinational Corps South-East – HQ MNC-SE). Această capabilitate de comandă și control va fi pusă la dispoziția NATO, ca element integrator al planurilor naționale și aliate de apărare, conferind astfel, coerența lanțului de comandă și control în plan regional și, în cele din urmă, contribuind la întărirea posturii de descurajare și apărare a flancului estic al NATO.*

HQ MNC-SE va avea statut de comandament militar internațional, subordonat unui comandament aliat, în afara structurii naționale de comandă și control. Organizarea, funcționarea, încadrarea cu personal și alte detalii necesare îndeplinirii misiunii vor fi stabilite prin înțelegeri încheiate cu autoritățile militare ale NATO și statele aliate participante. Dislocarea Comandamentului la misiuni în afara teritoriului statului român se va executa la ordinul autorităților militare ale NATO.

În vederea creșterii contribuției sale la apărarea colectivă, a îmbunătățirii interoperabilității la nivelul Alianței și a consolidării legăturilor cu ceilalți aliați, România este implicată în derularea mai multor inițiative multinaționale de dezvoltare de capabilități, precum: Supravegherea Spațiului Terestru al Alianței (AGS); Sistemul NATO de Supraveghere Timpurie și Control (AWACS); Capabilitatea Strategică pentru Transport Aerian (SAC; Pregătirea Piloților Militari NATO în Europa (NFTE; diverse inițiative de cooperare multinațională în domeniul maritim, aflate în diferite faze de dezvoltare.

Toate aceste măsuri/demersuri au un caracter defensiv, sunt în concordanță cu angajamentele internaționale ale României și cu nevoile de întărire a apărării naționale și a Alianței, confirmând importanța regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică."[58]

În concluzie, România anului 2020 este, cu toate vulnerabilitățile sale interne, un aliat important NATO pe flancul sudic al organizației, care și-a demonstrat calitățile militare, competența organismului militar, puterea de luptă, loialitatea față de Alianță, prin comportamentul demn pe teatrele de

[58] Pentru o mai bună ilustrare, fragmentul a fost preluat ad-literam de pe link-ul https://nato.mae.ro/node/1028

operațiuni externe de după anul 1990, unde a luptat alături de armatele occidentale. De asemenea, România a demonstrat și în planul măsurilor politice interne, prin amplul proces de restructurare a organismului militar, prin punerea la dispoziția aliaților a unora din bazele sale militare, precum și prin decizia luată cel mai înalt nivel, în anul 2017, prin care, bugetului destinat apărării i se alocă 2 procente din PIB.

Rămâne de văzut pe viitor, dacă politicienii României, în general clasa politică românească, va reuși să se ridice și să se mențină la nivelul prestigiului de care se bucură în prezent organismul său militar.

§10. Încheiere. Concluzii de final.

> *"Prăbușirea URSS reprezintă în același timp și prăbușirea comunismului, în consecință un întreg ansamblu cultural și politic – partide, sindicate, asociații – a fost antrenat în acest cataclism geopolitic. Preocupați de state, specialiștii în Relații internaționale nu au acordat, fără îndoială, destulă importanță binomului război – revoluție. Revoluția rusă a fost produsul direct al Primului Război Mondial, iar nazismul, reprezintă fără îndoială, o reacție la revoluția rusă și prețul plătit pentru eșecul revoluției germane. Marele Război a avut un rol determinant în coagularea Revoluției Ruse, iar al II-lea Război Mondial va fi matricea revoluției în China și în statele colonizate. Acest suflu a fost adus și în Europa occidentală ca urmare a acțiunii partidelor comuniste."*[59]

După o lungă perioadă de confruntări între marile puteri, dispariția precipitată a blocului comunist a schimbat în mod definitiv scena internațională. Căderea lumii comuniste, în opinia noastră, reprezintă chintesența unui punct de plecare al noii lumi multipolare, care reprezintă eșecul vechii ordini sociale bazate pe confruntarea bipolară „legitimă", stabilită după al Doilea Război Mondial. Drama căderii comunismului, previzibilă cu ceva timp înainte ca aceasta să se producă, a contrazis cele mai optimiste

[59] Joubert (J-P.), 2001, *Les transformations de la guerre*, în Securitatea internațională de la un secol la altul, Editura l'Harmattan, Paris, p. 53.

predicții marxist-leniniste despre *„calea dezvoltării obiective a societății socialiste multilaterale spre comunism."*[60]

Procesul dialectic al distrugerii comunismului a cuprins în structura sa numeroase deficiențe structurale ale sistemului, foarte bine cunoscute de către „apparatcikii" naționali ai fiecărei țări socialiste în parte și de către centrul director de la Kremlin. În mod practic, sistemul comunist a sucombat ca urmare a propriilor carențe, iar evoluția sa finală nu a fost o surpriză pentru nimeni din blocul comunist. Mai mult decât atât, procesul de autodisoluție al sistemului a început să fie din ce în ce mai evident sub regimul Brejnev, într-o perioadă cunoscută astăzi drept una a „stagnării".

Un alt factor crucial în evoluția finală a comunismului a fost, fără îndoială, decizia Administrației Reagan de-a atrage Uniunea Sovietică în cavalcada cursei înarmărilor a anilor '80.[61]

---

[60] *Programul Partidului Comunist Român de realizare a societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării României spre comunism*, 1989, Editura politică, București.

[61] Conform link-ului http://www.diploweb.com/p7walt2.htm precum și relatării generalului Vernon Walters, în luna martie a anului 1980, în timpul primului briefing avut cu participarea C.I.A. și Departamentului de Stat, președintele Ronald Reagan a fost dornic să obțină date elocvente despre relațiile americanilor cu Uniunea Sovietică la acel moment. În consecință, i s-a răspuns că *„…există o opțiune nucleară, dar aceasta trebuie îndepărtată. Aceasta nu va omorî toți oamenii, dar va omorî destui ca lumea să nu mai fie niciodată la fel. Opțiunea unui război clasic ar fi mult prea periculoasă, deoarece sovieticii dispun de mai multe nave, avioane, tancuri, soldați decât Statele Unite. Aproape trist, președintele Reagan a întrebat dacă ar mai fi și o altă opțiune. Banii, i s-a răspuns. Eu însumi (generalul Vernon Walters – n.n.) am semnat, cu aproape un an înainte, o sinteză privind economia sovietică, care preciza faptul că PNB al URSS se ridica la jumătatea celui american. Eu, personal, eram convins de faptul că acest lucru nu putea fi adevărat. (...) Puțin mai târziu, noi am recrutat un agent din cadrul Biroului Bugetului Uniunii Sovietice, descoperind astfel că PNB al URSS era de 6 ori (!) mai mic decât al nostru. Sovieticii aveau complexul de-a fi întotdeauna înaintea noastră. De exemplu, statuia Mamei Rusia de la Stalingrad are cu 10 cm mai mult decât Statuia Libertății, de la New York. Cel mai mare avion de transport sovietic, Antonov 225, are cu 25 de cm mai mult decât Galaxy-ul american.*

Înțelegând acest lucru, președintele Reagan a remarcat că dacă sovieticii au această pasiune de-a rămâne în fața noastră, cheltuind mai mulți bani decât noi, vor ajunge falițI. Astfel, acesta a introdus un buget militar anual de 400 miliarde de dolari, adică

Creșterea într-o asemenea măsură a bugetului militar american a reprezentat șocul final pentru o Uniune Sovietică slăbită și incapabilă a face față unor cheltuieli exorbitante pentru achiziționarea noilor sisteme de armamente. Sfârșitul sistemului a surprins într-o asemenea măsură Statele Unite și în general tabăra occidentală, încât reacțiile au fost aproape inexistente în primele luni ale anilor '90.

Reflectând asupra evenimentelor tragice din anii '90, anii „copilăriei" democrației pentru fostele state comuniste, a rezultat un adevăr care are la bază două precepte fundamentale:

1. Occidentul și Statele Unite nu aveau în acea perioadă extrem de complexă nicio strategie pentru perioada post-comunistă, fapt ce denotă totala lipsă de predicție politică;
2. Statele Europei Orientale, Centrale, precum și fostele republici sovietice au plătit un greu tribut lipsei deciziilor și anomiei create ca urmare a apariției vidului de putere ulterior prăbușirii sovietice.

În vidul de putere creat, demonii naționalismului, segregaționismul pe criterii etnice, confruntarea dintre vechile state comuniste au fost fenomene care, acumulându-se, au adus cu ele un val de nenorociri asupra acelor state, și-așa extrem de slăbite din toate punctele de vedere. Vechile războaie locale blocate de dogmele utopice ale comunismului internaționalist, au început să destrame o regiune în plină debandadă. Pe plan intern, noile guverne apărute după căderea comunismului nu au fost în stare să gestioneze situațiile economice dezastruoase care se constituiau în punct de plecare și germeni ai capitalismului sălbatic de mai târziu.

Corupția guvernelor succesive a provocat numeroase nemulțumiri din partea populației care se simțea înșelată în așteptări de lideri. Lipsa unei politici coerente a statelor

aproximativ cât bugetul Germaniei Federale, a treia economie a lumii. Acest buget a fost astfel luat în calcul pentru o perioadă de 8 ani."

occidentale față de situația dificilă a țărilor din regiunea Mării Negre era dublată de teama de „performanțele" Rusiei de reprimare a numeroaselor mișcări anti-Kremlin de pe teritoriul fostului imperiu. Cu toate că Rusia își făcuse de-acum intrarea în „timpul geostrategic mort", înșelătoria Moscovei care a constat în ascunderea limitelor propriei slăbiciuni nu era nouă, aceasta mai fiind exersată de către Stalin și Hrușciov în timpul Războiului Rece.

Astfel, în asemenea circumstanțe, un nou concept geostrategic se impune. România se află la răspântia a patru tendințe geostrategice, dezvoltate pe spații de-o importanță crucială pentru securitatea națională, după cum urmează:

1. Spațiul Comunității Statelor Independente, care se află într-un proces de clarificare a propriei identități, influențat de tendințele centrifuge sau centripete de diverse origini (teritoriale, etnice, religioase, economice și sociale);
2. Spațiul Central European, definit ca un viitor pivot al dezvoltării regionale, cu un mare și atractiv potențial pentru Uniunea Europeană;
3. Spațiul Sud-Estic European, principal furnizor de incertitudini și instabilitate, ca urmare a provocărilor, riscurilor și slăbiciunilor care au afectat nivelul structural al mediului de securitate al sub-sistemului;
4. Spațiul Mării Negre, subsumează într-o mare parte, la rândul său, cele trei spații de mai sus, și rămâne o sursă de riscuri transfrontaliere și de amenințări ca urmare a disoluției atât de rapide a fostului conglomerat sovietic, a recrudescenței terorismului islamic și a existenței într-o cantitate atât de mare a resurselor energetice.

Tendințele regionale ale noilor actori au fost integrate aceluiași scop, căutarea și găsirea noilor oportunități în vederea întăririi propriei securități naționale într-un format nou, euroatlantic, identificarea oportunităților economice pentru investitorii occidentali, lansarea reformei economice interne și

adoptarea de măsuri sociale dure, necesare adaptării sistemului osificat al planificării la condițiile noii economii de piață, capitaliste. Specific fostelor state comuniste, în decursul primilor ani ai „*capitalismului sălbatic*", pe fondul paradigmei securității înghețate, competiția actorilor în vederea însușirii valorilor democratice occidentale s-a produs în mod individual, fapt care a creat disensiuni și întârzieri ca urmare a lipsei de coordonare a acestui proces.

Strategia partizană a Occidentului a favorizat din punct de vedere economic și nu numai, în mod exclusiv „elevii ascultători", adică Polonia, Cehia și Ungaria. România și Bulgaria, la rândul lor, state aparținând unei regiuni mai îndepărtate a Europei considerată drept periferia continentului, precum și unei alte religii, cea ortodoxă, au ratat primele valuri ale integrării. Rusia a speculat atât această instabilitate cât și breșele din politica statelor europene, inițiind o formă de apropiere a fostelor state socialiste sub o umbrelă protectoare, fapt concretizat în Tratatul C.S.I., la care au aderat patru foști sateliți sovietici, așa cu am arătat pe parcursul lucrării. Procesul ca atare, s-a constituit într-un pas important pe calea restaurării imperiului sub o altă formă.

Poziția regiunii Mării Negre la periferia Europei necesită o abordare specifică a acesteia de către statele occidentale ca urmare a vecinătății sale cu Marele Orient Mijlociu sau Orientul Mijlociu Lărgit, concept care presupune o regiune vastă, interesantă și enigmatică în același timp, de o amplă anvergură, care dispune de un mediu de securitate instabil și bulversant. Însă această denumire corespunde mai bine realităților zilelor noastre și intereselor actuale de securitate ale comunității internaționale, în mod special civilizației occidentale. Corespunde de asemenea, intențiilor de implantare a democrației în această lume specifică, caracterizată prin fundamentalism religios, corupție și nepotismul politic de speță orientală. Această regiune vastă nu este una monolitică, ci mai degrabă una divizată, complexă, asimetrică,

puțin atipică, dramatică prin eternele lupte între popoare, însă extrem de mândră de istoria și patrimoniul său cultural.

Regiunea de Sud a continentului european care face legătura dintre zona atlantică și regiunea conflictelor specifică Orientului Mijlociu, este percepută drept o „*zonă-pivot*" [62], generatoare de provocări și amenințări, în mod special de tip asimetric. Regiunea este definită drept un „spațiu cu geometrie variabilă", având în vedere extrem de desele schimbări de paradigmă în dinamica relațiilor internaționale aplicabile actorilor regionali, în concordanță cu propriile interese specifice fiecărui stat. Am încercat să explicăm în lucrarea noastră rolul geostrategic al statelor regiunii Mării Negre, ca și avanposturi la frontiera dintre Europa și Marele Orient Mijlociu precum și dinamica post Război Rece a acestora, pornind de la schimbările politice, economice și militare survenite ulterior prăbușirii regimurilor comuniste.

Importanța pentru Europa a acestei regiuni este, cu siguranță mai vizibilă după încetarea Războiului Rece, în condițiile în care putem defini Marele Orient Mijlociu prin câteva considerente inedite, după cum urmează:

- acesta reprezintă regiunea cea mai dinamică a planetei, de-a lungul întregii sale istorii;
- regiunea acoperă, într-o mare măsură, în partea asiatică, vechile teritorii cu pronunțat caracter perturbator-conflictual dintre nordul Mării Caspice și Manciuria;
- constituie și din punct de vedere al surprinzătoarelor mișcări ale populațiilor, cea mai dinamică regiune a planetei;
- este regiunea cea mai bogată în resurse energetice;

[62] Văduva, (Gh.), 2005, articol, *Provocări asimetrice în Zona Marelui Orient Mijlociu. Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului al XXI-lea,* Sesiune de Comunicări Științifice, Universitatea Națională de Apărare Carol I, București, p. 389.

- aparține civilizației islamice, caracterizată printr-o mare diversitate, conservatorism și respect al dogmelor Coranului;
- are un dialog limitat cu alte civilizații, un motiv important fiind conservatorismul acesteia, fiind în același timp și foarte reticentă la modernizare.[63]

Într-un asemenea context, este de dorit pentru Uniunea Europeană calibrarea unei politici de vecinătate cu Estul, care ar trebui să includă câteva teme importante, și anume, restabilirea unor contacte cu fiecare țară în parte, cu respectarea specificului național al fiecăreia, în paralel cu dezvoltarea unei abordări specifice de natură a include actorii regionali în contextul unei relații de bună vecinătate cu Rusia. De remarcat aici tendința uneori justificată a statelor din Europa Orientală de-a respinge sintagma „bună vecinătate" considerată drept o formă politicoasă de excludere a statelor candidate, prin care se încearcă instaurarea unei noi și discrete „*cortine de fier*". Prin urmare, se impune cu tărie analizarea de către Occident a riscurilor de securitate nou apărute prin prisma implicării mai active în mediul de securitate regional.

Politica Europei este una a compromisurilor, a încrederii reciproce, a respectării legilor proprii și a reglementărilor internaționale, a cooperării și negocierilor, cu accentul pe componenta de *soft power*, (diplomație, schimburi economice, contacte culturale etc.). Însă pentru a putea pune în practică aceste deziderate, este extrem de necesar ca și statele din Europa Centrală și de Răsărit să-și exprime dorința de participare în acest format, având în vedere că după prăbușirea Cortinei de Fier, asemenea valori au devenit extrem de rare în această parte a continentului, ca urmare a înlocuirii *paradigmei bipolarității* cu *paradigma securității înghețate.* Acest neajuns e și moștenirea Kremlinului care, în perioada de tristă amintire a comunizării statelor „eliberate" de sub jugul nazist, au fost închise ermetic

[63] Văduva, (Gh.), op.cit.

într-un „lagăr socialist", fără posibilitatea de-a dezvolta relații de cooperare cu statele occidentale.

După obținerea independenței, majoritatea statelor post-comuniste și-au schimbat total opțiunile, virând de-acum încolo spre Occident, atrase fiind de perspectiva integrării euro-atlantice. Faptul că fiecare stat și-a promovat o politică de cooperare, inițiind relații directe cu vecinii săi, a dus la o lipsă de stabilire a unor priorități necesare rezolvării scopurilor de politică externă la nivelul regional. Această abordare a fost însă încurajată de către Uniunea Europeană, preocupată fiind de inițierea unei apropieri bilaterale între statele regiunii, dornice să-și uite cât mai repede trecutul comunist în paralel cu descoperirea de către acestea a propriului europenism.

În cadrul acestor permanente căutări identitare se conturează, din ce în ce mai mult, conștiința necesității recreării unor identități regionale istorice în măsură a înlocui spațiul identitar postcomunist, rece, impersonal, lipsit de stabilitatea atât de necesară noilor democrații dezorientate și în permanentă căutare a propriilor certitudini. Grupul de la Visegrád, creat la inițiativa lui Vaclav Havel la începutul anilor '90, de către Polonia, Ungaria, Republica Cehă și Slovacia, este un exemplu tipic de astfel de construcții al căror scop era acela de-a da o voce aspirațiilor statelor devenite membre și de-a dezvolta politici comune în vederea rezolvării solidare a propriilor aspirații naționale.

Regiunea Mării Negre a reprezentat în mod tradițional o frontieră între Imperiile Otoman, Rus și Persan, iar majoritatea statelor care aparțin acestui areal pontic și-au câștigat independența la sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului XX. Totuși, începând cu perioada imediat următoare sfârșitului Războiului Rece, regiunea a căpătat din ce în ce mai evident un statut special, ca urmare a unor mize strategice extrem de importante, care fac obiectul rivalității acerbe dintre marile puteri. Este vorba despre o regiune de tranzit pentru viitoarele oleoducte, având ca punct de plecare zona Mării Caspice,

precum și de un teritoriu care servește drept teren de existență a numeroaselor conflicte înghețate în Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabah.

Aceste entități sunt renumite drept puncte de infiltrare pentru traficul de armament, droguri și criminalitate transfrontalieră, iar în acest context, având în vedere distanța relativ scurtă ce le desparte, Uniunea Europeană are un interes evident în dezvoltarea unei cooperări (inclusiv polițienească), de natură a promova stabilitatea regională și o mai bună securitate. Regiunea Mării Negre a dat în acea perioadă de referință semne că s-a angajat, într-o manieră fără echivoc, pe calea cooperării interstatale și a făcut eforturi de revitalizare a unor noi structuri cum ar fi GUAM (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan, Moldova) și Organizația de Cooperare a Mării Negre (OCEMN).

Fiind o mare continentală aproape închisă, Marea Neagră nu comunică cu Marea Mediterană decât prin Strâmtorile Bosfor și Dardanele, puncte strategice de o importanță crucială. Aceasta este înconjurată de Ucraina, Rusia, Georgia, Bulgaria și România, iar numele său provine de la atribuirea asiatică de culori punctelor cardinale, cum ar fi culoarea neagră pentru Nord, alb pentru Vest, roșu pentru Sud și verde pentru Răsărit. În plin Război Rece, pe timpul Uniunii Sovietice, aceasta întrunea caracteristicile unui „lac rusesc", fiind înconjurată de state socialiste, cu o singură excepție, Turcia. O flotă importantă își avea baza în Peninsula Crimeea, însă bulversările produse de căderea Zidului Berlinului, dispariția URSS, revoluția din Georgia (2003), Ucraina (2004) și mult mai târziu, în 2014, alipirea Crimeei la Rusia, au schimbat total datele problemei.

Pentru Rusia, care controlează doar o zonă costieră relativ strâmtă, este vorba despre un recul politic, fără îndoială. Crimeea, cedată de Hrușciov Ucrainei, a reprezentat în permanență o sursă

de tensiune între Rusia și Ucraina.64 În altă ordine de idei, în plan militar, un alt punct de tensiune este dat de implantarea de baze militare NATO în Bulgaria și România, în mod special fiind vorba despre Baza militară de la Mihail Kogălniceanu, aproape de Marea Neagră, folosită de Statele Unite în timpul celor două intervenții din Irak.

Rusia nu este de acord cu o eventuală admitere a Ucrainei și a Georgiei în organizațiile trans-atlantice, cu precădere în NATO. Conform celor declarate de ministrul rus al Apărării „*dacă aceasta ar avea loc, Rusia va fi constrânsă să-și revadă raporturile sale cu NATO și de a lua măsuri suplimentare în vederea apărării propriilor interese naționale.*" Sub fațada cooperării cu NATO, aceste probleme și tensiuni persistă în continuare. Există încă multe conflicte în stare larvară pe teritoriile regiunilor separatiste susținute de Moscova, care, pentru a controla situația, și-a format garnizoane pe acele teritorii. Abhazia și Osetia de Sud, spre exemplu, două teritorii care fac parte integrantă din Georgia, și-au manifestat dorința de secesiune și de integrare a lor în Federația Rusă, fapt care slăbește șansele Georgiei de aderare la NATO. Cu toate acestea, Statele Unite întrețin relații privilegiate cu Georgia, iar Rusia trage concluziile necesare din această apropiere.

Conflictele latente demonstrează, așa cum constată și analiștii, faptul că regiunea Mării Negre este deja o zonă de confruntări între două concepții total opuse, cea „*euro-atlantică*", și cea „*euro-asiatică*", pro-rusă. Una dintre mizele importante ale regiunii o reprezintă energia, materie care există din abundență pe plan local. Statele Unite au contribuit la construcția oleoductului BTC, care asigură exportul de petrol de la Marea

64 Fără îndoială, această tensiune nu a dispărut odată cu anexarea Crimeei de către Rusia, în anul 2014, ba dimpotrivă, aceasta continuă, luând însă alte forme, care duc până la luare de ostateci și acțiuni reciproce care țin de o zonă mai specială a confruntărilor, este vorba de asimetria conflictelor, șantaje economice etc. (n.a.)

Caspică până în Turcia, ocolind Rusia și a oleoductului Baku – Erzerum (Turcia).

Odată cu intrarea României și Bulgariei în Uniunea Europeană, această importantă organizație a devenit riverană la Marea Neagră. *„Astfel, importanța strategică a Mării Negre, punct de trecere a gazului și petrolului de la Marea Caspică și mijloacele de acces în Marea Mediterană prin Strâmtorile Bosfor și Dardanele nu mai era nevoie să fie demonstrată. Prin aceasta se explică de ce această regiune este atât de dorită și disputată de atâția, de atât de mult timp."*. Afirmația lui Thomas Ferenczi se referă la importanța acestui spațiu, disputat de actori globali aflați într-o acerbă concurență și a apărut în articolul *Voiaj în jurul Mării Negre (Voyage autour de la Mer Noire)*, apărut în Le Monde.[65] Într-un asemenea context, paradigma securității înghețate, prezentată și dezvoltată în lucrarea noastră, cuprinde în substanța sa noi elemente care se adaugă deja celor prezentate până acum, altele decât cele ale paradigmei confruntării bipolare, specifică Războiului Rece.

În noile condiții istorice, cadrul formal al cooperării între state a fost înlocuit de un sistem de securitate „înghețat", cu nuanțe noi, specifice, cum ar fi sfidările, disensiunile, o cooperare militară diminuată între actorii regionali, suspiciunea, concurența crescută între domeniile economice, percepția statelor vecine drept inamici potențiali. Pe de-o parte, Rusia și Ucraina au știut profita de această situație în care au fost puse celelalte state foste comuniste, iar pe de altă parte, statele occidentale nu au fost în măsură să-și impună punctul de vedere în regiune. În același timp, lipsa de reacție a Occidentului, ezitările, lipsa unei politici coerente între statele europene cu privire la regiunea Mării Negre, au creat întârzieri notabile în dezvoltarea economică a noilor actori regionali.

Marele risc, cu această ocazie, a constat în posibilitatea, de nedorit, de reîntoarcere a fostelor state comuniste în sfera

[65] Thomas Ferenczi, *Voyage autour de la Mer Noire,* articol apărut în *Le Monde*, publicat în data de 04.01.2007.

imperială rusă, adică pe fosta orbită sovietică, de astă dată într-o paradigmă având conotații economice și nicidecum ideologice, dar la fel de toxică pentru popoarele proaspăt eliberate de sub comunism. În anul 1991, George Bush Sr. a anunțat instaurarea unei noi ordini mondiale, *New World Order*, creionând astfel o lume nouă, rezultată în urma prăbușirii Uniunii Sovietice, o lume a păcii și armoniei. Însă organizarea geopolitică a lumii ar putea fi interpretată sau, de ce nu, dorită conform mai multor viziuni, care depind de punctul de vedere al claselor politice, al unor partide politice sau al *think-thank*-urile care au asemenea abordări în propriile domenii de activitate.

O lume unipolară ar însemna o lume dominată de o superputere, aceasta fiind teza hegemoniei americane. Într-o astfel de descriere, Statele Unite ar avea rolul de „jandarm mondial" și ar lua decizii într-o manieră unilaterală, fără a consulta alte națiuni (absența multilateralismului), și fără a răspunde solicitării marilor organizații internaționale (absența rezoluțiilor Organizației Națiunilor Unite). Această abordare se constituie în teza apărată în acea perioadă de neo-conservatorii de la Washington (Dick Chenney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz), cunoscuți în mediile politice americane drept „*șoimii*", datorită puterii și influenței lor.

Ar fi însă periculos să considerăm că această dominație a fost întotdeauna dorită de autoritățile americane și de americani. După ordonarea unui bombardament asupra Irakului în anul 1998, Bill Clinton, la sfârșitul ultimului său mandat, a fost adeptul unei mai mici implicări a Americii în conflictele internaționale. Această atitudine de neimplicare a demonstrat-o în aceeași măsură și George W. Bush, la începutul primului său mandat. Henri Kissinger, fost șef al Departamentului de Stat, a apărat, în acea perioadă, la rândul său, o astfel de politică prudentă. Atentatele de la 11 septembrie 2001 au schimbat însă din temelii orientarea politicii externe americane, iar din acel moment o nouă abordare, cea a loviturilor preventive, a început să câștige din ce

în ce mai mult teren, concretizându-se în coagularea unei cruciade internaționale împotriva terorismului, ale cărei rezultate s-au concretizat într-un război de uzură în Afganistan, finalizat cu lichidarea lui Osama bin Laden, în anul 2011.

Albert Fukuyama a elaborat, într-o carte de mare succes, o teorie a sfârșitului lumii.[66] Conform acestuia, sfârșitul blocului comunist ar permite generalizarea sistemului democrației liberale a economiei de piață. Astfel, realități cotidiene precum diminuarea economiilor neintegrate în piața mondială de bunuri și discursurile referitor la promovarea și diseminarea tot mai accentuată a democrației în lume, se pare că ar confirma această teză.

Nu trebuie neglijate, conform lui Fukuyama, nici existența unor focare de rezistență cum ar fi mișcările mondialiste, promovarea modelului social european, economiile tradiționale în statele mai puțin avansate ale lumii sau menținerea unor state care încă funcționează după modelul comunist, acest ultim exemplu fiind acela al Coreei de Nord. Astfel, în cazul teoriei lumii multipolare, lumea ar fi condusă într-o manieră multilaterală, de democrațiile cele mai puternice.

Abordarea multipolară presupune viziunea asupra unei lumi cu mai mulți poli de putere, însă chiar și în cele mai optimiste estimări, această nouă configurare a lumii va fi ierarhizată, cuprinzând în esența sa polii majori (Triada Statele Unite, Uniunea Europeană, Japonia) și polii secundari (Rusia, China, India, Pakistan, Brazilia, Africa de Sud).

O teoria a *șocului civilizațiilor* a fost avansată în anul 1996 de către politologul Samuel Huntington. În opinia noastră, această abordare este în același timp atât maniheană cât și periculoasă, deoarece reduce definirea civilizațiilor la religie, aspect care neglijează caracterul fluid și complex al culturilor mondiale. Mai mult decât atât, prin substanța sa, care neglijează adevăratele valori ale civilizațiilor, insistând pe valorile religioase (a căror influență de-a lungul istoriei s-a dovedit a fi,

[66] Fukuyama, (a.), *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, 1997, Editura Paideia.

în multe rânduri nefastă), această abordare ar putea legitima eventuale confruntări, sub aspectul confruntărilor dintre religii.

Diviziunea Nord-Sud este o realitate. Această opoziție reprezintă reflectarea inegalităților din lume, dintre Nordul generic, prosper, cu un nivel de trai adecvat și Sudul pauper, afectat de foamete, inegalități, lipsuri și nedreptate socială. Este de netăgăduit faptul că, în perioada Războiului Rece, nu au existat confruntări militare directe între cei doi poli ai lumii bipolare, această sarcină neplăcută fiind rezervată tocmai acestor „dezmoșteniți ai sorții", în numele ideologiei.

Lumea internațională a asistat, de asemenea, la o apropiere concretă între Statele Unite și Rusia. Cu ocazia atacului de la 11 septembrie 2001, Vladimir Putin s-a prezentat drept un aliat al Americii în cruciada împotriva terorismului internațional, interpretat și asimilat de Putin, drept terorism cecen. În mai 2002, a fost creat un Consiliu NATO-Rusia, cu toate astea însă, Rusia a privit în mod extrem de critic politicile duse de Statele Unite de izolare a Rusiei, prin integrarea în NATO a Poloniei, Ungariei, Republicii Cehe, statelor Baltice, României și Bulgariei. În plus, Rusia, alături de Franța, s-a opus unei intervenții în Irak, cu ocazia ofensivei împotriva lui Saddam din anul 2003.

Încă de la sfârșitul Războiului Rece, Rusia și Statele Unite au încercat să-și reducă propriile arsenale militare. Ca urmare, în anul 2001, George Bush și Vladimir Putin au semnat un acord de reducere reciprocă a numărului de rachete balistice intercontinentale. Cu toate acestea, numărul statelor suspectate că posedă arme nucleare a crescut. Astfel, celor cinci state care posedau în mod oficial arme nucleare (Statele Unite, Rusia, Franța, Regatul Unit, China), li se adaugă India, Pakistanul și Israelul, state care posedă arme nucleare fără a le declara, precum și Coreea de Nord și Iranul, state asupra cărora, în acea perioadă, plana o mare suspiciune că ar deține arme nucleare, însă fără dovezi concludente.

În afară de cazurile de mai sus, menționăm câteva cazuri particulare, cel al Africii de Sud, Braziliei și Argentinei, care și-au abandonat, la rândul lor, programele nucleare. În mod evident, sfârșitul Războiului Rece nu a adus cu sine și sfârșitul tuturor războaielor, iar profeția unui *New World Order*, preconizată atât de optimist de George Bush Sr. în anul 1991, nu s-a îndeplinit. Astfel, sfârșitul unei mari amenințări, cel al comunizării lumii printr-un eventual câștig al Războiului Rece de către Rusia, nu a antrenat la rândul său sfârșitul tuturor conflictelor.

În concluzie, sfârșitul lumii bipolare corespunde cu afirmarea unei superputeri, însă hegemonia nu este totală. Alte puteri tind, la rândul lor, să-și promoveze multilateralismul, iar conflictele nu au dispărut odată cu încheierea confruntării bipolare, astfel că organizațiile internaționale de menținere a păcii mai au încă de jucat un rol important pe arena internațională. Pentru regiunea Mării Negre însă, dispariția comunismului a transformat definitiv, într-o manieră radicală, mediul de securitate.

În prezent, actorii regionali au fost plasați, printr-o derulare dramatică a naturii evenimentelor, la periferia marilor atractori și viitori poli ai lumii multipolare, este vorba de noua Europă și de noua Rusie. România este parte integrantă a acestei regiuni, dar cu statut de membru al UE și NATO. Nu ne rămâne decât să sperăm că România nu va fi sacrificată încă odată de aliații săi actuali pe altarul politicii oculte dintre marile puteri, devenind, conform teoriei lui Huntington, din nou, o victimă care face obiectul unei împărțeli între lumea catolică și cea ortodoxă, în speranța menajării suspiciunilor unei Rusii din ce în ce mai frustrate de izolarea sa pe scena internațională.

CUPRINS

Capitolul 1. Premisele cooperării în noua eră de după Războiul Rece. NATO, Statele Unite, vechiul spațiu sovietic și noile perspective de cooperare 5

§1. Necesitatea adaptării NATO la transformările regiunii, după încetarea Războiului Rece. Dificultățile NATO de a se adapta noilor provocări. Relația NATO-Rusia, dezgheț, îngheț sau optimism prudent?..... 7

§2. Încadrarea extinderii NATO spre Răsărit în teoriile realistă și neorealistă. Necesitatea redefinirii conceptelor strategice ale Statelor Unite după Războiul Rece. Dificultăți de adaptare a noii politici americane. Reconfigurarea noii sfere de interese a Statelor Unite în Regiunea Extinsă a Mării Negre ca urmare a schimbării mediului continental de securitate..... 13

§3. Considerații cu privire la unele posibile „perturbări psihologice" post Război Rece. O analiză a confruntărilor ruso-americane în noul context geostrategic. Câteva considerații asupra implicațiilor strategice ale stabilirii de baze militare americane pe litoralul Mării Negre 19

§4. Inexistența unui model americano-european și dificultățile găsirii unui limbaj comun cu Rusia. Oscilațiile Occidentului între sacralizarea puterii noii Rusii și percepția revenirii noului imperiu în cadrul noului echilibru al puterii. Adeziunea noilor democrații la valorile occidentale – un proces pe termen lung, cu mai multe viteze 24

§5. O analiză a crizei de securitate a României în noua configurație regională. Implicarea Rusiei în stabilitatea și securitatea regiunii 30

§6. Problemele de adaptare ale imperiului rus după Războiul Rece. Influența slăbiciunii Rusiei asupra securității regiunii. Sfârșitul lumii unipolare și declinul geopolitic al Rusiei în zorii apariției momentului unipolar. Traumatismul sever al Războiului din Afganistan și intrarea Rusiei în „timpul geopolitic mort" 35

§7. Implicarea Rusiei în dispariția Tratatului de la Varșovia. Efectele remanente ale transformării Rusiei în putere de categoria a doua. O privire retrospectivă asupra rolului României în cadrul Tratatului de la Varșovia, în perioada Războiului Rece. Câteva chestiuni sensibile legate de pagubele psihologice cauzate de confruntarea bipolară 39

§8. Contextul strategic al apariției noilor actori regionali și noile mize ale NATO în regiune. Problema extinderii NATO – o chestiune de politică internă a Americii. Repoziționarea strategică a forțelor americane în regiune. Efectele prezenței atractorului american într-o regiune considerate, din punct de vedere istoric, sub influența Rusiei 44

§9. Cadrul conceptual al noii abordări ruse. Perspectiva transformării imperiului într-un pol mondial de putere. Cadrul analitic al noii securități regionale și marile mize pentru Rusia, după depășirea crizei identitare din anii '90. Neconcordanța între abordările de securitate rusă și americană. 49

§10. Aspectele delicate ale „cooperării în conflictualitatea" ruso-americană, în noul cadru analitic regional de securitate. O viziune proprie asupra cadrului analitic actual de securitate în regiune. Evaluarea unor posibile schimbări în viitor 55

Capitolul 2. Geopolitica principalilor actori ai regiunii. Marile provocări ale lumii multipolare. Problema sensibilă a tranziției Rusiei la momentul unipolar. Regândirea noii Rusii – principala problemă pentru clasa politică rusă. Considerații asupra Turciei, ca putere regională..... 61

§1. Traumatismul cauzat de abandonarea statutului imperial sovietic. Riscurile noii politici externe ruse bazate pe șantajul energetic. Atuurile Rusiei în favoarea transformării ei în pol de putere în noua lume multipolară 62

§2. Ambiguitățile statutului controversat al Rusiei în calitate de moștenitoare a Uniunii Sovietice. Noile teme ale politicii ruse. Dezbateri pe tema multipolarității. Principalele argumente ale Rusiei pentru justificare alegerilor sale 67

§3. Considerații asupra principalelor teme ale politicii externe ruse în contextul unipolar. Armonizarea temelor imperiale ale agendei politicii ruse cu realitățile mediului unipolar de securitate. Problema eurasiatică. Considerații legate de deplasarea centrului de gravitate a lumii. Noul posibil triunghi strategic India-Rusia-China și relațiile cu Statele Unite 72

§4. Folosirea de către Rusia a armei energetice în perioada momentului unipolar. Vulnerabilitatea Uniunii Europene 83

§5. Considerații asupra efortului Rusiei de-a împiedica formarea unei politici energetice comune..... 89

§6. Amenințările și riscurile asimetrice specifice Regiunii Caspice pentru securitatea energetică europeană. România, NATO și jocul geostrategic rus în domeniul resurselor 98

§7. Turcia și conexiunile geostrategice și geopolitice ale unei mari puteri a regiunii Mării Negre, situată la răspântie de civilizații..... 108

§8. Considerații strategice personale asupra noilor relații între structurile regionale în noul context de securitate. Chestiunea dublei apartenențe civilizaționale a Turciei..... 116

§9. Strâmtorile – atuul strategic al Turciei. Câteva referiri la prevederile Convenției de la Montreux 122

§10. Considerații cu privire la poziția geografică a Turciei la răspântie de civilizații..... 132

Capitolul 3. Cadrul și formele cooperării militare între statele regiunii. Piața regională a hidrocarburilor – fundament al noii dimensiuni politice regionale. Un calendar succint al principalelor evenimente din regiune, din anul 2012 până în prezent 141

§1. Principalele amenințări și vulnerabilități din regiunea bazinului pontic în perioada premergătoare aderării României la NATO..... 141

§2. Noile repere politico-militare într-o regiune în plină schimbare. Pozițiile la Marea Neagră ale celor trei mari adversari ai Rusiei: NATO, Turcia și Statele Unite..... 150

§3. Noile riscuri și amenințări de natură politică la Marea Neagră, într-o altă abordare..... 160

§4. Scurte considerații asupra identității strategice a României, stat aflat, de-a lungul istoriei sale, la periferia unor mari imperii..... 168

§5. Poziția Turciei pe piața regională a hidrocarburilor – fundament al noii sale dimensiuni regionale 173

§6. Oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan, piatra de temelie a politicii energetice a Turciei. Rivalitatea marilor puteri în Asia Centrală..... 183

§7. Noua dimensiune politică a Turciei ca factor de stabilitate și de apropiere între Statele Unite și Europa. Componenta diplomației culturale turce – o formă extrem de eficientă a politicii de *soft power* desfășurată de Ankara 190

§8. Rusia și Turcia, două identități diferite, părți ale aceleiași ecuații geostrategice. Importanța acestora pentru Uniunea Europeană. Aspecte politico-geografice ale poziționării acestora. Importanța identității culturale în noile raporturi de putere 200

§9. Un arc peste timp. O prezentare cronologică a principalelor evenimente cu care s-au confruntat principalii actori ai regiunii, începând cu anul 2012, până în prezent. Calitatea excepțională a organismul militar al României, principal argument al loialității față de valorile transatlantice 207

§10. Încheiere. Concluzii de final. 219

Anexe 241

ANEXE

Anexa 16: Moldova și Transnistria, două regiuni în conflict după Războiul Rece

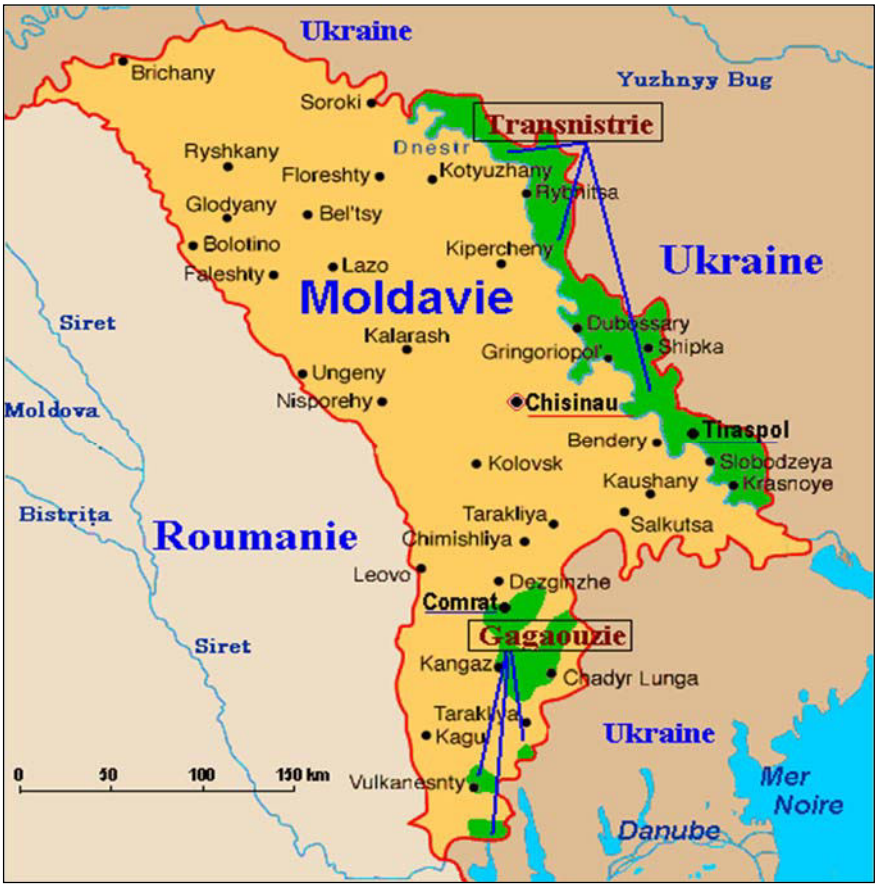

Surse: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/images/moldova-map.gif&imgrefurl=http://lou.quetiero.free.fr/1.ARTICLES/2008/2008-

Anexa 17: Perioada Războiului Rece, între 1945 și 1990

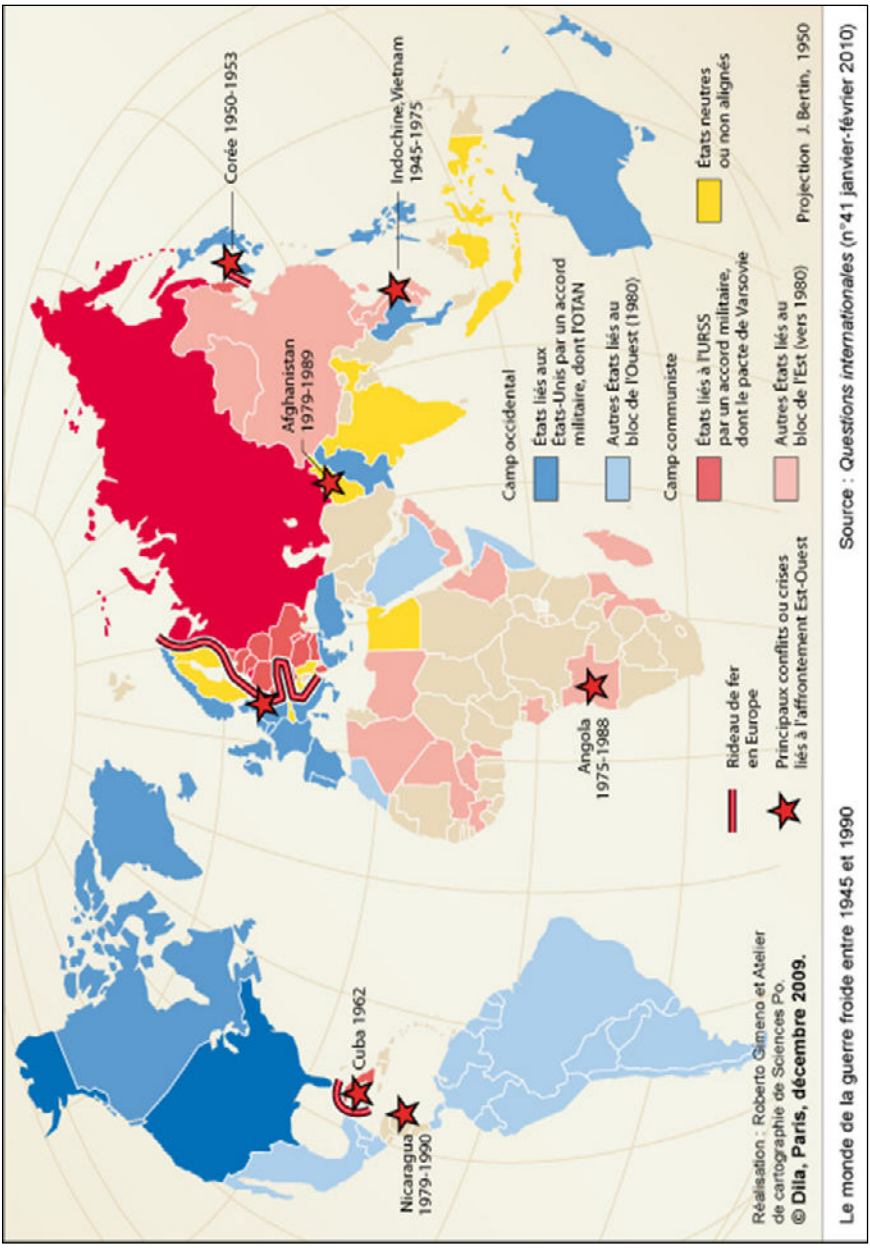
Corée 1950-1953
Indochine,Vietnam 1945-1975
Afghanistan 1979-1989
Cuba 1962
Nicaragua 1979-1990
Angola 1975-1988
Camp occidental
États liés aux États-Unis par un accord militaire, dont l'OTAN
Autres États liés au bloc de l'Ouest (1980)
Camp communiste
États liés à l'URSS par un accord militaire, dont le pacte de Varsovie
Autres États liés au bloc de l'Est (vers 1980)
États neutres ou non alignés
Rideau de fer en Europe
Principaux conflits ou crises liés à l'affrontement Est-Ouest
Projection J. Bertin, 1950
Réalisation : Roberto Gimeno et Atelier de cartographie de Sciences Po.
© Dila, Paris, décembre 2009.
Le monde de la guerre froide entre 1945 et 1990
Source : Questions internationales (n°41 janvier-février 2010)

Anexa 18: Rusia, un furnizor de neevitat pentru Europa

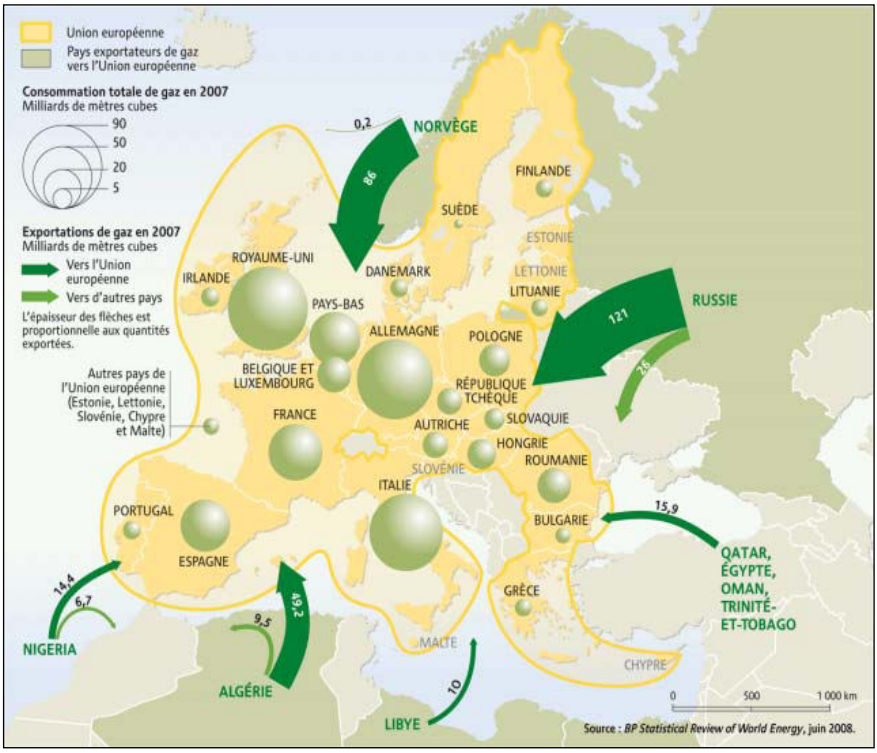

Anexa 19: Ucraina, coridorul energetic al Europei

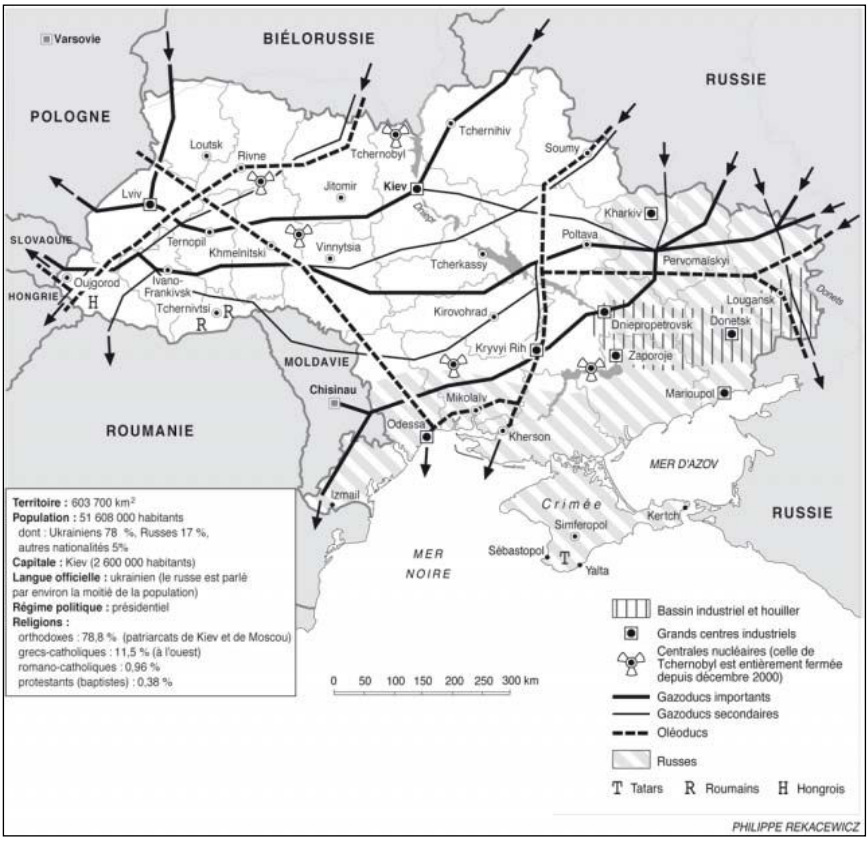

Sursă: Le Monde diplomatique/Cartographie/Energies
http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/energieukraine

Anexa 20: Șocul civilizațiilor după Samuel Huntington

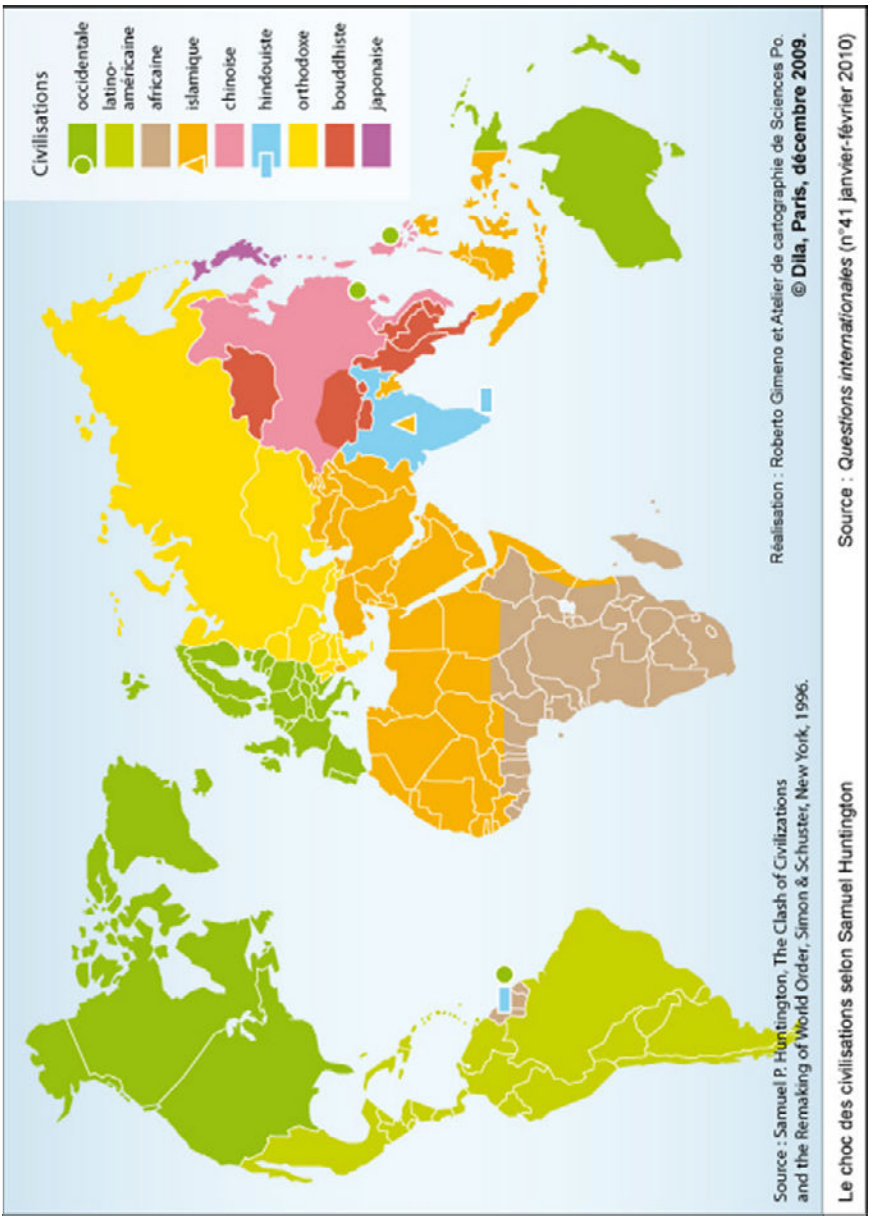
Civilisations
occidentale
latino-américaine
africaine
islamique
chinoise
hindouiste
orthodoxe
bouddhiste
japonaise
Source : Samuel P. Huntington, The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, Simon & Schuster, New York, 1996.
Réalisation : Roberto Gimeno et Atelier de cartographie de Sciences Po.
© Dila, Paris, décembre 2009.
Le choc des civilisations selon Samuel Huntington
Source : Questions internationales (n°41 janvier-février 2010)

Anexa 21: Georgia amputată de teritoriile sale

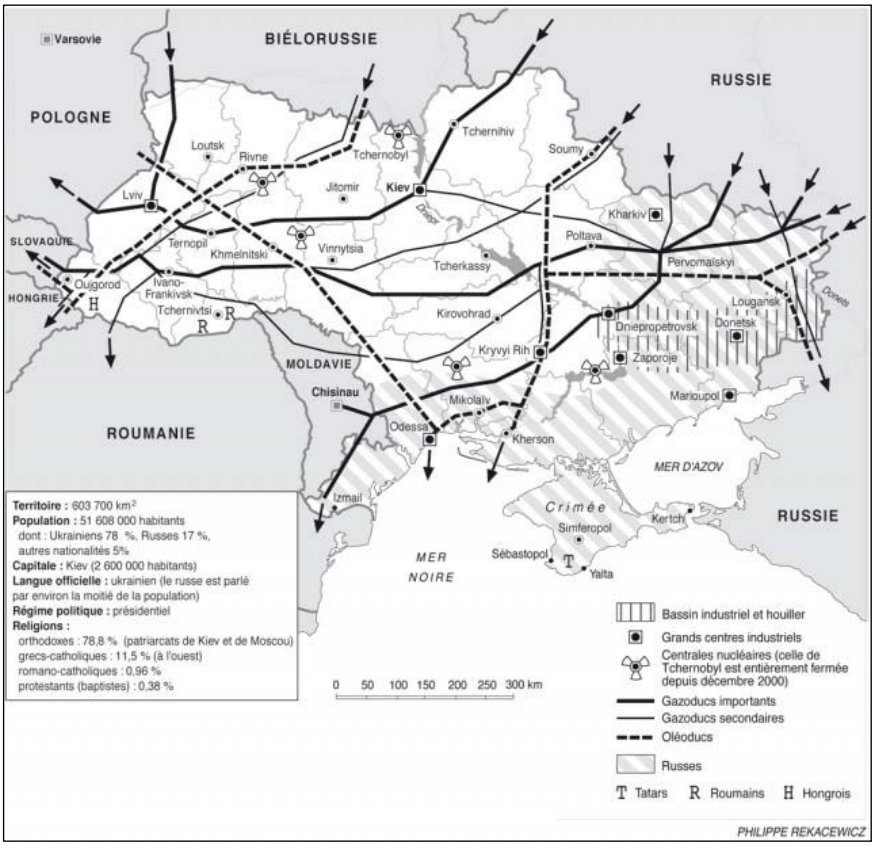

Sursa: Le Monde diplomatique/Cartographie/Energies
http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/energieukraine

Anexa 22: Oseții, un popor pe două teritorii

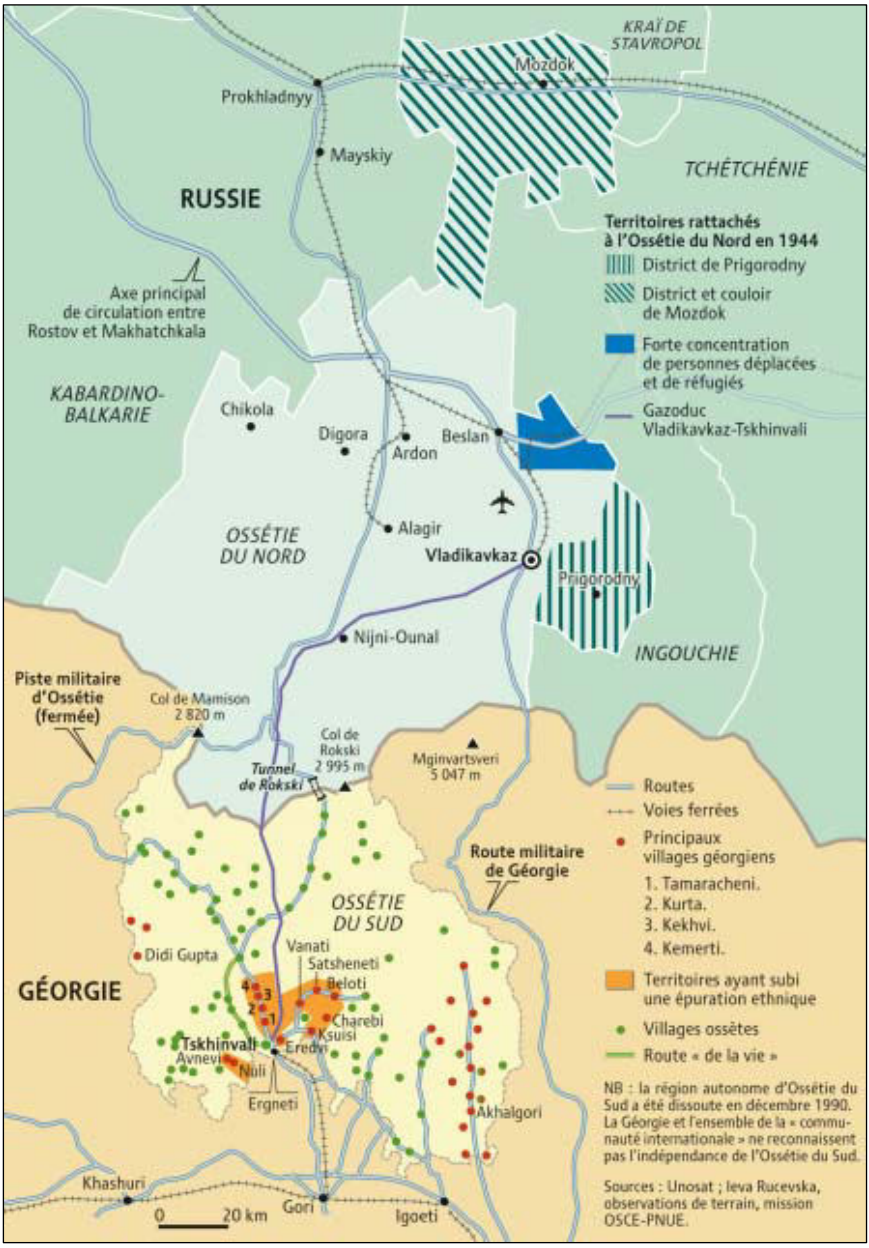

Anexa 23: Nagorno-Karabah, o privire de ansamblu

Surse: Le Monde diplomatique/Cartographie/Caucase
http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/armenieazerbaidjan

Anexa 24: Conflictele din Caucaz

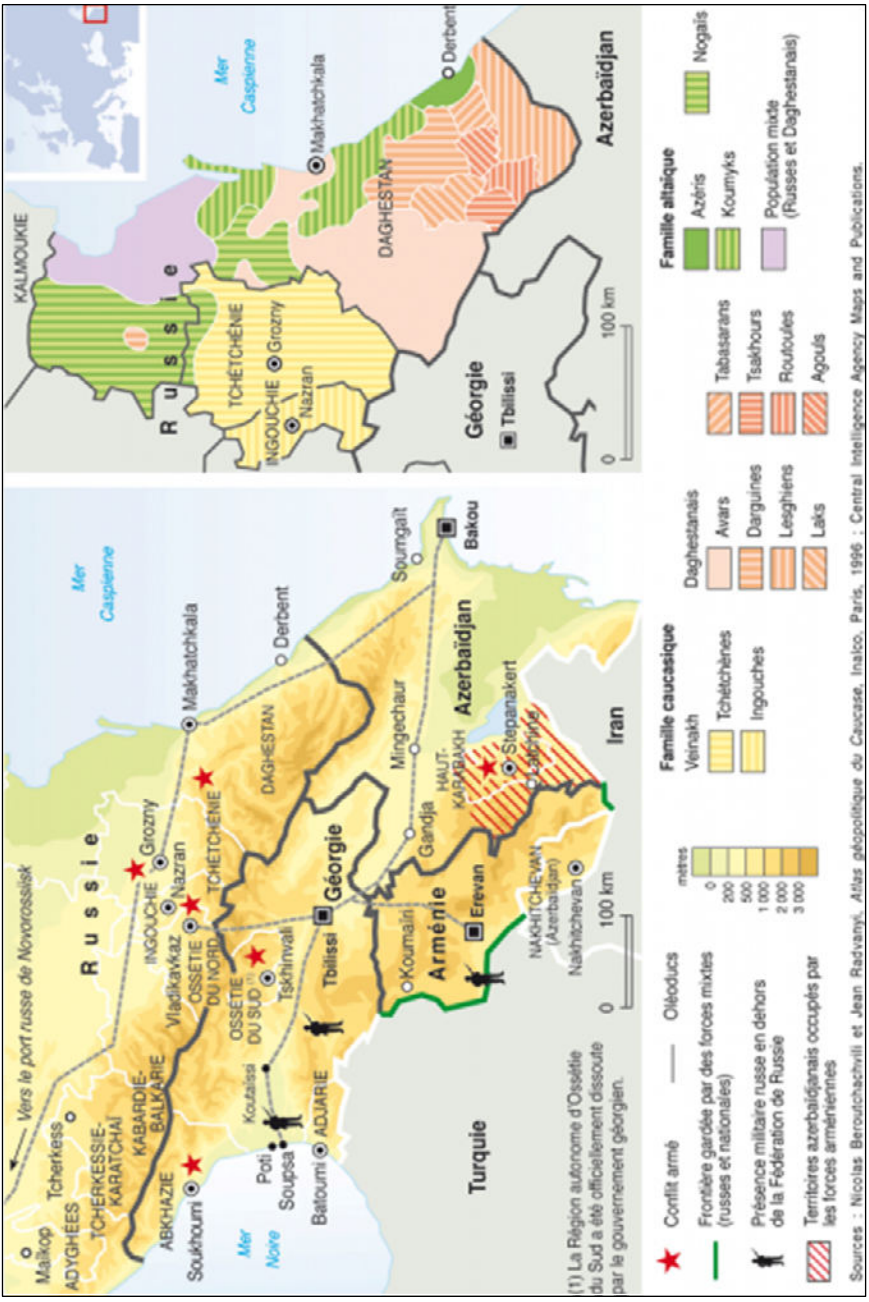

Anexa 25: Caucazul multi-etnic

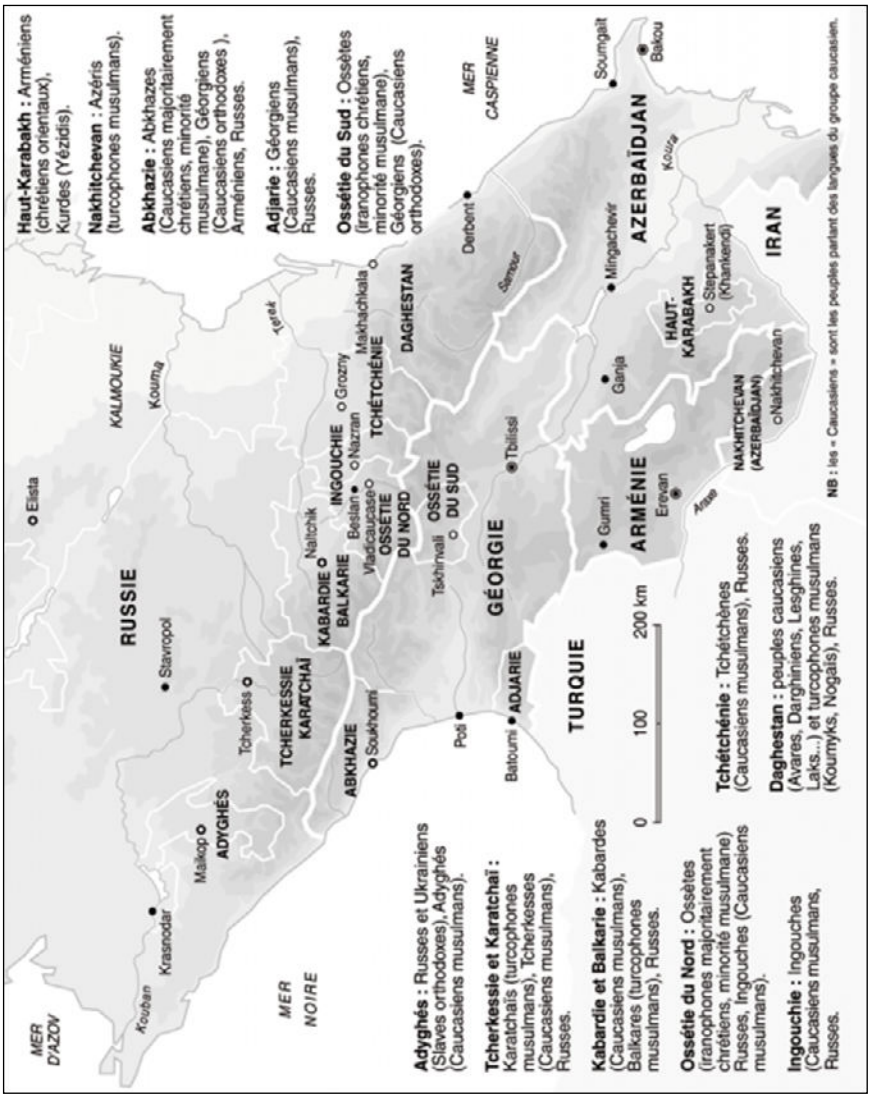

Sursa: Le Monde diplomatique/Cartographie/Caucase

Anexa 26: O perspectivă regională a provocărilor energetice și teritoriale în Georgia

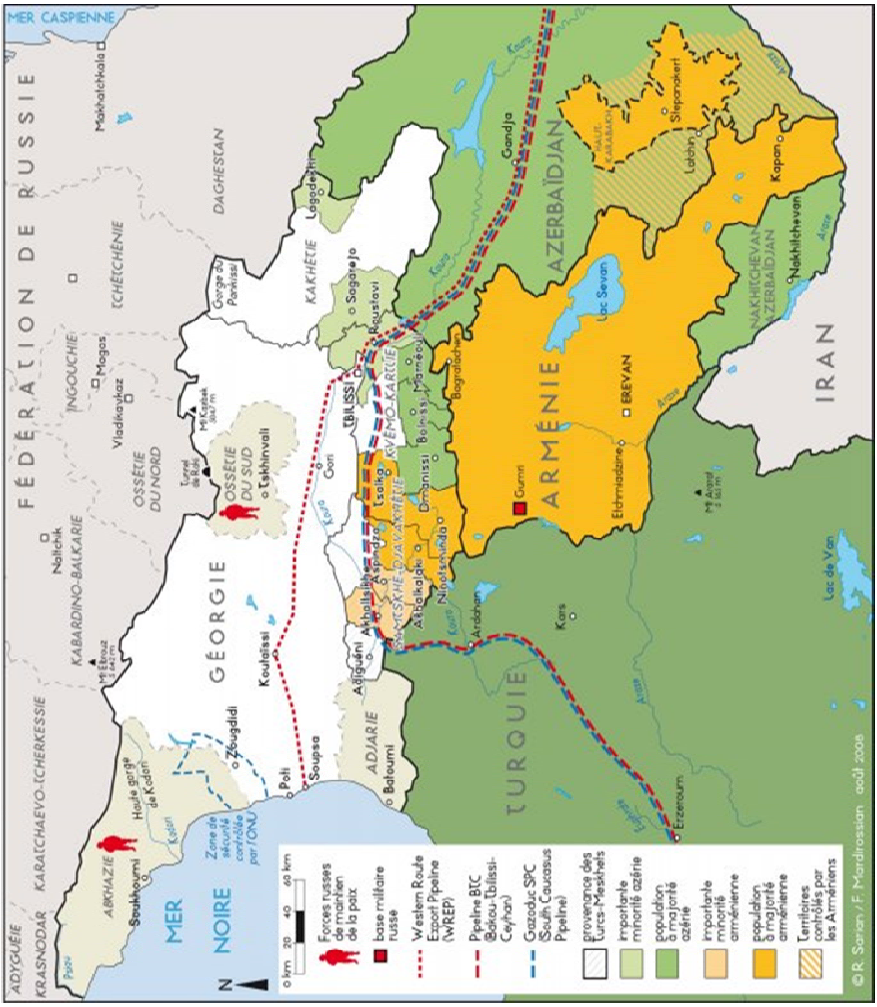

Sursa: Le Monde diplomatique/Cartographie/Caucase
http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/minoritesgeorgie

Anexa 27: Proiecte concurente de gazoducte și oleoducte în Caucaz

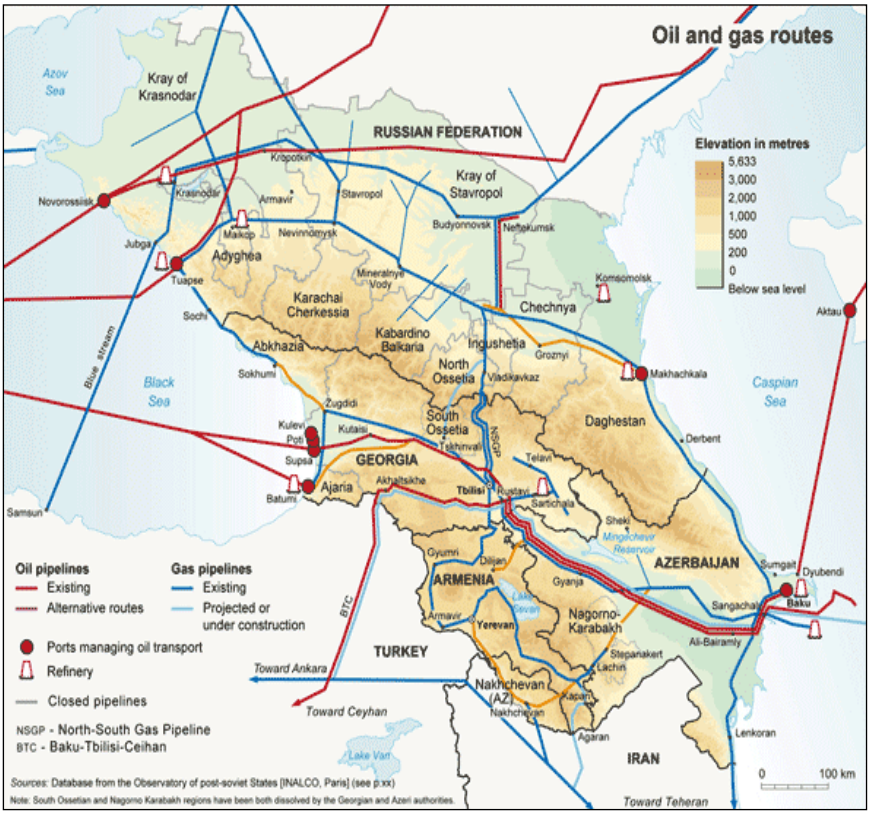

Anexa 28: Conflictele caucaziene și brațul de fier ruso-american

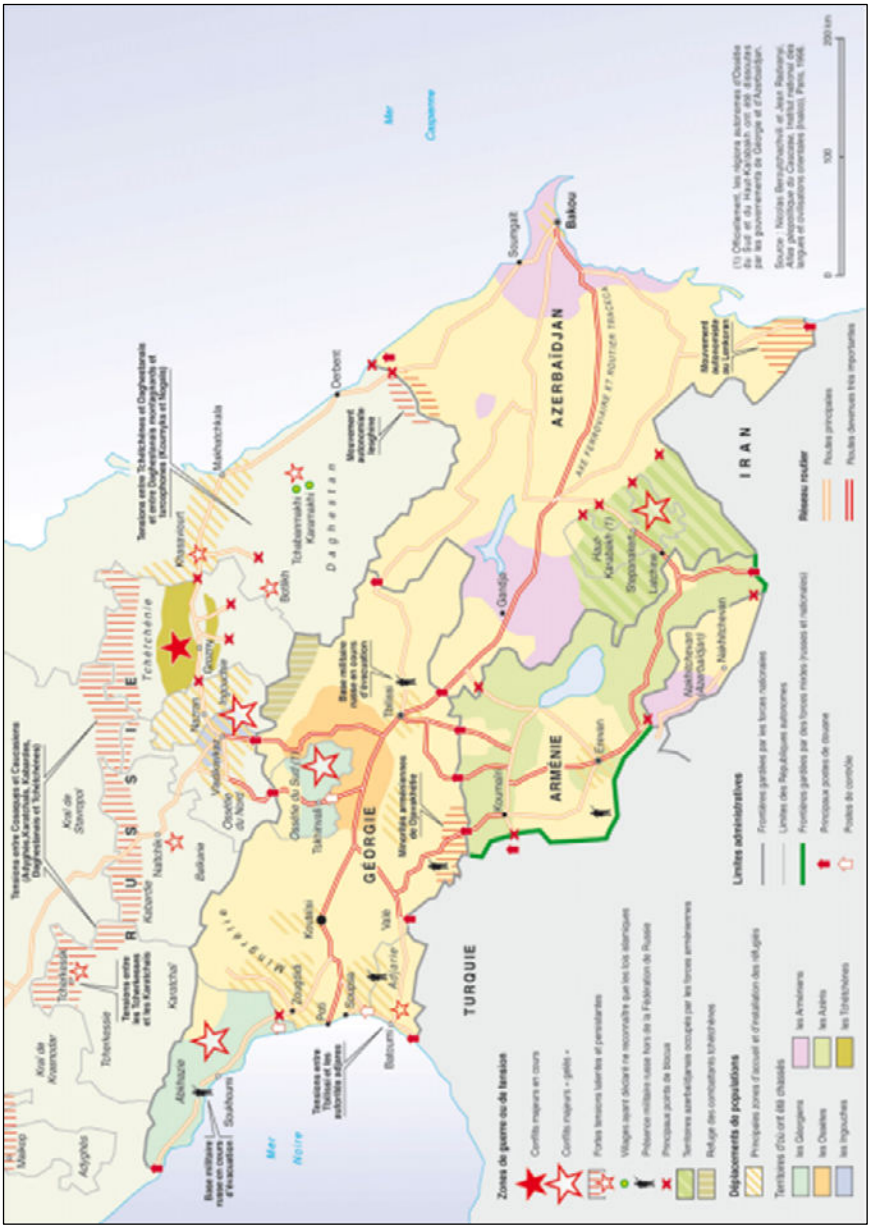
RUSSIE
GÉORGIE
ARMÉNIE
AZERBAÏDJAN
IRAN
TURQUIE
Mer Noire
Mer Caspienne
Bakou
Soungait
Gandja
Erevan
Batoum
Soukhoumi
Tbilissi
Grozny
Nazran
Vladikavkaz
Ossétie du Nord
Ossétie du Sud
Tskhinvali
Koutaïssi
Zougdidi
Poti
Sotchi
Abkhazie
Adjarie
Kaboudakh
Oktemberian
Leninakan
Nakhitchevan
Autonomie Abkhazie
Autonomie Adjarie
Mouvement autonomiste lezghine
Mouvement autonomiste des Lenkorans
Tchétchénie
Daghestan
Ingouchie
Kabardino-Balkarie
Karatchaï-Tcherkessie
Adygués
Kraï de Stavropol
Kraï de Krasnodar
Makhatchkala
Khassaviourt
Orjonikidze
Tchebarmakh
Kaamakh
Botlikh
Kizliar
Naltchik
Kotchkor
Baksan
Tcherkessk
Karatchaï
Abaza
Maïkop
Adygués
Base militaire russe en cours d'évacuation
Base militaire russe en cours d'installation
Territoire entre Tchétchénie et Daghestan revendiqués par les Tchétchènes (Koumyks et Nogaïs)
Territoire entre Tchétchènes et Daghestanais et entre Daghestanais montagnards et lezghophones (Koumyks et Nogaïs)
Territoire entre Circassiens et Cosaques (Adygués, Karatchaïs, Kabardes, Daghestanais et Tchétchènes)
Territoire entre les Tchétchènes et les Karatchaïs
Territoire entre Tchétchènes et les autorités russes
Territoire entre Ossètes et Ingouches
Territoire entre Géorgiens et Ossètes
Territoire entre Géorgiens et Abkhazes
Territoire entre Géorgiens et Adjares
Base militaire russe en cours d'installation
Minorités arméniennes de Djavakhétie
Territoire entre Turquie et les autorités adjares
Territoire entre Arméniens et Azéris
Territoire entre Arméniens et Kurdes
Territoire entre Azéris et Talyches
Territoire entre Azéris et Lezghiens
Territoire entre Azéris et Talyches
Territoire entre Azéris et Kurdes

Anexa 29: Teritoriile secesioniste din Caucazul de Sud

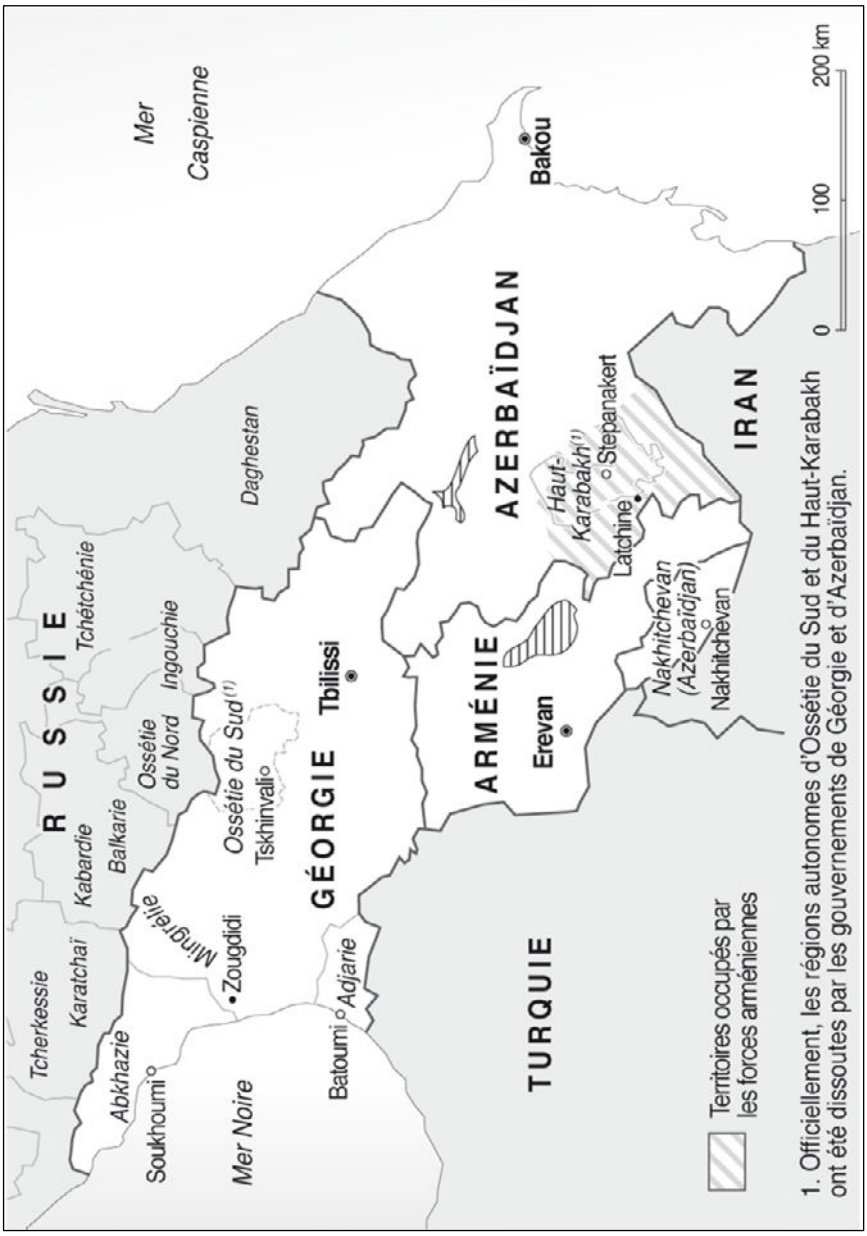

Surse: Le Monde diplomatique/Cartographie/Caucase
http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/caucasegene2000

Anexa 30: Georgia și regiunile turbulente

Surse: Le Monde diplomatique/Cartographie/Caucase

Propunerea editorială a domnului Marius-Sorin Miclea se proiectează drept o analiză temeinică și aprofundată asupra pilonilor de construcție ai perioadei post-Război Rece prin raportare la Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN) și cu predilecție a principalelor repere strategice ce au marcat echilibrul regional al acestui dinamic complex de securitate.

Geopolitica spațiului ex-sovietic a reprezentat o preocupare a cercetătorilor din domeniul relațiilor internaționale, dar și a studiilor de securitate încă din debutul anilor 1990, însă foarte puține inițiative de studiere a Regiunii Extinse a Mării Negre au reușit să îmbine, în același timp, reperele geopolitice și geostrategice ale acestui spațiu, cu evoluția și asumarea opțiunilor de politică externă pe care statele din această zonă aveau să le îmbrățișeze și care, la rândul lor, vor duce la transformări structurale în politica internă.

Analiza autorului cuprinsă în paginile acestui volum împletește cu succes abordări și concepte ce țin de sfera geopoliticii, de cea a relațiilor internaționale, dar și a studiilor de securitate, într-un demers ce are coerență și rigoare istorică. Autorul evaluează transformările spațiului ex-sovietic atât prin prisma referențialelor strategice ale Războiului Rece, dar și prin intermediul principalelor inițiative regionale ce vor da consistență acțiunilor politice și diplomatice ale actorilor zonali. Lucrarea de față surprinde și identitatea pe care acest complex de securitate, circumscris Regiunii Extinse a Mării Negre, o va dobândi, mai ales ca urmare a confruntării dintre interesele naționale și geostrategice ale statelor din regiune.

(*Fragment din prefața lucrării, cuprinsă în primul volum*)

Prof. univ. dr. **Adrian-Liviu Ivan**,
Rector al Academiei Naționale de Informații "Mihai Viteazul"

UNIVERSITAS • NAPOCENSIS
ROMANIA
PRESA UNIVERSITARĂ

ISBN: 978-606-37-0929-6
ISBN: 978-606-37-0931-9